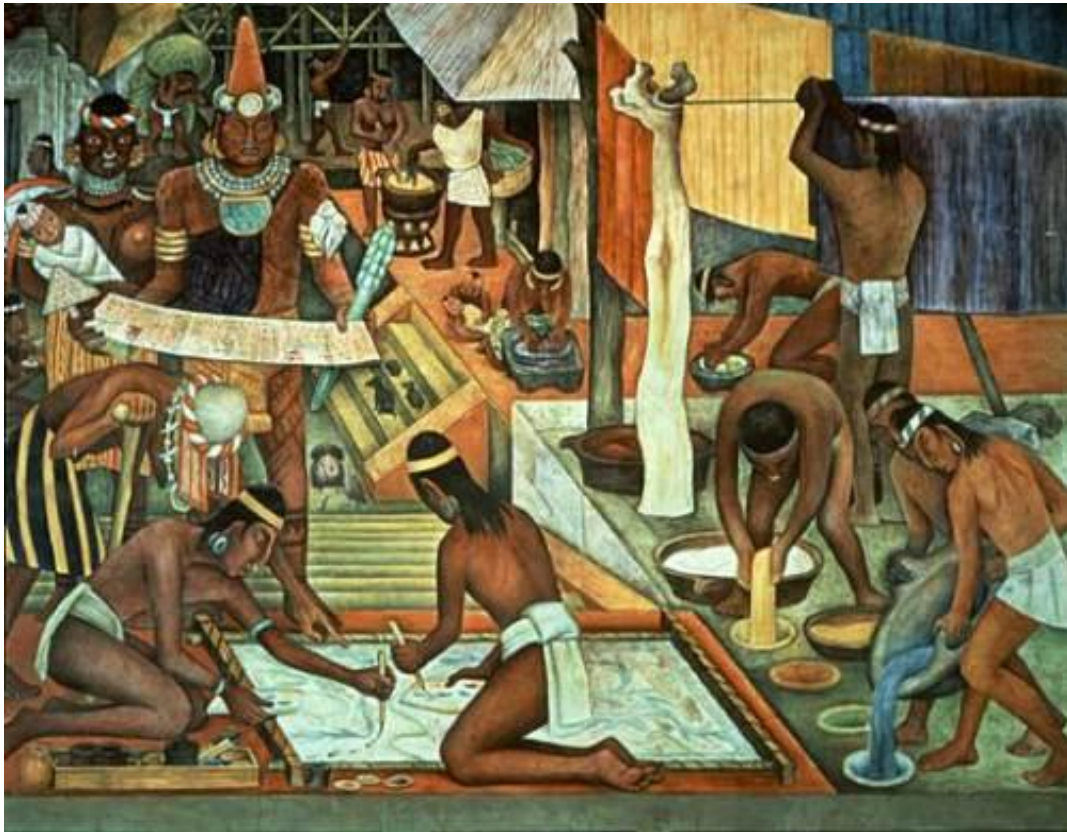

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ : «ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ»
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
«ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗ
ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΑΜΕΡΙΚΗ»

ΤΣΑΜΠΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, Α.Μ.: 1216Μ067

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ : ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ κ. ΤΣΑΛΤΑΣ ΓΡΗΓΟΡΗΣ

ΑΘΗΝΑ , ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2017

Φωτογραφία εξωφύλλου: 'La Civilización Tarasca', Diego Rivera. Διαθέσιμο στο:
<http://mexicoart.org/2011/08/17/diego-rivera-la-civilizacion-tarasca-1950/>

Copyright © Τσαμπής Κων/νος, 2017

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η συγγραφή της συγκεκριμένης πτυχιακής εργασίας έγινε στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών του τμήματος Διεθνών, Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών, στην κατεύθυνση « Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση και Βιώσιμη Ανάπτυξη ». Το αντικείμενο που πραγματεύεται είναι οι μορφές της Περιφερειακής Ολοκλήρωσης και η συσχέτιση με τη Βιώσιμη Ανάπτυξη σε μία μακρινή για εμάς περιοχή, τη Λατινική Αμερική. Η σημαντικότητα του θέματος και η έρευνα που έγινε για άντληση στοιχείων και πληροφοριών με έφερε σε επαφή με ένα «νέο κόσμο». Η προσπάθεια που γίνεται από τους λαούς της περιοχής για την περιφερειακή ολοκλήρωση – ενοποίηση αλλά και για την επίτευξη μίας βιώσιμης ανάπτυξης είναι σημαντική, αν και γίνεται πίσω από τα φώτα της δημοσιότητας, λόγω της οικονομικής κρίσης που μαστίζει την περιοχή μας. Η μελέτη αυτή έκανε πιο σαφή την άρρηκτη συσχέτιση που υπάρχει μεταξύ των κλάδων της Περιβαλλοντικής Διακυβέρνησης, της Βιώσιμης Ανάπτυξης, καθώς και της Περιφερειακής Ανάπτυξης.

Ανταποκρινόμενος στην πρόκληση της όλης διαδικασίας, αποκόμισα χρήσιμες γνώσεις για το αντικείμενο μελέτης καθώς και για τον τρόπο διεξαγωγής επιστημονικής έρευνας, ερμηνείας αποτελεσμάτων και συνεργασίας.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερος τον καθηγητή μου κ. Γρηγόρη Τσάλτα, ο οποίος με την αμέριστη συμπαράστασή του, την επιμονή του για την μετάδοση της γνώσης και την υπομονή του, με βοήθησε όχι μόνο στην ολοκλήρωση της εργασίας, αλλά και για την διαμόρφωση μίας στάσης ζωής ως προς την συνεργασία για την πρόοδο.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τους διδάκτορες κ. Μπούρτζη Τηλέμαχο και κ. Ροδοθεάτο Γεράσιμο, που μέσα από τις διαλέξεις στο πλαίσιο των μαθημάτων μας μετέδωσαν τις γνώσεις τους για τις υπόλοιπες περιοχές του κόσμου, τα προβλήματα και τα πλεονεκτήματά τους.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η περιοχή της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής, αποτελεί μία περιοχή του κόσμου, η οποία για πολλούς είναι ένα ζωντανό εργαστήριο πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών ζυμώσεων και διαδικασιών. Η ποικιλομορφία που διαθέτει, τόσο η περιβαλλοντικοί όσο και η κοινωνιολογική, την καθιστά ιδανική για μελέτη. Η Περιφερειακή Ολοκλήρωση είναι μία διαδικασία η οποία συναντάται σε όλες τις περιφέρειες του κόσμου. Ταυτόχρονα και η Βιώσιμη Ανάπτυξη είναι μία παγκόσμια επιταγή. Η διερεύνηση των δύο παραπάνω διεργασιών στην περιοχή της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής είναι το αντικείμενο της εργασίας αυτής, προσπαθώντας να ερευνήσει κατά πόσο μπορούν να αλληλεπιδράσουν θετικά μεταξύ τους.

Abstract

The Latin American and Caribbean region is a region of the world, which for many is a living workshop of political, economic and social ferments and processes. Its diversity, both environmental and sociological, makes it ideal for study. Regional Integration is a process that occurs in all regions of the world. At the same time, Sustainable Development is a global requirement. The exploration of the two above-mentioned processes in Latin America and the Caribbean is the subject of this work, trying to investigate whether they can interact positively with each other.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κατάλογος Συντμήσεων	8
Ευρετήριο Πινάκων, Γραφημάτων, Χαρτών	10
Χάρτης της Νοτίου Αμερικής	12
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : Η ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΑΜΕΡΙΚΗ	17
1.1 Η γεωγραφία	17
1.2 Η αποικιοκρατία	20
1.3 Η αποαποικιοποίηση	23
1.4 Η Λατινική Αμερική από το 1830 έως την αυγή του 21 ^{ου} αιώνα	25
1.5 Η τάξη των ‘Compradores’	31
1.6 Η.Π.Α. και χώρες της Λατινικής Αμερικής	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΣΤΗ ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΑΜΕΡΙΚΗ	38
2.1 Ορίζοντας την περιφερειακή ολοκλήρωση	38
2.2 Θεωρίες περιφερειακής ολοκλήρωσης	42
2.3 Ο περιφερισμός ως παγκόσμιο φαινόμενο	45
2.4 Περιφερειακές και διεθνείς σχέσεις στη Λατινική Αμερική	50
2.4.1 Το Σύμφωνο των Άνδεων	51
2.4.2 Η Κοινότητα της Καραϊβικής	53
2.4.3 Το Οικονομικό Σύστημα της Λατινικής Αμερικής	57
2.4.4 Ο Σύνδεσμος Λατινοαμερικανικής Ενοποίησης	59
2.4.5 Η Κοινή Αγορά του Νοτίου Ημισφαιρίου της Αμερικής	62
2.4.6 Ένωση των Εθνών της Νότιας Αμερικής	68
2.4.7 Κοινότητα των Κρατών της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής	77

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : Η ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗ ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΑΜΕΡΙΚΗ	88
3.1 Η Έννοια της Ανάπτυξης	88
3.2 Το Εννοιολογικό Πλαίσιο της Βιώσιμης Ανάπτυξης	91
3.3 Η Βιώσιμη Ανάπτυξη στο πλαίσιο του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών	93
3.4 Η Βιώσιμη Ανάπτυξη στη Λατινική Αμερική	94
3.4.1 Ο οικονομικός πυλώνας της Βιώσιμης Ανάπτυξης στη Λατινική Αμερική	97
3.4.2 Ο κοινωνικός πυλώνας της Βιώσιμης Ανάπτυξης στη Λατινική Αμερική	105
3.4.3 Ο περιβαλλοντικός πυλώνας της Βιώσιμης Ανάπτυξης στη Λατινική Αμερική.....	116
3.4.4 Ο πολιτικός πυλώνας της Βιώσιμης Ανάπτυξης στη Λατινική Αμερική	119
3.5 Κλιματική αλλαγή και περιβαλλοντική βιωσιμότητα στη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική	130
3.5.1 Διατήρηση του εδάφους και των υδάτων στη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική	131
3.5.2 Αειφόρος κτηνοτροφία και αλλαγή του κλίματος στη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική	135
3.5.3 Αειφόρος διαχείριση των δασών στη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική	138
3.5.4 Βιοενέργεια	140
3.5.5 Διαχείριση καταστροφών	141
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	142
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	147

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΤΜΗΣΕΩΝ

ALADI	Asociacion Latinoamericana De Integracion
CACM	Central American Common Market
CALC	Cumbre de America Latina y el Caribe sobre Integracion y Desarrollo
CARICOM	Caribbean Community
CARIFTA	Caribbean Free Trade Association
CELAC	Comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribenos
CEPAL	Comision Economica Para America Latina y el Caribe
FAO	Food and Agriculture Organization of the United Nations
FTA	Free Trade Area
LAFTA	Latin America Free Trade Association
LAIA	Latin American Integration Association
MERCOSUR	Mercado Comun del Sur
NAFTA	North American Free Trade Agreement
New HDI	New Human Development Index
NWFZ	Nuclear Weapon Free Zone
SDGs	Sustainable Development Goals
SELA	El Sistema Economico Latinoamericano y del Caribe
SICA	Sistema de la Integracion Centroamericana
UNASUR	Union de Naciones Suramericanas

UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development
WCED	World Commission on Environment and Development
ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΑΣΧ	Αναπτυξιακοί Στόχοι της Χιλιετίας
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΗΕ	Ηνωμένα Έθνη
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής
Νέος ΔΑΑ	Νέος Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης
ΠΟΕ	Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου
ΣΒΑ	Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ, ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΩΝ

ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

Γράφημα 1 : Καθαρή μεταβολή δασικών εκτάσεων μεταξύ 1990-2010	96
Γράφημα 2 : Πρόοδος των κρατών της περιοχής για την εκπλήρωση των Στόχων της Χιλιετίας	97
Γράφημα 3 : Ποσοστιαία μεγέθυνση του ΑΕΠ και μελλοντική εκτίμηση για τη Λατινική Αμερική, 2012-2019	98
Γράφημα 4 : Ποσοστιαίες μειώσεις οικονομικών δεικτών, Οκτώβριος 2017-Ιούλιος 2017	100
Γράφημα 5 : Καταναλωτική και παραγωγική εμπιστοσύνη, 2016-2017	102
Γράφημα 6 : Ποσοστιαία μεγέθυνση του ΑΕΠ χωρών της Λατινικής Αμερικής, 2016-2018	103
Γράφημα 7 : Εξέλιξη της φτώχειας και της ένδειας στη Λατινική Αμερική, 1980-2012	108
Γράφημα 8 : Εξέλιξη των δημόσιων κοινωνικών δαπανών σε 21 χώρες της Λατινικής Αμερικής, 1991-2010	111
Γράφημα 9 : Εξέλιξη συνολικών δημοσίων δαπανών και τάσης διετούς διακύμανσης σε 21 χώρες της Λατινικής Αμερικής, 1991-2010	112
Γράφημα 10 : Εξέλιξη συνολικών δημοσίων δαπανών ανά τομέα σε 21 χώρες της Λατινικής Αμερικής, 1991-2010	113
Γράφημα 11 : Εξέλιξη των κ.κ. δημοσίων κοινωνικών δαπανών για τη Λατινική Αμερική, 1990-2010	114
Γράφημα 12 : Εξέλιξη του ποσοστού της φτώχειας σε σχέση με το επίπεδο ανθρώπινης ανάπτυξης	115
Γράφημα 13 : Συγκέντρωση του Συντελεστή GINI για τη Λατινική Αμερική και τις άλλες περιοχές, 2009	116
Γράφημα 14 : κ.κ. ΑΕΠ και κ.κ. κατανάλωση ενέργειας στη Λατινική Αμερική, 2008	117
Γράφημα 15 : Παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, από ανανεώσιμες πηγές, εξαιρουμένης της υδροηλεκτρικής, ανά περιοχές του κόσμου, 1971-2009	118
Γράφημα 16 : Εκπομπές CO2 ανά περιοχές του κόσμου, 1980-2008	119

Γράφημα 17 : Οι χώρες με την χαμηλότερης ποιότητας δημοκρατία	122
Γράφημα 18 : Εξέλιξη της διαφθοράς και της φτώχειας στην Βενεζουέλα, 1989-2010..	123
Γράφημα 19 : Οι χώρες με την υψηλότερης ποιότητας δημοκρατία	124
Γράφημα 20 : Οι χώρες με τις μεγαλύτερες ανισότητες	125
Γράφημα 21 : Ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης, 1990-2010	126
Γράφημα 22 : Κατάταξη κυβερνητικής αποκριτικότητας στη Λατινική Αμερική...	127
Γράφημα 23 : Πολιτικές ελευθερίες και πολιτικά δικαιώματα στη Λατινική Αμερική ...	128
Γράφημα 24 : Τομείς που υστερούν για την επίτευξη Βιώσιμης Ανάπτυξης	130

ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 1 : Πρόοδος των κρατών της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής σε σχέση με τους Στόχους της Χιλιετίας	95
Πίνακας 2 : Μακροοικονομικά μεγέθη και προβλέψεις, 2015-2018	104
Πίνακας 3 : Ποσοστά ακραίας φτώχειας, αποτελεσματικής φορολογικής επιβάρυνσης και δημόσιες κοινωνικές δαπάνες για το 2010	98
Πίνακας 4 : Πρόοδος της μείωσης της ακραίας φτώχειας και της παιδικής θνησιμότητας για τη δεκαετία του 2000	106
Πίνακας 5 : Εκτίμηση πρόσθετου κόστους για την καθολική καθιέρωση της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης	107
Πίνακας 6 : Αναπροσανατολισμός κύριων μακροοικονομικών πολιτικών στη Λατινική Αμερική για την αντιμετώπιση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, 2007-2011	109
Πίνακας 7 : Ποιότητα της δημοκρατίας στη Λατινική Αμερική	121
Πίνακας 8 : Τομείς για περαιτέρω δράση και πολιτικές	129

ΧΑΡΤΕΣ

Χάρτης 1 : Συμμετοχή Λατινικής Αμερικής στη CELAC	78
---	----

SOUTH AMERICA

803053AI (R02108) 3-04

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Λατινική Αμερική είναι μία περιοχή του κόσμου η οποία, λόγω της ιστορίας της και των ιδιαίτερων κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών συνθηκών, δεν μπορούμε να εξετάσουμε και να συγκρίνουμε με άλλες περιοχές του κόσμου με κοινά χαρακτηριστικά (π.χ. οι Αγγλοσαξονικές χώρες, οι χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, οι Σκανδιναβικές χώρες κ.λπ.). Η Λατινική Αμερική κατά το 19ο αιώνα ήταν απομονωμένη από τα δρώμενα στο πεδίο της διεθνούς πολιτικής, όχι λόγω του ευρωπαϊκού ιμπεριαλισμού και της αποικιοκρατίας, όπως συνέβαινε με την Ασία και την Αφρική, αλλά λόγω των παρενεργειών της αποικιοκρατίας κατά την περίοδο μετά την ανεξαρτητοποίηση. Επίσης, οι λατινοαμερικάνικες δημοκρατίες ήταν σε μεγάλο βαθμό απομονωμένες και μεταξύ τους. Κατά την διάρκεια του 20^{ου} αιώνα έλαβε χώρα μία ταχεία αντιστροφή αυτής της κατάστασης, η οποία όμως συνοδεύτηκε από σπασμωδικές προσπάθειες να συμπλεύσουν ο εκδημοκρατισμός και η βιομηχανική επανάσταση όπως συνέβη στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης και των Ηνωμένων Πολιτειών. Επρόκειτο δηλαδή για προσπάθειες να υιοθετηθούν δημοκρατικές πολιτικές δομές και κοινωνικές αξίες από ολιγαρχίες και να αναπτυχθούν μεταποιητικές βιομηχανίες, εκεί όπου το εμπόριο σε πρωτογενή προϊόντα ικανοποιούσε έως τότε τις ανάγκες της άρχουσας τάξης¹.

Τα κράτη της περιοχής αυτής παρουσιάζουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά στην οικονομία, την κοινωνία, τη γλώσσα, τον πολιτισμό κ.λπ. Παρά βέβαια τη μεγάλη γεωγραφική έκταση και την ανομοιομορφία των συνθηκών σε κάθε χώρα, παρουσιάζεται στις κοινωνιολογικές και πολιτικοοικονομικές αναλύσεις ως μία ενότητα. Οι κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις, ιδιαίτερα μετά τη δεκαετία του 1990, επιβεβαιώνουν την τάση αυτή. Καταγράφεται επίσης μία αρκετά στενή αλληλεπίδραση ανάμεσα στις χώρες αυτές, αλλά όχι πάντα στην ίδια ένταση.

Η Λατινική Αμερική χαρακτηριζόταν στις περισσότερες των περιπτώσεων για τη σχετική καθυστέρηση στην ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, γεγονός που την κατέτασσε στο λεγόμενο 'Τρίτο Κόσμο', αν και με καλύτερες προϋποθέσεις και δυνατότητες από εκείνες της Ασίας και πολύ περισσότερο της Αφρικής. Το κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. της Λατινικής Αμερικής βρισκόταν στο 120% του παγκόσμιου μέσου όρου το 1950 για να πέσει στο 84% το 2003. Την ίδια περίοδο όλες οι άλλες

¹ Calvocoressi, P., 'Η Διεθνής Πολιτική Μετά το 1945', Β' Τόμος, εκδ. Τουρίκη, 2010, σελ. 1027.

γεωγραφικές περιοχές γνώρισαν σταθερότητα (όπως η Ανατολική Ευρώπη) ή άνοδο (η Ανατολική Ασία έφτασε από το 37% στο 60% και η Δυτική Ευρώπη από το 170% στο 363%). Πτώση γνώρισε μόνο η Αφρική από το 41% στο 21% και οι Η.Π.Α. που έπεσαν από το 453% στο 448%. Αν εξαιρέσουμε δηλαδή τις Η.Π.Α., των οποίων η πτώση δείχνει τη γενικότερη κάμψη της ισχύος τους, και την Αφρική που παραμένει με διαφορά η πλέον υπανάπτυκτη περιοχή του κόσμου, η Λατινική Αμερική παρουσιάζει μία σημαντική πτώση η οποία σημειώθηκε από το 1980 και μετά.

Όπως θα αναφερθούμε εκτενέστερα παρακάτω, καθοριστικό ρόλο για όλες τις χώρες της Λατινικής Αμερικής παίζει η οικονομική τους εξάρτηση από τις Η.Π.Α.. Η εξάρτηση αυτή αποτελεί ένα είδος σχέσης που βασίζεται στην ανισότητα, στην υποτέλεια και στην καταπίεση. Οι χρηματικοί πόροι, η τεχνολογία, τα προηγμένα μέσα παραγωγής, τα βασικά καταναλωτικά αγαθά εισάγονταν, τουλάχιστον μέχρι πρόσφατα, από τις Η.Π.Α. και το μονοπωλιακό κεφάλαιο της χώρας αυτής. Οι χώρες της Λατινικής Αμερικής εξάγουν αγροτικά προϊόντα και ακατέργαστες συνήθως πρώτες ύλες. Παράλληλα, η τάση των τιμών των εισαγόμενων βιομηχανικών αγαθών είναι αυξητική ενώ, αντίστροφα, η τάση των τιμών των πρώτων υλών και των αγροτικών προϊόντων είναι πτωτική. Βέβαια, τα τελευταία χρόνια λόγω της χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008, παρατηρούμε ότι υπάρχει μία αντιστροφή. Δηλαδή, παρατηρείται μία πτώση στην διεθνή αγορά ομολόγων ταυτόχρονα με μία μικρή αλλά σταθερή αύξηση των τιμών στην διεθνή αγορά προϊόντων όπως σε χρυσό, χαλκό, σιτηρά κ.λπ. Σημαντικό μέρος των επιχειρήσεων στις χώρες της Λατινικής Αμερικής είναι αμερικάνικης ιδιοκτησίας, θυγατρικές τους ή ελέγχονται με τον ένα ή τον άλλο τρόπο από αμερικανικά κεφάλαια.

Στα παραπάνω έρχεται να προστεθεί το εξωτερικό χρέος και οι υψηλοί τόκοι για την αποπληρωμή του. Το χρέος αποτελεί ειδική μορφή της εξάρτησης και της ανισότιμης θέσης στο διεθνή καταμερισμό εργασίας των χωρών της Λατινικής Αμερικής². Σε αυτά πρέπει να συνυπολογιστούν τα αρνητικά για τις λατινοαμερικάνικες χώρες ισοζύγια συναλλαγών αλλά και η λεγόμενη 'βοήθεια', που αποτελεί μία ειδική μορφή εξαγωγής κρατικού κεφαλαίου. Η κυριαρχία αυτή του κεφαλαίου των Η.Π.Α. σημαίνει τη μεταφορά υπερκερδών και την άντληση υπεραξίας από το εργατικό δυναμικό των χωρών της Λατινικής Αμερικής αλλά και από την γενικότερη εκμετάλλευση των λαών και των πλουτοπαραγωγικών πόρων της

² Martinez, O., 'Neoliberalismo en Crisis', ed. de Ciencias Sociales, La Habana, 1999, σελ.114.

περιοχής. Αυτή η διαδικασία εκτυλίσσεται σε συνθήκες πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής συμμαχίας του μονοπωλιακού κεφαλαίου των Η.Π.Α. με τις άρχουσες τάξεις, ή με ισχυρά τμήματα αυτών των λατινοαμερικάνικων κρατών (τάξη των *compradores*)³.

Στο σύγχρονο πολιτικό τοπίο της Λατινικής Αμερικής περιλαμβάνονται και τα σημαντικά βήματα που έχουν γίνει προς την κατεύθυνση της περιφερειακής ολοκλήρωσης. Την τελευταία δεκαετία έχει διαμορφωθεί μία νέα κυρίαρχη πολιτική βούληση που επιδιώκει την πολιτική, οικονομική, πολιτισμική και αμυντική ενοποίηση της Λατινικής Αμερικής. Παράλληλα παρατηρείται σημαντική απομάκρυνση από τη λογική της δεκαετίας του 1990, η οποία βασιζόταν αποκλειστικά στη δημιουργία ελεύθερων αγορών και τελωνειακών ενώσεων μεταξύ των χωρών της Λατινικής Αμερικής, με στόχο τη μεγαλύτερη διείσδυση της περιοχής στην παγκόσμια οικονομία και την καλύτερη διαχείριση της παγκοσμιοποίησης. Παρ' ότι η εξωστρέφεια της νεοφιλελεύθερης περιόδου αναμφίβολα συνέβαλε στην αύξηση των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ γειτονικών χωρών, τελικά συντέλεσε ελάχιστα στην ενοποίηση των διαφορετικών ζωνών της Λατινικής Αμερικής που, επιζητώντας συνέχεια να αυξήσουν τις εξαγωγές προϊόντων του πρωτογενούς τομέα, επικοινωνούσαν ελάχιστα μεταξύ τους. Η νέα πολιτική δυναμική της τελευταίας δεκαετίας, η οποία ευνοεί την ουσιαστικότερη περιφερειακή ολοκλήρωση, αποτυπώθηκε από τη μία πλευρά στις προσπάθειες διεύρυνσης και εμβάθυνσης των στόχων των παλαιότερων περιφερειακών οικονομικών ενώσεων.

Από την άλλη πλευρά, τα τελευταία χρόνια αναπτύχθηκαν νέες πρωτοβουλίες περιφερειακής συνεργασίας, καθαρά πολιτικού χαρακτήρα και μετανεοφιλελεύθερου ύφους, οι οποίες επιχειρούν να αλλάξουν τον χάρτη και τα μοντέλα της περιφερειακής ενοποίησης, δημιουργούν νέους γεωπολιτικούς συσχετισμούς και προκαλούν ρήξεις στη ίδια την ιδέα της Λατινικής Αμερικής. Η πιο μαξιμαλιστική εκδοχή της λατινοαμερικανικής ολοκλήρωσης είναι η κοινότητα Κρατών της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής. Όλες αυτές οι πρωτοβουλίες χαρακτηρίζονται από μία νέα αντίληψη που δίνει έμφαση στην ανάγκη συνεργασίας μεταξύ των χωρών του Νότου ως αντίβαρο στην ηγεμονία του Βορρά⁴. Αυτή η αντίληψη αποτυπώνεται όχι μόνο στον πολιτικό σχεδιασμό της νοτιοαμερικανικής

³ Καλτσώνης, Δ., 'Το Δίλημμα της Μπολιβαριανής Δημοκρατίας', εκδ. Ξιφαράς, Αθήνα, 2009, σελ.13.

⁴ Δαμηλάκου Μαρία, Ιστορία της Λατινικής Αμερικής, Από το τέλος της αποικιοκρατίας μέχρι σήμερα, εκδ. Αιώρα, Αθήνα, 2014, σελ. 252.

περιφερειακής ολοκλήρωσης, αλλά και στη νέα ατζέντα της εξωτερικής πολιτικής. Τα τελευταία χρόνια αρκετές χώρες της περιοχής, εκμεταλλευόμενες τη δυναμική του νέου πολυπολικού διεθνούς συστήματος, επιχειρούν δυναμικά ανοίγματα προς τις αναδυόμενες οικονομίες του Νότου και προωθούν προγράμματα οικονομικής και κοινωνικής συνεργασίας με αρκετές ασιατικές και αφρικανικές χώρες.

Αυτή η νέα βούληση που έχει διαμορφωθεί σε μεγάλο μέρος της Λατινικής Αμερικής, προς την κατεύθυνση της ολοκλήρωσης και της ανάδειξης της δυναμικής του Νότου, δεν περιορίζεται στις πρωτοβουλίες των πολιτικών ηγεσιών και των γραφειοκρατικών μηχανισμών, αλλά έχει διαχυθεί σε σημαντικό βαθμό στις λατινοαμερικανικές κοινωνίες. Ο πρακτικός πολιτικός σχεδιασμός της περιφερειακής ολοκλήρωσης, υποστηρίζεται από τη διαδικασία κατασκευής ενός νέου συλλογικού φαντασιακού γύρω από την ιδέα της ενότητας της Νότιας ή και ολόκληρης της Λατινικής Αμερικής, που ανανεώνει το παλαιό όραμα της Μεγάλης Πατρίδας. Οι βάσεις του νέου «λατινοαμερικανικού πατριωτισμού», που κυριαρχεί στο δημόσιο λόγο σε αρκετές χώρες της περιοχής είναι πολλές και διαφορετικές. Η έμφαση στη δυναμική και στην κουλτούρα των λαϊκών στρωμάτων, η επιθυμία πολιτικής αυτονομίας της περιοχής εντός του διεθνούς συστήματος, οι αξίες του ιθαγενισμού, ο πολιτιστικός πλουραλισμός, το εναλλακτικό πολιτικό πρότυπο είναι η πιο σημαντικές. Ταυτόχρονα με την δυναμική της περιφερειακής ολοκλήρωσης, η συνεργασία μεταξύ των χωρών της Λατινικής Αμερικής ενισχύεται και για την επίτευξη των στόχων της Βιώσιμης Ανάπτυξης. Η συνεργασία που πραγματοποιείται στο πλαίσιο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών δρα διττά. Η περιφερειακή ολοκλήρωση της περιοχής συμβάλει στην επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης και αντίστροφα η βιώσιμη ανάπτυξη δρα ως καταλύτης για την περιφερειακή ενοποίηση των λαών της Λατινικής Αμερικής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : Η ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΑΜΕΡΙΚΗ

1.1 Η γεωγραφία

Μεγάλο μέρος της νοτιοαμερικανικής ηπείρου βρίσκεται στο νότιο ημισφαίριο και έχει πολλά είδη κλίματος. Διαθέτει δάση, εξωτική βλάστηση και βουνά με υψηλά οροπέδια. Οι θερμοκρασίες είναι υψηλές, ιδίως κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, που συμπίπτει με τους χειμωνιάτικους μήνες του βορείου ημισφαιρίου. Στη Λατινική Αμερική υπάρχει το πιο εκτεταμένο τροπικό δάσος της γης, το δάσος του Αμαζονίου και ο μεγαλύτερος σε όγκο ποταμός της γης, ο Αμαζόνιος. Υπάρχουν επίσης μεγάλα αποθέματα φυσικού αερίου, πετρελαίου, χαλκού και κασσιτέρου. Ωστόσο, η λατινοαμερικανική οικονομία δεν αναπτύχθηκε ποτέ σύμφωνα με τις δυνατότητες που της παρείχε αυτός ο φυσικός πλούτος. Μία από τις αιτίες γι' αυτό ήταν ο προσανατολισμός της εκμετάλλευσης του φυσικού πλούτου για την κάλυψη των αναγκών άλλων χωρών, δηλαδή των Ισπανών και των Πορτογάλων. Μετά την ανακάλυψη της Αμερικής από τον Χριστόφορο Κολόμβο, τα λατινοαμερικανικά εδάφη κατακτήθηκαν σταδιακά από τα τέλη του 15^{ου} αιώνα, από τους Ισπανούς και τους Πορτογάλους και προσαρτήθηκαν στις αντίστοιχες αυτοκρατορίες.

Το νότιο μέρος της ηπείρου που ανακάλυψε ο Κολόμβος, η Λατινική Αμερική, βρέχεται από τον Ατλαντικό στα ανατολικά και από τον Ειρηνικό στα δυτικά. Προς τον βορρά, θεωρείται ότι εκτείνεται μέχρι τα σύνορα του Μεξικού με τις ΗΠΑ, και προς τον νότο, μέχρι τη Γη του Πυρός, στην Παταγονία. Κατά μήκος των δυτικών ακτών της, εκτείνεται η ψηλή και μακρόστενη οροσειρά των Κορδιλιέρων Άνδεων, της οποίας το υπέδαφος είναι πλούσιο σε πολύτιμα μέταλλα και ορυκτά⁵. Βορείως των βορείων ακτών της Λατινικής Αμερικής βρίσκεται η θάλασσα της Καραϊβικής, με πλήθος νησιών, όπως οι Μεγάλες και Μικρές Αντίλλες, οι Μπαχάμες, η Κούβα, κ.α.

Οι μεγαλύτερες εγκαταστάσεις πληθυσμών, στην περίπτωση της Λατινικής Αμερικής, παρατηρήθηκαν όχι μόνο κατά μήκος των ποταμών, όπως σε άλλες ηπείρους, αλλά και σε οροπέδια. Ο συνδυασμός της καλής ποιότητας της

⁵ Price Marie, Latin America : A Geographic Preface, στο Richard S. Hillman, επιμ. Latin America, 2^η έκδοση, σειρά "Understanding : Introduction to the States and Regions of the Contemporary World", London, Lynne Rienner eds., p. 14.

καλλιεργήσιμης γης, του σχετικά ήπιου κλίματος και των επαρκών βροχοπτώσεων, επέτρεψε την ανάπτυξη αγροτικών καλλιεργειών και της κτηνοτροφίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το οροπέδιο του Μεξικού στο οποίο βρίσκονται μεγάλες πόλεις όπως η Πόλη του Μεξικό και η Γκουανταλαχάρα. Άλλα παραδείγματα αποτελούν η Μπογκοτά στην Κολομβία και η Λα Παζ στη Βολιβία. Ο Αμαζόνιος, ο Ορινόκο, ο Ρίο ντε λα Πλάτα, αποτελούν τους μεγαλύτερους ποταμούς της Λατινικής Αμερικής. Οι ποταμοί αυτοί εκβάλλουν στον Ατλαντικό Ωκεανό, στις όχθες των οποίων κτίστηκαν μεγάλες πόλεις. Η παρόχθια γη των ποταμών αυτών, δέχεται επίσης μεγάλες βροχοπτώσεις κατ' έτος. Για το λόγο αυτό έχουν αναπτυχθεί μεγάλα δάση, τα οποία τις τελευταίες δεκαετίες αποψιλώνονται για την παραγωγή ξυλείας και την αντικατάστασή τους από μονοκαλλιέργειες με προορισμό την παραγωγή βιοκαυσίμων. Μεγάλο μέρος της Λατινικής Αμερικής καταλαμβάνουν και οι έρημοι. Οι περιοχές αυτές βρίσκονται κοντά στις ακτές του Περού στον Ειρηνικό, στη βορειοανατολική Βραζιλία, στη βόρεια Χιλή, με γνωστότερη την έρημο Ατακάμα. Αυτές οι ερημικές εκτάσεις, ωστόσο έχουν πλούσιο υπέδαφος όπως τα κοιτάσματα χαλκού στη βόρεια Χιλή. Παράλληλα, οι χώρες της Κεντρικής Αμερικής και της Καραϊβικής υποφέρουν από κυκλώνες. Οι κυκλώνες αποτελούν εκτεταμένες αέριες μάζες με μεγάλη υγρασία που κινούνται με τεράστια ταχύτητα, συμπαρασύροντας στο πέρασμά τους ολόκληρα χωριά και καταστρέφοντας μεγάλο μέρος των υποδομών. Οι βορειοδυτικές ακτές της Νότιας Αμερικής, κυρίως το Εκουαδόρ, το Περού, κ.α., επηρεάζονται συχνά από το φαινόμενο «Ελ Νίνιο». Πρόκειται για ένα μεγάλο ζεστό θαλάσσιο ρεύμα που προέρχεται από τον Ειρηνικό ωκεανό, το οποίο προκαλεί πλημμύρες και συνοδεύεται από πολύ εκτεταμένες βροχές, ενώ σε όμορες περιοχές μπορεί να προκαλέσει εκτεταμένες ξηρασίες. Βέβαια δεν είναι τα φυσικά φαινόμενα που προκαλούν τις μεγαλύτερες φυσικές καταστροφές, όσο οι ανθρώπινες επεμβάσεις. Μερικές από αυτές είναι η αποψίλωση των δασών, η ερημοποίηση της καλλιεργήσιμης γης από την εντατικοποίηση των καλλιεργειών και η ρύπανση του περιβάλλοντος στις πολυπληθείς λατινοαμερικανικές πόλεις. Στη λατινική Αμερική υπάρχει μεγάλη εσωτερική μετανάστευση προς τα λίγα αστικά κέντρα, ώστε σε μερικές χώρες η μεγαλύτερη πόλη να έχει τριπλάσιο αριθμό κατοίκων από την αμέσως επόμενη σε μέγεθος πόλη⁶.

⁶ Price Marie, Latin America : A Geographic Preface, στο Richard S. Hillman, επιμ. Latin America, 2^η έκδοση, σειρά "Understanding : Introduction to the States and Regions of the Contemporary World", London, Lynne Rienner eds., p. 23-26.

Στην Αργεντινή το 1930, το ποσοστό του αστικού πληθυσμού ήταν 17% το οποίο αυξήθηκε στο 83% το 1980. Άλλα παραδείγματα αυτού του φαινομένου της αστικοποίησης αποτελεί η Βραζιλία όπου ο αστικός πληθυσμός από το 14% έφτασε στο 66%, στη Χιλή από 32% σε 81%, στο Μεξικό από 14% σε 66%, στη Βενεζουέλα από 14% σε 83%, κ.α⁷. Η συνεχιζόμενη αυξητική τάση της αστικοποίησης από το 1930 έως και σήμερα καταδεικνύει μία σταδιακή έξοδο του αγροτικού πληθυσμού και την κατεύθυνση του εργατικού δυναμικού προς τον δευτερογενή και τριτογενή τομέα της οικονομίας.

Παρόλα αυτά, ο φυσικός πλούτος της Λατινικής Αμερικής είναι μεγάλος και οι υποδομές όπως η ύδρευση, η ηλεκτροδότηση, οι συγκοινωνίες, όπως και το επίπεδο ζωής είναι σε υψηλότερο επίπεδο σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες του λεγόμενου Τρίτου Κόσμου. Στη Λατινική Αμερική υπάρχει μία μακρά παράδοση εξαγωγικού εμπορίου τόσο σε μεταλλεύματα όσο και σε αγροτικά προϊόντα. Κατά τον 19^ο και μέρος του 20^{ου} αιώνα, μερικές από τις οικονομίες των χωρών ήταν εξαρτημένες από ένα εξαγωγικό προϊόν η καθεμία. Για παράδειγμα η Αργεντινή από το βόειο κρέας, το Ελ Σαλβαδόρ από τον καφέ, η Κόστα Ρίκα από τις μπανάνες, η Χιλή από τον χαλκό, κλπ. Η εξειδίκευση αυτή οδήγησε σε εξάρτηση από τη Δύση και από την παγκόσμια αγορά. Λόγω της συνεπαγόμενης εξάρτησης, κατά τα τέλη του 20^{ου} αιώνα έγινε προσπάθεια έτσι ώστε να διαφοροποιηθεί η οικονομία των χωρών, με ανάπτυξη του βιομηχανικού τομέα και την παραγωγή βιομηχανικών προϊόντων⁸. Όμως, μεγάλο μέρος του πληθυσμού εξακολουθεί να απασχολείται στη γεωργία και την εξόρυξη μεταλλευμάτων. Το φυσικό περιβάλλον έχει αλλοιωθεί από την εκβιομηχάνιση, την μεταλλευτική παραγωγή και την εντατική γεωργία, όμως αυτό δεν έχει επηρεαστεί από τον τρόπο ζωής των κατοίκων της Λατινικής Αμερικής, όσο από την ιστορική εξέλιξη των σχέσεων μεταξύ των χωρών της Λατινικής Αμερικής με τη Δύση.

Η πλειονότητα των περίπου 512 εκατομμυρίων κατοίκων της Λατινικής Αμερικής μιλά ισπανικά. Περίπου το ένα τρίτο μιλά πορτογαλικά, κυρίως στη Βραζιλία, ενώ ένα μικρό ποσοστό μιλά τοπικές διαλέκτους (κέτσουα, παρανά,

⁷ Bethell, L., 'Latin America Economy and Society Since 1930', Cambridge University Press, New York, 1998, σελ.31.

⁸ Σωτηρόπουλος Δ.Α., Χουλιάρης Α., Ρούσσοι Σ., Σκλιάς Π., Ο Τρίτος Κόσμος, Πολιτική, Κοινωνία, Οικονομία, Διεθνείς Σχέσεις, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σελ. 142.

αὑμάρα, κ.α.), καθώς και παραλλαγές γαλλικών ή ολλανδικών σε μικρές πρώην αποικίες της Γαλλίας και της Ολλανδίας. Οι περισσότεροι από τους Λατινοαμερικανούς είναι καθολικοί ως προς το θρήσκευμα, υπάρχουν όμως και μειονότητες προτεσταντών καθώς και πιστών αφρικανικών θρησκειών. Το 90% των κατοίκων της Λατινικής Αμερικής είναι Χριστιανοί, με το 70% του λατινοαμερικανικού πληθυσμού να είναι καθολικοί. Όπως και στην περίπτωση της γλώσσας έτσι και στο θέμα της θρησκείας, το κοινό αποικιοκρατικό παρελθόν αποτελεί τον βασικό λόγο της εξάπλωσης του Καθολικισμού στην Λατινική Αμερική. Η θρησκεία χρησιμοποιήθηκε ως μέσο για την καθυπόταξη των ιθαγενών, την διασφάλιση της ηγεμονίας των κατακτητών, την εκμετάλλευση της εργασίας του πληθυσμού και της αφαίμαξης των πλουτοπαραγωγικών πόρων αλλά και την διασφάλιση των συμφερόντων της Ισπανικής Καθολικής Εκκλησίας. Αξίζει εδώ να αναφέρουμε ότι οι Ισπανοί καθολικοί είναι πιο ‘φανατικοί’ πιστοί από τους Ιταλούς, κάτι που προσπάθησαν να το εδραιώσουν και στις κατακτημένες περιοχές της Λατινικής Αμερικής. Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί η Βενεζουέλα, όπου το 1945 ο Ρομούλο Μπετανκούρ με τη μετριοπαθή ριζοσπαστική Δημοκρατική Δράση, εκτός από μία ευρεία επιτυχή μεταρρύθμιση του συστήματος γαιοκτησίας, ανέλαβε μία πρωτοβουλία για μεταρρύθμιση και στον εκπαιδευτικό τομέα, η οποία θεωρήθηκε από την Εκκλησία προσβλητική, καθώς η εκπαίδευση ήταν ως τότε δική της υπόθεση. Με την επικράτηση του Ούγκο Τσάβες, κατέστη δυνατός ένας συμβιβασμός με την Εκκλησία στο θέμα της εκπαίδευσης⁹.

1.2 Η αποικιοκρατία

Πριν από την κατάκτηση της Λατινικής Αμερικής και τη διείσδυση των δυτικοευρωπαίων, δηλαδή πριν από τον 16^ο αιώνα, ο γηγενής πληθυσμός ήταν περίπου 54 εκατομμύρια. Στον ιθαγενή πληθυσμό επέβαλαν την ισπανική γλώσσα – στη Βραζιλία την πορτογαλική – και τη ρωμαιοκαθολική πίστη. Οι νέες τροφές που εισήγαγαν οι ευρωπαίοι, η εισαγωγή της δυτικής τεχνολογίας και η άνθηση του διηπειρωτικού εμπορίου δεν εξισορρόπησαν το υπερβολικό κόστος της αποικιοκρατίας για τους λαούς της Λατινικής Αμερικής. Από την εμφάνιση των εξερευνητών – κατακτητών και μέχρι τα μέσα του 17^{ου} αιώνα, ο ιθαγενής πληθυσμός

⁹ Calvocoressi, P., ‘Η Διεθνής Πολιτική Μετά το 1945’, Β΄ Τόμος, εκδ. Τουρίκη, Αθήνα, 2010, σελ.1066-1068.

είχε μειωθεί κατά 90%. Οι αιτίες της τόσο μεγάλης μείωσης του πληθυσμού ήταν οι κατακτητικοί πόλεμοι, η πείνα, η καταναγκαστική εργασία και οι επιδημίες τις οποίες οι δυτικοί άποικοι έφεραν μαζί τους από την Ευρώπη και οι οργανισμοί των ιθαγενών δεν άντεχαν¹⁰. Το αποτέλεσμα των παραπάνω ήταν η εξάλειψη ολόκληρων πληθυσμών. Συνέπεια της μείωσης των ιθαγενών πληθυσμών, ήταν η έλλειψη εργατικών χεριών που παρατηρήθηκε. Η απάντηση στην έλλειψη αυτή από τους Ισπανούς και κυρίως τους Πορτογάλους αποικιοκράτες, ήταν η ανάπτυξη του δουλεμπορίου. Μεταξύ 16^{ου} και 19^{ου} αιώνα, περίπου 5 έως 10 εκατομμύρια Αφρικανοί μεταφέρθηκαν με βία στη Λατινική Αμερική προκειμένου να δουλέψουν στις φυτείες ζαχαροκάλαμου και καφέ, καθώς και στα ορυχεία χαλκού¹¹. Από τα μέσα του 19ου αιώνα και τις αρχές του 20ου έφθασαν στη Λατινική Αμερική μερικά εκατομμύρια από την Ευρώπη, κυρίως φτωχοί μετανάστες από την Ιταλία, την Ισπανία, την Πορτογαλία, τη Γερμανία, κλπ. Κατά τον 20ο αιώνα, στους ευρωπαίους μετανάστες προστέθηκαν και μετανάστες από την Ασία. Το αποτέλεσμα των μεταναστεύσεων που παρατηρήθηκαν είχε ως αποτέλεσμα σήμερα ο πληθυσμός της Λατινικής Αμερικής αποτελείται από μία πανσπερμία φυλών και εθνών.

Μετά από τη σχετικά γρήγορη ξένη κατάκτησή της Λατινικής Αμερικής, από τα τέλη του 15ου ως τις αρχές του 16ου αιώνα, άρχισε να προμηθεύει τον υπόλοιπο κόσμο πρώτες ύλες, καθώς και πολύτιμα μέταλλα, όπως χρυσό και άργυρο. Οι ισπανοί κατακτητές επικεντρώθηκαν στην εξόρυξη μετάλλων, ενώ οι Πορτογάλοι εκτός από την εξόρυξη χρυσού, επένδυσαν στην παραγωγή καφέ και ζάχαρης¹².

Τα κοινωνικά στρώματα στις αποικιακές κοινωνίες διαμορφώθηκαν ανάλογα με τις σχέσεις παραγωγής που αναπτύχθηκαν καθώς και την ρατσιστική ιδεολογία που επιβλήθηκε από τη δυτική άρχουσα τάξη. Από τις αρχές του 16^{ου} αιώνα μέχρι τις αρχές του 19^{ου} αιώνα, στη Λατινική Αμερική, στην ανώτερη ιεραρχικά βαθμίδα υπήρχε μία μικρή ελίτ λευκών. Κάτω από αυτούς βρισκόταν μία λίγο ευρύτερη κατηγορία μιγάδων, η οποία είχε προκύψει από τέκνα γάμων μεταξύ λευκών και ιθαγενών. Στην τελευταία ιεραρχικά βαθμίδα βρισκόταν η συντριπτική πλειοψηφία

¹⁰ Diamond Jared, “Όπλα, Μικρόβια και Ατσάλι”, εκδ. Κάτοπτρο, Αθήνα, 2007, σελ. 85.

¹¹ Price Marie, Latin America : A Geographic Preface, στο Richard S. Hillman, επιμ. Latin America, 2^η έκδοση, σειρά “Understanding : Introduction to the States and Regions of the Contemporary World”, London, Lynne Rienner eds., p. 29.

¹² Σωτηρόπουλος Δ.Α., Χουλιάρης Α., Ρούσσοσ Σ., Σκλιάς Π., Ο Τρίτος Κόσμος, Πολιτική, Κοινωνία, Οικονομία, Διεθνείς Σχέσεις, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σελ. 145.

του πληθυσμού, περίπου το 95%, οι Ινδιάνοι¹³ οι οποίοι δεν ήταν ενσωματωμένοι στην κοινωνική ιεραρχία. Παράλληλα με την ανωτέρω φυλετική διαστρωμάτωση, υπήρχε και ο διαχωρισμός μεταξύ των λευκών που είχαν γεννηθεί στην Ιβηρική Χερσόνησο και των λευκών που είχαν γεννηθεί στον λεγόμενο Νέο Κόσμο¹⁴. Οι τελευταία κατηγορία ονομαζόταν «κρεολοί» (“creoles”, “criollos”) και αρχικά θεωρούταν κατώτεροι των πρώτων λευκών αποίκων. Μία τρίτη παράλληλη κοινωνική διαστρωμάτωση προέκυπτε από τη δομή των επαγγελματιών, δηλαδή στρατιωτικοί, ιερείς, έμποροι, κτηματίες, κτηνοτρόφοι, κ.α. Στη διάρκεια της αποικιοκρατίας, η ανωτέρω κοινωνική διαστρωμάτωση δεν έμεινε αμετάβλητη. Η φυσική αύξηση του πληθυσμού αποίκων και κρεολών καθώς και η συνεχιζόμενη μετανάστευση, μέχρι τις αρχές του 19^{ου} αιώνα, κατέστησαν του λευκού, περίπου το ένα πέμπτο του συνολικού πληθυσμού. Μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού αποτέλεσαν οι μιγάδες, περίπου το ένα τέταρτο, ενώ οι ιθαγενείς περιορίστηκαν σε λιγότερο από το μισό. Οι Αφρικανοί δούλοι που μεταφέρθηκαν στη Λατινική Αμερική ήταν σχεδόν το ένα δέκατο του συνολικού πληθυσμού.

Παράλληλα με την μετεξέλιξη της κοινωνικής διαστρωμάτωσης, υπήρχαν και εξελίξεις στην ταξική/επαγγελματική διαστρωμάτωση. Ο 19^{ος} αιώνας σηματοδεύτηκε από την οικονομική άνοδο των κρεολών, οι οποίοι έγιναν ιδιοκτήτες μεγάλων εκτάσεων γης. Με τον τρόπο αυτό δημιουργήθηκε η νέα αριστοκρατία της γης. Η κεντρική πολιτική εξουσία ωστόσο, παρέμενε στα χέρια των λευκών ιβήρων αποίκων. Από την άλλη πλευρά, η πορτογαλική κατάκτηση της ανατολικής Λατινικής Αμερικής (η περιοχή της σημερινής Βραζιλίας) παρουσίαζε κάποιες διαφορές. Η περιοχή που κατέκτησαν οι Πορτογάλοι δεν κατοικούταν από πολυάριθμους αναπτυγμένους ιθαγενείς πολιτισμούς. Η αποικιακή οικονομία της πορτογαλικής αποικίας βασιζόταν στην παραγωγή ζάχαρης και ξυλείας. Για την παραγωγή των συγκεκριμένων προϊόντων, μεταφέρθηκαν δούλοι από την Αφρική. Σταδιακά, οι μαύροι Αφρικανοί αποτέλεσαν τη σχετική πλειονότητα του πληθυσμού της Βραζιλίας. Ενώ, κατά τον 18^ο αιώνα είχε αρχίσει η εξόρυξη χρυσού και διαμαντιών, από τον 19^ο αιώνα μεγαλύτερη ώθηση στη βραζιλιάνικη οικονομία, δόθηκε από την

¹³ Οι ιθαγενείς της Λατινικής Αμερικής επικράτησε να ονομάζονται Ινδιάνοι, γιατί οι πρώτοι ευρωπαίοι κατακτητές επεδίωκαν να φθάσουν στην Ινδία πλέοντας προς τα δυτικά. Για το λόγο αυτό και η Αμερική ονομάστηκε αρχικά Δυτικές Ινδίες.

¹⁴ Νέος Κόσμος ονομαζόταν τότε το σύνολο της αμερικανικής ηπείρου στο σύνολό της, σε αντιδιαστολή με τον Παλαιό Κόσμο, δηλαδή κυρίως την Ευρώπη και τη Μεσόγειο.

καλλιέργεια και παραγωγή καφέ. Η κοινωνία της Βραζιλίας ήταν διαιρεμένη φυλετικά σε τρεις κατηγορίες, τους λευκούς, τους «μουλάτους»-δηλαδή τους μιγάδες- και τους μαύρους. Οι λευκοί, όπως και στις υπό ισπανική κατάκτηση περιοχές, χωρίζονταν μεταξύ των γεννημένων στην Πορτογαλία και των γεννημένων στη Βραζιλία. Οι λευκοί που ήταν γεννημένοι στη Βραζιλία ήσαν και αυτοί γαιοκτήμονες όπως και στην περίπτωση των ισπανικών κτήσεων της Λατινικής Αμερικής¹⁵.

1.3 Η αποαποικιοποίηση

Η άνοδος στον ισπανικό θρόνο της δυναστείας των Βουρβόνων, στις αρχές του 18^{ου} αιώνα, συνοδεύτηκε από μία διοικητική και πολιτική μεταρρύθμιση στις αποικίες. Ωστόσο, η μεταρρύθμιση αυτή έφερε αντίθετα αποτελέσματα από αυτά που αναμένονταν. Σκοπός της μεταρρύθμισης ήταν η εξουσία στις ισπανικές αποικίες της Λατινικής Αμερικής, να μεταφερθεί από τους διορισμένους αντιβασιλείς, ξανά στα χέρια της κεντρικής εξουσίας της βασιλικής δυναστείας. Έτσι δημιουργήθηκε μία διαμάχη μεταξύ της κεντρικής εξουσίας και της ελίτ των αποικιών. Η διαμάχη ανάμεσα στις δύο ισχυρές ελίτ, δηλαδή ανάμεσα στους ισπανούς αποίκους που προέρχονταν από την Ιβηρική Χερσόνησο και τους κρεολούς, εξηγεί τις πολιτικές εξελίξεις που ακολούθησαν. Οι εξελίξεις αυτές οδήγησαν τελικά στην ανεξαρτησία των περισσότερων λατινοαμερικανικών χωρών. Για την εξέλιξη αυτή, πρωταρχική σημασία είχε η μεταβαλλόμενη θέση και η εξασθένηση της Ισπανίας και της Πορτογαλίας στον παγκόσμιο συσχετισμό δυνάμεων. Οι Βρετανοί, οι Γάλλοι και οι Ολλανδοί απέκτησαν προσβάσεις στη Λατινική Αμερική και Καραϊβική, ενώ η κατάληψη της Πορτογαλίας και της Ισπανίας από τον Ναπολέοντα, το 1807 και 1808 αντίστοιχα, επιτάχυνε τις εξελίξεις στη Λατινική Αμερική.

Εκτός από την Αϊτή που ανεξαρτητοποιήθηκε την 1η Ιανουαρίου του 1804, οι περισσότερες χώρες της Λατινικής Αμερικής ανεξαρτητοποιήθηκαν μεταξύ του 1811 και του 1825¹⁶. Η ανεξαρτησία των ισπανόφωνων περιοχών απαίτησε πολλούς και αιματηρούς αγώνες από τους λευκούς αποίκους, που συμμαχούσαν κατά διαστήματα με μιγάδες και ιθαγενείς. Οι σημαντικότεροι ηγέτες των επαναστατών ήταν ο Σιμόν Μπολιβάρ, ο Χοσέ ντε Σαν Μαρτίν, ο Μ. Ιδάλγο, ο Χ. Μ. Μορέλος κ.α. Ο Μπολιβάρ

¹⁵ Skidmore E. Thomas, Smith H. Peter, modern Latin America, eds Oxford University Press, 5th ed., Oxford, 2001, p. 20.

¹⁶ Galeano, E., 'Οι Ανοιχτές Φλέβες της Λατινικής Αμερικής', Α' Τόμος, εκδ. Κουκίδα, Νέα Σμύρνη, 2008, σελ. 38-39.

διέτρεξε με τον στρατό του το βόρειο μέρος της Λατινικής Αμερικής, από το 1817 και μετά. Το όνομά του υπήρξε το σύμβολο της ανεξαρτησίας για τους λαούς της. Το σχέδιο του Μπολιβάρ, το οποίο δεν κατάφερε να το υλοποιήσει, δεν ήταν τόσο να δημιουργήσει μία σειρά από ανεξάρτητα κράτη-έθνη, όσο να συνενώσει πολλούς από τους κατοίκους της βόρειας περιοχής της Λατινικής Αμερικής, σε ένα νέο μεγάλο κράτος. Ο Αργεντινός Χοσέ ντε Σαν Μαρτίν, υπήρξε ο απελευθερωτής της Χιλής το 1817 και το Περού το 1821. Οι Μ. Ιδάλγο και ο Χ. Μ. Μορέλος ήταν μεξικανοί επαναστάτες που πρωταγωνίστησαν σε κινήματα κατά του ισπανικού θρόνου τη δεκαετία του 1810 για την ανεξαρτησία της περιοχής, η οποία ολοκληρώθηκε το 1821. Από το 1821 μέχρι το 1823, οι κρεολοί, που κυριαρχούσαν στις υπόλοιπες περιοχές της Κεντρικής Αμερικής, κήρυξαν την ανεξαρτησία των χωρών που εκτείνονται στη σχετικά στενή λωρίδα γης που ενώνει το Μεξικό με την υπόλοιπη Λατινική Αμερική¹⁷. Αντίθετα, η πορεία ανεξαρτητοποίησης της Βραζιλίας, ήταν διαφορετική. Ο κάτοχος του πορτογαλικού θρόνου κατέφυγε για λίγο στη Βραζιλία, κατά τη διάρκεια κατοχής της χώρας από τα γαλλικά αυτοκρατορικά στρατεύματα. Μετά την ήττα του Ναπολέοντα, επέστρεψε στην Πορτογαλία και τοποθέτησε ως αντιβασίλεα στη Βραζιλία τον γιο και διάδοχο του. Ενώ κατά την διάρκεια παραμονής του στη Βραζιλία, ο βασιλιάς της Πορτογαλίας είχε απελευθερώσει το εμπόριο μεταξύ της Βραζιλίας και της Δύσης, ήθελε μετά την αποκατάσταση, να επαναφέρει το πορτογαλικό μονοπώλιο στις βραζιλιάνικες εξαγωγές. Οι γαιοκτήμονες, οι έμποροι και άλλοι λευκοί αστοί που ζούσαν στη Βραζιλία, συσπειρώθηκαν γύρω από τον διάδοχο του πορτογαλικού θρόνου. Έτσι, ο διάδοχος, το 1822, ανακήρυξε την εθνική ανεξαρτησία της χώρας και αναδείχθηκε ο μονάρχης της.

Επαναστάτες όπως ο Σιμόν Μπολιβάρ, ήταν φιλελεύθεροι και συνδύαζαν την επιδίωξη της εθνικής ανεξαρτησίας με τα αιτήματα της δικαιοσύνης, της ελευθερίας και της ισότητας. Υπήρχαν όμως και άλλοι, που δεν έβλεπαν την εθνική ανεξαρτησία ταυτόχρονα και ως εγχείρημα πολιτικο-κοινωνικής ανανέωσης. Χαρακτηριστικά, οι κοινωνικές και οικονομικές ελίτ του Περού και των νέων ανεξάρτητων χωρών της Κεντρικής Αμερικής, είχαν φιλομοναρχικά αισθήματα. Το ότι συντάχθηκαν με την πλευρά των επαναστατών, το έκαναν μάλλον για να προστατευθούν από το ρεύμα του

¹⁷ Σωτηρόπουλος Δ.Α., Χουλιάρης Α., Ρούσσος Σ., Σκλιάς Π., Ο Τρίτος Κόσμος, Πολιτική, Κοινωνία, Οικονομία, Διεθνείς Σχέσεις, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σελ. 150.

πολιτικού φιλελευθερισμού που εκπορευόταν από τη Δύση. Στόχος της επαναστατοκότητας που είχαν επιδείξει ήταν τελικά η συντήρηση και όχι η ανατροπή του πολιτικοκοινωνικού καθεστώτος.

1.4 Η Λατινική Αμερική από το 1830 έως την αυγή του 21^{ου} αιώνα

Τα νέα κράτη που προέκυψαν από την κατάρρευση της Ισπανικής Αυτοκρατορίας στην Αμερική χρειάστηκε να περάσουν μία ταραχώδη περίοδο, που διήρκεσε περίπου μέχρι τη δεκαετία του 1870, μέχρι να παγιώσουν τα σύνορά τους, να πετύχουν την πολιτική συγκρότησή τους και να θέσουν τις βάσεις της οικονομικής τους ανάπτυξης. Οι πολιτικές διαμάχες συνεχίστηκαν με αμείωτη ένταση και σχεδόν όλα τα νεοσύστατα κράτη εξακολούθησαν να γνωρίζουν εμφυλίους πολέμους, είτε μεταξύ οπαδών της συγκεντρωτικής και της ομοσπονδιακής διακυβέρνησης είτε μεταξύ συντηρητικών και φιλελευθέρων¹⁸. Η προσπάθεια επιβολής της πολιτικής νομιμότητας με τη δύναμη των όπλων και η στρατιωτικοποίηση των κοινωνιών ενίσχυσαν το πολιτικό βάρος των στρατιωτικών. Οι στρατιωτικοί σε αρκετές χώρες εκμεταλλεύτηκαν τις αδυναμίες του πολιτικού συστήματος και προσπάθησαν να μετατραπούν σε ρυθμιστές του πολιτικού βίου των νεοσύστατων δημοκρατιών.

Από τη δεκαετία του 1880 η Λατινική Αμερική μπήκε σε μία μακρά φάση εκσυγχρονισμού και γνώρισε ένα βαθύ οικονομικό και κοινωνικό μετασχηματισμό. Ο μετασχηματισμός αυτός σχετιζόταν με την ένταξή της στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα ως εξαγωγέα αγροκτηνοτροφικών προϊόντων και ορυκτών. Το άνοιγμα των λατινοαμερικανικών οικονομιών στο παγκόσμιο εμπόριο διευκολύνθηκε από την αύξηση της ζήτησης για προϊόντα του πρωτογενούς τομέα και τη βελτίωση των διεθνών θαλάσσιων μεταφορών, αλλά και από εσωτερικούς παράγοντες. Η ολοκλήρωση της εθνικής οργάνωσης των κρατών, η λήξη των εμφυλίων πολέμων και η αύξηση της καλλιεργήσιμης γης, ήταν οι σημαντικότεροι εσωτερικοί παράγοντες που συνέβαλλαν για την ένταξη των οικονομιών στο παγκόσμιο σύστημα. Η εισροή ξένων κεφαλαίων σε ορισμένες χώρες κυρίως μέσω δανείων και επενδύσεων σε έργα υποδομής, είχε επίσης καθοριστικό ρόλο στην αύξηση των εξαγωγών. Ο σιδηρόδρομος, που ήταν τότε το έμβλημα της νέας εποχής, κατασκευάστηκε με αγγλικά κεφάλαια. Η συμβολή του ήταν σημαντική στη διεύρυνση της παραγωγικής

¹⁸ Δαμηλάκου Μαρία, Ιστορία της Λατινικής Αμερικής, Από το τέλος της αποικιοκρατίας μέχρι σήμερα, εκδ. Αιώρα, Αθήνα, 2014, σελ. 53.

βάσης των λατινοαμερικανικών χωρών, στην επέκταση του κρατικού ελέγχου στις πιο απόμακρες περιοχές και στη διάρθρωση των εθνικών αγορών.

Ο ρόλος που ανέλαβαν οι χώρες της Λατινικής Αμερικής σε αυτή τη πρώτη φάση της παγκοσμιοποίησης ήταν του παραγωγού και εξαγωγέα προϊόντων του πρωτογενούς τομέα. Τα βασικά προϊόντα που εξάγονταν από τις χώρες της περιοχής μπορεί να χωριστούν σε τρεις μεγάλες κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία περιλάμβανε τα αγροτικά και κτηνοτροφικά προϊόντα που παράγονταν στις εύκρατες ζώνες (σιτάρι, αραβόσιτος, βόειο κρέας, πρόβειο κρέας, μαλλί, κ.α.). Στη δεύτερη κατηγορία συγκαταλέγονταν τα γεωργικά προϊόντα που παράγονταν στα αγροκτήματα και τις φυτείες των τροπικών ζωνών (καφές, ζάχαρη, καπνός, κακάο, μπανάνες, βαμβάκι, φυσικό καουτσούκ, κ.α.). Η τρίτη κατηγορία περιλάμβανε τα μέταλλα και τα ορυκτά, όπως ο χρυσός, το ασήμι, ο χαλκός, ο κασσίτερος, πετρέλαιο, νιτρικά άλατα, κ.α.¹⁹. Η διαμόρφωση του εξαγωγικού μοντέλου, έτσι όπως εξελίχθηκε με διαφορετικό τρόπο σε κάθε χώρα της περιοχής, καθόρισε σε μεγάλο βαθμό τις παραγωγικές και εργασιακές δομές, αλλά και τη νέα κοινωνική και οικονομική γεωγραφία της λατινικής Αμερικής.

Ήδη από την πρώτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα, η ενίσχυση των πιέσεων για εκδημοκρατισμό της πολιτικής ζωής και ο πολλαπλασιασμός των κοινωνικών αιτημάτων έκαναν εμφανή τα όρια της ολιγαρχικής διακυβέρνησης σε αρκετές χώρες της Λατινικής Αμερικής. Στο Μεξικό η σταδιακή ενδυνάμωση της αντιπολίτευσης οδήγησε στη μεγάλη επανάσταση του 1910, η οποία έβαλε τέλος στο δικτατορικό καθεστώς και σε μία ολόκληρη τάξη πραγμάτων. Από την άλλη πλευρά, στην Αργεντινή, στη Χιλή και την Ουρουγουάη, που είχαν γνωρίσει βαθιές αλλαγές λόγω του οικονομικού εκσυγχρονισμού και της μαζικής ευρωπαϊκής μετανάστευσης κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα, το ισχυρό αίτημα του ανοίγματος της πολιτικής οδήγησε σε μεταρρυθμίσεις. Οι τοπικές ελίτ αναγκάστηκαν να προχωρήσουν σε παραχωρήσεις προς τα μεσαία στρώματα, με στόχο την αποφυγή μιας γενικής ανατροπής. Η μεταρρυθμιστική διαδικασία κορυφώθηκε όταν τη διακυβέρνηση στις παραπάνω χώρες ανέλαβαν τα λεγόμενα «ριζοσπαστικά» κόμματα. Οι κυβερνήσεις αυτές προώθησαν την ενεργή παρέμβαση του κράτους σε

¹⁹ Malamud Carlos, “Las economías exportadoras”, στο Malamud Carlos (επιμ), “Historia de America, Temas didacticos”, Editorial Universitas, Μαδρίτη, 2001, σελ. 323.

μία σειρά από θέματα που αφορούσαν την κοινωνία των πολιτών και επιχειρήσαν την ανακατανομή της πολιτικής εξουσίας. Αυτό έγινε χωρίς όμως να θίξουν τις βασικές δομές του εξαγωγικού μοντέλου και την κυριαρχία των τοπικών ολιγαρχιών.

Κατά τη δεκαετία του 1930 η αλλαγή του οικονομικού μοντέλου, οι κοινωνικές μεταβολές και οι ιδεολογικές ανακατατάξεις άλλαξαν οριστικά το πολιτικό τοπίο της Λατινικής Αμερικής. Η παγκόσμια οικονομική κρίση του 1929 και ο προστατευτισμός που επικράτησε στην οικονομική πολιτική των εκβιομηχανισμένων ευρωπαϊκών κρατών και των ΗΠΑ, επηρέασαν έντονα τις εξαρτημένες από τη διεθνή ζήτηση λατινοαμερικανικές οικονομίες. Τα αποτελέσματα της κρίσης δεν έγιναν το ίδιο αισθητά σε όλες τις χώρες της περιοχής. Η μεξικανική οικονομία, όπως και οι οικονομίες των χωρών της Κεντρικής Αμερικής και της Καραϊβικής, επηρεάστηκαν ιδιαίτερα από τους κλυδωνισμούς της οικονομίας των ΗΠΑ. Η Χιλή, αν και λιγότερο εξαρτημένη από τη ζήτηση ορυκτών και μετάλλων από τις ΗΠΑ, επηρεάστηκε βαθύτατα από την κρίση λόγω της κυριαρχίας των αμερικανικών εταιρειών στη μεταλλευτική βιομηχανία. Η Αργεντινή μπόρεσε να αντιμετωπίσει καλύτερα τις συνέπειες της κρίσης, καθώς κατάφερε να διατηρήσει σε μεγάλο βαθμό τις εξαγωγές κρέατος προς τη βρετανική αγορά²⁰.

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1940 το μεγάλο ζήτημα της ανάπτυξης και του εκσυγχρονισμού κυριάρχησε στη Λατινική Αμερική, καθορίζοντας την οικονομική πολιτική των κυβερνήσεων, επηρεάζοντας βαθιά τον πολιτικό λόγο και διαποτίζοντας την κοινωνία. Το φαινόμενο αυτό βρισκόταν σε στενή συνάρτηση με το νέο αναπτυξιακό δόγμα του μεταπολεμικού Δυτικού Κόσμου, ο οποίος τέθηκε κάτω από την ηγεμονία των ΗΠΑ. Το σημαντικό Τέταρτο Σημείο του διαγγέλματος του Αμερικανού προέδρου Χάρυ Τρούμαν, υποσχόταν προγράμματα τεχνικής βοήθειας στις αναπτυσσόμενες περιοχές του πλανήτη²¹. Το πρόγραμμα αυτό έθεσε τις βάσεις της νέας αντίληψης της ανάπτυξης, βασισμένη στη θεωρία του λειτουργισμού που θα επικρατούσε σε παγκόσμιο επίπεδο τις δεκαετίες του 1950 και του 1960. Οι μεγαλύτερες χώρες της λατινικής Αμερικής, ασπάστηκαν το αναπτυξιακό δόγμα, αφού όμως το επαναδιατύπωσαν με τους δικούς τους όρους. Για τους αμερικανούς

²⁰ Rapoport Mario, "Historia economica, politica y social de la Argentina (1880-2000), ediciones Macchi, Μπουένος Άιρες, 2003, σελ. 232-239.

²¹ Truman Harry, "Inaugural Address", Department of State Bulletin, 30/01/1949, σελ. 123.

εμπνευστές, ο αναπτυξιακός σχεδιασμός νομιμοποιούσε τον παρεμβατισμό των ΗΠΑ στις χώρες της περιοχής.

Τη δεκαετία του 1960, οι λατινοαμερικανικές κοινωνίες πέρασαν σε μία φάση έντονης ριζοσπαστικοποίησης των ιδεών και της πολιτικής δράσης. Για μεγάλο μέρος του τότε κόσμου, η λατινική Αμερική έγινε συνώνυμο της επανάστασης. Καταλυτικό ρόλο σε αυτή τη στροφή έπαιξε η επιτυχία της Κουβανικής Επανάστασης του 1959. Το γεγονός αυτό ερμηνεύτηκε ως αρχή μιας νέας ιστορικής φάσης, με αισιόδοξες μελλοντικές προοπτικές, που παρομοιαζόταν με την εποχή που άνοιξε μετά την ανεξαρτησία της περιοχής από την Ισπανία. Η ιδέα της επανάστασης και το ουτοπικό πνεύμα έγιναν οι κεντρικοί άξονες για ένα μεγάλο τμήμα της κοινωνίας στη Λατινική Αμερική κατά τις δεκαετίες του 1960 και του 1970²². Η πολιτική ριζοσπαστικοποίηση εμφανίστηκε με διάφορες μορφές σε όλες τις λατινοαμερικανικές χώρες.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1970, σχεδόν σε όλη τη Λατινική Αμερική απλώθηκε σταδιακά ένα κύμα αιματηρών δικτατοριών. Τα δικτατορικά καθεστώτα καταπάτησαν κάθε ίχνος θεσμικής νομιμότητας, συστηματοποίησαν την κρατική τρομοκρατία και ανέλαβαν την «ιδεολογική κάθαρση» των λατινοαμερικανικών κοινωνιών. Ήταν η αποκορύφωση της αντίδρασης των δυνάμεων της συντήρησης στην πολιτική ριζοσπαστικοποίηση που είχε αναπτυχθεί από τη δεκαετία του 1960. Παρόλο που οι δικτατορίες ήταν συνηθισμένο φαινόμενο στη Λατινική Αμερική, οι δικτατορίες του 1970 δεν είχαν προσωρινό χαρακτήρα. Αυτή τη φορά οι στρατιωτικές δυνάμεις αυτονομήθηκαν σε μεγάλο βαθμό από τις πολιτικές και κοινωνικές δυνάμεις, ταυτίστηκαν με το κράτος και αναζήτησαν για τον εαυτό τους έναν διαρκή και οργανικό πολιτικό ρόλο. Έτσι διαμόρφωσαν ένα *modus vivendi* που στηριζόταν στα στρατιωτικά ιδεολογικά δόγματα που είχαν επικρατήσει στην αμερικανική ήπειρο. Η στάση των Λατινοαμερικανών απέναντι στα δικτατορικά καθεστώτα της δεκαετίας του 1970 δεν ήταν ενιαία. Ορισμένες κοινωνικές ομάδες υποστήριξαν ενεργά το πολιτικό και οικονομικό τους πρόγραμμα. Εκτός από τους επιχειρηματικούς κύκλους, οι οποίοι σε πολλές περιπτώσεις συνεργάστηκαν στενά με τους στρατιωτικούς για την αποκατάσταση της τάξης στους εργασιακούς χώρους, η ανώτερη ιεραρχία της Καθολικής Εκκλησίας είδε τις χούντες ως ευκαιρία διείσδυσης

²² Sorensen Diana, “A Turbulent Decade Remembered : Scenes from the Latin American Sixties”, Stanford University Press, Στάνφορντ, 2007, σελ. 1-2.

στον κρατικό μηχανισμό και γενικά στα εθνικά πράγματα²³. Σε πολλές χώρες της Λατινικής Αμερικής, η πολιτική και οικονομική κρίση που εμφανίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1970, έκαναν μεγάλα τμήματα του πληθυσμού να δεχτούν με ανακούφιση τη νέα πραγματικότητα. Αυτή η παθητική αποδοχή αποκτούσε ενεργητικό χαρακτήρα όσες φορές η δικτατορίες έπαιζαν το χαρτί του εθνικισμού.

Η αποκατάσταση της δημοκρατίας στη Λατινική Αμερική ξεκίνησε σταδιακά στις αρχές της δεκαετίας του 1980. Η δημοκρατική μετάβαση κάθε χώρας παρουσίασε ιδιαιτερότητες, ανάλογα με τη φθορά που είχε υποστεί το δικτατορικό καθεστώς της, τα χαρακτηριστικά της κάθε κοινωνίας και τον βαθμό ανάμειξης της διεθνούς κοινότητας. Για παράδειγμα, στην Αργεντινή, η εθνική στρατιωτική ήττα από τη Μεγάλη Βρετανία, στον πόλεμο των Νήσων Μαλβίνων, το 1982, έδωσε το οριστικό χτύπημα στο δικτατορικό καθεστώς, το οποίο ήταν κλονισμένο και από την βαθιά οικονομική κρίση που μάστιζε τη χώρα. Αντίθετα, στην Χιλή, ο δικτάτορας Πινοτσέτ κατάφερε να διατηρήσει μέχρι τέλους ένα σημαντικό μέρος του πολιτικού κεφαλαίου του. Σε πολλές λατινοαμερικανικές χώρες η διαδικασία αποκατάστασης της δημοκρατικής νομιμότητας ξύπνησε τον ενθουσιασμό της κοινωνίας και η δημοκρατία θεωρήθηκε ένα σημαντικό αγαθό το οποίο έπρεπε να προστατευτεί.

Τη δεκαετία του 1990, μετά την αποτυχία των ανορθόδοξων οικονομικών προγραμμάτων της προηγούμενης δεκαετίας, ο νεοφιλελευθερισμός κατάφερε να επιβληθεί σε ολόκληρη τη Λατινική Αμερική, εκμηδενίζοντας τα περιθώρια για εναλλακτικές πολιτικές επιλογές. Το νεοφιλελεύθερο οικονομικό δόγμα, με κεντρικούς άξονες τη δραστική μείωση του ρόλου του κράτους και την πλήρη ενσωμάτωση των εθνικών οικονομιών στην παγκόσμια αγορά, επέφερε καθοριστικές αλλαγές στη σχέση οικονομίας, κράτους και πολιτικού συστήματος. Σήμανε ταυτόχρονα, το τέλος του αναπτυξιακού μοντέλου που είχε χαρακτηρίσει την περιοχή από το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Το μοντέλο της εσωστρεφούς ανάπτυξης αντικαταστάθηκε από ένα διαμετρικά αντίθετο αναπτυξιακό μοντέλο που στηριζόταν στη δημοσιονομική πειθαρχία, στην πλήρη εμπορική απελευθέρωση, στη δραστική περικοπή των δημοσίων δαπανών και στην προώθηση των ιδιωτικών επενδύσεων. Το κύμα των νεοφιλελεύθερων μεταρρυθμίσεων προκάλεσε σημαντικά προβλήματα στις

²³ Δαμηλάκου Μαρία, Ιστορία της Λατινικής Αμερικής, Από το τέλος της αποικιοκρατίας μέχρι σήμερα, εκδ. Αιώρα, Αθήνα, 2014, σελ. 206.

λατινοαμερικανικές κοινωνίες. Το μεγάλο κοινωνικό ζήτημα αφορούσε την τάξη των νεόπτωχων, οι οποίοι προστέθηκαν στους ήδη υπάρχοντες φτωχούς της Λατινικής Αμερικής. Στις περισσότερες χώρες της περιοχής τα ποσοστά των φτωχών πολιτών ανέβηκαν απελπιστικά. Το 1999, το 62% του συνολικού πληθυσμού της Βολιβίας και το 60,6% του πληθυσμού της Παραγουάης ζούσαν κάτω από το όριο της φτώχειας. Την ίδια χρονιά το 63,6% του αστικού πληθυσμού του Ισημερινού ζούσε σε συνθήκες φτώχειας ή ακραίας ένδειας. Το αρνητικό ρεκόρ το είχε η Ονδούρα, με το 80% του πληθυσμού να βρίσκεται κάτω από τα όρια της φτώχειας, ακολουθούμενη από τη Νικαράγουα, με ποσοστό σχεδόν 70%. Το αντίστοιχο ποσοστό για την Κολομβία ήταν 55%, για την Βενεζουέλα και το Ελ Σαλβαδόρ ήταν 50%, 47% για το Μεξικό, 37,5% για τη Βραζιλία, 30% για τον Παναμά και περίπου 20,5% για τη Χιλή και την Κόστα Ρίκα²⁴.

Η αριστερή στροφή της Λατινικής Αμερικής στην αρχή του νέου αιώνα, σήμανε την αρχή της μετανεοφιλελεύθερης περιόδου της. Η αρχή αυτή χαρακτηρίζεται από μεγάλες προκλήσεις. Οι αριστερές ή προοδευτικές δυνάμεις που ανέλαβαν τη διακυβέρνηση σε πολλές λατινοαμερικανικές χώρες, σε μία συγκυρία οξείας κοινωνικής κρίσης, χρειάστηκε να αναζητήσουν ένα διαφορετικό οικονομικό μοντέλο, μία νέα δημοκρατική θεσμικότητα, αλλά και να ανταποκριθούν άμεσα στα κοινωνικά προβλήματα²⁵. Αυτές οι ετερογενείς κατά τα άλλα κυβερνήσεις συνέθεσαν μία νέα λατινοαμερικανική Αριστερά, πραγματιστική και αδογματιστη. Ενσωμάτωναν πολλά στοιχεία της σύγχρονης παγκόσμιας προοδευτικής ατζέντας σε ζητήματα αντιπροσωπευτικότητας, συμμετοχικότητας και πλουραλισμού, και επιχείρησαν να θεμελιώσουν μία νέα σχέση κράτους-κοινωνίας.

Παρά τις αδυναμίες του σύγχρονου λατινοαμερικανικού αναπτυξιακού μοντέλου και την κριτική που δέχεται, είναι γεγονός ότι κατά την πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα είχε εντυπωσιακά αποτελέσματα. Από το 2003 έως το 2008 η Λατινική Αμερική παρουσίασε τη μεγαλύτερη ανάπτυξη που είχε γνωρίσει κατά τις τελευταίες τέσσερις δεκαετίες, κυρίως λόγω της μεγάλης ανόδου των διεθνών τιμών των προϊόντων του πρωτογενούς τομέα. Το 2006 και το 2007 σε χώρες όπως η Αργεντινή, η Βενεζουέλα, η Ουρουγουάη, το Περού και η Κούβα, η αύξηση του ΑΕΠ ήταν

²⁴ CEPAL, “Panorama Social de America Latina, 2000-2001”, CEPAL, Σαντιάγο, 2001, σελ.44.

²⁵ Δαμηλάκου Μαρία, Ιστορία της Λατινικής Αμερικής, Από το τέλος της αποικιοκρατίας μέχρι σήμερα, εκδ. Αιώρα, Αθήνα, 2014, σελ. 239.

μεγαλύτερη του 7%. Η πιο εντυπωσιακή σε αριθμούς ήταν η περίπτωση της Βενεζουέλας, χάρη στην εκτίναξη των τιμών του πετρελαίου, η αύξηση του ΑΕΠ της χώρας το 2004 ξεπέρασε το 18%, το 2005 και το 2006 κυμάνθηκε γύρω στο 10% και το 2007 άγγιξε το 9%²⁶. Η υψηλή ανάπτυξη συνοδεύτηκε και από τη βελτίωση των κοινωνικών δεικτών. Η φτώχεια μειώθηκε κατά 10% στο σύνολο της περιοχής και η ανεργία παρουσίασε πτωτικές τάσεις. Για παράδειγμα, το 2008, το ποσοστό της ανεργίας έφτασε γύρω στο 7% στη Χιλή, στο 8% στην Αργεντινή, τη Βολιβία και τον Ισημερινό, στο 8,5% στη Βενεζουέλα και περίπου στο 9,5% στη Βραζιλία και την Ουρουγουάη²⁷.

Αναμφίβολα, παρά τις αδυναμίες και τις αντιφάσεις τους, αυτοί οι πολιτικοί πειραματισμοί έχουν συνεισφέρει στη δημιουργία ενός νέου προοδευτικού τοπίου στη σύγχρονη Λατινική Αμερική. Το τοπίο αυτό διακρίνεται από την ενίσχυση της κοινωνικής συμμετοχής, τη διεύρυνση των βάσεων της εξουσίας και την προσπάθεια ενσωμάτωσης των περιθωριοποιημένων κοινωνικών ομάδων.

1.5 Η τάξη των ‘Compradores’

Η διακυβέρνηση των χωρών της Λατινικής Αμερικής, μετά τον τερματισμό της ισπανικής και πορτογαλικής κυριαρχίας, περιήλθε στα χέρια μίας κοινωνικής ελίτ μεγαλοβιομηχανικών, η οποία είχε την στήριξη της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας και μιας στρατιωτικής κάστας που προσέβλεπε στην ίδια κοινωνική θέση. Αυτή η κοινωνικοοικονομική τάξη αποτελούσε την τάξη των ‘compradores’. Η λέξη είναι ‘comprador’, από τα πορτογαλικά και σημαίνει κανονικά ‘αγοραστής’ (ίδια και στα ισπανικά). Στην Κίνα οι κομπραδόροι ήταν οι επικεφαλής του ντόπιου προσωπικού των ξένων εταιρειών και ταυτόχρονα οι μεσολαβητές ανάμεσα στα ξένα αφεντικά και τους ντόπιους πελάτες. Από το ρόλο αυτών των διαμεσολαβητών, ο όρος επεκτάθηκε σε όλα τα αποικιοκρατικά καθεστώτα και στο κομμάτι της ντόπιας αστικής τάξης που γίνεται υποχείριο των ξένων συμφερόντων. Στα νεοαποικιοκρατικά καθεστώτα, η τάξη αυτή (comprador class, comprador bourgeoisie, comprador capitalists) εξακολουθεί να λειτουργεί εξυπηρετώντας τα συμφέροντα του διεθνούς καπιταλισμού ταυτόχρονα με την προσπάθεια διατήρησής της στην εξουσία.

²⁶ CEPAL, “Estudio economico de America Latina y el Caribe, 2008-2009”, CEPAL, Σαντιάγο, 2009, σελ.15.

²⁷ CEPAL, “Estudio economico de America Latina y el Caribe, 2007-2008”, CEPAL, Σαντιάγο, 2008, σελ.345.

Μέχρι το 1945 η παραδοσιακή κυριαρχία των ανώτερων κοινωνικών τάξεων δεν είχε καταλυθεί πουθενά νοτίως του Ισθμού του Παναμά. Λόγω όμως των μεγάλων ανισοτήτων, η εκκλησιαστική ηγεσία άρχισε να στρέφει την προσοχή και το πολιτικό βάρος της προς τα αριστερά, ενώ στις ένοπλες δυνάμεις εμφανίστηκαν αξιωματικοί που υιοθέτησαν το λαϊκισμό και τη δημαγωγία²⁸. Σε ολόκληρη τη Νότιο Αμερική ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού βρισκόταν αντιμέτωπο με τη φτώχεια, τον αναλφαβητισμό, την ανεργία και την κοινωνική περιθωριοποίηση. Σε πολλές χώρες η οικονομική ολιγαρχία που βρισκόταν στην κορυφή της κοινωνικής πυραμίδας δεν μονοπωλούσε απλά την εξουσία αλλά ουσιαστικά οι λίγες οικογένειες που τη συγκροτούσαν είχαν στα χέρια τους ολόκληρο τον εθνικό πλούτο υπό την έννοια ότι η γη, τα παραγόμενα προϊόντα, ακόμη και το υπέδαφος αποτελούσε ιδιωτική τους περιουσία.

Η Λατινική Αμερική χαρακτηριζόταν πάντοτε για τις έντονες κοινωνικές ανισότητες και αντιθέσεις. Αυτές μάλιστα οξύνθηκαν ιδιαίτερα τη δεκαετία του 1970. Σε αυτό συνέβαλαν αποφασιστικά τα στρατιωτικο-φασιστικά καθεστώτα που επιβλήθηκαν στην περιοχή για να αναχαιτίσουν το επαναστατικό κύμα της δεκαετίας του 1960 και για να εντείνουν τελικά την εκμετάλλευση των λαϊκών στρωμάτων σε όφελος της εγχώριας ολιγαρχίας και του κεφαλαίου των Η.Π.Α.. Η γενικότερη οικονομική συγκυρία της Λατινικής Αμερικής κατά τις δεκαετίες του 1980 και του 1990 δείχνει μία όξυνση των κοινωνικών ανισοτήτων. Αυτό υπήρξε το αποτέλεσμα της εφαρμογής των νεοφιλελεύθερων πολιτικών που ξεκίνησαν, κατά κάποιο τρόπο, από αυτή την ήπειρο και ειδικά από τη Χιλή της δικτατορίας του Πινοσέτ. Η Λατινική Αμερική διακρίνεται για την πλέον άνιση κατανομή εισοδήματος σε σχέση με οποιαδήποτε άλλη γεωγραφική περιοχή του κόσμου. Η τάση αυτή τείνει μάλιστα να επιδεινωθεί. Οι ανισότητες οξύνθηκαν ιδιαίτερα τη δεκαετία του 1990. Το 5% των υψηλότερων εισοδημάτων διέθεταν το 25% του συνολικού εθνικού εισοδήματος ενώ το 30% των χαμηλότερων εισοδημάτων διέθεταν το 7,5% του εθνικού εισοδήματος. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1990 η κατάσταση επιδεινώθηκε ακόμη περισσότερο. Το 2005 υπήρχαν 20 εκατομμύρια περισσότεροι φτωχοί λατινοαμερικάνοι σε σχέση με το 1997. Ειδικότερα για τη Βενεζουέλα και την Ουρουγουάη, η αύξηση της

²⁸Calvocoressi, P., 'Η Διεθνής Πολιτική Μετά το 1945', Β' Τόμος, Αθήνα, εκδ. Τουρική, 2010, σελ. 1028.

φτώχειας του πληθυσμού κατά την περίοδο εφαρμογής των νεοφιλελεύθερων πολιτικών υπήρξε πιο δραματική από ότι στις άλλες χώρες της περιοχής.

Όπως είναι φυσικό, αυξήθηκε η φτώχεια και η εκμετάλλευση για την εργατική τάξη. Παρατηρήθηκε επίσης μία δραματική επιδείνωση των εργασιακών σχέσεων. Αυτό αποτυπώθηκε καθαρά στη μετατόπιση προς τις άτυπες εργασιακές σχέσεις, αυτές δηλαδή που δεν καλύπτονται ούτε από την ισχύουσα εργατική νομοθεσία. Ένα ξεχωριστό χαρακτηριστικό της κοινωνικής και οικονομικής κρίσης στη Λατινική Αμερική είναι το γεγονός ότι η κρίση έπληξε με σφοδρότητα και τα μεσαία στρώματα. Το γεγονός αυτό παρατηρήθηκε ακόμη και στις χώρες όπου τα μικροαστικά αυτά στρώματα ευημερούσαν σχετικά και γι' αυτό αποτελούσαν το βασικό κοινωνικό σύμμαχο της άρχουσας τάξης. Αυτή η διαδικασία έγινε περισσότερο εμφανής στην Αργεντινή, όπου 38 χιλιάδες μεσαίες επιχειρήσεις κατά τη δεκαετία του 1990 πτώχευσαν ή επιβαρύνθηκαν με υψηλά χρέη²⁹. Αντίστοιχες υπήρξαν οι εξελίξεις και στις άλλες χώρες. Για παράδειγμα το 40% του πλέον φτωχού πληθυσμού των αστικών κέντρων της Βενεζουέλας κατείχε το 1981 το 20,2% του εισοδήματος για να πέσει το 1992 στο 16,4%. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990 το 40% τουλάχιστον των κατοίκων της Βενεζουέλας δε στεγαζόταν σε κανονικές κατοικίες, το 85% του πληθυσμού ζούσε σε συνθήκες φτώχειας και η ανεργία άγγιζε το 25%. Οι μισθοί επί μία δεκαετία είχαν παγώσει βάσει των υποδείξεων του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου.

Παρ' όλη την αυξητική τάση των κοινωνικών ανισοτήτων, η τάξη των 'compradodes' συνέχισε την προσπάθειά της για την διατήρηση των κεκτημένων και του status quo και μπορούμε να πούμε ότι σε πολλές χώρες της Λατινικής Αμερικής έχουν διατηρήσει την οικονομική και πολιτική δύναμή τους.

1.6 Η.Π.Α. και χώρες της Λατινικής Αμερικής

Από την αρχή της επέκτασης των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής και την καθιέρωσή τους ως Μεγάλης Δύναμης, η Λατινική Αμερική αποτελούσε πάντα των ζωτικό χώρο τους. Οι Η.Π.Α. από την αρχή έδειξαν μεγάλο ενδιαφέρον για να καθιερώσουν την επιρροή τους στις χώρες της Κεντρικής και Νότιας Αμερικής. Οι

²⁹ Πέτρας, Τζ., Βελτμέγιερ, Χ., 'Η Παγκοσμιοποίηση Χωρίς Μάσκα', εκδ. ΚΨΜ, Αθήνα, 2005, σελ.111.

χώρες της Λατινικής Αμερικής αποτελούσαν τον μεγαλύτερο προμηθευτή πετρελαίου, ορυκτών πόρων, αγροτικών προϊόντων των Η.Π.Α. αλλά αποτελούσαν και τον κοντινότερο τόπο εξαγωγής των βιομηχανικών βορειο-αμερικανικών προϊόντων. Γι' αυτό το λόγο οι Η.Π.Α. με την διατύπωση του Δόγματος Μονρόε το 1823 έκαναν σαφή ότι η Λατινική Αμερική αποτελούσε αποκλειστικό τόπο δράσης των αμερικανικών συμφερόντων³⁰. Το Δόγμα Μονρόε αποτελούσε την βάση μιας πολιτικής που απέβλεπε στο να μετατρέψει την Αμερική σε έναν εμπορικό παράδεισο αποτρέποντας όλες τις ευρωπαϊκές δυνάμεις από τυχόν προσπάθεια ανακατάληψης των κτήσεων τους ή επέκτασης της επιρροής τους στην ήπειρο. Αφορμή για τη διατύπωση του δόγματος στάθηκε η πιθανολογούμενη ρωσική απειλή στα βορειοδυτικά και των άλλων Ευρωπαίων στα νοτιοανατολικά. Για περισσότερο από έναν αιώνα το δόγμα τηρούνταν χωρίς η αμερικάνικη πλευρά να καταβάλλει κάποια ιδιαίτερη προσπάθεια, ενώ δεν αμφισβητήθηκε σοβαρά από τις άλλες δυνάμεις.

Το 1901 οι Η.Π.Α. διακήρυξαν με την Τροπολογία Πλατ³¹ ότι θα απέσυρε τις στρατιωτικές δυνάμεις από την Κούβα, εάν το δικαίωμά τους να επεμβαίνουν για την προάσπιση της πολιτικής ομαλότητας κατοχυρωνόταν από το κουβανικό σύνταγμα. Από τότε, στρατιωτικές δυνάμεις των Ηνωμένων Πολιτειών στάθμευαν στο νησί για ορισμένες χρονικές περιόδους, προκειμένου να στηρίζουν διεφθαρμένα στρατιωτικά καθεστώτα, ενώ μία ναυτική βάση χτίστηκε στο Γκουαντάναμο.

Η επόμενη 'θεσμική επέκταση' των Η.Π.Α. έγινε το 1905. Το 1905 οι Η.Π.Α. εισέβαλαν στη Δομινικανή Δημοκρατία. Φοβούμενος ευρωπαϊκή παρέμβαση εξαιτίας της αδυναμίας της δομινικανής κυβέρνησης να αποπληρώσει τα χρέη της, ο πρόεδρος Θεόδωρος Ρούζβελτ διατύπωσε την Προσθήκη Ρούζβελτ (Roosevelt Corollary)³², που ενίσχυε το δόγμα Μονρόε. Με αυτήν την πρόταση οι Ηνωμένες Πολιτείες αποκτούσαν αυτοδικαίως το δικαίωμα να επεμβαίνουν στις λατινοαμερικανικές χώρες προκειμένου να 'διατηρούν την τάξη' στο εσωτερικό τους. Βασικός στόχος των Η.Π.Α. ήταν η διατήρηση των συμφερόντων τους, μέσω συχνών στρατιωτικών ή 'πολιτικών' επεμβάσεων, ανατροπή μη-φίλιων κυβερνήσεων και οικονομική, στρατιωτική και πολιτική στήριξη στρατιωτικών καθεστώτων.

³⁰ Χριστοδουλίδης Θεόδωρος, Διπλωματική Ιστορία Τριών Αιώνων, Β' Τόμος, εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2004, σελ. 57, 139, 141.

³¹ Ο.π., σελ. 364.

³² Ο.π., σελ. 60.

Η πολιτική των Η.Π.Α. με βάση το Δόγμα Μονρόε, την Τροπολογία Platt και την Προσθήκη Roosevelt οδήγησε στις παρακάτω επεμβάσεις ανά χώρα είτε με στρατιωτικές δυνάμεις είτε με επιχειρήσεις σχεδιαζόμενες και χρηματοδοτούμενες από τις μυστικές υπηρεσίες των Ηνωμένων Πολιτειών:

-Μεξικό: 1846,1905,1914,1917

-Νικαράγουα: 1850,1853,1854,1857,1909,1910,1912,1926,1934,1981,1984

-Παναμάς: 1856,1908,1918,1925,1941,1981,1989

-Κούβα: 1898,1906,1912,1917,1933,1960,1961

-Πουέρτο Ρίκο: 1898

-Κολομβία: 1903

-Δομινικανή Δημοκρατία: 1904,1916,1930,1963,1965

-Ονδούρα: 1905,1907,1911

-Αϊτή: 1915

-Γουατεμάλα: 1921,1954,1960,1963,1966,1982,1983

-Ελ Σαλβαδόρ: 1932,1960,1972,1980,1984

-Κόστα Ρίκα: 1948

-Εκουαδόρ: 1961

-Βραζιλία: 1962,1964

-Βολιβία: 1967

-Χιλή: 1973

-Γρανάδα: 1983

Οι παραπάνω επεμβάσεις οδήγησαν στην εγκατάσταση δικτατορικών-στρατιωτικών καθεστώτων στις χώρες της Λατινικής Αμερικής. Οι χούντες αυτές μπορεί να είχαν ως ηγέτες στρατιωτικούς ή πολιτικούς που σίγουρα είχαν τη στήριξη του στρατού αλλά και των Ηνωμένων Πολιτειών. Παρακάτω αναφέρονται ο αριθμός και η διάρκεια ζωής των καθεστώτων ανά χώρα και μόνο από το 1900 και μετά:

-Μεξικό: 1879-1910,1913-1914

-Γουατεμάλα: 1897-1920,1931-1944,1954-1957

-Ελ Σαλβαδόρ: 1931-1934,1935-1944

-Ονδούρα: 1933-1949,1963-1971,1972-1975

-Νικαράγουα: 1937-1956,1967-1979

-Παναμάς: 1968-1981,1983-1989

-Βενεζουέλα: 1899-1909,1909-1914,1922-1929,1931-1935,1948-1958

-Κολομβία: 1904-1909,1953-1957

-Περού: 1919-1930,1933-1939,1948-1956,1992-1993

-Χιλή: 1927-1931,1973-1990

-Βραζιλία: 1930-1934,1937-1945,1964-1967,1967-1969,1969-1974,1974-1979,1979-1985

-Ουρουγουάη: 1931-1938,1972-1976,1981-1985

-Παραγουάη: 1940-1948,1954-1989

-Βολιβία: 1964-1969,1971-1978,1980-1981

-Γουϊάνα: 1966-1985

-Αργεντινή: 1976-1981,1981-1982

-Σουρινάμ: 1980-1988

-Κούβα: 1925-1933,1952-1958

-Δομινικανή Δημοκρατία: 1930-1961

-Αϊτή: 1950-1956,1957-1971,1971-1986,1991-1994

-Γρανάδα: 1974-1979

Οι πολλές επεμβάσεις των Η.Π.Α. αλλά και η συχνή κατάλυση των δημοκρατικών κυβερνήσεων στις χώρες της Λατινικής Αμερικής σίγουρα αποτελούν τον βασικότερο παράγοντα καθυστέρησης και οπισθοδρόμησης των κρατών αυτών σε πολιτικό αλλά και σε οικονομικό επίπεδο. Ενώ σε χώρες με ισχυρούς δημοκρατικούς θεσμούς παρατηρείται ανάπτυξη της οικονομίας και αύξηση του βιοτικού επιπέδου, στις χώρες της Λατινικής Αμερικής η έλλειψη δημοκρατικών θεσμών, παρόλο που εφαρμόστηκαν μονεταριστικές πολιτικές, παρατηρείται οικονομική υποβάθμιση, μείωση του βιοτικού επιπέδου αλλά και αύξηση των κοινωνικών ανισοτήτων. Τέλος, μπορούμε να πούμε ότι η στάση των Η.Π.Α. προς τις χώρες της Λατινικής Αμερικής είχε και αρνητικά αποτελέσματα για τις ίδιες. Η Λατινική Αμερική αποτελεί τον μεγαλύτερο προμηθευτή παράνομων ναρκωτικών για τις Η.Π.Α. Επίσης η Λατ. Αμερική αποτελεί τον χώρο προέλευσης της πλειονότητας των μεταναστών των Η.Π.Α. με αποτέλεσμα η ισπανόφωνη κοινότητα στις Η.Π.Α. να είναι η πιο δυναμική κοινότητα και δεν είναι τυχαίο ότι η Ισπανική είναι η δεύτερη επίσημη γλώσσα των Ηνωμένων Πολιτειών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΣΤΗ ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΑΜΕΡΙΚΗ

2.1 Ορίζοντας την περιφερειακή ολοκλήρωση

Το ζήτημα της περιφεριοποίησης έχει προκαλέσει μεγάλο ενθουσιασμό από το τέλος του ψυχρού πολέμου, σε σχέση τόσο με τις θεωρητικές όσο και με τις πολιτικές διαστάσεις του. Οι λόγοι για τους οποίους συμβαίνει αυτό εξηγούνται από δύο εξελίξεις. Η πρώτη εξέλιξη είναι ο ταχύς πολλαπλασιασμός των ομαδοποιήσεων που ονομάζονται περιφερειακές εμπορικές συμφωνίες. Καθώς αυτές οι ομαδοποιήσεις αναπτύσσονται σε κάθε μέρος του κόσμου, επηρεάζουν όλο και πιο πολύ τη μορφή και τη λειτουργία του διεθνούς συστήματος και απαιτούν ιδιαίτερα προσεκτική μελέτη. Η δεύτερη εξέλιξη για την αύξηση του ενδιαφέροντος γύρω από την περιφεριοποίηση συμπληρώνει το πρώτο, και έχει κυρίως θεωρητική προέλευση. Οι συζητήσεις γύρω από την ανάπτυξη της περιφεριοποίησης και των περιφερειακών ομαδοποιήσεων στο διεθνές σύστημα προέκυψαν από τη δεκαετία του '50 και του '60, και από τότε συνεχίστηκαν με αμείωτο ρυθμό³³.

Ως περιφερειακή ολοκλήρωση νοείται η διαδικασία θέσπισης δομών και κανόνων συνεργασίας ανάμεσα στα έθνη-κράτη μίας συγκεκριμένης γεωγραφικής περιφέρειας που συνεπάγεται τη μετατόπιση του κέντρου εξουσίας από τις εθνικές κυβερνήσεις προς νέους θεσμούς ομαδοποιημένης ή συλλογικής κυριαρχίας (pooled sovereignty), σύμφωνα με την οποία τα κράτη-μέλη εκχωρούν μέρος της κυριαρχίας τους σε νέους θεσμούς. Ο μετριασμός της εθνικής κυριαρχίας αντισταθμίζεται με το δικαίωμα ψήφου και λόγου στους νέους θεσμούς που έχουν δημιουργηθεί και είναι επιφορτισμένοι με τη λήψη αποφάσεων και την εκτέλεση συγκεκριμένων πολιτικών στα πεδία εκείνα που έχει θεσμοθετηθεί η περιφερειακή συνεργασία³⁴. Η κεντρική διάκριση μεταξύ της κλασικής, διακυβερνητικής (intergovernmental) συνεργασίας που συναντούμε εδώ και αιώνες στην παγκόσμια πολιτική, και στην περιφερειακή ολοκλήρωση που δημιουργεί θεσμούς υπερεθνικής (supranational) συνεργασίας έγκειται στον τρόπο λήψης αποφάσεων. Πιο συγκεκριμένα, στις διακυβερνητικές

³³ Economides Sp., Wilson P., "Ο Οικονομικός Παράγοντας στις Διεθνείς Σχέσεις", εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα, 2007, σελ.231.

³⁴ Hurrell, A., "Regionalism in the Americas". Στο L. Fawcett, L. L' EStrange & A. Hurrell (eds), *Regionalism in World Politics: Regional Organization and International Order*. Oxford University Press, Οξφόρδη, 1995, σελ. 57.

μορφές συνεργασίας τα κράτη είναι οι μόνοι συμμετέχοντες και είτε μέσα από το δικαίωμα του βέτο, είτε μέσω των συμμαχιών που συνάπτουν με άλλα μέλη ώστε να μην παραγκωνίζονται στις ψηφοφορίες, προασπίζονται και διαφυλάττουν το εθνικό τους συμφέρον. Στις υπερεθνικές μορφές συνεργασίας, τα μέλη των υπερεθνικών θεσμών προέρχονται βέβαια από τα κράτη-μέλη του εκάστοτε οργανισμού, ωστόσο, δεν είναι εκπρόσωποι του κράτους αλλά ανεξάρτητοι από αυτό, εκπροσωπούν το θεσμό στον οποίο συμμετέχουν, και λειτουργούν στο όνομά του. Με λίγες εξαιρέσεις (όπως ο μηχανισμός διευθέτησης των διενέξεων στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου και το Παγκόσμιο Δικαστήριο υπό την αιγίδα του ΟΗΕ με την περιορισμένη δικαιοδοσία του), οι διεθνείς οργανισμοί λαμβάνουν αποφάσεις στη βάση της διακυβερνητικής συνεργασίας. Αντίθετα, οι περιφερειακές ενώσεις έχουν οικοδομήσει ένα μείγμα διακυβερνητικών και υπερεθνικών οργάνων³⁵. Δεδομένου ότι τα έθνη-κράτη και οι κυβερνήσεις λογικό είναι να μην επιθυμούν να απωλέσουν μέρος της κυριαρχίας τους, προκύπτει το εύλογο ερώτημα γιατί προχωρούν στη σύσταση περιφερειακών ενώσεων. Μετά το 1945 ειδικότερα, έχουν δημιουργηθεί θεσμοί περιφερειακής ολοκλήρωσης σε όλες τις περιοχές του κόσμου με διαφορετικό βαθμό θεσμοποίησης, ενοποίησης και επιτυχίας, από τη δυτική Ευρώπη, στη νοτιοανατολική Ασία, τη Λατινική Αμερική και την Αφρική. Ειδικά υπό το πρίσμα του ρεαλισμού, η προσχώρηση στους θεσμούς περιφερειακής ολοκλήρωσης αποτελεί ένα παράδοξο, δεδομένης της οπτικής των ρεαλιστών για το άναρχο παγκόσμιο σύστημα και τα πενιχρά περιθώρια συνεργασίας που αυτό επιτρέπει. Υπό το πρίσμα του νέο-φιλελευθερισμού, ωστόσο, η ανάγκη για συνεργασία και η ενισχυμένη αλληλεξάρτηση επιτρέπουν μία πιο διεισδυτική ματιά στο ζήτημα της περιφερειακής ολοκλήρωσης. Οι θέσεις των δύο σχολών συντείνουν στην παραδοχή ότι μεταφέρονται στο περιφερειακό επίπεδο εκείνα τα ζητήματα εγχώριας πολιτικής που τα κράτη-μέλη επιθυμούν να θέσουν υπό κοινό έλεγχο επειδή αυτό εξυπηρετεί τα συμφέροντά τους περισσότερο από κάθε άλλη εναλλακτική³⁶. Το περιφερειακό επίπεδο καθίσταται, κατ' αυτό τον τρόπο, συμπληρωματικό του εθνικού. Τα έθνη-κράτη αποδέχονται οικειοθελώς τον περιορισμό της κυριαρχίας τους σε αντάλλαγμα για τη μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα που μπορεί να επιτευχθεί μέσα από την επέκταση της εγχώριας σφαίρας εντός των ορίων της περιφερειακής ένωσης. Η

³⁵ McKormick, J., *European Union Politics.*, Palgrave MacMillan ed., Νέα Υόρκη, 2011, σελ. 23-24.

³⁶ Conn, T., *Διεθνής Πολιτική Οικονομία. Θεωρία και Πράξη.*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 2009, σελ 436-437.

περιφερειακή ολοκλήρωση θέτει, σε αυτό το πλαίσιο, το ζήτημα της ισορροπίας ανάμεσα στα έθνη-κράτη και τους περιφερειακούς θεσμούς. Η σχέση αυτή είναι παράλληλα ανταγωνιστική και συμβιωτική, με τα έθνη-κράτη να βρίσκονται σε διαρκή αναζήτηση της κατάλληλης ισορροπίας ανάμεσα στη διατήρηση της κυριαρχίας τους και στην εκχώρηση εκείνων των αρμοδιοτήτων σε περιφερειακό επίπεδο που θα επιφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα ενισχύοντας κατ' αυτό τον τρόπο και την ισχύ των μελών. Υπό αυτή την έννοια, οι περιφερειακές ενώσεις είναι «αυτό που την κάνουν τα κράτη να είναι». Ο βαθμός περιφερειακής ολοκλήρωσης και, αντίστοιχα, το μέγεθος και το είδος των αρμοδιοτήτων και της εντολής (mandate) που λαμβάνει η εκάστοτε περιφερειακή ένωση εξαρτάται από τη συνεννόηση των μελών της. Ακόμη και αν δεχτούμε, όμως, ότι κάποια κράτη βλέπουν το εθνικό τους συμφέρον να εξασφαλίζεται περισσότερο μέσα σε περιφερειακές ενώσεις, παρά έξω από αυτές, παραμένει παράδοξη η τάση των υπολοίπων κρατών να ενταχθούν σε αυτές, ακόμη και αν διαφωνούν τόσο με την εκχώρηση αρμοδιοτήτων στο περιφερειακό επίπεδο, όσο και με το είδος των πολιτικών που μία περιφερειακή ένωση προωθεί. Παράλληλα, είναι σημαντικό να σκεφτούμε ότι το περιφερειακό πεδίο προσφέρει νέες ευκαιρίες και προοπτικές για τις εθνικές πολιτικές. Αρχικά, είναι σύνηθες τα κράτη-μέλη να συμφωνούν κάτι σε περιφερειακό επίπεδο και κατόπιν να παρουσιάζουν στους πολίτες τους τα όποια αρνητικά σημεία της συμφωνίας ως προερχόμενα από το κέντρο της περιφερειακής ένωσης. Η βολική αυτή πολιτική επιτελεί τη λειτουργία μείωσης της φθοράς των κυβερνήσεων. Σε ένα δεύτερο, ωστόσο, επίπεδο, οι περιφερειακές ενώσεις προσφέρουν στα μέλη μία νέα γκάμα δυνατοτήτων και προοπτικών στην εξωτερική τους πολιτική. Ενδεικτικό παράδειγμα αποτελεί η στροφή της ελληνικής κυβέρνησης το 1999, όταν με τη συμφωνία του Ελσίνκι άλλαξε ριζικά τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούσε το ευρωπαϊκό της χαρτί. Πιο συγκεκριμένα, από το 1981 που εντάχθηκε στην ΕΕ αρνούνταν την τουρκική ενταξιακή προοπτική κάνοντας χρήση του δικαιώματος βέτο. Διερχόταν την ΕΕ, έτσι, σε ένα πλαίσιο συμμαχιών ούτως ώστε να ενισχύσει την ίδια διαπραγματευτική θέση και να αποδυναμώσει αυτήν της Τουρκίας αναφορικά με τις ελληνοτουρκικές διαφορές. Με τη συμφωνία του Ελσίνκι, η Ελλάδα ήρε το βέτο σε μία κίνηση εξευρωπαϊσμού των διαφορών με την Τουρκία. Σύμφωνα με αυτή τη λογική, η Ελλάδα κέρδισε την αποδοχή της κυπριακής υποψηφιότητας για ένταξη στην ΕΕ, την ίδια στιγμή που μετέτρεπε την ελληνοτουρκική διένεξη σε ευρωπαϊκό πρόβλημα, καθώς πλέον η ίδια η Ένωση

αναλάμβανε κεντρικό ρόλο στις διαπραγματεύσεις με την Τουρκία. Στην απόμακρη περίπτωση ευόδωσής τους, που προϋποθέτει τη μετάλλαξη της τουρκικής ταυτότητας, θέσεων και πολιτικής σε ηπιότερους και πιο συμβιβαστικούς και συμφιλιοτικούς τόνους, η Ελλάδα θα έχει καταφέρει να μετατρέψει έναν παραδοσιακό εχθρό σε εταίρο. Σε κάθε περίπτωση, το ευρωπαϊκό πεδίο προσέδωσε στην Ελλάδα διαφορετικά πλεονεκτήματα και επιλογές που θα εξέλειπαν εάν η Ελλάδα δεν είχε ενταχθεί στις ευρωπαϊκές δομές. Για να κατανοήσουμε και να ερμηνεύσουμε επίσης τη μεγάλη επιτυχία των περιφερειακών ενώσεων στην επίτευξη συμφωνιών ανάμεσα στα μέλη τους για πλήθος διαφορετικών ζητημάτων, πρέπει να τις προσεγγίσουμε ως φόρα διαβουλεύσεων, αέναης διαπραγμάτευσης και ζυμώσεων που επαναπροσδιορίζουν το νόημα και το περιεχόμενο του εθνικού συμφέροντος. Η δημιουργία ενός κοινού κανονιστικού πλαισίου, ο εξευρωπαϊσμός της πολιτικής των μελών, η σφυρηλάτηση θέσεων και πολιτικών γύρω από τις αξίες και τους κανόνες της Ένωσης, και η κοινωνικοποίηση των κρατικών επιτελείων στις Βρυξέλλες έχουν ως αποτέλεσμα τη σύγκλιση θέσεων και απόψεων που αρχικά μοιάζουν ασύμβατες σε κοινές ευρωπαϊκές πολιτικές. Τούτο δεν ισοδυναμεί φυσικά με την εξάλειψη επιμέρους διαφοριών, ωστόσο έχει παρατηρηθεί ειδικά στο ευρωπαϊκό πεδίο μία ικανότητα διάπλασης αρχικά αντιτιθέμενων και συγκρουόμενων θέσεων σε συνεργατικά σχήματα μετά από μακρές, επίπονες και ενδελεχείς διαπραγματεύσεις.

Η περιφεριοποίηση ως τάση και ως φαινόμενο ερχόταν σε σύγκρουση και με μία άλλη τάση τον οικουμενισμό. Ο οικουμενισμός που ήταν μία ευρύτερη μορφή οργάνωσης για πολλούς ήταν κάτι το ιδεατό. Οι υποστηρικτές της περιφεριοποίησης προκειμένου να υποστηρίξουν την ανωτερότητα της άποψής τους απέναντι στον οικουμενισμό, συχνά ισχυρίζονται τα ακόλουθα :

1. Υπάρχει μία φυσική ροπή προς την περιφεριοποίηση η οποία βασίζεται στην ομοιογένεια συμφερόντων, παραδόσεων και αξιών ανάμεσα σε μικρές ομάδες γειτονικών κρατών.
2. Η πολιτική, οικονομική και κοινωνική ολοκλήρωση επιτυγχάνεται πολύ πιο εύκολα ανάμεσα σε έναν μικρότερο αριθμό κρατών μιας περιορισμένης γεωγραφικής περιοχής, παρά σε παγκόσμιο επίπεδο.
3. Η περιφερειακή οικονομική συνεργασία δημιουργεί πιο αποτελεσματικές οικονομικές μονάδες από εκείνες των μικρότερων κρατών, αυτές δε οι

ευρύτερες μονάδες μπορούν να γίνουν ανταγωνιστικές στα πλαίσια της παγκόσμιας αγοράς με επιτυχία.

4. Τοπικές απειλές κατά της ειρήνης αντιμετωπίζονται πιο πρόθυμα και πιο γρήγορα από τις κυβερνήσεις αυτής της περιοχής παρά από τα αδιάφορα κράτη που βρίσκονται σε μακρινές αποστάσεις από το θέατρο της σύγκρουσης.
5. Ενώνοντας κράτη σε περιφερειακές ομαδοποιήσεις, διατηρείται μία παγκόσμια ισορροπία ισχύος οπότε η παγκόσμια ειρήνη και ασφάλεια θα προαχθούν.
6. Ο κόσμος δεν είναι έτοιμος να εγκαταστήσει μία παγκόσμια εξουσία που να είναι αποτελεσματική ως προς τη διατήρηση της ειρήνης και την προώθηση της παγκόσμιας ευημερίας. Η περιφερειοποίηση αποτελεί το πρώτο βήμα συγκατάθεσης προς την απόκτηση πείρας και την οικοδόμηση περιοχών συναντίληψης προς μία ενδεχόμενη διακυβερνητική συνεργασία ή ολοκλήρωση.
7. Οι οπαδοί του οικουμενισμού δεν λαμβάνουν υπόψη τους την ετερογένεια των πολιτικών, οικονομικών, κοινωνικών και γεωγραφικών παραγόντων, οι οποίοι, σε παγκόσμιο επίπεδο, στρατεύονται κατά της παγκόσμιας ενοποίησης. Οι διαφορές αυτές μπορούν να επιλυθούν ευκολότερα μέσα σε ένα περιφερειακό πλαίσιο.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η περιφερειοποίηση είναι σαφώς μια πιο ρεαλιστική λύση για την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών³⁷.

2.2 Θεωρίες περιφερειακής ολοκλήρωσης

Οι πρώτες απόπειρες εξήγησης του φαινομένου της περιφερειακής ολοκλήρωσης ακολουθούν τη θεωρία του λειτουργισμού (functionalism), σύμφωνα με την οποία η έμφαση πρέπει να αποδίδεται στις ανάγκες των κρατών-μελών και τις λειτουργίες που πρέπει να επιτελέσουν³⁸. Αυτή η λειτουργιστική αντίληψη οδηγεί τα κράτη καταρχάς σε συμφωνίες συνεργασίας και στη συνέχεια τους επιτρέπει να

³⁷ Bennett A. LeRoy, Oliver K. James, «Διεθνείς Οργανισμοί. Αρχές και Προβλήματα», εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 2006, σελ. 297.

³⁸ Mitrany, D., "A Political Theory for the new Society". Functionalism. Theory and Practice in International Relations, 1975, σελ. 57-63.

επεκτείνουν τη συλλογική δράση σε άλλους τομείς και ζητήματα. Στη βάση του λειτουργισμού, οι νέο-λειτουργιστές (neo-functionalists) αποπειράθηκαν να σχηματοποιήσουν ακριβέστερα τους κινητήριους μοχλούς και τους μηχανισμούς μέσα από τους οποίους λειτουργεί η περιφερειακή ολοκλήρωση. Πιο συγκεκριμένα, η θεωρία του νέο-λειτουργισμού περιστρέφεται γύρω από την κεντρική έννοια της διάχυσης/εκχείλισης λειτουργιών (spill-over effect), σύμφωνα με την οποία η πρώτη φάση ολοκλήρωσης οδηγεί στην ανάγκη για την επόμενη, καθώς η συνεργασία απαιτεί περαιτέρω συντονισμό και εξαπλούμενη κοινή δράση.

Μπορούμε να διακρίνουμε τέσσερα είδη διάχυσης λειτουργιών:

- Λειτουργική – η δημιουργία συνεργασίας σε έναν τομέα δημιουργεί την ανάγκη για εξάπλωση της συνεργασίας και σε άλλους.
- Πολιτική – η εξάπλωση της συνεργασίας δημιουργεί την ανάγκη νέων πολιτικών οργάνων.
- Γεωγραφική – για παράδειγμα η δημιουργία και εξάπλωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης καλλιέργησε την επιθυμία και σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη να ενσωματωθούν σε αυτήν.
- Καλλιεργούμενη/σφωρευτική – η διαδικασία ολοκλήρωσης διαφοροποιεί σημαντικά την ίδια τη φύση, τη λειτουργία και τις αρμοδιότητες των θεσμικών οργάνων.

Η παραπάνω ανάλυση δίνει έμφαση στο υπερεθνικό επίπεδο, και στη σταδιακή μεταφορά αρμοδιοτήτων σε αυτό από το επίπεδο των εθνών-κρατών μέχρι να φτάσουμε στο στάδιο της πλήρους ομοσπονδοποίησης. Αντλούσε κυρίως από τα θεαματικά βήματα ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης που έλαβαν χώρα στη δεκαετία του 1950 και απέπνεε μία υπέρμετρη αισιοδοξία για τη διαρκή επίταση και ένταση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Οι ίδιοι οι νέο-λειτουργιστές, ωστόσο, ανακάλεσαν το ντετερμινιστικό χαρακτήρα της θεωρίας τους, όταν κατέστη σαφής η στασιμότητα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης τις δεκαετίες του 1960 και του 1970. Σε αυτό το νέο εμπειρικό υπόβαθρο, αναδιπλώθηκαν στην πρόταση ότι η διάχυση λειτουργιών αποτελεί σημαντικό μηχανισμό της περιφερειακής ολοκλήρωσης, χωρίς όμως να

οδηγεί πάντα και σε σύντομα χρονικά διαστήματα σε νέους γύρους εμβάθυνσης της συνεργασίας. Ο διακυβερνητισμός (intergovernmentalism), αντίθετα, που αποτελεί παρακλάδι του ρεαλισμού με τον οποίο και μοιράζεται τις κεντρικές αξιωματικές θέσεις με εφαρμογή στο πεδίο της περιφερειακής ολοκλήρωσης, διαφωνούσε με την απρόσωπη, αυθαίρετη και αυτόματη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας που περιέγραφαν οι νέο-λειτουργιστές. Η διάχυση λειτουργιών μόνο αυτονόητη δεν είναι, καθώς μπορεί να παγώσει και να αντιστραφεί (spill-back, spill around). Για να καταλάβουμε τους λόγους και το ρυθμό της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, διατείνονται οι διακυβερνητικοί αναλυτές, ο αναλυτικός μας φακός πρέπει να προσαρμοστεί στους κύριους δρώντες, τα κράτη, και τις επιμέρους πολιτικές που αυτοί επιθυμούν να θέσουν σε λειτουργία ή να αποτρέψουν. Εντός της θεωρίας του διακυβερνητισμού, έχει αναδυθεί ο φιλελεύθερος διακυβερνητισμός (liberal intergovernmentalism), που μοιράζεται τη θεμελιακή αρχή ότι τα κράτη παραμένουν οι κεντρικοί δρώντες, αλλά προσδίδει μεγάλη σημασία στην εγχώρια πολιτική και εννοιολογεί διαφορετικά το εθνικό συμφέρον. Αυτό δεν καθορίζεται από τις κυβερνήσεις εν κενώ, αλλά αποτελεί τη σύνθεση των επιμέρους συμφερόντων που δημιουργούνται εντός των εθνικών κοινωνιών (εργατικό κίνημα, περιβαλλοντικό κίνημα, πίεση πολυεθνικών κλπ.). Η πλουραλιστική αυτή αντίληψη είναι απαραίτητη ούτως ώστε να κατανοήσουμε με ποιους στόχους προσέρχονται στις διαπραγματεύσεις τα κράτη-μέλη και σε ποιο βαθμό προχωρούν σε παραχωρήσεις για την επίτευξη τελικής συμφωνίας. Πρώτα απ' όλα, πρέπει να δώσουμε έμφαση στα πολλαπλά επίπεδα πολιτικής, στα διαφορετικά θεσμικά όργανα και στα πολλαπλά σημεία εισροών πίεσης από τρίτους (οικονομικά και κοινωνικά lobbies, επιστημονικές κοινότητες κλπ.). Δεύτερον, πρέπει να εξετάσουμε τα συγκεκριμένα πολιτικά δίκτυα που δημιουργούνται σε κάθε περίπτωση, τη διάδραση των θεσμικών οργάνων μεταξύ τους, αλλά και με τα κράτη-μέλη και τις ομάδες πίεσης. Καταληκτικά, οι θεωρίες της περιφερειακής ολοκλήρωσης αποπειρώνται να ρίξουν φως σε διαφορετικές πτυχές της διαδικασίας. Είναι γεγονός ότι τα κράτη-μέλη διατηρούν σημαντικό ρόλο στην πορεία της ολοκλήρωσης.

2.3 Ο περιφερισμός ως παγκόσμιο φαινόμενο

Ιστορικά, ο περιφερισμός (regionalism) χωρίζεται σε δύο περιόδους. Ο παλιός περιφερισμός ανάγεται στις δεκαετίες του 1950 και του 1960 και εσωκλείει τα πρώτα δειλά βήματα προς την περιφερειοποίηση (regionalization), με κεντρικά εγχειρήματα την οικοδόμηση ελεύθερων ζωνών εμπορίου και ενιαίων αγορών και τη συμφιλίωση εθνών-κρατών με συγκρουσιακό παρελθόν. Από τη δεκαετία του 1980 κι έπειτα, και υπό την πίεση των δυνάμεων της παγκοσμιοποίησης και της δημιουργίας μίας ενοποιούμενης παγκόσμιας αγοράς, το φαινόμενο του περιφερισμού παίρνει νέα πνοή. Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση επανεκιννάται, ενώ η Λατινική Αμερική ακολουθεί τα ίδια βήματα που ακολούθησε και η Ευρωπαϊκή Ένωση τέσσερις δεκαετίες νωρίτερα. Η περιφερειακή ολοκλήρωση στην Αφρική, εξάλλου, που είχε λάβει χώρα αρχικά στη δεκαετία του 1960, εμβαθύνεται σημαντικά μετά τη δεκαετία του 1990. Στο νέο περιφερισμό, η στόχευση δεν είναι στενά τομεακή, αλλά προσβλέπει στην οικοδόμηση ισχυρών περιφερειακών μπλοκ ως ανάχωμα στις κλασικές γεωπολιτικές πιέσεις και τις νέες οικονομικές πιέσεις που επιφέρει η παγκοσμιοποίηση των αγορών³⁹. Το πείραμα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης αποτελούσε ένα νέο παράδειγμα λειτουργίας των διεθνών σχέσεων και οδηγούσε στη δημιουργία νέων οικονομικών και πολιτικών δομών. Σε πολιτικό επίπεδο, αντιμετώπιζε κατά μέτωπο το πρόβλημα της αναρχίας και της έλλειψης εμπιστοσύνης δημιουργώντας ακριβώς νέες μορφές κυριαρχίας και στοχοπροσήλωσης που υπερέβαιναν την εθνική κυριαρχία και το στενά νοούμενο εθνικό συμφέρον επιφέροντας στους πολίτες των μελών το αποκαλούμενο «μέρισμα ειρήνης». Σε οικονομικό επίπεδο, η εκκωφαντική αποτυχία των προστατευτικών πολιτικών έδωσε τη θέση της σε διευρυμένες ενιαίες αγορές που προσέφεραν πλήθος ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων⁴⁰.

Η αρχική επιτυχία της περιφερειακής ολοκλήρωσης στην Ευρώπη κινητοποίησε και τα κράτη της νοτιοανατολικής Ασίας να συνάψουν τη δική τους περιφερειακή ένωση, τη Σύνδεση των Χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας (ASEAN). Η ανάγκη για καλύτερα οικονομικά αποτελέσματα και η κοινή πρόσληψη της Κίνας ως δυνητικής απειλής λειτούργησαν ως καταλύτες. Πιο συγκεκριμένα, το 1967 η

³⁹ Conn, T., Διεθνής Πολιτική Οικονομία. Θεωρία και Πράξη., εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 2009, σελ 387-389.

⁴⁰ Armstrong, D., Lloyd, L. and Redmond, J., International Organisation in World Politics. The Making of the Twentieth Century. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2004, σελ. 213-215.

Ινδονησία, η Μαλαισία, η Σιγκαπούρη, η Ταϊλάνδη και οι Φιλιππίνες προχώρησαν στη σύναψη πολιτικής και οικονομικής συμφωνίας με στόχο τη θεμελίωση της ειρήνης και την οικονομική συνεργασία και ανάπτυξη⁴¹. Το Μπρουνέι εντάχθηκε στην ένωση το 1984, το Βιετνάμ το 1995, το Λάος και η Μπούρμα (Μιανμάρ) το 1997, και η Καμπότζη το 1999, με την Παπούα Νέα Γουινέα και το Ανατολικό Τιμόρ να έχουν αποκτήσει στάτους υποψήφιου μέλους.

Η Λατινική Αμερική, μία περιοχή πολυβασανισμένη από αλλεπάλληλες δικτατορίες, εμπόλεμες συρράξεις και εθνικά μίση που χάνονται στο βάθος των τελευταίων δύο αιώνων, μεταλλάχθηκε από τη δεκαετία του 1980 σε μία μικρή Ευρωπαϊκή Ένωση. Τα πρώτα εγχειρήματα οικονομικής ολοκλήρωσης ήταν περιορισμένα τόσο γεωγραφικά όσο και αναφορικά με τη στόχευσή τους. Η Βολιβία, η Χιλή, η Κολομβία, ο Ισημερινός και το Περού δημιούργησαν μία τελωνειακή ένωση, την Κοινότητα των Άνδεων (Andean Community) το 1969, στην οποία προσχώρησε και η Βενεζουέλα το 1973. Ωστόσο, η Κοινότητα των Άνδεων δέχτηκε δύο σημαντικά πλήγματα με την αποχώρηση της Χιλής το 1976 και της Βολιβίας το 2006. Παράλληλα, το 1991 η Αργεντινή, η Βραζιλία, η Ουρουγουάη, η Παραγουάη και η Βενεζουέλα υπέγραψαν τη συμφωνία για την ίδρυση της Κοινής Αγοράς της Νότιας Αμερικής (MERCOSUR) με στόχο τη δημιουργία μίας ελεύθερης αγοράς. Πέρα από την οικονομική συνεργασία, ωστόσο, η MERCOSUR προχώρησε στην αποκήρυξη της βίας ως μέσο επίλυσης των διαφορών, στην εμπέδωση των δημοκρατικών δομών, ως προϋπόθεση και εδώ της ιδιότητας μέλους, και στη δημιουργία ενιαίων οικονομικών δομών που σταδιακά μετέτρεψαν τη Λατινική Αμερική σε μία ειρηνική και δημοκρατική ζώνη με μία βελτιούμενη οικονομία. Τούτο υλοποιήθηκε με την ενοποίηση των δύο περιφερειακών ενώσεων της υπο-ηπείρου στην Ένωση των Χωρών της Νότιας Αμερικής (UNASUR) το 2008 σηματοδοτώντας τη διεύρυνση των στόχων της περιφερειακής ολοκλήρωσης σε μία κίνηση αντίστοιχη της δημιουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη θέση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στις αρχές της δεκαετίας του 1990.

Στην Αφρική, οι πρώτες προσπάθειες περιφερειακής ολοκλήρωσης αποκρυσταλλώθηκαν στην ίδρυση του Οργανισμού για την Ενότητα της Αφρικής

⁴¹ Conn, T., Διεθνής Πολιτική Οικονομία. Θεωρία και Πράξη., εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 2009, σελ 428-430.

(Organization for African Unity) το 1963. Ο οργανισμός αυτός είχε 32 μέλη και αποτέλεσε τον πρόδρομο της Αφρικανικής Ένωσης (African Union) που δημιουργήθηκε το 2002. Όλα τα κράτη της Αφρικής είναι μέλη του οργανισμού, με την εξαίρεση του Μαρόκο που έχει αποχωρήσει από τη δεκαετία του 1980 λόγω της προηγηθείσας αναγνώρισης από τον Οργανισμό της Αφρικανικής Ενότητας της ανεξαρτησίας της Δυτικής Σαχάρας που κατέχει το Μαρόκο. Η Δημοκρατία της Κεντρικής Αφρικής, από την άλλη, έχει αποβληθεί από την Αφρικανική Ένωση λόγω του εμφυλίου πολέμου που ξέσπασε στη χώρα το 2012. Παράλληλα, από τη δεκαετία του 1970 κι έπειτα, έχει συσταθεί μία πλειάδα περιορισμένων περιφερειακών ενώσεων που είχαν στόχο να φέρουν εγγύτερα τις οικονομίες των γειτονικών κρατών και να συμβάλλουν στη βελτίωση των σχέσεών τους, στην εξομάλυνση των διαφορών τους και στην επιβολή της σταθερότητας. Ενδεικτικά παραδείγματα αποτελούν η Οικονομική Κοινότητα των Χωρών της Δυτικής Αφρικής (ECOWAS) και η Κοινότητα για την Ανάπτυξη της Νοτιότερης Αφρικής (SADC). Σε αντίθεση με τα υπόλοιπα εγχειρήματα περιφερειακής ολοκλήρωσης, η Αφρικανική Ένωση είναι σαφές ότι ταλανίζεται από εμφύλιες συγκρούσεις των μελών της. Παράλληλα, μαίνονται εμφύλιες διαμάχες και ανθρωπιστικές κρίσεις σε κράτη-μέλη της, με πιο χαρακτηριστικό σήμερα το παράδειγμα της Λιβύης. Κατά συνέπεια, η περιφερειακή ολοκλήρωση στην Αφρική δεν έχει καταφέρει να θεμελιώσει την ειρήνη και τη σταθερότητα στην ήπειρο. Παράλληλα, οι ειδικοί διακηρυγμένοι στόχοι της Αφρικανικής Ένωσης, η προώθηση της ενότητας της ηπείρου και η προάσπιση της αρχής της εθνικής κυριαρχίας, παραμένουν σε μεγάλο βαθμό κενό γράμμα. Η δημοκρατία, παράλληλα, παραμένει μακριά από το να αποτελεί ένα κοινό κεκτημένο, ενώ η παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων παραμένει συχνό φαινόμενο. Ωστόσο, έχουν καταβληθεί μεγάλες προσπάθειες να καταπολεμηθούν οι παθογένειες αυτές μέσα στα πλαίσια της Αφρικανικής Ένωσης. Σε μία προσπάθεια διαχείρισης των ζητημάτων της ηπείρου από τα κράτη της περιοχής, τα μέλη της Αφρικανικής Ένωσης έχουν εκχωρήσει στον οργανισμό τη δυνατότητα επιβολής κυρώσεων και επέμβασης στις κρίσεις της περιοχής με την αποστολή ειρηνευτικών σωμάτων για την επιτήρηση της ειρήνης στις εμπόλεμες ζώνες. Έχουν συστήσει, επίσης, το Συμβούλιο για την Ειρήνη και τη Σταθερότητα με στόχο τη συζήτηση των πιο ακανθωδών ζητημάτων και το Αφρικανικό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Σε οικονομικό επίπεδο, η Αφρικανική Αναπτυξιακή Τράπεζα και το Αφρικανικό Αναπτυξιακό Ταμείο αποτελούν τους κύριους μηχανισμούς προώθησης της

οικονομικής συνεργασίας των μελών. Τέλος, η Αφρικανική Ένωση προωθεί και επιβραβεύει τη βελτίωση της δημοκρατίας, τη χρηστή διακυβέρνηση, την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το σεβασμό στο κράτος δικαίου και την ισότητα των φύλων⁴².

Η περιφερειακή ολοκλήρωση, πρέπει να αποσαφηνιστεί, δεν είναι αξιακά ουδέτερη, και δεν είναι στατική. Κάθε περιφερειακή ένωση προασπίζεται, προωθεί και εδράζεται στις αξίες των μελών της. Αυτές συγκλίνουν στο τρίπτυχο δημοκρατίας-καπιταλισμού-ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ωστόσο παραμένουν κάποιες διαφορές ανάμεσα στις αξιακές βάσεις των περιφερειακών ενώσεων. Για παράδειγμα, στην Ευρώπη η περιφερειακή ολοκλήρωση καθοδηγείται από τη δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα και το φιλελεύθερο καπιταλισμό. Στην νοτιοανατολική Ασία, από την άλλη, η δημοκρατία δεν κατέχει την ίδια θέση, δεν αποτελεί προαπαιτούμενο της ένταξης και κάποια μέλη απέχουν πολύ από τη δημοκρατία, την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τη χρηστή διακυβέρνηση (Μπούρμα). Η ASEAN, εξάλλου, εδράζεται περισσότερο σε έναν κοινωνικό/κρατικό καπιταλισμό. Η Λατινική Αμερική, από την άλλη, ομοιάζει εξαιρετικά με την περίπτωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αν και ακολουθεί ένα μείγμα φιλελεύθερου και κοινωνικού/κρατικού καπιταλισμού. Έχει προχωρήσει και ένα βήμα παραπέρα, στην αποκήρυξη των πυρηνικών όπλων και στη ανακήρυξη της περιοχής σε μη πυρηνική ζώνη, κάτι που φαντάζει δύσκολο να συμβεί και στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Στην Αφρική, τέλος, πρώτηστη σημασία δίνεται στη διατήρηση και προάσπιση της εθνικής κυριαρχίας τόσο από εσωτερικές, όσο και από εξωτερικές, νέο-αποικιακού τύπου, επιβουλές, κάτι που είναι εύλογο αν σκεφτούμε ότι στην Αφρική η οικοδόμηση εθνών-κρατών (statebuilding) αποτελεί ακόμη ένα δύσκολο έργο εν προόδω. Υπό το βάρος του αποικιακού παρελθόντος της, εξάλλου, η Αφρικανική Ένωση προωθεί την ενότητα των λαών της Αφρικής, μια ιδέα που ενώ έχει ρίζες βαθιά στο παρελθόν, αποτελεί χαρακτηριστικό πρωτόγνωρο για την ιστορία μίας ηπείρου διαχρονικά διαιρεμένης και κατατετμημένης από τις μεγάλες αποικιακές δυνάμεις.

Παράλληλα, ακριβώς επειδή ο στόχος της περιφερειακής ολοκλήρωσης είναι να επιφέρει αποτελέσματα τα οποία τα έθνη-κράτη αποτυγχάνουν να επιφέρουν από

⁴² Armstrong, D., Lloyd, L. and Redmond, J., International Organisation in World Politics. The Making of the Twentieth Century. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2004, σελ. 215-218.

μόνα τους, οι περιφερειακές ενώσεις έχουν ανάγκη από απτά αποτελέσματα που θα δικαιολογούν και θα νομιμοποιούν την ύπαρξή τους (και θα αντισταθμίζουν, έτσι, τη μερική απώλεια της εθνικής κυριαρχίας των μελών τους). Υπάρχει, δηλαδή, μία τάση προς θεσμοθέτηση νέων πολιτικών, εμβάθυνση της ολοκλήρωσης και δημιουργίας νέων συνεργατικών και υπερεθνικών δομών. Ακόμη, η δημιουργία υπερεθνικών θεσμών συνεπάγεται ότι αυτοί οι θεσμοί σκέφτονται και λειτουργούν αποκλειστικά με γνώμονα το περιφερειακό συμφέρον και εργάζονται για την προστασία και υπηρέτησή του διευρύνοντας τις αρμοδιότητές και τη σημασία τους. Πρέπει να αναμένουμε, σε αυτό το πλαίσιο, ότι η περιφερειακή ολοκλήρωση θα παραμείνει μία διαδικασία, ένα έργο εν προόδω. Σε αντίθετη περίπτωση, τίθεται σε αμφισβήτηση η νομιμότητα και ο λόγος ύπαρξής της.

Στα διάφορα εγχειρίδια διεθνών σχέσεων απαντάται πλήθος ακρωνυμίων άλλων περιφερειακών οργανισμών. Ως εκ τούτου, είναι απαραίτητο να τραβήξουμε μία διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στους θεσμούς περιφερειακής ολοκλήρωσης και στους περιφερειακούς οργανισμούς. Στους πρώτους, τα κράτη- μέλη παραδίδουν μέρος της κυριαρχίας τους σε υπερεθνικούς θεσμούς καθιστώντας τους έτσι προέκταση της εγχώριας σφαίρας τους. Προχωρούν σε μία οικειοθελή δέσμευση ενοποίησης των οικονομιών τους, δημιουργίας μίας κοινής αγοράς, συντονισμού και ομογενοποίησης των επιμέρους πολιτικών τους και λειτουργούν προς την κατεύθυνση δημιουργίας μίας ομοσπονδίας ή ενός υπερ-κράτους (supra-state). Αντίθετα, οι περιφερειακοί οργανισμοί αποτελούν κατά βάση διακυβερνητικά φόρα που στόχο έχουν να συντονίσουν επιμέρους πολιτικές σε συγκεκριμένους τομείς, χωρίς να συνεπάγονται δεσμεύσεις που επιβάλλονται από άνωθεν θεσμούς και διαμοιρασμό της κυριαρχίας. Δεν πρέπει να συγχέεται έτσι, το Συμβούλιο της Ευρώπης (Council of Europe), ένας χαλαρός περιφερειακός οργανισμός της ευρωπαϊκής ηπείρου, μέλη του οποίου είναι όλα τα μέλη της ΕΕ συν μία σειρά από ευρωπαϊκά κράτη που παραμένουν εκτός ΕΕ ή δεν υφίσταται προοπτική ένταξής τους, όπως η Γεωργία στη μία περίπτωση και η Ρωσία στην άλλη, με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Σκοπός του συγκεκριμένου οργανισμού είναι η εποπτεία της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της διενέργειας σύννομων, ελεύθερων και δίκαιων εκλογών από τα μέλη, χωρίς να συνεπάγεται το διαμοιρασμό της εθνικής τους κυριαρχίας. Συναφής με το Συμβούλιο της Ευρώπης είναι και ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ), ένας οργανισμός με 57 μέλη

από την ευρωπαϊκή ήπειρο, την κεντρική Ασία και τη βόρειο Αμερική με στόχο το συντονισμό των πολιτικών των μελών σε ζητήματα ασφάλειας, ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τήρησης των εκλογικών διαδικασιών, χωρίς και πάλι να προϋποθέτει και να οδηγεί σε απώλεια της εθνικής κυριαρχίας. Επιπρόσθετα, το Βορειοατλαντικό Σύμφωνο (NATO), για παράδειγμα, συντονίζει τις αμυντικές δομές των μελών της συμμαχίας χωρίς να μεταφέρονται σε αυτό κρίσιμες αρμοδιότητες και να διαμοιράζεται η εθνική κυριαρχία. Τα μέλη του NATO παραμένουν πλήρως κυρίαρχα. Η Κοινοπολιτεία των Ανεξαρτήτων Κρατών, στο ίδιο πλαίσιο, ένας θεσμός χαλαρής περιφερειακής συνεργασίας ανάμεσα στα περισσότερα πρώην σοβιετικά μέλη, αποτέλεσε τον κληρονόμο της Σοβιετικής Ένωσης. Η Ρωσία, παράλληλα, ηγείται του Οργανισμού Συλλογικής Ασφαλείας (Collective Security Treaty Organization), μέλη του οποίου είναι κάποια πρώην σοβιετικά κράτη που συντονίζουν τις στρατιωτικές τους δομές με στόχο τη συλλογική ασφάλεια, και συμμετέχει στο Συμβούλιο Οικονομικής Συνεργασίας της Μαύρης Θάλασσας (Black Sea Economic Cooperation) από κοινού με την Ελλάδα και άλλα δέκα κράτη της ευρύτερης περιοχής. Το φόρουμ ASEAN+3 συντονίζει τις πολιτικές της ASEAN με τις μεγάλες δυνάμεις της ανατολικής Ασίας, Κίνα, Ιαπωνία και Ν. Κορέα, επιτρέποντας σχήματα συνεργασίας σε αυστηρά διακυβερνητικό πλαίσιο. Η Οικονομική Συνεργασία των Χωρών Ασίας και Ειρηνικού (APEC), για να δώσουμε ένα άλλο παράδειγμα, διευκολύνει την εμπορική συνεργασία 21 κρατών της περιοχής χωρίς να μειώνει την εθνική τους κυριαρχία.

2.4 Περιφερειακές και διεθνείς σχέσεις στη Λατινική Αμερική

Στον 20^ο αιώνα τα κράτη της Λατινικής Αμερικής δεν συμμετείχαν σε αιματηρούς πολέμους το ένα εναντίον του άλλου, εκτός από μικρού μεγέθους συρράξεις και αψιμαχίες με αφορμή συνοριακές διαφορές. Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, οι λατινοαμερικανικές χώρες προσπαθούν, με διάφορους τρόπους να αποφύγουν κάθε είδους κρίση (επαναστατικά κινήματα, καρτέλ ναρκωτικών, κλπ) και να σταθεροποιηθούν σε κάποια αναπτυξιακή τροχιά. Επιδιώκουν αυτούς τους στόχους η κάθε χώρα ξεχωριστά και κατά ομάδες στο πλαίσιο περιφερειακών συνεργασιών. Ξεχωριστά, οι χώρες του νότιου κώνου, η Βραζιλία και μερικές χώρες του Συμφώνου των Άνδεων, προσπαθούν να εκμεταλλευτούν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα στην εξαγωγή ή την επεξεργασία φυσικών πρώτων υλών. Μικρότερες χώρες της Κεντρικής

Αμερικής και νησιωτικές χώρες της Καραϊβικής, προσπαθούν να αυξήσουν τα εισοδήματά τους από τον τουρισμό και την προσφορά πολύ φθηνού εργατικού δυναμικού. Οι μεγαλύτερες χώρες, όπως η Βραζιλία και το Μεξικό, έχουν υιοθετήσει μία στρατηγική διαφοροποίησης των εξαγωγών τους. Σκοπός της συγκεκριμένης στρατηγικής είναι να μην εξαρτώνται οι εξαγωγές τους από την τύχη ενός ή δύο πρωτογενών προϊόντων, αλλά να έχουν μία ευρεία γκάμα εξαγωγών τόσο σε αγροτικά όσο και σε βιομηχανικά είδη. Σε διμερές επίπεδο, οι λατινοαμερικανικές χώρες φρόντιζαν ιδιαίτερα τις σχέσεις τους με τις ΗΠΑ και την ΕΕ.

Σε περιφερειακό επίπεδο, οι κυβερνήσεις των κρατών της Λατινικής Αμερικής επιδιώκουν τη στενότερη συνεργασία των οικονομιών τους. Οι περιφερειακές συνεργασίες χρονολογούνται από τη δεκαετία του 1960. Σκοπός τέτοιων συνεργασιών είναι τόσο η τόνωση του εμπορίου μεταξύ των κρατών-μελών όσο και ο συντονισμός των οικονομικών πολιτικών τους, εν όψει της ισχυρότατης παρουσίας των αμερικανικών συμφερόντων στη λατινοαμερικανική ήπειρο. Ο πρώτος σκοπός έχει εν μέρει επιτευχθεί, ενώ ο δεύτερος σχεδόν καθόλου. Κύρια αιτία είναι η ένταση ανάμεσα σε δύο προοπτικές. Πρώτη, η προοπτική ξεχωριστής κοινότητας των λατινοαμερικανικών κρατών, χωρίς τη συμμετοχή των ΗΠΑ (πχ MERCOSUR) και δεύτερη η προοπτική συνεργασιών με τη συμμετοχή των ΗΠΑ (πχ NAFTA).

2.4.1 Το Σύμφωνο των Άνδεων

The Andean Pact

Ιστορικό

Το 1969 η Χιλή, η Κολομβία, η Βολιβία, το Περού και το Εκουαδόρ υπέγραψαν τη συμφωνία της Καρθαγένης με στόχο την καλύτερευση της οικονομικής και της κοινωνικής ανάπτυξής τους, καθώς και την άνοδο του βιοτικού τους επιπέδου. Η συμφωνία αυτή, τέθηκε σε ισχύ στις 16 Οκτωβρίου 1969. Η δημιουργία αυτού του σχήματος ενοποίησης της ομάδας των Άνδεων, προήλθε από την επιθυμία των κρατών, με μέτριο μέγεθος αγορών, να αναπτυχθούν μέσω της ίδρυσης μίας μεγαλύτερης οικονομικής κοινότητας, η οποία να μπορεί να ανταγωνιστεί τις μεγάλες οικονομίες της Λατινικής Αμερικής, δηλαδή την Αργεντινή, τη Βραζιλία και το Μεξικό. Επίσης, με αυτό τον τρόπο, η ομάδα των Άνδεων έδειχνε τη δυσαρέσκειά της

στην αποτυχία της Λατινοαμερικανικής Ένωσης Ελευθέρου Εμπορίου (LAFTA), η οποία τελικά αντικαταστάθηκε από τον Σύνδεσμο Λατινοαμερικανικής Ενοποίησης (ALADI).

Σκοπός

Κύριος σκοπός του Οργανισμού είναι η ισόρροπη και αρμονική ανάπτυξη των κρατών μελών, μέσω οικονομικής και κοινωνικής ενοποίησης και συνεργασίας, η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και η διευκόλυνση των διαδικασιών ενσωμάτωσης της περιφερειακής ενοποίησης με μακροπρόθεσμο στόχο την σταδιακή δημιουργία μίας Λατινοαμερικανικής Κοινής Αγοράς. Η εναρμόνιση των οικονομικών και κοινωνικών πολιτικών σαν σκοπό έχουν την εξάλειψη των διαφορών μεταξύ των κρατών μελών. Η υιοθέτηση σειράς μηχανισμών και μέτρων για κοινή εμπορική και βιομηχανική πολιτική, προγραμμάτων για την ανάπτυξη της γεωργίας, του τουρισμού, της τεχνολογικής ανάπτυξης, έχουν σαν σκοπό την επιτυχία των στόχων του Οργανισμού.

Μέλη

Τα κράτη μέλη του Συμφώνου των Άνδεων, είναι η Βολιβία, η Κολομβία, το Εκουαδόρ, το Περού και η Βενεζουέλα. Η Βενεζουέλα δεν ήταν ιδρυτικό μέλος του Οργανισμού, αλλά προσχώρησε στο Σύμφωνο το Φεβρουάριο του 1973. Η Χιλή, που ήταν ιδρυτικό μέλος, αποχώρησε από τον Οργανισμό τον Οκτώβριο του 1976.

Θεσμική δομή

Το Προεδρικό Συμβούλιο είναι το κυριότερο όργανο του Συμφώνου. Κύρια αρμοδιότητά του είναι να καθορίζει την πολιτική του Οργανισμού, τις δράσεις του, να εξετάζει την πορεία της ανάπτυξης και τα αποτελέσματα της διαδικασίας ενοποίησης, τις εκθέσεις και όλα τα θέματα που σχετίζονται με την ανάπτυξη.

Το Συμβούλιο των Υπουργών Εξωτερικών, είναι αρμόδιο για την χάραξη της εξωτερικής πολιτικής. Ασχολείται με την εναρμόνιση του δικαίου των κρατών μελών και τον προϋπολογισμό. Με το Πρωτόκολλο της Σούκρε που υπογράφηκε το 1997 τονίστηκε η σημασία της ύπαρξης μίας κοινής εξωτερικής πολιτικής και στρατηγικής που θα επιτρέπει στα κράτη μέλη της να βρουν τη θέση τους στη διεθνή σκηνή.

Η Επιτροπή με μέλη αντιπροσώπους από τα κράτη, κατευθύνει την πολιτική του Οργανισμού και υιοθετεί μέτρα για την επίτευξη των σκοπών του. Είναι υπεύθυνη για την λήψη μέτρων προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι που έχουν τεθεί από την Συνθήκη της Καρθαγένης καθώς και οι κατευθυντήριες οδηγίες του Προεδρικού Συμβουλίου.

Τα υπόλοιπα όργανα που προβλέπει η Συμφωνία της Καρθαγένης είναι η Γενική Γραμματεία, το Δικαστήριο, το Κοινοβούλιο, το Συμβουλευτικό Επιχειρησιακό Συμβούλιο, το Συμβουλευτικό Συμβούλιο για θέματα εργασίας. Στον οικονομικό τομέα προβλέπεται η δημιουργία δύο θεσμών, της Εταιρείας Ανάπτυξης και του Λατινοαμερικανικού Ταμείου.

Κύριες δραστηριότητες

Η καθιέρωση της Ελεύθερης Αγοράς (FTA) ήταν το πρώτο βήμα στην ενοποιητική διαδικασία που άρχισαν τα κράτη μέλη. Η διαδικασία αυτή άρχισε το 1969 και περατώθηκε το 1993. Ήδη από το 1994 το Σύμφωνο των Άνδεων υιοθέτησε το Κοινό Εξωτερικό Δασμολόγιο, το οποίο τέθηκε σε ισχύ τον Φεβρουάριο του 1995. Με τον τρόπο αυτό δόθηκε μία μορφή στην Τελωνιακή Ένωση. Η ομαλή λειτουργία της Τελωνιακής Ένωσης οδήγησε στην δημιουργία μέχρι το 2005 μίας Κοινής Αγοράς, με σκοπό την ελεύθερη κυκλοφορία αγαθών, ατόμων, κεφαλαίων και υπηρεσιών. Το Σύμφωνο των Άνδεων ανέπτυξε και άλλους τομείς συνεργασίας στην κοινωνική πολιτική - όπου τονίστηκε η ανάγκη μείωσης της φτώχειας, βελτίωσης επιπέδου υγείας και στέγης, δημιουργίας θέσεων εργασίας – στην αναπτυξιακή πολιτική, στην παιδεία και τον πολιτισμό, στον τουρισμό, στις τηλεπικοινωνίες και στα δικαιώματα του ανθρώπου και την δημοκρατική διακυβέρνηση.

2.4.2 Η Κοινότητα της Καραϊβικής

Caribbean Community (CARICOM)

Ιστορικό

Η επιθυμία για τη δημιουργία μίας Κοινότητας της Καραϊβικής και μίας Κοινής Αγοράς διατυπώθηκε από τις χώρες της Κοινοπολιτείας ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του '50. Το 1963 πραγματοποιήθηκε η πρώτη σύνοδος των αρχηγών

κρατών στη Τρινιδάδ και Τομπάγκο όπου συμφώνησαν στην ανάγκη συνεργασίας των κρατών της Κοινοπολιτείας με την Ευρώπη, την Αφρική και τις υπόλοιπες χώρες της Αμερικής. Από τη πρώτη κιόλας σύνοδο, τονίστηκε η ανάγκη δημιουργίας μίας περιοχής ελεύθερου εμπορίου που σύντομα οδήγησε στην Ένωση Ελευθέρου Εμπορίου (Caribbean Free Trade Association – CARIFTA). Οι αρχηγοί των κρατών συνέχισαν τη συνεργασία τους σε ετήσια βάση και με τη Συνθήκη της Chaguaramas, στις 14 Ιουλίου του 1973, ίδρυσαν την CARICOM. Η Συνθήκη τέθηκε σε ισχύ την 1^η Αυγούστου του 1973. Η Συνθήκη αρχικά υπογράφηκε από την Τζαμάϊκα, την Γουιάνα, τα νησιά Μπαρμπάντος και την Τρινιδάδ και Τομπάγκο. Το 1992, η Σύνοδος των αρχηγών κρατών δημιούργησαν μία διακυβερνητική ομάδα με σκοπό να επίβλεψη την αναθεώρηση της Συνθήκης της Chaguaramas με σκοπό να καθιερωθεί η Κοινή Αγορά της CARICOM. Η ομάδα αυτή πρότεινε την ολοκλήρωση της αναθεώρησης μιας σειράς Πρωτοκόλλων που αφορούσαν επί μέρους θεματικές και τα υπέβαλλε στην Σύνοδο των Αρχηγών κρατών για υιοθέτηση. Από το 1997 μέχρι και το 2000, υιοθετήθηκαν εννέα Πρωτόκολλα, διευρύνοντας τους στόχους και τις πολιτικές της CARICOM.

Σκοπός

Βασικός σκοπός του Οργανισμού είναι η οικονομική ενοποίηση των μελών με την εγκαθίδρυση μίας κοινής αγοράς. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, συμφωνήθηκαν μία σειρά προγραμμάτων, όπως η απελευθέρωση του εμπορίου, η ελεύθερη κίνηση των κεφαλαίων, ο συντονισμός της οικονομικής και εξωτερικής πολιτικής. Το Πρώτο Πρωτόκολλο που υπογράφηκε το 1997, αφορά τα όργανα, τις λειτουργίες και τις διατάξεις της Κοινότητας, τροποποιώντας έναν αριθμό από τις διατάξεις της αρχικής συνθήκης του 1973, με σκοπό τη δημιουργία μίας Κοινής Αγοράς⁴³. Η Κοινότητα συνέχισε να υπάρχει ως ένωση κυρίαρχων κρατών. Το Δεύτερο Πρωτόκολλο που υιοθετήθηκε το 1997 εγκαθίδρυσε διατάξεις για τις υπηρεσίες και την κυκλοφορία κεφαλαίων, αποβλέποντας στην σύγκλιση των διαφόρων οικονομικών των μελών του Οργανισμού. Σκοπός ήταν η επίτευξη ενός κοινού οικονομικού χώρου παρά τις δυσκολίες που προκαλούσε η απουσία μίας νομισματικής ένωσης. Το 1998 και το 1999 υιοθετήθηκαν μία σειρά Πρωτοκόλλων

⁴³ Νάσκου-Περράκη Π., Το Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών. Η Θεσμική Διάσταση, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005, σελ. 516.

που αφορούσαν την απελευθέρωση του εμπορίου, την ελεύθερη κυκλοφορία των αγαθών, κοινή προστατευτική πολιτική σε σχέση με τρίτες χώρες και συνεργασία σε θέματα τελωνείων και εγγυητικών διατάξεων. Καθιερώθηκε επίσης μία Κοινή Αγροτική Πολιτική με σκοπό την αναμόρφωση της αγροτικής παραγωγής, μία ενιαία πολιτική μεταφορών καθώς και ένα Πρωτόκολλο που είχε ως θεματική την ενασχόληση με τις υποβαθμισμένες χώρες, περιοχές και τομείς των λιγότερο προνομιούχων οικονομιών της περιοχής. Τα τελευταία Πρωτόκολλα που υιοθετήθηκαν, στην προσπάθεια αναθεώρησης της αρχικής Συνθήκης, εισηγήθηκαν ένα σύστημα Διευθέτησης των Διαφορών και καθιέρωσης Κανόνων Ανταγωνισμού.

Μέλη

Τα μέλη της CARICOM ανέρχονται σε 15 κράτη της περιοχής. Ιδρυτικά μέλη ήταν τα Μπαρμπάντος, η Γουιάνα, η Τζαμάικα και το Τρινιδάδ και Τομπάγκο. Από το 1974 και μετά προσχώρησαν η Αϊτή, οι Μπαχάμες, η Αντίγκουα και Μπαρμπούντα, η Σουρινάμ, η Μπελίτζε, η Μοντεράτ, η Γρενάδα, η Ντομινικά, ο Άγιος Χριστόφορος και Νέβις, η Αγία Λουκία, ο Άγιος Βικέντιος και Γρεναδίνες. Τα συνδεδεμένα μέλη είναι πέντε, ενώ καθεστώς παρατηρητή έχουν οκτώ κράτη.

Θεσμική δομή

Η Σύνοδος είναι το ανώτερο όργανο του οργανισμού και αποτελείται από τους επικεφαλής των κρατών μελών, που μπορούν να αντικαθίστανται από Υπουργούς ή άλλους αξιωματούχους της Κυβέρνησης. Η Σύνοδος σχεδιάζει την πολιτική που θα ακολουθήσει στους βασικούς τομείς της οικονομικής ενοποίησης. Επίσης, αποφασίζει κυρίως με ομοφωνία για την επίλυση των διαφορών μεταξύ των κρατών σε θέματα που σχετίζονται με την ερμηνεία και την εφαρμογή της Συνθήκης. Κύριο έργο της Συνόδου είναι ο καθορισμός της πολιτικής της CARICOM και η υιοθέτηση των διεθνών συμφωνιών, καθώς και οι σχέσεις με τα κράτη και τους διεθνείς Οργανισμούς. Έχει τη δυνατότητα να ιδρύει διάφορες Επιτροπές ή άλλα όργανα για την επίτευξη των αντικειμενικών της στόχων. Το 1992, ιδρύθηκε το Γραφείο, το οποίο αποτελείται από τον Πρόεδρο της Συνόδου, τον πρώην και τον μετέπειτα Πρόεδρο καθώς και τον Γενικό Γραμματέα ως εκτελεστικό αξιωματούχο.

Το Συμβούλιο Υπουργών της Κοινότητας, ή αλλιώς Συμβούλιο είναι το δεύτερο σε τάξη σημαντικό όργανο. Αποτελείται συνήθως από Υπουργούς, τους αρμόδιους για Κοινοτικές Υποθέσεις ή άλλους που υποδεικνύονται από τα κράτη μέλη. Κύρια ευθύνη του Συμβουλίου είναι η ανάπτυξη του στρατηγικού σχεδιασμού της CARICOM σε θέματα οικονομικής ενοποίησης, συνεργασίας και εξωτερικών σχέσεων. Ακολουθεί τις γενικές κατευθύνσεις της Συνόδου και αποφασίζει ή κάνει συστάσεις στα κράτη μέλη σε θέματα Κοινής Αγοράς. Τέλος λύνει τις διαφορές που προκύπτουν μεταξύ των κρατών σε θέματα Κοινής Αγοράς.

Το Συμβούλιο για Οικονομικά και Σχεδιασμό, αποτελείται από Υπουργούς που υποδεικνύουν τα κράτη μέλη. Το συγκεκριμένο θεσμικό όργανο έχει ως κύρια ευθύνη τον συντονισμό της οικονομικής πολιτικής καθώς και την νομισματική ενοποίηση των κρατών μελών. Στο έργο της επικουρείται από την Επιτροπή των Διοικητών των Κεντρικών Τραπεζών.

Το Συμβούλιο για το Εμπόριο και την Οικονομική Ανάπτυξη αποτελείται από τους αρμόδιους Υπουργούς που ασχολούνται με την προαγωγή του εμπορίου και την οικονομική ανάπτυξη του Οργανισμού.

Το Συμβούλιο για τις Εξωτερικές και Κοινοτικές Σχέσεις, συγκροτείται από τους Υπουργούς Εξωτερικών των κρατών. Είναι υπεύθυνο για τις σχέσεις της Κοινότητας με διεθνείς οργανισμούς και τρίτα κράτη.

Το Συμβούλιο για την Ανθρώπινη και Κοινωνική Ανάπτυξη, λειτουργεί και αυτό σε υπουργικό επίπεδο. Ασχολείται μεταξύ άλλων για την καλυτέρευση της υγείας, την καλυτέρευση των όρων εργασίας, την ανάπτυξη της εκπαίδευσης, κ.α.

Το Δικαστήριο της Καραϊβικής και η Γραμματεία αποτελούν επίσης σημαντικά όργανα της CARICOM. Το Δικαστήριο δημιουργήθηκε τον Φεβρουάριο του 2001, αρμόδιο για ζητήματα των χωρών της Καραϊβικής, ενώ η Γραμματεία είναι το κύριο διοικητικό όργανο της Κοινότητας.

Κατά την διάρκεια της λειτουργίας του Οργανισμού και προκειμένου να υλοποιήσει τους στόχους του, δημιουργήθηκαν μία σειρά από οργανισμούς. Μερικοί

από αυτούς είναι : το Ινστιτούτο για Γεωργικά και Αναπτυξιακά Θέματα, το Ινστιτούτο Περιβαλλοντικής Υγείας, το Ινστιτούτο για Τρόφιμα και Διατροφή, κ.α.

Κύριες δραστηριότητες

Οι κύριες δραστηριότητες της CARICOM αφορούν στην οικονομική ενοποίηση και στο συντονισμό της εξωτερικής πολιτικής των κρατών. Στην πρώτη περίπτωση η CARICOM δεν προχώρησε αρκετά. Ένα κοινό εξωτερικό δασμολόγιο ισχύει από το 1981, χωρίς θεαματικά αποτελέσματα. Στην δεκαετία του '90 έγινε μία προσπάθεια για την αναζωογόνηση του Οργανισμού. Από την πλευρά των Αρχηγών Κρατών υπήρχε η επιθυμία να δοθεί προτεραιότητα στην ανάπτυξη των περιοχών. Επίσης η υιοθέτηση των εννέα Πρωτοκόλλων είχε ως περιεχόμενο την αναδόμηση της CARICOM και την έμφαση στην ελεύθερη κυκλοφορία αγαθών και κεφαλαίων. Με αυτό τον τρόπο φαίνεται η διάθεση των κρατών μελών για να δημιουργήσουν μία πραγματική Κοινή Αγορά. Η επιθυμία της οργάνωσης να παίξει ρόλο στην περιοχή φάνηκε και από την επίλυση της κρίσης της Αϊτής, καθώς και μιας σειράς συμφωνιών που συμφωνήθηκαν με την Κολομβία και την Βενεζουέλα. Τέλος, προσπαθεί με την δράση της να περιορίσει την επιρροή της NAFTA στην περιοχή.

2.4.3 Το Οικονομικό Σύστημα της Λατινικής Αμερικής

El Sistema Economico Latinoamericano y del Caribe (SELA)

Ιστορικό

Με σκοπό την ίδρυση ενός μόνιμου περιφερειακού οικονομικού οργανισμού στο πλαίσιο του οποίου θα επιλύουν τα οικονομικά και κοινωνικά τους προβλήματα, 26 κράτη, μαζί με τις χώρες της Καραϊβικής και της Αϊτής, υπέγραψαν στον Παναμά, στις 17 Οκτωβρίου του 1975, τη συνθήκη του Παναμά, γνωστή ως SELA. Η Συνθήκη τέθηκε σε ισχύ τον Ιούνιο του 1976 με έδρα της Μόνιμης Γραμματείας του Οργανισμού το Καρακάς της Βενεζουέλας.

Σκοπός

Σκοπός του Οργανισμού είναι η προαγωγή της Διαπεριφερειακής συνεργασίας των κρατών για την οικονομική και κοινωνική τους ανάπτυξη καθώς και η

δημιουργία ενός μόνιμου συστήματος διαβουλεύσεων και συνεργασίας για την υιοθέτηση κοινών θέσεων και στρατηγικής σε θέματα οικονομικά και κοινωνικά τόσο ενώπιον διεθνών οργανισμών, όσο και απέναντι τρίτων κρατών.

Μέλη

Τα κράτη μέλη του Οργανισμού είναι 26. Όλα τα ανεξάρτητα Λατινοαμερικάνικα κράτη μπορούν να γίνουν μέλη του Οργανισμού. Δεν υπάρχει πρόβλεψη στη συνθήκη για αποβολή χώρας από τον Οργανισμό. Είναι δυνατή όμως η αποχώρηση χώρας με δήλωση στην κυβέρνηση της Βενεζουέλα.

Θεσμική δομή

Το Λατινοαμερικανικό Συμβούλιο είναι το ανώτατο όργανο του Οργανισμού και αποτελείται από αντιπροσώπους, έναν από κάθε κράτος μέλος. Χαράζει τη γενική πολιτική του Οργανισμού και αποφασίζει με συναίνεση (consensus) για όλα τα θέματα που τον αφορούν. Για δευτερεύοντα θέματα, αποφασίζει με ενισχυμένη ή με απόλυτη πλειοψηφία, ενώ μία φορά το χρόνο συνέρχεται σε υπουργικό επίπεδο.

Οι επιτροπές δράσεις είναι αρμόδιες για εξειδικευμένα προγράμματα έρευνας και παύουν να υπάρχουν μόλις εκπληρωθεί το έργο τους. Οι επιτροπές ορίζονται από το Συμβούλιο και αποτελούνται από αντιπροσώπους όλων των κρατών μελών.

Η Μόνιμη Γραμματεία αποτελείται από το Μόνιμο Γραμματέα ο οποίος εκλέγεται από το συμβούλιο για τέσσερα χρόνια. Βασικό έργο της Γραμματείας είναι η διεκπεραίωση διοικητικών και τεχνικών θεμάτων⁴⁴.

Κύριες δραστηριότητες

Η SELA είναι μία από τους σημαντικότερους Οργανισμούς με δραστηριότητες σε πολλούς τομείς που προάγουν τη Λατινοαμερικανική ενοποίηση. Από τα πρώτα χρόνια, υιοθετήθηκε πρόταση για τεχνική συνεργασία των ανεπτυγμένων κρατών. Το 1979, υιοθετήθηκε κοινή Λατινοαμερικανική θέση στη συνάντηση της «ομάδας των 77» που ζητούσε συνεργασία του Τρίτου Κόσμου με την

⁴⁴Νάσκου-Περράκη Π., Το Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών. Η Θεσμική Διάσταση, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005, σελ. 498-499.

UNCTAD, ενώ είχαν αρχίσει επαφές με την ΕΕ για οικονομική συνεργασία, καθώς και με τις ΗΠΑ. Κατά τη διάρκεια ύπαρξής του, ο Οργανισμός δημιούργησε ένα forum για συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών και έθεσε τις βάσεις συνεργασίας με ειδικευμένες οργανώσεις των ΗΕ αλλά και με τον ΠΟΕ. Από το 1988 και μετά, με πρωτοβουλία του οργανισμού, άρχισαν να πραγματοποιούνται σε ετήσια βάση, ανεπίσημες συναντήσεις των Υπουργών Εξωτερικών των χωρών της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής με σκοπό την ανάλυση της διεθνούς κατάστασης της περιοχής, καθώς και τα αναγκαία μέτρα που θα πρέπει να ληφθούν για την ενότητα και τη συνεργασία. Οι στόχοι για συνεννόηση, συντονισμό και συνεργασία επεκτάθηκαν και στους τομείς της Παγκοσμιοποίησης, των Εξωτερικών Οικονομικών Σχέσεων, του Διεθνούς Εμπορίου, της Χρηματοδότησης και των Ξένων Επενδύσεων, της Περιφερειακής Συνεργασίας, της Τεχνικής Συνεργασίας καθώς και των Οικονομικών και Κοινωνικών Πολιτικών. Η συνεργασία στον τομέα των Εξωτερικών Οικονομικών Σχέσεων ως σκοπό έχει την ανάπτυξη και παρακολούθηση των σχέσεων των χωρών της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής με άλλες χώρες και περιοχές του πλανήτη, προκειμένου να δημιουργηθεί κοινή συνείδηση, να αυξηθεί η διεθνής συνεργασία και τέλος να εκμεταλλευτούν οι πολίτες αυτών των χωρών τις ευκαιρίες για επιχειρηματική δραστηριότητα και επενδύσεις. Στον τομέα της Περιφερειακής Συνεργασίας γίνεται ανάλυση του ενδοπεριφερειακού εμπορίου και των επενδύσεων, καθώς και συνεχή επίβλεψη των μηχανισμών συνεργασίας όπως της Κοινότητας των Άνδεων, της MERCOSUR, της CACM, της CARICOM, της ALADI (ή LAIA), κλπ.

2.4.4 Ο Σύνδεσμος Λατινοαμερικανικής Ενοποίησης

Latin American Integration Association (LAIA)

Asociacion Latinoamericana de Integracion (ALADI)

Ιστορικό

Ο Σύνδεσμος Λατινοαμερικανικής Ενοποίησης, δημιουργήθηκε με τη Συνθήκη του Μοντεβιδέο στις 12 Αυγούστου 1980 και τέθηκε σε ισχύ στις 18 Μαρτίου 1981. Σκοπός της ALADI ήταν η αντικατάσταση της Λατινοαμερικανικής

Ένωσης Ελευθέρου Εμπορίου (LAFTA) με απώτερο στόχο τη δημιουργία μίας Λατινοαμερικανικής Κοινής Αγοράς.

Σκοπός

Σύμφωνα με το άρθρο 1 της Συνθήκης του Μοντεβιδέο, τα κράτη μέλη έχουν σαν σκοπό να συνεχίσουν τη διαδικασία προς την ολοκλήρωση, προάγοντας την κοινωνικοοικονομική και δίκαιη ανάπτυξη στην περιοχή. Ο μακροπρόθεσμος στόχος της διαδικασίας αυτής, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, είναι η δημιουργία της Λατινοαμερικανικής Κοινής Αγοράς. Μέχρι την εκπλήρωση του στόχου, τα κράτη μέλη θα έπρεπε να αναπτύξουν τις βασικές λειτουργίες του Συνδέσμου, όπως την προαγωγή και ρύθμιση του αμοιβαίου εμπορίου, την ανάπτυξη συστήματος οικονομικής συνεργασίας που οδηγεί στην επέκταση των αγορών. Η προσπάθεια αυτή βασιζόταν σε μία σειρά από αρχές, οι οποίες θα λειτουργούσαν ως κοινός παρονομαστής για την επίτευξη του κοινού σκοπού.

Μέλη

Μέλος του Συνδέσμου μπορεί να γίνει κάθε χώρα της Λατινικής Αμερικής. Τα μέλη της ALADI είναι τα ίδια κράτη μέλη που δημιούργησαν τη LAFTA. Η Βραζιλία, η Αργεντινή, η Χιλή, η Ουρουγουάη, η Παραγουάη, το Μεξικό, το Περού, η Κολομβία, η Βολιβία, το Εκουαδόρ, η Βενεζουέλα και η Κούβα, η οποία έγινε πλήρες μέλος το 1999, αποτελούν τα κράτη μέλη του Συνδέσμου. Το 1983, η Βραζιλία αποχώρησε από την ALADI, διατηρώντας όμως σχέση συνεργασίας μέσω ειδικής εμπορικής συμφωνίας⁴⁵. Τα κράτη μέλη της ALADI κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες με βάση την οικονομική τους ανάπτυξη, σε ανεπτυγμένες (πχ. Αργεντινή), μέτρια ανεπτυγμένες (πχ. Περού) και λιγότερο ανεπτυγμένες (πχ. Βολιβία).

Το καθεστώς του παρατηρητή, εκτός από χώρες της Λατινικής Αμερικής (πχ. Γουατεμάλα, Ονδούρα), το έχουν και χώρες που βρίσκονται εκτός της ηπείρου όπως η Ισπανία, η Πορτογαλία (πρώην αποικιοκρατικές δυνάμεις στο χώρο της Λατινικής Αμερικής), η Ρωσία, η Κίνα, η Ελβετία, κ.α. καθεστώς παρατηρητή διαθέτουν επίσης και διεθνείς Οργανισμοί όπως ο Οργανισμός Αμερικανικών Κρατών, η SELA, η ΕΕ,

⁴⁵ Νάσκου-Περράκη Π., Το Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών. Η Θεσμική Διάσταση, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005, σελ. 522.

η Οικονομική Επιτροπή του ΟΗΕ για την Λατινική Αμερική και την Καραϊβική, η Διαμερικανική Τράπεζα Ανάπτυξης, κ.α.

Θεσμική δομή

Τα όργανα που προβλέπονται στη Συνθήκη του Μοντεβιδέο είναι το Συμβούλιο των Υπουργών Εξωτερικών, που αποτελείται από τους υπουργούς εξωτερικών των κρατών μελών. Το Συμβούλιο είναι αρμόδιο για την έκδοση αποφάσεων για την καλύτερη πραγματοποίηση των σκοπών του Συνδέσμου και την ανάπτυξη διαδικασιών για την ολοκλήρωση. Υιοθετεί επίσης, κατευθυντήριες διαδικασίες για την λειτουργία άλλων οργάνων, αναθεώρηση παλιών κανονισμών και ψηφοφορίες για την εισδοχή νέων μελών. Τέλος το Συμβούλιο διορίζει και το Γενικό Γραμματέα.

Η Διάσκεψη για την Εκτίμηση και Σύγκλιση αποτελείται από αντιπροσώπους όλων των κρατών μελών. Συνέρχεται κάθε τρία χρόνια και εξετάζει τα θέματα που αφορούν τη λειτουργία του Συνδέσμου. Εκτιμά τα αποτελέσματα από την παροχή οικονομικής βοήθειας σε πτωχότερες χώρες, και ενθαρρύνει τις διαπραγματεύσεις σε περιφερειακό επίπεδο. Τέλος, ζητά από τον Γενικό Γραμματέα την εκπόνηση μελετών.

Η Επιτροπή των Αντιπροσώπων είναι το μόνιμο όργανο της ALADI και αποτελείται από τους μόνιμους αντιπροσώπους των κρατών μελών και τους αναπληρωματικούς τους. Κύριο έργο της Επιτροπής είναι η εξασφάλιση της συνέχειας της διαδικασίας ολοκλήρωσης, η λήψη μέτρων για την πραγματοποίηση των σκοπών της Συνθήκης, η έγκριση των προτάσεων του Γενικού Γραμματέα, την παρουσίαση εκθέσεων των δραστηριοτήτων στο Συμβούλιο.

Και για τα τρία παραπάνω θεσμικά όργανα του Συνδέσμου, για τη λήψη των αποφάσεων, απαιτείται πλειοψηφία 2/3 των κρατών μελών. Τέλος υπάρχει και η Γραμματεία του οργανισμού. Η γραμματεία αποτελείται από το Γενικό Γραμματέα και το διοικητικό προσωπικό. Ο Γενικός Γραμματέας εκλέγεται για τρία χρόνια και υπάρχει η δυνατότητα επανεκλογής.

Κύριες δραστηριότητες

Η ALADI έχει επιδείξει αρκετές δραστηριότητες σε πολλούς τομείς. Έχει αναπτύξει ένα σύστημα βοήθειας των λιγότερο οικονομικά ανεπτυγμένων κρατών του Συνδέσμου, με σκοπό να φτάσουν γρηγορότερα στον στόχο της οικονομικής ολοκλήρωσης. Τέλος, έχει προχωρήσει τη συνεργασία της με άλλες χώρες και οικονομικές ομάδες ολοκλήρωσης στο χώρο της Λατινικής Αμερικής, καθώς και με άλλες Οικονομικές Οργανώσεις.

2.4.5 Η Κοινή Αγορά του Νοτίου Ημισφαιρίου της Αμερικής

Mercado Comun del Sur (MERCOSUR)

Ιστορικό

Λίγο μετά την δημιουργία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας του Άνθρακα και Χάλυβα (1954) και της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (1957), η Λατινική Αμερική είχε ήδη αρχίσει να κάνει τα πρώτα της βήματα προς μία περιφερειακή συνεργασία. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, το 1960 υπογράφηκε μία συμφωνία που δημιούργησε την Λατινοαμερικανική Ένωση Ελευθέρου Εμπορίου (Latin American Free Trade Association – LAFTA), η οποία προέβλεπε τη δημιουργία μίας ελεύθερης ζώνης εμπορίου με περιοδικές διαπραγματεύσεις μεταξύ των μελών. Αυτή η δυνατότητα για διαπραγματεύσεις που βασιζόταν στην ευχέρεια των κρατών μελών και όχι την αυτόματη επιβολή υποχρεώσεων, έδωσε μία καλή δυναμική για την ανάπτυξη του οργανισμού μέχρι το 1965 περίπου. Αποτέλεσμα της τακτικής αυτής ήταν στις αρχές της δεκαετίας του 1970 η διαδικασία ολοκλήρωσης να φτάσει στην απόλυτη στασιμότητα. Για το λόγο αυτό και παρά το γεγονός ότι το κοινό εμπόριο ανάμεσα στα κράτη μέλη είχε αναπτυχθεί σημαντικά, η απόσταση ανάμεσα στους πραγματικούς στόχους και τα αποτελέσματα που είχαν επιτευχθεί ήταν μεγάλη. Η αντικατάσταση της LAFTA από την ALADI το 1980, η οποία χρησιμοποίησε άλλα μέσα για να πετύχει την περιφερειακή συνεργασία, άφησε ένα κενό. Στην θέση της ζώνης ελεύθερου εμπορίου που είχε δημιουργήσει η LAFTA, μία ζώνη οικονομικής προτίμησης δημιούργησε τις κατάλληλες συνθήκες για την ανάπτυξη δημιουργίας πολυμερών σχέσεων στη Λατινική Αμερική. Η ALADI έκανε δυνατή τη σύναψη συμφωνιών και την υιοθέτηση κοινών δράσεων ανάμεσα στις χώρες της περιοχής, οι

οποίες μέχρι τότε είχαν περιορισμένους δεσμούς. Η δημιουργία όμως μίας κοινής αγοράς παρέμενε ένας μακροπρόθεσμος στόχος. Εντός του πλαισίου του συστήματος της ALADI, η Αργεντινή και η Βραζιλία υπέγραψαν 12 εμπορικά Πρωτόκολλα. Βέβαια είχε προηγηθεί το 1985 η Διακήρυξη του Iguazu. Προκειμένου να ενισχυθούν και να βελτιωθούν οι προηγούμενες συμφωνίες, οι δύο χώρες υπέγραψαν το 1988 μία Συνθήκη Ενοποίησης, Συνεργασίας και Ανάπτυξης, η οποία έθεσε τις βάσεις για τη δημιουργία κοινής αγοράς ανάμεσα στις δύο χώρες. Μέσα σε δέκα χρόνια ολοκληρώθηκε η προοδευτική κατάργηση όλων των δασμών και η εναρμόνιση των μακροοικονομικών πολιτικών των δύο κρατών. Η συμφωνία προέβλεπε επίσης, ότι θα ήταν ανοικτή και για τις υπόλοιπες χώρες της Λατινικής Αμερικής εάν αυτές ήθελαν να προσχωρήσουν. Με τις πιέσεις από την Ουρουγουάη και την Παραγουάη, στις 26 Μαρτίου 1991, υπογράφηκε στην Ασουνθιόν της Παραγουάης, μία νέα συμφωνία και από τις τέσσερις χώρες. Η συμφωνία προέβλεπε τη δημιουργία μίας κοινής αγοράς ανάμεσα στις τέσσερις χώρες, γνωστή ως Κοινή Αγορά του Νότου (MERCOSUR). Στις 17 Δεκεμβρίου του 1994, οι τέσσερις χώρες υπέγραψαν το Πρωτόκολλο του Ούρο Πρέτο, πρόσθετο Πρωτόκολλο στη Συνθήκη της Ασουνθιόν. Το Περού, η Χιλή, η Κολομβία, η Βολιβία και η Βενεζουέλα είχαν δείξει ενδιαφέρον για να προσχωρήσουν σε αυτή.

Σκοπός

Σκοπός του οργανισμού είναι η προώθηση της οικονομικής ολοκλήρωσης των χωρών της περιοχής. Βασικό σκοπό αποτελεί η ελεύθερη μεταφορά όλων των παραγωγικών αγαθών και των υπηρεσιών ανάμεσα στα κράτη μέλη. Επίσης η κατάργηση των τελωνιακών επιβαρύνσεων και η άρση όλων των δασμολογικών περιορισμών στην κυκλοφορία των αγαθών καθώς και όλων των μέτρων με παρόμοια αποτελέσματα.

Στόχο αποτελεί η εναρμόνιση των μακροοικονομικών πολιτικών των κρατών μελών όσον αφορά στο ξένο εμπόριο, την βιομηχανία, την γεωργία, τους φόρους, το οικονομικό σύστημα, το κεφάλαιο και το συνάλλαγμα, τις υπηρεσίες, τις επικοινωνίες, τη μεταφορά και σε ό,τι άλλο μπορεί να δημιουργήσει τις κατάλληλες συνθήκες για τον ελεύθερο ανταγωνισμό μεταξύ των κρατών. Επίσης, η επιβολή εξωτερικού δασμού και η υιοθέτηση κοινής εμπορικής πολιτικής, όσον αφορά στα τρίτα κράτη ή σε ομάδες τρίτων κρατών και η λήψη κοινών θέσεων σε περιφερειακές

και διεθνείς συνόδους. Τέλος, η θέσπιση νέων νόμων ή η προσαρμογή των παλαιότερων σε συγκεκριμένους τομείς προκειμένου τα κράτη μέλη να συμβάλλουν στην ενίσχυση της διαδικασίας για την διαδικασία ενοποίησης.

Η Συνθήκη της Ασούνθιόν βασίζεται στα αμοιβαία δικαιώματα και υποχρεώσεις των κρατών μελών. Η MERCOSUR αρχικά στόχευε στην δημιουργία ζωνών ελεύθερου εμπορίου, στην τελωνειακή ένωση και τέλος σε μία κοινή αγορά. Εκτός από την τελωνειακή ένωση, η ελεύθερη κυκλοφορία ανθρώπινου δυναμικού και κεφαλαίου διαμέσου των συνόρων των κρατών μελών θα ήταν πιθανή και θα απέρρευε από τα ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις που θα παρέχονταν σε όλα τα συμβαλλόμενα μέρη.

Μέλη

Μέλη της MERCOSUR είναι η Αργεντινή, η Βραζιλία, η Ουρουγουάη, η Παραγουάη και η Βενεζουέλα (η συμμετοχή της οποίας έχει ανασταλεί από την 1 Δεκεμβρίου 2016). Η Βολιβία, η Χιλή, το Περού, η Κολομβία, το Εκουαδόρ και το Σουρινάμ συμμετέχουν ως συνδεδεμένα μέλη. Το Μεξικό είχε ζητήσει και αυτό το καθεστώς του συνδεδεμένου μέλους, όμως η διαδικασία αυτή δυσκολεύεται λόγω της συμμετοχής του στη NAFTA.

Θεσμική δομή

Η Συνθήκη της Ασούνθιόν και το Πρωτόκολλο του Ούρο Πρέτο έθεσαν τις βάσεις για τη θεσμική δομή της MERCOSUR, ιδρύοντας το Συμβούλιο της Κοινής Αγοράς και την Ομάδα της Κοινής Αγοράς. Το Συμβούλιο είναι το σπουδαιότερο και το ιεραρχικά ανώτερο όργανο της MERCOSUR επιφορτισμένο να ασκεί τις πολιτικές της. Το Συμβούλιο απαρτίζεται από τους υπουργούς εξωτερικών και οικονομικών των κρατών μελών. Τα κράτη μέλη εναλλάσσονται στην Προεδρία με αλφαβητική σειρά κάθε έξι μήνες. Το Συμβούλιο συνεδριάζει κάθε φορά που είναι απαραίτητο, αλλά τουλάχιστον μία φορά το χρόνο⁴⁶. Οι αποφάσεις του Συμβουλίου λαμβάνονται με αποδοχή (διαδικασία consensus) παρουσία όλων των κρατών μελών.

⁴⁶ Νάσκου-Περράκη Π., Το Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών. Η Θεσμική Διάσταση, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005, σελ. 510.

Η Ομάδα Κοινής Αγοράς είναι το εκτελεστικό όργανο της MERCOSUR και συνεργάζεται με τους Υπουργούς Εξωτερικών των κρατών μελών. Τα βασικά καθήκοντα είναι η συμμόρφωση του Οργανισμού με την Συνθήκη της Ασουνθιόν και η λήψη των απαραίτητων μέτρων προκειμένου να εφαρμοστούν οι αποφάσεις του Συμβουλίου. Μπορεί επίσης, να φροντίζει για την εναρμόνιση των μακροοικονομικών πολιτικών, να εγκαινιάζει νέες πρακτικές για το άνοιγμα του εμπορίου και να διαπραγματεύεται για τη σύναψη συμφωνιών με τρίτα κράτη και με διεθνείς αντιπροσωπείες. Η Ομάδα Κοινής Αγοράς έχει την αρμοδιότητα να οργανώνει, να συνεργάζεται και να επιβλέπει Ομάδες Εργασίας και να συγκαλεί έκτακτες συνόδους που ασχολούνται με θέματα που ανακύπτουν. Τα μέλη της Ομάδας Κοινής Αγοράς που διορίζονται από κάθε κράτος μέλος αποτελούν την Εθνική Αντιπροσωπεία της Ομάδας Κοινής Αγοράς για το συγκεκριμένο κράτος. Σύνοδοι της ομάδας γίνονται κάθε τρεις μήνες στο έδαφος του κράτους μέλους που έχει την προεδρία, η οποία κάθε φορά αλλάζει με αλφαβητική σειρά, χωρίς να αποκλείονται οι έκτακτες Σύνοδοι, στις περιπτώσεις που προκύπτουν σοβαρά θέματα.

Το Γραφείο Διοίκησης και το Κοινωνικό-οικονομικό Γνωμοδοτικό Όργανο. Το Γραφείο Διοίκησης φυλάσσει τα επίσημα έγγραφα της MERCOSUR, ενώ είναι επιφορτισμένο με την κοινοποίηση των δραστηριοτήτων της Ομάδας Κοινής Αγοράς, έτσι ώστε να επιτρέπεται η ελεύθερη πρόσβαση του κοινού στις αποφάσεις και στα σχετικά έγγραφα. Το Κοινωνικό-οικονομικό Γνωμοδοτικό Όργανο είναι συμβουλευτικό.

Σημαντικό θεσμικό όργανο του οργανισμού αποτελούν οι υποομάδες εργασίας. Πρόκειται για ομάδες εργασίας επιφορτισμένες να ετοιμάζουν τα σχέδια αποφάσεων που πρέπει να υποβληθούν προς εξέταση στο Συμβούλιο και να επεξεργαστούν ποικίλα θέματα που απασχολούν τον Οργανισμό. Μερικά από τα σημαντικά θέματα με τα οποία ασχολούνται οι ομάδες εργασίας είναι εμπορικά και τελωνειακά θέματα, τεχνικά θέματα, φορολογικές και χρηματοοικονομικές πολιτικές που αφορούν το εμπόριο. Θέματα που αφορούν τις χερσαίες και θαλάσσιες μεταφορές, βιομηχανική και τεχνολογική πολιτική, ενεργειακή και αγροτική πολιτική. Η εναρμόνιση των μακροοικονομικών πολιτικών, η απασχόληση και η κοινωνική ασφάλεια αποτελούν επίσης τομείς δράσης των παραπάνω υποομάδων εργασίας. Οι δραστηριότητες των υποομάδων εργασίας χωρίζονται σε δύο στάδια,

στο προπαρασκευαστικό και στο τελικό. Στο προπαρασκευαστικό στάδιο μπορεί να ζητηθεί η συμμετοχή εκπροσώπων του ιδιωτικού τομέα του κάθε κράτους μέλους.

Η Κοινή Κοινοβουλευτική Επιτροπή ακολουθεί στα θεσμοθετημένα όργανα του συγκεκριμένου οργανισμού. Η επιτροπή αυτή έχει συμβουλευτικό ρόλο, λήψης αποφάσεων και εξουσία επιπλέον να προβαίνει σε προτάσεις πολιτικής. Είναι επίσης εξουσιοδοτημένη να παρακολουθεί τη διαδικασία ενοποίησης και να κρατά τα Κοινοβούλια των κρατών μελών ενήμερα. Έχει την αρμοδιότητα να κάνει τις απαραίτητες ενέργειες και να κινεί τους κατάλληλους μηχανισμούς για την μελλοντική δημιουργία ενός περιφερειακού Κοινοβουλίου. Μπορεί επίσης να υποβάλλει τις συστάσεις της στο Συμβούλιο και στην Ομάδα Κοινής Αγοράς σχετικά με το πως θα πρέπει να διενεργείται η διαδικασία ενοποίησης και ο τρόπος οργάνωσης της MERCOSUR. Η Επιτροπή έχει την αρμοδιότητα να δημιουργεί σχέσεις με ιδιωτικούς οργανισμούς που βρίσκονται σε κάθε ένα από τα κράτη μέλη, όπως και με Διεθνείς Οργανισμούς ώστε να μπορεί να λαμβάνει πληροφορίες και εξειδικευμένη βοήθεια σε θέματα ειδικού ενδιαφέροντος και να δημιουργεί σχέσεις στοχεύοντας τη συνεργασία με Κοινοβούλια τρίτων χωρών. Επιδιώκει επίσης τη συνεργασία και την τεχνική υποστήριξη από δημόσιες, εθνικές, υπερεθνικές και διεθνείς επιχειρήσεις. Η επιτροπή συνεδριάζει δύο φορές το χρόνο και σε έκτακτες περιπτώσεις όταν ζητείται από κάποιον από τους Προέδρους της. Οι σύνοδοι της Επιτροπής λαμβάνουν χώρα στο έδαφος όλων των κρατών με διαδοχική σειρά.

Η Επιτροπή Εμπορίου αποτελεί επίσης ένα θεσμοθετημένο όργανο του οργανισμού. Η Επιτροπή αποτελεί το εκτελεστικό όργανο της MERCOSUR. Προσπαθεί να εφαρμόσει τις πολιτικές κοινού εμπορίου, οι οποίες έχουν συμφωνηθεί από τα κράτη προκειμένου να επιτευχθεί η τελωνειακή ένωση. Έχει επίσης τη συνεχή επίβλεψη των θεμάτων που σχετίζονται με κοινές εμπορικές πρακτικές, με το εμπόριο στις χώρες του Οργανισμού και το εμπόριο με τρίτες χώρες. Σημαντική αρμοδιότητα της Επιτροπής Εμπορίου είναι να εφαρμόσει κοινές εμπορικές πρακτικές. Οι εμπορικές συμφωνίες με άλλες χώρες ή διεθνείς οργανισμούς, η υιοθέτηση καταλογών με εμπορικά αγαθά, συστημάτων προέλευσης, συστημάτων ζωνών ελεύθερου εμπορίου, συστημάτων προκειμένου να αποθαρρυνθούν αθέμιτες εμπορικές πρακτικές, απαλοιφή και εναρμόνιση δασμολογικών περιορισμών είναι μερικές από αυτές. Η επιτροπή μπορεί να πάρει αποφάσεις που αφορούν την

εφαρμογή της κοινής εμπορικής πρακτικής που έχουν υιοθετηθεί στο πλαίσιο της MERCOSUR. Όταν κρίνεται αναγκαίο υποβάλλει προτάσεις στο εκτελεστικό σώμα που αφορούν την περιοχή αρμοδιότητάς της καθώς και προτάσεις για νέες κατευθυντήριες γραμμές ή την τροποποίηση παλαιότερων για θέματα εμπορίου του Οργανισμού. Η Επιτροπή Εμπορίου μπορεί να προτείνει την αλλαγή στις εισαγωγές συγκεκριμένων προϊόντων με κοινούς εξωτερικούς δασμούς. Προκειμένου να πετύχει καλύτερα το σκοπό της, μπορεί να δημιουργήσει επιτροπές τεχνικής υποστήριξης με στόχο την επίβλεψη και διεύθυνση των εργασιών που αναλαμβάνει.

Κύριες δραστηριότητες

Η MERCOSUR, στο πλαίσιο της ολοκλήρωσης της οικονομικής ενσωμάτωσης των κρατών μελών, εκπονεί «Προγράμματα Δράσης», διαμορφώνοντας έτσι το χρονοδιάγραμμα των δραστηριοτήτων που αποσκοπούν στην εκπλήρωση του σκοπού του Οργανισμού. Κύρια δραστηριότητα αποτελεί η συστηματική εργασία για την εκπλήρωση των πρώτων βαθμίδων μίας περιφερειακής οικονομικής ενσωμάτωσης, ταυτόχρονα με μία παράλληλη φυσική ενσωμάτωση των κρατών μελών με την κατασκευή διακρατικών έργων υποδομής και ενεργειακής διασύνδεσης. Η MERCOSUR, εκτός από την δραστηριοποίησή της στο άνοιγμα των αγορών, έχει ταυτόχρονα πολιτικό-κοινωνικές διαστάσεις και επιχειρεί τον μόνιμο εκδημοκρατισμό των πολιτικών θεσμών των μελών της. Σκοπός της είναι η εξεύρεση ενός εκσυγχρονιστικού μοντέλου διακυβέρνησης και η επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων των κρατών μελών. Βασικό ρόλο στις δραστηριότητες του Οργανισμού αποτελεί η προστασία και η βελτίωση του περιβάλλοντος, καθώς αναγνωρίζεται η σύνδεση της οικονομικής ανάπτυξης με την πρόκληση περιβαλλοντικών προβλημάτων και επιχειρείται μία παράλληλη περιβαλλοντική ενσωμάτωση των κρατών μελών. Τέλος, η MERCOSUR διατηρεί εξωτερικές σχέσεις με διεθνείς οργανισμούς, όπως ο ΠΟΕ, η ΕΕ, η ALADI και η NAFTA, καθώς και με μεμονωμένα τρίτα κράτη.

2.4.6 Ένωση των Εθνών της Νότιας Αμερικής

Union de Naciones Suramericanas (UNASUR)

Ιστορικό

Η Κοινότητα των Εθνών της Νότιας Αμερικής δημιουργήθηκε στη Συνάντηση των Προέδρων της Νότιας Αμερικής που πραγματοποιήθηκε στις 8 Δεκεμβρίου 2004 στο Κούσκο του Περού. Αργότερα η Κοινότητα έδωσε τη θέση της στο σχηματισμό της Ένωσης των Εθνών της Νότιας Αμερικής (UNASUR). Η Κοινότητα των Εθνών της Νότιας Αμερικής δημιουργήθηκε με στόχο την ενσωμάτωση των περιφερειακών διαδικασιών που αναπτύχθηκαν από την Κοινότητα των Άνδεων και την Mercosur. Έτσι, στις 30 Σεπτεμβρίου 2005, στη Μπραζίλια της Βραζιλίας και στις 9 Δεκεμβρίου 2006 στη Cochabamba της Βολιβίας, οι αρχηγοί των κρατών μελών καθόρισαν ένα στρατηγικό σχέδιο για να συμφωνήσουν σε μία κοινή ατζέντα για την περιοχή. Τον Απρίλιο του 2007, στη διάρκεια της Συνόδου Κορυφής για τη Νότια Αμερική, που πραγματοποιήθηκε στο νησί Μαργαρίτα στη Βενεζουέλα, οι αρχηγοί των κρατών άλλαξαν το όνομα του οργανισμού από Κοινότητα των Εθνών της Νότιας Αμερικής σε Ένωση των Εθνών της Νότιας Αμερικής (UNASUR). Στις 23 Μαΐου του 2008 εγκρίθηκε η Συνθήκη της UNASUR, με μόνιμη έδρα της Γενικής Γραμματείας στο Κίτο, πρωτεύουσα του Ισημερινού, και το κοινοβούλιο της να είναι στην Cochabamba της Βολιβίας. Η Συνθήκη τέθηκε σε ισχύ στις 11 Μαρτίου του 2011.

Σκοπός

Βασικό σκοπό της UNASUR αποτελεί η ενίσχυση του πολιτικού διαλόγου μεταξύ των κρατών μελών προκειμένου να ενισχυθεί η ενσωμάτωση της Νότιας Αμερικής και η συμμετοχή της UNASUR στη διεθνή σκηνή. Επίσης η προώθηση της κοινωνικής και ανθρώπινης ανάπτυξης με ισότητα και ένταξη προκειμένου να εξαλειφθεί η φτώχεια και να ξεπεραστούν οι ανισότητες στην περιοχή. Άλλοι στόχοι είναι η εξάλειψη του αναλφαριθμητισμού, η ισότιμη πρόσβαση στην ποιοτική εκπαίδευση και η περιφερειακή αναγνώριση των μαθημάτων και των πτυχίων. Η ενεργειακή ολοκλήρωση για τη βιώσιμη και δίκαιη χρήση των πόρων της περιοχής, η ανάπτυξη υποδομών για να εξασφαλιστεί η διασύνδεση της περιοχής και των λαών με κριτήρια της βιώσιμης κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης εισάγει την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης στους σκοπούς Ένωσης. Η θέσπιση μηχανισμών συμβατών με

τις οικονομικές και δημοσιονομικές πολιτικές των κρατών μελών με σκοπό την προώθηση την οικονομική ολοκλήρωση μεταξύ τους. Η προστασία της βιοποικιλότητας, των υδάτινων πόρων και των οικοσυστημάτων, καθώς και η συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών σε θέματα πρόληψης καταστροφών και καταπολέμησης των αιτιών και των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, εισάγουν τον τρίτο πυλώνα της βιώσιμης ανάπτυξης. Επίτευξη της ισότιμης ολοκλήρωσης προκειμένου να ξεπεραστούν οι ασυμμετρίες μέσω της ανάπτυξης συγκεκριμένων και αποτελεσματικών μηχανισμών.

Οι σκοποί της UNASUR επεκτείνονται και στον κοινωνικό τομέα. Τέτοιοι σκοποί είναι η προοδευτική αναγνώριση των δικαιωμάτων των πολιτών των κρατών μελών που διαμένουν σε οποιοδήποτε από τα άλλα κράτη μέλη με σκοπό την απόκτηση της ιθαγένειας του άλλου κράτους μέλους, η ίση πρόσβαση στις υπηρεσίες κοινωνικής ασφάλισης και υγείας και ο απεριόριστος σεβασμός των ανθρωπίνων και εργασιακών δικαιωμάτων μέσω της μετανάστευσης και της εναρμόνισης των πολιτικών. Η οικονομία αποτελεί μία σημαντική παράμετρο για την επιτυχή ολοκλήρωση. Έτσι προωθείται η οικονομική και εμπορική συνεργασία για την επίτευξη προόδου και την εδραίωση μίας καινοτόμου, δυναμικής, διαφανούς, δίκαιης και ισορροπημένης διαδικασίας. Προώθηση της ανάπτυξης και της οικονομικής ανάπτυξης προκειμένου να ξεπεραστούν οι ασυμμετρίες μέσω της συμπλήρωσης των οικονομιών όλων των κρατών μελών, καθώς και τη προώθηση της ευημερίας όλων των πληθυσμιακών ομάδων και την μείωση της φτώχειας. Επίσης, δίνεται έμφαση στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, στις συνεταιριστικές εταιρείες, στα δίκτυα και σε άλλες μορφές οργανώσεων παραγωγής με στόχο τη δημιουργία ενότητας στους βιομηχανικούς και παραγωγικούς τομείς. Η δημιουργία και η εφαρμογή συμπληρωματικών πολιτικών και έργων έρευνας, καινοτομίας, μεταφοράς τεχνολογίας και παραγωγής με σκοπό την αύξηση της ικανότητας, της βιωσιμότητας και της ορθής επιστημονικής και τεχνολογικής ανάπτυξης. Η ενίσχυση της ταυτότητας των λαών της περιοχής των κρατών μελών μέσω της ενθάρρυνσης της έκφρασης της γνώσης και της μνήμης με στόχο την προώθηση της πολιτιστικής πολυμορφίας. Η συμμετοχή των πολιτών μέσω μηχανισμών αλληλεπίδρασης και διαλόγου μεταξύ της UNASUR και των διάφορων κοινωνικών οργανώσεων για τη δημιουργία πολιτικών ένταξης της Νότιας Αμερικής. Επιπρόσθετα, λαμβάνοντας υπόψη τα διεθνή πρότυπα και νόμους και μέσω του συντονισμού μεταξύ των ειδικευμένων υπηρεσιών των κρατών μελών, ενισχύεται η

καταπολέμηση της τρομοκρατίας, της διαφθοράς, του παγκόσμιου προβλήματος των ναρκωτικών, της εμπορίας ανθρώπων, της εμπορίας μικρών όπλων και ελαφρού οπλισμού, άλλες απειλές καθώς και αφοπλισμό, μη διάδοση πυρηνικών όπλων μαζικής καταστροφής και αποναρκοθέτησης.

Τέλος, σε θέματα θεσμών και ασφάλειας, σκοποί της UNASUR αποτελούν η προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των δικαστικών αρχών των κρατών μελών της και η συνεργασία για την ενίσχυση της δημόσιας ασφάλειας. Σε θέματα άμυνας επιζητείται η ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών. Στόχο αποτελεί και η τομεακή συνεργασία για την εμβάθυνση της ολοκλήρωσης της Νότιας Αμερικής μέσω της ανταλλαγής πληροφοριών, εμπειρίας και κατάρτισης⁴⁷.

Μέλη

Μέλη της UNASUR είναι η Αργεντινή, η Βολιβία, η Βραζιλία, η Χιλή, η Κολομβία, το Εκουαδόρ, η Γουιάνα, η Παραγουάη, το Περού, το Σουρινάμ, η Ουρουγουάη και η Βενεζουέλα. Καθεστώς παρατηρητή έχουν το Μεξικό και ο Παναμάς.

Θεσμική δομή και κύριες δραστηριότητες

Η UNASUR απαρτίζεται από τέσσερις κυρίως φορείς, οι οποίοι είναι υπεύθυνοι για τη λήψη αποφάσεων σύμφωνα με την τάξη τους. Το Συμβούλιο Αρχηγών Κρατών και Κυβερνήσεων είναι το ανώτατο όργανο της UNASUR. Καθορίζει πολιτικές κατευθυντήριες γραμμές, σχέδια δράσης, προγράμματα και έργα, καθώς και λεπτομέρειες σχετικά με την εφαρμογή αυτών στη διαδικασία ολοκλήρωσης της Νότιας Αμερικής. Οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων συνεδριάζουν μία φορά το χρόνο. Κατόπιν αιτήματος κράτους μέλους και μέσω του Προεδρείου, μπορεί να ζητήσει έκτακτες συνόδους ή συνεδριάσεις. Στόχοι του Συμβουλίου είναι η καθιέρωση κατευθυντήριων γραμμών πολιτικής, σχεδίων δράσης, προγραμμάτων και έργων της διαδικασίας ενσωμάτωσης της Νότιας Αμερικής και τη λήψη αποφάσεων σχετικά με τις προτεραιότητες για την υλοποίησή τους. Συγκαλούν τομεακές υπουργικές συνελεύσεις και δημιουργούν συμβούλια υπουργικού επιπέδου. Επίσης αποφασίζει σχετικά με τις προτάσεις που υποβλήθηκαν από το Συμβούλιο των

⁴⁷ Ειδικοί Στόχοι της UNASUR, διαθέσιμο στο : <http://www.unasursg.org/en/node/180>.

Υπουργών Εξωτερικών και θεσπίζει τις απαραίτητες κατευθυντήριες γραμμές πολιτικής για τις σχέσεις με τρίτα μέρη.

Δεύτερο στη τάξη είναι το Συμβούλιο των Υπουργών Εξωτερικών. Το Συμβούλιο Υπουργών των Εξωτερικών της UNASUR συνεδριάζει τακτικά κάθε έξι μήνες. Μπορεί να πραγματοποιεί ειδικές συνεδριάσεις κατόπιν αιτήματος των κρατών μελών μέσω της Προεδρίας του Προεδρείου. Στόχοι του οργάνου αυτού είναι η θέσπιση ψηφισμάτων για την εφαρμογή των αποφάσεων του Συμβουλίου των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων. Προτείνει σχέδια αποφάσεων και προετοιμάζει τις συνεδριάσεις του Συμβουλίου Αρχηγών κρατών και Κυβερνήσεων. Επίσης όσον αφορά την διαδικασία ενσωμάτωσης, συντονίζει τις θέσεις σχετικά με τα βασικά ζητήματα της ενσωμάτωσης της Νότιας Αμερικής, αναπτύσσει και προωθεί τον πολιτικό διάλογο και τη συνεργασία σε θέματα περιφερειακού και διεθνούς ενδιαφέροντος. Τέλος, παρακολουθεί και αξιολογεί τη διαδικασία της ολοκλήρωσης συνολικά.

Το Συμβούλιο των Αντιπροσώπων είναι το τρίτο όργανο του Οργανισμού και αποτελείται από έναν εκπρόσωπο από κάθε κράτος μέλος. Συνέρχεται κάθε δύο μήνες στην επικράτεια του κράτους μέλους που ασκεί την προεδρία ή σε οποιοδήποτε άλλο συμφωνημένο χώρο. Με την υποστήριξη της Προεδρίας του Προεδρείου και της Γενικής Γραμματείας, είναι υπεύθυνη για την εφαρμογή των αποφάσεων του Συμβουλίου των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων και των αποφάσεων του Συμβουλίου των Υπουργών Εξωτερικών. Το Συμβούλιο των Αντιπροσώπων σαν στόχο έχει την εφαρμογή των αποφάσεων των δύο ανώτερων οργάνων με τη θέσπιση σχετικών διατάξεων. Επίσης προετοιμάζει τις συνεδριάσεις του Συμβουλίου Υπουργών Εξωτερικών, καθώς και τα σχέδια αποφάσεων, ψηφισμάτων και κανονισμών προς εξέταση από το Συμβούλιο των Υπουργών Εξωτερικών. Μια σημαντική δραστηριότητα αποτελεί η εναρμόνιση και ο συντονισμός των πρωτοβουλιών της UNASUR με άλλες διαδικασίες της σημερινής περιφερειακής και υποπεριφερειακής ολοκλήρωσης με στόχο την συμπληρωματικότητα των προσπαθειών. Τέλος, καθιερώνει, συντονίζει και παρακολουθεί τις ομάδες εργασίας.

Η Γενική Γραμματεία αποτελεί το τελευταίο από τα βασικότερα όργανα του Οργανισμού. Πρόκειται για το τεχνικό όργανο που εκτελεί τις εντολές που έχουν ανατεθεί από το Συμβούλιο Αρχηγών κρατών και Κυβερνήσεων και τις άλλες αρχές

της UNASUR υπό την καθοδήγηση του Γενικού Γραμματέα. Η Ομάδα της Γενικής Γραμματείας απαρτίζεται από υπαλλήλους που εκπροσωπούν τα κράτη μέλη της. Όλοι τους έχουν διαφορετικό φύλο, γλώσσα και εθνικότητα. Με αυτόν τον τρόπο, επιδεικνύει ισορροπία και σεβασμό των κριτηρίων σχετικά με το θέμα. Οι διεθνείς υπάλληλοι επιδεικνύουν σεβασμό στον εν λόγω όρο και αφιερώνουν αποκλειστικά τα καθήκοντά που τους έχουν ανατεθεί από τη Γενική Γραμματεία⁴⁸.

Η UNASUR έχει δώδεκα διαφορετικά συμβούλια που λειτουργούν σε ξεχωριστούς τομείς. Τα Υπουργικά και Τομεακά Συμβούλια δημιουργούνται από τους αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων της UNASUR σύμφωνα με το άρθρο 6 της Συνθήκης. Είναι τα κύρια Συμβούλια του Οργανισμού και είναι υπεύθυνα για την επίτευξη των στόχων και των κατευθυντήριων γραμμών που καθορίζονται από τα πολιτικά όργανα του οργανισμού.

Το Συμβούλιο Άμυνας της UNASUR δημιουργήθηκε από τους αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων στις 16 του Δεκέμβρη του 2008 στο Σαλβαδόρ της Βραζιλίας. Είναι υπεύθυνο για την εφαρμογή αμυντικών πολιτικών στον τομέα της στρατιωτικής συνεργασίας, της ανθρωπιστικής δράσης, των ειρηνευτικών επιχειρήσεων, της εκπαίδευσης στον τομέα της βιομηχανίας και της άμυνας και της τεχνολογικής κατάρτισης. Στόχοι του Συμβουλίου είναι η εγγύηση μίας ζώνης ειρήνης στη Νότια Αμερική και η δημιουργία ενός κοινού οράματος για την άμυνα. Επίσης οργανώνουν συζητήσεις για κοινές περιφερειακές θέσεις σε πολυμερή φόρουμ για την άμυνα και υπάρχει συνεργασία σε περιφερειακό επίπεδο σε θέματα άμυνας. Τέλος, υπάρχει υποστήριξη σε θέματα αποναρκοθέτησης και παροχής βοήθειας και πρόληψης σε θύματα φυσικών καταστροφών⁴⁹.

Το Συμβούλιο Υγείας της UNASUR ιδρύθηκε και αυτό το 2008. Εγκρίθηκε τότε το καθεστώς λειτουργίας, οι γενικές κατευθυντήριες γραμμές και τα σχέδια δράσης. Είχε σχεδιάσει ένα πενταετές πρόγραμμα το οποίο ξεκίνησε το 2010 και τελείωσε το 2015. Το πρόγραμμα αυτό επικεντρωνόταν σε έργα όπως η δημιουργία ενός Δικτύου Παρακολούθησης και Ανταπόκρισης σε θέματα υγείας στη Νότια

⁴⁸ REGLAMENTO GENERAL DE UNASUR, διαθέσιμο στο : http://www.unasursg.org/images/descargas/DOCUMENTOS%20CONSTITUTIVOS%20DE%20UNASUR/reglamento_gral.pdf.

⁴⁹ Estatuto del Consejo de Defensa Suramericano de la UNASUR διαθέσιμο στο : <http://www.unasursg.org/images/descargas/ESTATUTOS%20CONSEJOS%20MINISTERIALES%20SECTORIALES/ESTATUTO%20CONSEJO%20DE%20DEFENSA.pdf>.

Αμερική, την ανάπτυξη συστημάτων καθολικής παροχής υγείας και καθολικής πρόσβασης στη φαρμακευτική αγωγή. Επίσης προώθηση της υγείας και καθοριστικών παραγόντων που την επηρεάζουν, καθώς και την Ανάπτυξη και Διαχείριση Ανθρώπινου Δυναμικού για την Υγεία. Σκοπός του Συμβουλίου η οικοδόμηση της ενσωμάτωσης σε θέματα υγείας, μιμούμενοι τις προσπάθειες και τα επιτεύγματα άλλων μηχανισμών περιφερειακής ολοκλήρωσης. Στόχο αποτελεί επίσης η προώθηση κοινών πολιτικών και ο συντονισμός των δραστηριοτήτων μεταξύ των κρατών μελών της UNASUR, σε θέματα υγείας⁵⁰.

Το Εκλογικό Συμβούλιο της UNASUR δημιουργήθηκε στην 6^η Τακτική Συνεδρίαση του Συμβουλίου των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων του οργανισμού στις 30 Νοεμβρίου του 2012 στη Λίμα του Περού, όπου εγκρίθηκε το καταστατικό, τα κριτήρια και η κανόνες για την εκλογική αποστολή. Στόχοι του Εκλογικού Συμβουλίου είναι η δημιουργία χώρου για την ολοκλήρωση, τη συνεργασία, την έρευνα, τη συμμετοχή των πολιτών, την αγωγή του πολίτη, τη δημοκρατία και την ανταλλαγή εμπειριών. Ως σκοπό επίσης έχει την ενθάρρυνση της ανταλλαγής γνώσεων και εμπειριών με διάφορους φορείς και αρχές. Επιπλέον, παρέχει τεχνική βοήθεια στους εκλογικούς τεχνικούς. Προωθεί τη δημιουργία χρήσης και εφαρμογής μη εξαρτώμενης τεχνολογίας για την ανάπτυξη των εκλογικών συστημάτων με την υιοθέτηση νέας αναβαθμισμένης και καινοτόμου τεχνολογίας, εκτός από τη χρήση κατάλληλων συστημάτων στις εκλογικές διαδικασίες. Τέλος, μετά από αίτημα κράτους μέλους, έχει τη δυνατότητα να οργανώσει μία ομάδα παρατήρησης για την παροχή στήριξης κατά τη διάρκεια των εκλογικών διαδικασιών, σεβόμενη την κυριαρχία και τους εθνικούς νόμους της εν λόγω χώρας και της κυβέρνησής της⁵¹.

Το Συμβούλιο Ενέργειας της UNASUR δημιουργήθηκε το 2007 στην πρώτη διάσκεψη κορυφής για τη νοτιοαμερικανική ενέργεια στη Βενεζουέλα, όσο εξακολουθούσε να υπάρχει η Κοινότητα των Εθνών της Νότιας Αμερικής. Το Συμβούλιο Ενέργειας είναι υπεύθυνο για τη συνεργασία και τη συμπληρωματικότητα μεταξύ των κρατών μελών σε θέματα ενέργειας στη περιοχή. Στόχος του Συμβουλίου

⁵⁰ Decisión para el Establecimiento del Consejo de Salud Suramericano de la UNASUR, διαθέσιμο στο :<http://www.unasursg.org/images/descargas/ESTATUTOS%20CONSEJOS%20MINISTERIALES%20SECTORIALES/ESTATUTO%20CONSEJO%20DE%20SALUD.pdf>.

⁵¹ ESTATUTO DEL CONSEJO ELECTORAL DE LA UNION DE NACIONES SURAMERICANAS (UNASUR), διαθέσιμο στο : <http://www.unasursg.org/images/descargas/ESTATUTOS%20CONSEJOS%20MINISTERIALES%20SECTORIALES/ESTATUTO%20CONSEJO%20ELECTORAL%20UNASUR.pdf>.

είναι να είναι φορέας του κυρίαρχου δικαιώματος στη χρήση των φυσικών πόρων και της διαχείρισης των ποσοστών εκμετάλλευσης. Επίσης, να τηρεί τους κανονισμούς κάθε χώρας και τους τρόπους ιδιοκτησίας που χρησιμοποιεί κάθε κράτος για να αναπτύξει τους δικούς της ενεργειακούς πόρους, καθώς και την επίτευξη αλληλεγγύης και αμοιβαιότητας. Επιπλέον, προωθεί την εξάλειψη των ασυμμετριών και των ανισοτήτων μεταξύ των κρατών μελών, τον σεβασμό για την κυριαρχία και την αυτοδιάθεση των λαών, καθώς και την αρχή της εδαφικής ακεραιότητας⁵².

Το Συμβούλιο της UNASUR για την Επιστήμη, την Τεχνολογία και την Καινοτομία, ιδρύθηκε το 2012. Στόχοι του Συμβουλίου είναι η προώθηση και η ενίσχυση της συνεργασίας στους τομείς της επιστήμης, της τεχνολογίας και της καινοτομίας. Επίσης, η ενθάρρυνση της κινητικότητας για την υλοποίηση των σχεδίων, η προώθηση της ανάπτυξης, της πρόσβασης, της μεταφοράς και της χρήσης των κοινωνικών τεχνολογιών προς όφελος των περιφερειών που έχουν μεγαλύτερη ανάγκη⁵³.

Το Συμβούλιο Πολιτισμού του οργανισμού ιδρύθηκε και αυτό το 2012. Στόχοι αποτελούν η προώθηση και ενίσχυση της πολιτιστικής συνεργασίας στην περιοχή. Επίσης αναγνωρίζει και προωθεί την βασική αξία του πολιτισμού ως προϋπόθεση για την ανάπτυξη και την εξάλειψη της φτώχειας και της ανισότητας. Τέλος, προωθεί τη μείωση των περιφερειακών και υποπεριφερειακών ανισοτήτων, προκειμένου να αυξηθεί η καθολική πρόσβαση στον πολιτισμό⁵⁴.

Το Συμβούλιο για την Κοινωνική Ανάπτυξη της UNASUR ιδρύθηκε στις 10 Αυγούστου του 2009 στο Κίτο του Ισημερινού, κατά την Τρίτη Τακτική Συνεδρίαση του Συμβουλίου των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων. Το Συμβούλιο Κοινωνικής Ανάπτυξης ως στόχο έχει την ενίσχυση των περιφερειακών στόχων κοινωνικής ανάπτυξης. Προωθεί την οριζόντια τεχνική συνεργασία για την ενίσχυση των

⁵² LINEAMIENTOS DE LA ESTRATEGIA ENERGÉTICA SURAMERICANA, διαθέσιμο στο : <http://www.unasursg.org/images/descargas/ESTATUTOS%20CONSEJOS%20MINISTERIALES%20SECTORIALES/LINEAMIENTOS%20DE%20ESTRATEGIA%20ENERGETICA%20SURAMERICANA.pdf>.

⁵³ PROYECTO DE ESTATUTO DEL CONSEJO SURAMERICANO DE EDUCACIÓN (CSE-UNASUR), διαθέσιμο στο : <http://www.unasursg.org/images/descargas/ESTATUTOS%20CONSEJOS%20MINISTERIALES%20SECTORIALES/ESTATUTO%20CONSEJO%20DE%20EDUCACION.pdf>.

⁵⁴ ESTATUTO DEL CONSEJO SURAMERICANO DE CULTURA, διαθέσιμο στο : <http://www.unasursg.org/images/descargas/ESTATUTOS%20CONSEJOS%20MINISTERIALES%20SECTORIALES/ESTATUTO%20CONSEJO%20DE%20CULTURA.pdf>.

συστημάτων κοινωνικής προστασίας και προώθησης. Επίσης η δημιουργία ενός Ταμείου Κοινωνικής Ανάπτυξης και το κτίσιμο ενός κτιρίου που στεγάζεται το νοτιοαμερικανικό κοινωνικό παρατηρητήριο συμπληρώνουν τους στόχους του Συμβουλίου⁵⁵.

Σημαντικό τομεακό συμβούλιο αποτελεί και το Συμβούλιο Οικονομίας και Οικονομικών του Οργανισμού, το οποίο ιδρύθηκε το 2010. Βασικοί στόχοι του Συμβουλίου είναι η εξάλειψη της φτώχειας και η υπέρβαση των ανισοτήτων στην περιοχή μέσω της κοινωνικής και ανθρώπινης ανάπτυξης με ένταξη και δικαιοσύνη. Η οικοδόμηση ενός οικονομικού συστήματος βασισμένου στην αμεροληψία, την κοινωνική δικαιοσύνη και την αληθινή αρμονία για την αιεφόρο ανάπτυξη των κοινωνιών της Λατινικής Αμερικής. Στοχεύει επίσης, στην εξουδετέρωση των ανισοτήτων μέσω της αποτελεσματικής συμπληρωματικότητας και μέσω συγκεκριμένων οικονομικών μηχανισμών για την επίτευξη οικονομικής μεγέθυνσης και ανάπτυξης. Τελικό στόχο αποτελεί η οικονομική ολοκλήρωση μέσω της χρήσης μηχανισμών συμβατών με την οικονομική και δημοσιονομική πολιτική των κρατών μελών⁵⁶.

Στις 30 Νοέμβρη του 2012 ιδρύθηκε και το Συμβούλιο για την Εκπαίδευση του Οργανισμού. Στόχοι του Συμβουλίου είναι η εξασφάλιση και προώθηση του δικαιώματος στην εκπαίδευση για όλους, ταυτόχρονα με την ενίσχυση της περιφερειακής εκπαιδευτικής ολοκλήρωσης. Η ολοκλήρωση της ανάπτυξης πολιτικών για τη βελτίωση της αμεροληψίας, της ποιότητας, της συνάφειας και της πρόσβασης στην εκπαίδευση σε όλα τα επίπεδα. Επίσης, η προώθηση της πλήρους άσκησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσω της μείωσης των περιφερειακών και υποπεριφερειακών ανισοτήτων.

Δέκατο τομεακό συμβούλιο της UNASUR αποτελεί το Συμβούλιο Υποδομών, το οποίο ιδρύθηκε το 2009 στο Κίτο του Εκουαδόρ. Βασικοί στόχοι του Συμβουλίου είναι η εφαρμογή της περιφερειακής ολοκλήρωσης των υποδομών. Η ολοκλήρωση της οικοδόμησης δικτύων, μεταφορών και τηλεπικοινωνιακών υποδομών σύμφωνα

⁵⁵ ESTATUTO CONSEJO DE DESARROLLO SOCIAL SURAMERICANO, διαθέσιμο στο : <http://www.unasursg.org/images/descargas/ESTATUTOS%20CONSEJOS%20MINISTERIALES%20SECTORIALES/ESTATUTO%20CONSEJO%20DE%20DESARROLLO%20SOCIAL.pdf>.

⁵⁶ ESTATUTO CONSEJO SURAMERICANO DE ECONOMIA Y FINANZAS, διαθέσιμο στο : <http://www.unasursg.org/images/descargas/ESTATUTOS%20CONSEJOS%20MINISTERIALES%20SECTORIALES/ESTATUTO%20CONSEJO%20DE%20ECONOMIA%20Y%20FINANZAS.pdf>.

με τα κριτήρια βιώσιμης κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης, φροντίζοντας και για την διατήρηση των οικοσυστημάτων⁵⁷.

Λόγω του παγκόσμιου προβλήματος των ναρκωτικών, στην ίδια Τακτική Συνεδρίαση του 2009, το Συμβούλιο για το Πρόβλημα των Ναρκωτικών της UNASUR. Το Συμβούλιο είχε ένα σχέδιο δράσης, επικεντρωμένο στη μείωση της ζήτησης, χρησιμοποιώντας εναλλακτικές, ολοκληρωμένες και βιώσιμες μεθόδους. Βασικοί στόχοι του Συμβουλίου είναι η παροχή συνολικής επιρροής σε όλους τους προβληματικούς τομείς, προτείνοντας στρατηγικές, σχέδια και μηχανισμούς για τον κατάλληλο συντονισμό μεταξύ των κρατών μελών. Στοχεύει στην ενίσχυση της ενότητας της Νότιας Αμερικής και την παροχή στήριξης για την οικοδόμηση της ταυτότητάς της, κατά την αντιμετώπιση του παγκόσμιου προβλήματος, λαμβάνοντας υπόψη τις διεθνείς δεσμεύσεις, καθώς και τα εθνικά και υποπεριφερειακά ζητήματα. Επιπλέον, επιχειρεί να αντιμετωπίσει το παγκόσμιο πρόβλημα των ναρκωτικών μέσω της ενίσχυσης της εμπιστοσύνης και της συνεργασίας μεταξύ εξειδικευμένων φορέων της κάθε χώρας, μέσω της προώθησης του διαλόγου και την επίτευξη συναίνεσης⁵⁸.

Τελευταίο Τομεακό Συμβούλιο της UNASUR αποτελεί το Συμβούλιο Δημόσιας Ασφάλειας, Δικαιοσύνης και Συντονισμού των Δράσεων κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος. Πρόκειται για ένα μόνιμο φόρουμ για τη διαβούλευση, τον συντονισμό και τη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών του Οργανισμού. Μέσω της συνεργασίας, το Συμβούλιο προσπαθεί να αντιμετωπίσει το διεθνές οργανωμένο έγκλημα, ενισχύοντας την ασφάλεια των πολιτών, τη δικαιοσύνη και τον συντονισμό των δράσεων. Προτείνει επίσης, στρατηγικές, σχέδια δράσης και μηχανισμούς συντονισμού, συνεργασίας και τεχνικής βοήθειας μεταξύ των κρατών μελών για την παροχή υποστήριξης στους αντίστοιχους τομείς. Προωθεί κοινές θέσεις συναίνεσης για ζητήματα που υπάγονται σε διεθνές πρόγραμμα που αφορά την ασφάλεια των πολιτών, τη δικαιοσύνη και τις δραστηριότητες του διακρατικού οργανωμένου εγκλήματος, ενθαρρύνοντας τη συμμετοχή των πολιτών και των

⁵⁷ CONSEJO SURAMERICANO DE INFRAESTRUCTURA Y PLANEAMIENTO, διαθέσιμο στο : <http://www.unasursg.org/images/descargas/ESTATUTOS%20CONSEJOS%20MINISTERIALES%20SECTORIALES/ESTATUTO%20CONSEJO%20DE%20INFRAESTRUCTURA%20Y%20PLANEAMIENTO.pdf>.

⁵⁸ ESTATUTO DEL CONSEJO SURAMERICANO SOBRE EL PROBLEMA MUNDIAL DE LAS DROGAS, διαθέσιμο στο : <http://www.unasursg.org/images/descargas/ESTATUTOS%20CONSEJOS%20MINISTERIALES%20SECTORIALES/ESTATUTO%20CONSEJO%20DE%20DROGAS.pdf>.

ενδιαφερόμενων μερών στην ανάπτυξη πολιτικών και σχεδίων για τα θέματα αυτά. Επιπλέον, προωθεί τη συνεργασία σε νομικούς τομείς, αστυνομικά τμήματα και υπηρεσίες πληροφοριών, με τη δημιουργία κατευθυντήριων γραμμών για την πρόληψη, την αποκατάσταση και την επανένταξη στην κοινωνία. Τέλος, προωθεί την ανταλλαγή εμπειριών και τις ορθές νομικές πρακτικές⁵⁹.

Από όλα τα παραπάνω, είναι ξεκάθαρο, ότι η UNASUR είναι ένας οργανισμός, ο οποίος έχει ενσωματώσει τους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης στις πολιτικές του, ισχυροποιώντας τους, με την θεσμοθέτηση μέσω των βασικών του φορέων, αλλά και των τομεακών του συμβουλίων. Η θεσμοθέτηση των στόχων, ισχυροποιεί και την θέληση για την εκπλήρωσή τους.

2.4.7 Κοινότητα των Κρατών της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής

Comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribenos (CELAC)

Η CELAC αποτελεί διεθνή περιφερειακή συνεργασία και μηχανισμό εκπροσώπησης των κρατών της Λατινικής Αμερικής και Καραϊβικής, με τριάντα τρία μέλη. Είναι η πιο πρόσφατη προσπάθεια συνεργασίας στο χώρο αυτό. Η πρώτη σκέψη τέθηκε στις 23.2.2010 και συστάθηκε στις 03.12.2011 στη Βενεζουέλα με την υπογραφή της Διακήρυξης του Caracas, του Σχεδίου Δράσης για το 2012 και των Διαδικασιών της Οργανικής Λειτουργίας της CELAC, κατά την Τρίτη Σύνοδο της Λατινικής Αμερικής και Καραϊβικής για την Ανάπτυξη και την Ολοκλήρωση (CALC) και την εικοστή δεύτερη Σύνοδο του Μόνιμου Μηχανισμού Συμβουλευτικής και Πολιτικού Συντονισμού του Rio Group, όπου τα δύο αυτά μορφώματα ενοποιήθηκαν⁶⁰. Στη δημιουργία της, σημαίνοντα ρόλο διαδραμάτισε ο Hugo Chavez⁶¹. Έτσι, σχηματίστηκε ένα forum που αποσκοπεί στην εμβάθυνση της πολιτικής, οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ολοκλήρωσης. Οι αποφάσεις

⁵⁹ ESTATUTO DEL CONSEJO SURAMERICANO EN MATERIA DE SEGURIDAD CIUDADANA, JUSTICIA Y COORDINACIÓN DE ACCIONES CONTRA LA DELINCUENCIA ORGANIZADA TRANSNACIONAL, διαθέσιμο στο : <http://www.unasursg.org/images/descargas/ESTATUTOS%20CONSEJOS%20MINISTERIALES%20SECTORIALES/ESTATUTO%20CONSEJO%20DE%20SEGURIDAD%20CIUDADANA.pdf>.

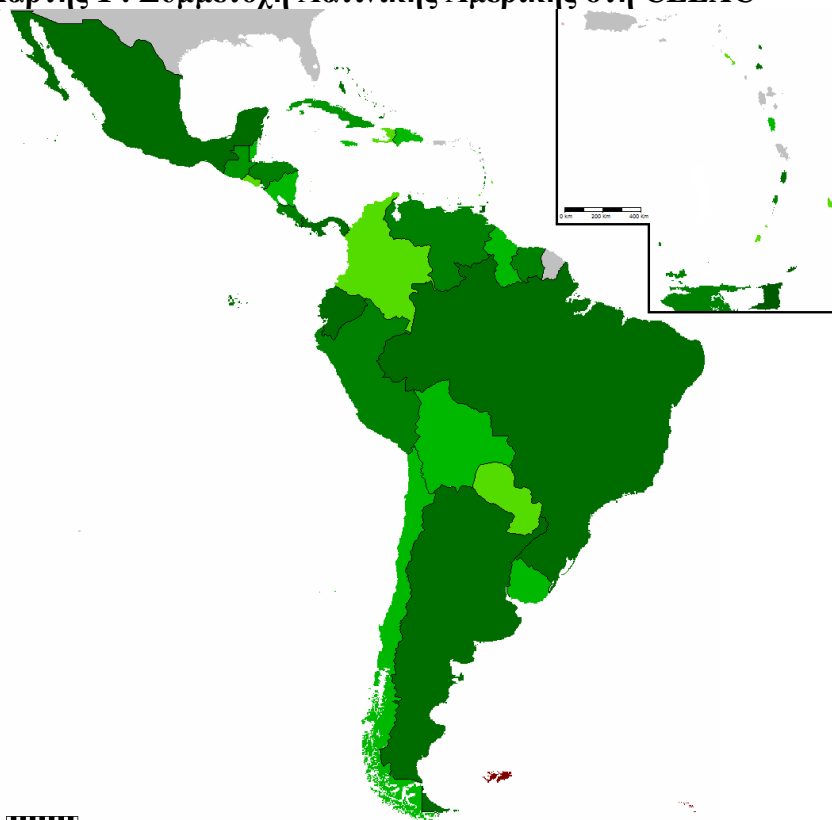
⁶⁰ Διακήρυξη του Καράκας, Procedimientos para el funcionamiento organico de la CELAC, 03.12.2011, Διαθέσιμο στο: http://celac.cubaminrex.cu/sites/default/files/ficheros/Normas_Procedimientos_CELAC.pdf

⁶¹ Ανακοίνωση για τη λήξη της Κουβανικής Προεδρίας, Επίσημη Ιστοσελίδα της Δεύτερης Συνόδου της CELAC, 16.1.2014, Διαθέσιμο στο: <http://celac.cubaminrex.cu/en/categoria/actividades-de-la-troika-ampliada>, Ομιλία του Προέδρου της Ουρουγουάης, Pepe Mujica στη Σύνοδο Κορυφής στο Caracas, 3.12.2011, Διαθέσιμο στο: http://www.celac.gob.ve/index.php?option=com_content&view=article&id=265%3Aes-necesario-que-las-patrias-hijas-de-la-historia-esten-juntas&catid=1%3Aactualidad&Itemid=5&lang=es

που λαμβάνονται είναι δεσμευτικές. Την πρώτη προεδρία ανέλαβε η Χιλή, ακολούθησε η Κούβα και στη συνέχεια ανέλαβε η Κόστα Ρίκα. Η δεύτερη Σύνοδος Κορυφής της CELAC πραγματοποιήθηκε στην Αβάνα στις 25-29.01.2014⁶².

Τα μέλη της CELAC είναι η πρώτη πυκνοκατοικημένη περιοχή του κόσμου που είναι ‘καθαρή’ από πυρηνικά όπλα (NWFZ), μέσω της Συνθήκης για την Απαγόρευση Πυρηνικών Όπλων στη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική (Συνθήκη του Tlatelolco), καθώς και από νάρκες, όπως διαβεβαιώθηκε στην πρώτη δήλωση της CELAC ως ενότητα στον Ο.Η.Ε⁶³.

Χάρτης 1 : Συμμετοχή Λατινικής Αμερικής στη CELAC

Πηγή: Parlamento Latinoamericano, Διαθέσιμο στο:
<http://www.parlatino.org/es/proyecto-de-la-celac.html>

⁶² Επίσημη Ιστοσελίδα της Δεύτερης Συνόδου της CELAC, Διαθέσιμο στο: <http://celac.cubaminrex.cu/en/origin>, Διακήρυξη του Καράκας, Procedimientos para el funcionamiento organico de la CELAC

⁶³ CELAC's Statement at the General Debate of the First Committee of the United Nations General Assembly, 16.10.2013, Διαθέσιμο στο: <http://celac.cubaminrex.cu/en/categoria/discursos-e-intervenciones>, Statement of the Minister of Foreign Affairs of the Republic of Cuba on behalf of the CELAC in the high level meeting of the U.N. General Assembly on Nuclear Disarmament, 27.9.2013, Διαθέσιμο στο: <http://celac.cubaminrex.cu/en/articles/statement-minister-foreign-affairs-republic-cuba-he-mr-bruno-rodriguez-parrilla-behalf-comm>, CELAC: Acknowledging Unity amidst Diversity, Επίσημη Ιστοσελίδα της Δεύτερης Συνόδου της CELAC, 22.1.2014, Διαθέσιμο στο: <http://celac.cubaminrex.cu/en/articles/celac-acknowledging-unity-amidst-diversity>

Προέκυψε από τη δέσμευση των κρατών να προχωρήσουν σε σταδιακή διαδικασία ενσωμάτωσης της περιοχής, κάνοντας μία συνετή ισορροπία μεταξύ της ενότητας και της πολιτικής, οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ποικιλομορφίας των 600 εκατομμυρίων της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής. Από την έναρξή της, τον Δεκέμβριο του 2011, η CELAC, συνέβαλε στην εμβάθυνση του σεβασμού του διαλόγου μεταξύ όλων των χωρών της περιοχής, σε θέματα όπως η κοινωνική ανάπτυξη, η εκπαίδευση, ο πυρηνικός αφοπλισμός, η οικογενειακή γεωργία, ο πολιτισμός, η χρηματοδότηση, η ενέργεια και το περιβάλλον. Ομοίως, η CELAC προωθεί μία κοινή ταυτότητα των εθνών, ικανή για διάλογο και αναζήτηση συναίνεσης σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος. Με εντολή των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων, η CELAC γίνεται η ενοποιημένη φωνή της περιοχής για θέματα συναίνεσης. Είναι ο οργανισμός που μπορεί να προωθήσει και να προβάλλει μία συντονισμένη φωνή κρατών και λαών της περιοχής, στη συζήτηση των σημαντικών παγκοσμίων ζητημάτων, με στόχο την αναζήτηση καλύτερης ενσωμάτωσης και προβολής της περιοχής στη διεθνή σκηνή.

Ως αντιπροσωπευτικός μηχανισμός της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής, η CELAC αναλαμβάνει μεταξύ των αρμοδιοτήτων της, την αλληλεπίδραση της Κοινότητας με άλλες χώρες και περιφερειακές ομάδες. Ανάμεσά τους ήταν ο διάλογος της CELAC με την ΕΕ, το φόρουμ CELAC-Κίνας, ο μηχανισμός για διάλογο με τη Ρωσική Ομοσπονδία και οι αντίστοιχες διεργασίες με τη Νότια Κορέα, την Τουρκία, την Ιαπωνία και το Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου.

Η CELAC επιδιώκει να συμπληρώσει την υφιστάμενη περιφερειακή αρχιτεκτονική με βάση τη μη αλληλεπικάλυψη των προσπαθειών, προκειμένου να ενισχυθούν τα κοινά στοιχεία και να προωθηθεί η συμπληρωματικότητα. Συνοψίζοντας, η CELAC είναι ένας οργανισμός που λειτουργεί ως μηχανισμός διαλόγου και πολιτικής συμφωνίας. Είναι ένας μηχανισμός αρθρώσεως, ο οποίος λειτουργεί με βάση τη συναίνεση. Αποτελεί ένα φόρουμ που προωθεί τη σύγκλιση κοινών δράσεων και συμφερόντων, μία πλατφόρμα που διευκολύνει μία μεγαλύτερη παρουσία της περιοχής στον κόσμο. Είναι ο χώρος για να αντιμετωπιστούν οι κοινές προκλήσεις των κρατών της περιοχής.

Ιστορικό

Η Σύνοδος της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής για την Ένταξη και την Ανάπτυξη (CALC) αποτελεί τον σπόρο για την δημιουργία της CELAC. Η ιδέα της δημιουργίας ενός φορέα όπως η CALC, ανακινήθηκε για πρώτη φορά στην πρώτη σύνοδο κορυφής της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής για την Ένταξη και την Ανάπτυξη, που πραγματοποιήθηκε στο Σαλβαδόρ της Βραζιλίας, στις 16 και 17 Δεκεμβρίου του 2008. σκοπός της συνόδου αυτής ήταν να προωθήσει τη διαμόρφωση των διαδικασιών ολοκλήρωσης και την ανάπτυξη των κρατών μελών, ιδίως ενόψει των προκλήσεων, όπως η χρηματοπιστωτική κρίση, η οικονομική και η επισιτιστική κρίση, μεταξύ άλλων.

Σε αυτή τη γραμμή σκέψης, η CALC ξεκίνησε από την παραδοχή ότι η πολιτική, οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική ένταξη της λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής ήταν μία ιστορική προσδοκία των λαών τους και ταυτόχρονα απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης και την κοινωνική ευημερία των χωρών που την απαρτίζουν. Τονίστηκε επίσης η σημασία της περιφερειακής ολοκλήρωσης για την αλληλεπίδραση της περιοχής με τον υπόλοιπο κόσμο. Η ολοκλήρωση της περιοχής απαιτεί την προηγούμενη ικανοποίηση της αύξησης και της ενίσχυσης του ενδοπεριφερειακού εμπορίου, την επέκταση των αγορών και τη διευκόλυνση της κυκλοφορίας παραγωγικού κεφαλαίου και ανθρώπων που θα συμβάλλουν στην ανάπτυξη των χωρών της περιοχής, προκειμένου να ενισχυθεί η ένταξη της περιοχής στην παγκόσμια οικονομία.

Στη σύνοδο κορυφής εξετάστηκαν τέσσερα κεντρικά θέματα, η χρηματοπιστωτική κρίση, η ενεργειακή κρίση, η αλλαγή του κλίματος και η επισιτιστική κρίση. Στη συζήτηση γύρω από αυτά τα θέματα, οι αρχηγοί των κρατών και κυβερνήσεων, τόνισαν την ανάγκη για την οικοδόμηση ενός χώρου, όπως η CALC, να συμφωνήσουν σε κοινές θέσεις σε βασικά θέματα, όπως η υπερθέρμανση του πλανήτη, στρατηγικές ανάπτυξης και παγκόσμιες διαπραγματεύσεις για το εμπόριο, μεταξύ άλλων. Για το σκοπό αυτό, κατέληξαν σε συμφωνίες για 12 θέματα σχετικά με την περιφερειακή ατζέντα, και πιο συγκεκριμένα :

1. Συνεργασία μεταξύ περιφερειακών και υποπεριφερειακών μηχανισμών ολοκλήρωσης
2. Αντιμετώπιση διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης
3. Ενέργεια
4. Φυσική υποδομή

5. κοινωνική ανάπτυξη και εξάλειψη της πείνας και της φτώχειας
6. Ασφάλεια τροφίμων και διατροφής
7. Βιώσιμη ανάπτυξη
8. Φυσικές καταστροφές
9. Προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και καταπολέμηση του ρατσισμού
10. Ελεύθερη κυκλοφορία ανθρώπων και θέματα μετανάστευσης
11. Συνεργασία Νότου-Νότου
12. διεθνής προβολή της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής

Τα ζητήματα αυτά υπογραμμίζουν τη συνεργασία μεταξύ των μηχανισμών καθώς και την ολοκλήρωση, γεγονός που αντικατοπτρίζει την πολιτική βούληση των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων για την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των γραμματειών των μηχανισμών, καθώς και την ολοκλήρωση και να ενθαρρύνει τη διεξαγωγή των συνεδριάσεων και τη συχνή αλληλεπίδραση μεταξύ τους, προκειμένου να δημιουργηθεί χώρος διαλόγου και ανταλλαγής πληροφοριών με μόνιμο τρόπο. Θέματα προτεραιότητας για την περιοχή αποτελούν η προώθηση της συνεργασίας των μηχανισμών περιφερειακής και υποπεριφερειακής ολοκλήρωσης σε αναζήτηση της συμπληρωματικότητας⁶⁴.

Στην Υπουργική Σύνοδο του Montego Bay, στη Τζαμάικα, που πραγματοποιήθηκε στις 6 Νοεμβρίου του 2009, οι υπουργοί Εξωτερικών της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής, ενέκριναν συγκεκριμένες προτάσεις για τα επόμενα βήματα της CALC. Σκοπός η εκπλήρωση των δεσμεύσεων για την ενίσχυση της ολοκληρωμένης συνεργασίας στους τομείς κοινού ενδιαφέροντος, θεσπίζοντας δράσεις σε διάφορους τομείς της συνεργασίας και της περιφερειακής ολοκλήρωσης.

Η σύσταση της CELAC συμφωνήθηκε στη Σύνοδο Κορυφής για την Ενότητα, η οποία συγκλήθηκε από την Ομάδα του Ρίο και της CALC, ως χώρος περιφερειακής συμφωνίας. Αυτή η σύνοδος κορυφής πραγματοποιήθηκε τον Φεβρουάριο του 2010 στην πόλη Κανκούν του Μεξικό, με σκοπό την εμβάθυνση της ολοκλήρωσης και της ανάπτυξης.

⁶⁴ Declaración de Salvador, Bahía, PRIMERA CUMBRE DE AMÉRICA LATINA Y EL CARIBE SOBRE INTEGRACIÓN Y DESARROLLO (CALC), Salvador, Bahía, Brasil, 16 y 17 de diciembre de 2008., διαθέσιμο στο : http://walk.sela.org/attach/258/EDOCS/SRed/2009/01/T023600003287-0-Primera_Cumbre_CALC_-_Declaraci%C3%B3n_de_Salvador,_Bah%C3%ADa,_Brasil_-_17_de_diciembre_de_2008.pdf.

Από τη Σύνοδο Κορυφής της Ένωσης, προήλθε η Διακήρυξη του Κανκούν⁶⁵, η απόφαση της επισήμανε τη δημιουργία μίας οντότητας όπως η CELAC. Στην τέταρτη παράγραφο της επισημαίνει την ανάγκη για : «Προώθηση μιας ολοκληρωμένης ατζέντας, βασισμένης στη κληρονομιά της ομάδας του Ρίο και στις συμφωνίες της CALC, καθώς και στους υπάρχοντες μηχανισμούς και ομάδες ενσωμάτωσης, συνεργασίας και συντονισμού, οι οποίοι από κοινού αποτελούν πολύτιμο περιφερειακό πλεονέκτημα. Βασίζεται σε κοινές αρχές και αξίες, με σκοπό να δοθεί συνέχεια στις εντολές, μέσω ενός προγράμματος εργασίας που προωθεί αποτελεσματικούς δεσμούς συνεργασίας, οικονομικής ανάπτυξης με ισότητα, κοινωνική δικαιοσύνη και σε αρμονία με τη φύση για βιώσιμη ανάπτυξη και την ενσωμάτωση της Λατινικής Αμερικής και Καραϊβικής στο σύνολό της».

Η CEPAL συνέταξε τις προτάσεις της Διάσκεψης Κορυφής στο έγγραφο «Χώροι σύγκλισης και περιφερειακή συνεργασία : σύνθεση των προτάσεων»⁶⁶ τον Φεβρουάριο του 2010. Στις 3 Δεκεμβρίου του 2011, υπεγράφη η Διακήρυξη του Καρακάς, στην οποία αναφέρεται ότι η δημιουργία του νέου οργανισμού αποτελεί « την υψηλότερη έκφραση της θέλησής μας να ενωθούμε στην πολυμορφία, όπου στο μέλλον οι πολιτικοί, οικονομικοί, κοινωνικοί και πολιτιστικοί δεσμοί μας θα ενισχυθούν με βάση μία κοινή ατζέντα ευημερίας, ειρήνης και ασφάλειας για τους λαούς μας, προκειμένου να μας εδραιώσει ως περιφερειακή κοινότητα»⁶⁷. Αυτή η νέα έκφραση του θεσμικού πλαισίου της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής συνδέεται φυσικά και με το οικονομικό σύστημα της Λατινικής Αμερικής (SELA) στους τομείς αρμοδιότητάς του.

Από τη σύνοδο κορυφής του Καρακάς, κάθε χρόνο οι αρχηγοί των κρατών και των κυβερνήσεων της CELAC ανταποκρίνονται στο κάλεσμα της χώρας που ασκεί την Προσωρινή Προεδρία, για να συζητηθεί η ημερήσια διάταξη, που διαχειρίστηκαν κατά την διάρκεια των συνεδριάσεων που πραγματοποιήθηκαν κατά την διάρκεια του έτους, οι εθνικοί συντονιστές, και την ανανέωση της προεδρίας του οργανισμού για το επόμενο έτος. Η Πρώτη Σύνοδος Κορυφής πραγματοποιήθηκε στο Σαντιάγκο της

⁶⁵ DECLARACIÓN DE CANCÚN, διαθέσιμο στο : http://walk.sela.org/attach/258/EDOCS/SRed/2010/02/T023600003908-0-DECLARACION_DE_CANCUN.pdf.

⁶⁶ Espacios de convergencia y de cooperación regional, διαθέσιμο στο : http://walk.sela.org/attach/258/EDOCS/SRed/2014/01/T023600005614-0-Cumbre_de_la_Unidad_de_ALC._Sintesis_de_las_propuestas.pdf.

⁶⁷ Declaración de Caracas “En el Bicentenario de la Lucha por la Independencia Hacia el Camino de Nuestros Libertadores”, σελ. 9, διαθέσιμο στο : http://walk.sela.org/attach/258/default/Declaracion_de_Caracas.pdf.

Χιλής στις 27 και 28 Ιανουαρίου 2013, η Δεύτερη στην Αβάνα της Κούβας, μεταξύ 28 και 29 Ιανουαρίου 2014. Η Τρίτη Σύνοδος πραγματοποιήθηκε στις 28 και 29 Ιανουαρίου 2015 στο Σαν Χοσέ της Κόστα Ρίκα και η Τέταρτη στο Κίτο του Εκουαδόρ, στις 27 Ιανουαρίου 2016.

Η Πέμπτη Σύνοδος Κορυφής πραγματοποιήθηκε στο Punta Cana της Δομινικανής Δημοκρατίας, στις 24 και 25 Ιανουαρίου 2017. Με την ευκαιρία αυτή, οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων επιβεβαίωσαν την εγκυρότητα της ιστορικής κληρονομιάς της Κοινότητας και την βούληση για ολοκλήρωση και ανάπτυξη. Σε αυτή τη Σύνοδο κορυφής, το Ελ Σαλβαδόρ ανέλαβε την Προεδρία του οργανισμού για την περίοδο 2017-2018.

Θεσμική δομή

Η Προσωρινή Προεδρία (Presidencia Pro Tempore) είναι το όργανο θεσμικής, τεχνικής και διοικητικής υποστήριξης της CELAC. Σύμφωνα με την απόφαση που εγκρίθηκε από τους αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων της Κοινότητας (I Σύνοδος Κορυφής της CELAC-Σαντιάγκο της Χιλής, 28 Ιανουαρίου 2013), η Προεδρία επικουρείται από μία παρατεταμένη Τρόικα⁶⁸. Η τρόικα αποτελείται από το μέλος που ασκεί την Προσωρινή Προεδρία, το μέλος που προηγήθηκε σε αυτή τη θέση και σε εκείνο το μέλος το οποίο πρόκειται να το διαδεχθεί. Την Τρόικα συμπληρώνει ένα κράτος μέλος της CARICOM. Το μέλος της CARICOM που συμπληρώνει την Τρόικα είναι αυτό που ασκεί την προεδρία στον αντίστοιχο οργανισμό. Στην ουσία δηλαδή πρόκειται για Κουαρτέτο. Κατά την περίοδο 27/01/2016 έως 27/01/2017 το Κουαρτέτο αποτελούταν από τη Δομινικανή Δημοκρατία, που ασκούσε την Προσωρινή Προεδρία, το Εκουαδόρ, το Ελ Σαλβαδόρ και την κοινοπολιτεία της Δομίνικα. Το Ελ Σαλβαδόρ ανέλαβε την Προσωρινή προεδρία για την περίοδο 2017-2018, συνοδευόμενο από τη Δομινικανή Δημοκρατία, το Εκουαδόρ και την Γουιάνα.

⁶⁸ DECISION ADOPTADA POR LAS JEFAS Y JEFES DE ESTADO Y GOBIERNO DE LA COMUNIDAD DE ESTADOS LATINOAMERICANOS Y CARIBEÑOS (CELAC) SOBRE LA AMPLIACION DE LA TROIKA, διαθέσιμο στο : http://walk.sela.org/attach/258/EDOCS/SRed/2013/02/T023600004843-0-Decision_para_la_ampliacion_de_la_Troika.pdf.

Δραστηριότητες

Μία από τις βασικές δραστηριότητες της CELAC, είναι η συνεργασία και με άλλες περιφερειακές οργανώσεις. Μία από αυτές είναι και η συνεργασία με την ΕΕ. Η πρώτη διάσκεψη κορυφής της Κοινότητας με την Ευρωπαϊκή Ένωση, πραγματοποιήθηκε στο Σαντιάγκο της Χιλής, στις 26 και 27 Ιανουαρίου 2013. Στη Σύνοδο αυτή ανακοινώθηκε η κοινή Δήλωση του Σαντιάγκο για τη «Σύμπραξη για την Βιώσιμη Ανάπτυξη : Επέκταση των Επενδύσεων στην Κοινωνική και Περιβαλλοντική Ποιότητα»⁶⁹. Επίσης ανακοινώθηκε και το «Σχέδιο Δράσης CELAC-ΕΕ, 2013-2015»⁷⁰. Η Δεύτερη Σύνοδος Κορυφής CELAC και ΕΕ, πραγματοποιήθηκε αυτή τη φορά στις Βρυξέλλες στις 10 και 11 Ιουνίου του 2015 με θέμα «Μοντελοποίηση του κοινού μας μέλλοντος : Εργασία για ευημερούσες, συνεκτικές και βιώσιμες κοινωνίες για τους πολίτες μας».

CELAC και βιώσιμη ανάπτυξη

Και στην περίπτωση της CELAC, παρατηρούμε ότι οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης είναι στενά συνδεδεμένα με την ουσία του εγχειρήματος. Ένα από τα πρώτα σχέδια της Κοινότητας αφορούσε την επισιτιστική ασφάλεια, τη διατροφή και την εξάλειψη της πείνας ως το 2025. Το σχέδιο της CELAC προκύπτει από την πολιτική βούληση των τριάντα τριών χωρών της περιοχής να εξαλείψουν την πείνα και την φτώχεια. Το σχέδιο έχει τέσσερις βασικούς πυλώνες που επιδιώκουν να ενισχύσουν όλες τις πτυχές της επισιτιστικής ασφάλειας. Αποτελείται από δέκα βασικές γραμμές δράσης για την ανάπτυξη εθνικών, υποπεριφερειακών και περιφερειακών πολιτικών, προγραμμάτων, στρατηγικών και σχεδίων που θα βοηθήσουν τους περίπου 34 εκατομμύρια ανθρώπους που εξακολουθούν να υποφέρουν από πείνα στην περιοχή. Το σχέδιο της CELAC περιέχει τις κύριες επιτυχημένες πολιτικές και πρωτοβουλίες για την επισιτιστική ασφάλεια που αναπτύσσονται από χώρες της περιοχής και έχει καταστεί ο κύριος οδικός χάρτης για την επίτευξη του στόχου.

Από την πρώτη σύνοδο κορυφής των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων της CELAC, η εξάλειψη της πείνας θεωρείται ως προτεραιότητα. Η διάσκεψη κορυφής

⁶⁹ SANTIAGO DECLARATION, διαθέσιμο στο : http://walk.sela.org/attach/258/EDOCS/SRed/2013/01/T023600004832-0-Santiago_Declaration_-CELAC-UE_-_Chile_26-01-2013.pdf.

⁷⁰ PLAN DE ACCIÓN CELAC-UE 2013-2015* Nuevos capítulos διαθέσιμο στο : http://walk.sela.org/attach/258/EDOCS/SRed/2013/02/T023600004842-0-Plan_de_accion_CELAC-UE.pdf.

αναγνώρισε τον πρωτοποριακό ρόλο της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής ως την πρώτη κληρονομιά, με την οποία η περιοχή αποφάσισε όχι μόνο να μειώσει αλλά και να εξαλείψει την πείνα. Η δεύτερη σύνοδος της CELAC που πραγματοποιήθηκε στην Αβάνα της Κούβας ζήτησε από τον FAO, την ALADI και την CEPAL να εκπονήσουν σχέδιο επισιτιστικής ασφάλειας για την CELAC. Κατά την Τρίτη σύνοδο κορυφής των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων της Κοινότητας, οι χώρες ενέκριναν επίσημα το σχέδιο για την Επισιτιστική Ασφάλεια, τη Διατροφή και την Εξάλειψη της Πείνας της CELAC μέχρι το 2025. Το σχέδιο αυτό αποτέλεσε ορόσημο για την παγκόσμια επισιτιστική ασφάλεια στην περιοχή, αλλά και ως πρότυπο που πρέπει να αναπαραχθεί και από άλλες περιοχές.

Το Σχέδιο Επισιτιστικής Ασφάλειας της CELAC βασίζεται σε τέσσερις πυλώνες με στόχο την εξασφάλιση των τεσσάρων διαστάσεων της επισιτιστικής ασφάλειας, δηλαδή την πρόσβαση σε τρόφιμα, τη διαθεσιμότητα, την χρήση και τη σταθερότητα.

Πυλώνας 1 : Συντονισμένες στρατηγικές για την επισιτιστική ασφάλεια μέσω εθνικών και περιφερειακών δημόσιων πολιτικών. Οι χώρες πρέπει να ενισχύσουν τα νομικά και θεσμικά πλαίσια επισιτιστικής ασφάλειας, να διευκολύνουν το εμπόριο, να αποφεύγουν τις απώλειες τροφίμων και τα υπολείμματα τροφίμων και να ενθαρρύνουν τα προγράμματα προμηθειών.

Πυλώνας 2 : Έγκαιρη και βιώσιμη πρόσβαση σε ασφαλή, επαρκή και θρεπτική τροφή για όλους τους ανθρώπους. Η πρόσβαση είναι το κύριο πρόβλημα της επισιτιστικής ασφάλειας στην περιοχή. Προς τούτο, το σχέδιο της CELAC ενθαρρύνει τα προγράμματα μεταφοράς υπό όρους, τη βελτίωση των αγορών εργασίας και την ισχυρή στήριξη της οικογενειακής γεωργίας.

Πυλώνας 3 : Διατροφική ευεξία για όλες τις ευάλωτες ομάδες. Αυτός ο πυλώνας προωθεί προγράμματα σχολικής διατροφής, με ιδιαίτερη έμφαση στη σύνδεση παραγωγών οικογενειακής γεωργίας μέσω δημόσιων αγορών και την προώθηση υγιεινών συνηθειών.

Πυλώνας 4 : Διασφάλιση της σταθερότητας της παραγωγής και έγκαιρη αντίδραση σε φυσικές και ανθρωπογενείς καταστροφές. Η δημιουργία και διατήρηση των

αποθεμάτων τροφίμων, η εξυγίανση των δημοσίων αποθεμάτων για καταστάσεις έκτακτης ανάγκης και η ισχυρή συνιστώσα της πρόληψης και της διαχείρισης καταστροφών είναι μερικά από τα στοιχεία αυτού του πυλώνα.

Συνεργασία CELAC και FAO για την εξάλειψη της πείνας.

Τον Μάρτιο του 2015, οι εκπρόσωποι της Κοινότητας Κρατών της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής συναντήθηκαν με τους εμπειρογνώμονες του FAO, στο Σαντιάγο της Χιλής, για να συντονίσουν τις ατζέντες τους και να βελτιώσουν τις στρατηγικές υλοποίησης του σχεδίου της επισιτιστικής ασφάλειας της CELAC. Το πρόγραμμα αναπτύχθηκε από τις χώρες της Κοινότητας, με την τεχνική υποστήριξη του Οργανισμού Τροφίμων και Γεωργίας του ΟΗΕ, με την υποστήριξη της ALADI και της CEPAL. Αποτελεί το κύριο έγγραφο των δημοσίων πολιτικών που έχουν συμφωνηθεί από ολόκληρη την περιοχή με σκοπό να κινηθούν αποφασιστικά προς την εξάλειψη της πείνας και της φτώχειας. Σύμφωνα με τον FAO, η περιοχή ήταν η πρώτη στον κόσμο που προτείνει ως στόχο την εξάλειψη της πείνας μέχρι το 2025, ένα στόχο που έχει αναλάβει πλήρως η CELAC στο νέο σχέδιο επισιτιστικής ασφάλειας.

Η περιοχή της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής, είναι η μόνη περιοχή του κόσμου στην οποία έχει ήδη επιτευχθεί ο στόχος της πείνας από το πρώτο Αναπτυξιακό Στόχο της Χιλιετίας. Η περιοχή είναι επίσης πολύ κοντά στην επίτευξη του φιλόδοξου στόχου της Παγκόσμιας Διάσκεψης Τροφίμων. Αν 2.750.000 άνθρωποι ξεπερνούσαν το επίπεδο πείνας κατά τη διάρκεια του 2015, η περιοχή θα ήταν η μόνη στον κόσμο που θα είχε μειώσει στο ήμισυ τον συνολικό αριθμό των ανθρώπων που υπέφεραν από πείνα την περίοδο 1990-92. Σε δήλωσή του, ο Γενικός Διευθυντής του FAO σημείωσε ότι το σχέδιο της CELAC ευθυγραμμίζεται πλήρως με τις παγκόσμιες δεσμεύσεις υψηλού επιπέδου όπως η Συμφωνία των Παρισίων για την Αλλαγή του Κλίματος και τους Στόχους της Βιώσιμης Ανάπτυξης. Το σχέδιο έχει ήδη επιφέρει καρπούς σε ολόκληρη την περιοχή. Η Βολιβία, η Χιλή, το Ελ Σαλβαδόρ, η Γουατεμάλα, η Ονδούρα και η Νικαράγουα βασίστηκαν σε αυτό για να διαγνώσουν τις πολιτικές τους για την ασφάλεια των τροφίμων και της διατροφής, ενώ το Περού το χρησιμοποίησε ως βάση για τη θέσπιση νόμων για τα δωρεάν τρόφιμα και την ελαχιστοποίηση των απωλειών τροφίμων.

Ο αναπόσπαστος χαρακτήρας του σχεδίου της CELAC επιτρέπει στις χώρες όχι μόνο να αντιμετωπίσουν την πείνα, αλλά και την παχυσαρκία, η οποία πλήττει 140

εκατομμύρια άτομα στην περιοχή. Ο υποσιτισμός δημιουργεί τεράστιο οικονομικό και κοινωνικό κόστος, καθώς τα δημόσια συστήματα δημόσιας υγείας πρέπει να ανταπεξέλθουν σε αυξανόμενα επίπεδα διαβήτη, υπέρτασης και καρδιακών παθήσεων, καθώς και στις συνέπειες υπερκόπωσης των παιδιών, της σπατάλης και του υποσιτισμού. Σύμφωνα με τον FAO, μία από τις ανησυχητικές τάσεις στην περιοχή είναι η αύξηση της γυναικείας παχυσαρκίας. Τα ποσοστά παχυσαρκίας στις γυναίκες είναι κατά 10 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερα από εκείνα των ανδρών σε περισσότερες από είκοσι χώρες στην περιοχή. Ως ένας τρόπος αντιμετώπισης αυτής της κατάστασης αποτελεί η στρατηγική για το φύλο της CELAC, η οποία θα διασφαλίσει ότι το πρόγραμμα θα ωφελήσει ισότιμα τα δύο φύλα και το οποίο ήδη υλοποιείται ως πιλοτικό πρόγραμμα σε τρεις χώρες, το Ελ Σαλβαδόρ, η Δομινικανή Δημοκρατία και η Αϊτή.

Οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, σύμφωνα με τον Γενικό Διευθυντή του FAO, έχουν τη δυνατότητα να αντιστρέψουν τα κέρδη που έχουν σημειωθεί στην καταπολέμηση της πείνας και της ακραίας φτώχειας στην περιοχή. Η γεωργία είναι ο τομέας που πλήττεται περισσότερο από την αλλαγή του κλίματος και ένα από τα βασικά θύματα είναι οι μικρές οικογενειακές εκμεταλλεύσεις, άνδρες και γυναίκες, πολλοί από τους οποίους αγωνίζονται καθημερινά για την επιβίωσή τους. Μαζί με την CELAC, ο FAO αναπτύσσει ένα σχέδιο δράσης για την οικογενειακή γεωργία και την αγροτική ανάπτυξη, που προάγει την βιωσιμότητα της παραγωγής, των δημοσίων συμβάσεων και των συστημάτων προμήθειας τροφίμων, των αγροτικών υπηρεσιών και μεγαλύτερων ευκαιριών για την αγροτική νεολαία. Ο FAO στηρίζει την Κοινότητα στη χάραξη μίας περιφερειακής στρατηγικής για τη διαχείριση του κινδύνου καταστροφών για τη γεωργία και την επισιτιστική ασφάλεια, η οποία υποστηρίζει την ανθεκτικότητα και την προσαρμογή των γεωργών, μέσω αειφόρων γεωργικών τεχνικών και διαχείρισης των πόρων. Επίσης, ένδεκα χώρες της περιοχής έχουν συμμορφωθεί με τη συμφωνία, η οποία επιδιώκει την εξάλειψη της παράνομης, λαθραίας και άναρχης αλιείας και συμμετέχουν στη φροντίδα της βιωσιμότητας και της διατήρησης των αλιευτικών πόρων. Στην Κολομβία το σχέδιο της CELAC υποστήριξε τη δημιουργία μίας στρατηγικής με στόχο την αποκατάσταση των μέσων διαβίωσης των ευάλωτων κοινοτήτων στην κεντρική περιοχή της χώρας. Η ειρηνευτική διαδικασία στην Κολομβία απεικονίζει την αδιάσπαστη σχέση μεταξύ ειρήνης, επισιτιστικής ασφάλειας και βιώσιμης ανάπτυξης, θέμα που βρίσκεται στο επίκεντρο της Ατζέντας για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη του 2030. Σύμφωνα με τους με

τους υπεύθυνους των δύο οργανισμών, δεν θα υπάρξει κοινωνική σταθερότητα ή ειρήνη όσο υπάρχει πείνα, φτώχεια και ανισότητα, καθώς και ότι η βιωσιμότητα αποτελεί προϋπόθεση για την ανάπτυξη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : Η ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗ ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΑΜΕΡΙΚΗ

3.1 Η Έννοια της Ανάπτυξης

Η ανάπτυξη, στην οικονομική επιστήμη συνδέθηκε ιστορικά με απόλυτα ποσοτικά μεγέθη, όπως με τη μεγέθυνση της οικονομίας και την αύξηση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) κατά κεφαλή πληθυσμού (μέτρηση σε χρηματικές μονάδες του συνόλου των τελικών προϊόντων και υπηρεσιών που παράγονται σε ετήσια βάση σε μία οικονομία και τα οποία διακινούνται μέσω της αγοράς και αναγωγή του σε ατομικό επίπεδο). Το κατά κεφαλή ΑΕΠ, έχει καθιερωθεί ως ένας παγκόσμιος δείκτης που χρησιμοποιείται για τη μέτρηση του επιπέδου ανάπτυξης μιας χώρας. Παρόλα αυτά, δεν μπορεί και δεν αντικατοπτρίζει το πλήρες εννοιολογικό περιεχόμενο του όρου της ολοκληρωμένης οικονομικής ανάπτυξης και πολλές φορές υποεκτιμά τον παραγωγικό δυναμισμό μιας χώρας (π.χ. μη μέτρηση ιδιοκατανάλωσης προϊόντων και υπηρεσιών)⁷¹. Επιπλέον, ο υπολογισμός του κατά κεφαλή ΑΕΠ, δεν συνεκτιμά την πραγματική κατανομή του ΑΕΠ, γι' αυτό μπορεί να παρουσιαστεί λανθασμένη εικόνα για την οικονομική ευημερία των πολιτών, όταν ένα μεγάλο μέρος του ΑΕΠ συγκεντρώνεται σε μία μικρή μειοψηφία του πληθυσμού. Επίσης, η οικονομική ανάπτυξη συνδέθηκε με την εκβιομηχάνιση, δηλαδή την ανάπτυξη του δευτερογενούς τομέα της οικονομίας. Πέρασαν πολλά χρόνια για να εκδηλωθεί ενδιαφέρον για την κατανομή του ΑΕΠ και για τις ποιοτικές παραμέτρους της ανθρώπινης ζωής, όπως θέματα ελεύθερου χρόνου, διακοπών, κοινωνικής και πολιτιστικής χροιάς, που ξεπερνούν τα στενά οικονομικά όρια. Στην οικονομική ορολογία λοιπόν, οι έννοιες «ανάπτυξη» (development) και «μεγέθυνση» (growth) πολλές φορές χρησιμοποιούνται ως συνώνυμες και συνδέονται με την παραγωγική διαδικασία και την απόδοση των τριών τομέων της οικονομίας : πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή. Όμως, ο όρος ανάπτυξη είναι ευρύτερος του όρου μεγέθυνση και παραπέμπει εκτός από την παραγωγή περισσότερου προϊόντος

⁷¹ Μητούλα Κ. Ροΐδω, Αστάρα Β. Όλγα – Ελένη, Καλδής Ε. Παναγιώτης, Βιώσιμη Ανάπτυξη, Έννοιες, Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Διαστάσεις, εκδ. Rosili, Αθήνα, 2008, σελ. 25.

(αγαθών και υπηρεσιών) και σε διαρθρωτικές αλλαγές (μεταβολές τεχνολογικές και θεσμικές), όπως και σε ποιοτικές διαφοροποιήσεις.

Η ανάπτυξη και οι θεωρίες της, αποτελούν ένα πολύπλευρο και σύνθετο φαινόμενο, το οποίο εξελίσσεται, επηρεάζεται και διαμορφώνεται σε συνάρτηση με τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες της εποχής. Στο πλαίσιο αυτής της εξέλιξης, εμφανίστηκε περίπου πριν από δύο δεκαετίες, στη διεθνή βιβλιογραφία, ο όρος «ολοκληρωμένη ανάπτυξη» (integrated development), κυρίως ως απάντηση στην αδυναμία και στα προβλήματα που εμφάνιζε η επικρατέστερη έως τότε θεωρία της τομεακής ή και κατά πολλούς, κλαδικής ανάπτυξης (sectorial development). Στην τομεακή ανάπτυξη, δινόταν έμφαση στην κάθετη ανάπτυξη του χώρου. Δηλαδή, ένας ή περισσότεροι τομείς της οικονομίας γινόταν αποδέκτες παρεμβάσεων ώστε να αποτελέσουν το μοχλό ανάπτυξης και των άλλων τομέων. Στην προσέγγιση της ολοκληρωμένης ανάπτυξης, δίνεται προτεραιότητα στην οριζόντια ανάπτυξη του χώρου, με στόχο τη διασύνδεση και το συντονισμό των κλάδων της οικονομίας, έτσι ώστε η ανάπτυξη ενός από αυτούς, να αποδίδει θετικά πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα και σε άλλους κλάδους της οικονομίας⁷². Μέχρι τη δεκαετία του '70, στην αναπτυξιακή διαδικασία εφαρμοζόταν το μοντέλο της «από τα πάνω προς τα κάτω» (top – down) ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο και στις περιοχές – δέκτες των αναπτυξιακών ενεργειών. Στην περίπτωση αυτή κυριαρχούσαν οι εξωτερικά κατευθυνόμενες οικονομικές δυνάμεις – εξωγενές μοντέλο – χωρίς να λαμβάνουν υπόψη το ενδογενές δυναμικό των περιοχών⁷³. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '80, οι θέσεις των ερευνητών και οι υποθέσεις, που ενίσχυαν τις μέχρι τότε στρατηγικές ανάπτυξης, άρχισαν σταδιακά να αναθεωρούνται και να μεταβάλλονται. Την περίοδο αυτή αναγνωρίζεται ότι οι τοπικοί άνθρωποι, πολιτισμικοί και περιβαλλοντικοί πόροι, παραμένουν αναξιοποίητοι και ότι μέσω αυτών μπορεί να επιτευχθεί η οικονομική ανάπτυξη. Ως αποτέλεσμα των προηγούμενων, είναι η σταδιακή αντικατάσταση του μοντέλου της «από τα πάνω προς τα κάτω» ανάπτυξης, από εκείνο, το οποίο ενισχύει την ανάπτυξη που προέρχεται από τη βάση (“bottom up”), δηλαδή ένα ενδογενές μοντέλο⁷⁴. Ήδη όμως από τη δεκαετία του '60, είχαν

⁷² Barquero Basquez, A., Μία στρατηγική για τη δημιουργία απασχόλησης, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1991, σελ. 37.

⁷³ Garafoli G., Local Networks, Innovation and Policy in Industrial Districts in Region Reconsidered Bergman E. and Todtling M, eds. Mansell, London, 1991, p. 85-89.

⁷⁴ Μητούλα Κ. Ροΐδω, Αστάρα Β. Όλγα – Ελένη, Καλδής Ε. Παναγιώτης, Βιώσιμη Ανάπτυξη, Έννοιες, Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Διαστάσεις, εκδ. Rosili, Αθήνα, 2008, σελ. 28.

διαφανεί τα πρώτα αδιέξοδα στα θέματα της ποιότητας ζωής του ανθρώπου, που συνδέονταν με την κατασπατάληση των φυσικών πόρων του πλανήτη και γενικότερα τη μη ορθολογική διαχείριση του περιβάλλοντος. Κατά τη δεκαετία του '70, η έννοια των οικολογικών ορίων επεκτάθηκε για να συμπεριλάβει ηθικούς παράγοντες, 'όπως τα δικαιώματα των μελλοντικών γενεών για τη χρήση των φυσικών πόρων.

Το νόημα της ανάπτυξης είναι πολυδιάστατο. Είναι εφικτό να προσδιορίσουμε και να αντιληφθούμε ευρύτερα τι εννοούμε όταν μιλάμε για ανάπτυξη. Είναι μία διαρκή και διατηρήσιμη εξέλιξη μίας ολόκληρης κοινωνίας και ενός κοινωνικού συστήματος προς μία καλύτερη και πιο ανθρώπινη ζωή. Η κατάλληλη απάντηση για τα αναπτυσσόμενα έθνη σήμερα δεν είναι απαραίτητα η ίδια που ήταν τις προηγούμενες δεκαετίες. Παρ' όλα αυτά τουλάχιστον τρία βασικά συστατικά ή κεντρικές αξίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν σαν εννοιολογική βάση και σαν πρακτικός οδηγός για την κατανόηση του βαθύτερου νοήματος της ανάπτυξης. Αυτές οι κεντρικές αξίες είναι η συντήρηση, η αυτοεκτίμηση και η ελευθερία. Αυτές οι αξίες αποτελούν κοινούς στόχους που αναζητούν όλα τα άτομα σε όλες τις κοινωνίες και συνδέονται με θεμελιώδεις ανθρώπινες αξίες, οι οποίες βρίσκουν την έκφραση τους σε όλες σχεδόν τις κοινωνίες και κουλτούρες κάθε εποχής. Ως συντήρηση αναφερόμαστε στην δυνατότητα εκπλήρωσης των βασικών αναγκών και υπηρεσιών, όπως τρόφιμα, ένδυση, στέγαση, τα οποία είναι απαραίτητα για τη διατήρηση ενός μέσου ατόμου σε ένα ελάχιστο επίπεδο διαβίωσης. Η κεντρική αξία της αυτοεκτίμησης, αναφέρεται στην αξία και τον σεβασμό προς το άτομο, ενώ η ελευθερία αντί της υποτέλειας παρέχει τη δυνατότητα της επιλογής⁷⁵.

Η ανάπτυξη είναι ταυτόχρονα μία φυσική πραγματικότητα και μία διανοητική κατάσταση στην οποία η κοινωνία εξασφαλίζει, μέσω κάποιου συνδυασμού κοινωνικών, οικονομικών και θεσμικών διεργασιών, τα μέσα για μία καλύτερη ζωή. Η ανάπτυξη σε όλες τις κοινωνίες πρέπει να υπηρετεί τουλάχιστον τρεις στόχους. Πρώτον, την αύξηση της διαθεσιμότητας και την ευρύτερη διανομή βασικών ζωτικών αγαθών. Δεύτερον, τη βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης ώστε αυτό να περιλαμβάνει εκτός από μεγαλύτερα εισοδήματα, την παροχή περισσότερων θέσεων εργασίας, την καλύτερη εκπαίδευση και την εντονότερη προσοχή σε πολιτισμικές και ανθρώπινες

⁷⁵ Todaro P. Michael, Smith C. Stephen, «Οικονομική Ανάπτυξη», εκδ. Τζιόλα, Θεσσαλονίκη, 2017, σελ. 48.

αξίες, οι οποίες θα εξυπηρετήσουν όχι μόνο την ενίσχυση της υλικής ευημερίας αλλά και τη δημιουργία μεγαλύτερης ατομικής και εθνικής εκτίμησης. Τέλος, θα πρέπει να προωθεί τη διεύρυνση των οικονομικών και κοινωνικών επιλογών που έχουν στη διάθεσή τους τα άτομα και τα έθνη μέσω της απελευθέρωσής τους από την υποτέλεια και την εξάρτηση, όχι μόνο σε σχέση με άλλους λαούς και έθνη-κράτη, αλλά και σε σχέση με τις δυνάμεις της άγνοιας και της ανθρώπινης δυστυχίας.

3.2 Το Εννοιολογικό Πλαίσιο της Βιώσιμης Ανάπτυξης

Τη δεκαετία του '70 παρατηρήθηκε μία έντονη αλλαγή στη νοοτροπία του δυτικού κόσμου κυρίως. Οι περισσότεροι άνθρωποι δήλωναν μη ικανοποιημένοι από την ποιότητα ζωής, παρόλο που οι ρυθμοί ανάπτυξης αυξάνονταν συνεχώς. Αυτή η εξέλιξη έστρεψε την προσοχή στην επανεξέταση των δεικτών ανάπτυξης, όπως το κ.κ. ΑΕΠ, και την προσπάθεια για εξεύρεση δεικτών που να περιλαμβάνουν μη μετρήσιμες ποσοτικές αξίες με σοβαρή επίδραση στην ποιότητα ζωής όπως η ανεργία, το περιβάλλον, κ.α. Με αυτό το σκεπτικό, διατυπώθηκε για πρώτη φορά το 1987 από την Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη του ΟΗΕ (WCED), ο ορισμός της «βιώσιμης ανάπτυξης» (Sustainable development). Η αρχή της Βιώσιμης Ανάπτυξης εμπεριέχεται στο κείμενο “Our Common Future”, γνωστό και ως «Brundtland Report» (Έκθεση Brundtland). Σύμφωνα με την Έκθεση αυτή, «βιώσιμη ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη η οποία ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να υποθηκεύει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες»⁷⁶. Η στρατηγική για τη βιώσιμη ανάπτυξη, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες οδηγίες της Επιτροπής, εστιάζεται στον ισοδύναμο συνδυασμό τριών επί μέρους κυρίαρχων επιδιώξεων : της αποτελεσματικότητας της οικονομίας, της κοινωνικής ισότητας και δικαιοσύνης και της προστασίας του περιβάλλοντος. Σε γενικές γραμμές, προάγει την αντίληψη ότι για να επιτευχθεί η βιώσιμη ανάπτυξη, απαιτείται συνεργασία και συντονισμένες δράσεις σε διεθνές, εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, καθώς και συνεργασία του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα αλλά και την ενεργή συμμετοχή όλων των πολιτών. Το μήνυμα που προέβαλε η παγκόσμια κοινότητα, ήταν η ισότητα ανάμεσα στους πολίτες της κοινωνίας αλλά και μεταξύ των γενεών. Ως προϋπόθεση για την κοινωνική ισότητα, τέθηκε η διαφύλαξη

⁷⁶ “Our Common Future”, Oxford University Press, 1987.

των φυσικών πόρων, από τα οποία εξαρτάται η οικονομική ευημερία των πολιτών αλλά και η αναβάθμιση της ποιότητας ζωής τους.

Τα χαρακτηριστικά της Βιώσιμης Ανάπτυξης θα μπορούσαν να αποδοθούν ως προς το :

- Χώρο. Κάθετη θεώρηση του χώρου σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και διεθνές επίπεδο ανάπτυξης (think globally act locally) αλλά και οριζόντια θεώρηση του χώρου με ισόρροπη ανάπτυξη των χωρών (intra – generational equity).
- Χρόνο. Μακροπρόθεσμοι στόχοι και διάρκεια με βραχυπρόθεσμη δράση για ισότητα ευκαιριών για ανάπτυξη ανάμεσα στις τωρινές και τις μελλοντικές γενιές (inter – generational equity).
- Θεματολογία. Τρεις θεματικές ενότητες οι οποίες εξετάζονται ως προς το αντικείμενο κάθε φορά καθώς και τις μεταξύ τους αλληλεπιδράσεις. Οικονομία (οικονομική ανάπτυξη), Κοινωνία (κοινωνική δικαιοσύνη) και Περιβάλλον.
- Ολοκλήρωση. Η όσο το δυνατόν πλήρης ενσωμάτωση του περιβάλλοντος στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και η εξέταση των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των κοινωνικοοικονομικών και περιβαλλοντικών παραγόντων που υπεισέρχονται σε αυτήν⁷⁷.

Τονίζεται ότι η βιώσιμη ανάπτυξη ορίζει μία νέα προοπτική ισόρροπης ανάπτυξης, η οποία αποβλέπει στη διασφάλιση της ποιότητας του περιβάλλοντος, στην οικονομική ανάπτυξη και στη βελτίωση της κοινωνικής συνοχής μέσα σε ένα νέο πλαίσιο διαλόγου μεταξύ Ανεπτυγμένων και Αναπτυσσόμενων κρατών για την εξάλειψη των ανισοτήτων. Η υλοποίηση της προοπτικής αυτής είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί μέσω μεταβολών και μεταρρυθμίσεων στην εκπαίδευση, στην ανάπτυξη θεσμών, στην ενίσχυση των νόμων και στην αυξανόμενη συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών στη λήψη αποφάσεων.

⁷⁷ Μητούλα Κ. Ροΐδω, Αστάρα Β. Όλγα – Ελένη, Καλδής Ε. Παναγιώτης, Βιώσιμη Ανάπτυξη, Έννοιες, Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Διαστάσεις, εκδ. Rosili, Αθήνα, 2008, σελ. 32.

3.3 Η Βιώσιμη Ανάπτυξη στο πλαίσιο του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών

Τον Σεπτέμβριο του 2000, οι 189 χώρες-μέλη των Ηνωμένων Εθνών υιοθέτησαν τους οκτώ Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας (ΑΣΧ), σύμφωνα με τους οποίους δεσμεύτηκαν να πραγματοποιήσουν σημαντική πρόοδο προς την κατεύθυνση της εξάλειψης της φτώχειας και της επίτευξης διαφόρων άλλων αναπτυξιακών στόχων με ορίζοντα το 2015. Οι ΑΣΧ αποτελούσαν μέχρι τότε την πιο στιβαρή δήλωση διεθνούς δέσμευσης για τον τερματισμό της παγκόσμιας φτώχειας. Τα μέλη των Ηνωμένων Εθνών αναγνώρισαν την πολυδιάστατη φύση της ανάπτυξης και της ανακούφισης από τη φτώχεια, η οποία απαιτεί πολλά περισσότερα από μία απλή αύξηση των εισοδημάτων των φτωχών. Οι στόχοι ήταν η εξάλειψη της ακραίας φτώχειας και πείνας, η επίτευξη καθολικής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, η προώθηση της ισότητας των φύλων και της χειραφέτησης των γυναικών, η βελτίωση της μητρικής υγείας, η μάχη εναντίον του HIV/AIDS, η εξάλειψη της ελονοσίας και άλλων ασθενειών, η διασφάλιση της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας και την προώθηση της παγκόσμιας συνεργασίας για την ανάπτυξη. Οι οκτώ τελικοί στόχοι διαρθρώνονταν σε ενδιάμεσους στόχους που έπρεπε να επιτευχθούν μέχρι το 2015.

Με τη λήξη των Αναπτυξιακών Στόχων της Χιλιετίας το 2015, ο ΟΗΕ ανέλαβε συντονιστής της προσπάθειας να δημιουργηθεί μία διάδοχη κατάσταση που είναι οι Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης (Sustainable Development Goals-SDGs) και οι οποίοι διατυπώθηκαν στην έκθεση της Συνδιάσκεψης προσωπικοτήτων για την αναπτυξιακή Ατζέντα που πραγματοποιήθηκε το Μάιο του 2013. Αυτό που τονίστηκε επανειλημμένα ήταν ότι πρόκειται για μία καθολική ατζέντα που αφορά όλες τις χώρες, ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες, οι οποίες θα υποχρεούνται σε μεγάλες αλλαγές που θα οδηγήσουν σε εξίσου μεγάλους μετασχηματισμούς⁷⁸. Η συνδιάσκεψη συμφώνησε επίσης την εξειδίκευση των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) σε εθνικό επίπεδο με τη θέσπιση ξεκάθαρων και ευρέως αναγνωρίσιμων στόχων, όπως το οριστικό τέλος της φτώχειας, της πείνας, των παιδικών γάμων και των αποτρέψιμων θανάτων παιδιών κάτω των 5 ετών μέχρι το 2030, καθώς και συγκεκριμένων στόχων σχετικά με την πρόσβαση στην κοινωνική προστασία και την αποτροπή της μητρικής θνησιμότητας.

⁷⁸ Todaro P. Michael, Smith C. Stephen, «Οικονομική Ανάπτυξη», εκδ. Τζιόλα, Θεσσαλονίκη, 2017, σελ. 52.

Το ευρέως χρησιμοποιούμενο μέτρο συγκριτικής κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης που έχει υιοθετήσει το Πρόγραμμα Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών είναι ο Νέος Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης (Νέος ΔΑΑ) ή New Human Development Index (New HDI). Ο Νέος ΔΑΑ, όπως και ο προκάτοχός του, κατατάσσει κάθε χώρα σε μία κλίμακα ανθρώπινης ανάπτυξης από 0 έως 1 με βάση το βαθμό επίτευξης τριών αναπτυξιακών στόχων. Ο πρώτος στόχος είναι η επίτευξη μιας μακρόχρονης και υγιούς ζωής, όπως προσεγγίζεται από το προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση. Δεύτερος στόχος είναι η επίτευξη της γνώσης, όπως προσεγγίζεται από έναν συνδυασμό της μέσης σχολικής φοίτησης των ενηλίκων και των αναμενόμενων ετών σχολικής εκπαίδευσης των παιδιών σχολικής ηλικίας. Τρίτος στόχος είναι η επίτευξη ενός αξιοπρεπούς βιοτικού επιπέδου, όπως προσεγγίζεται από το πραγματικό κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν προσαρμοσμένο ως προς τη διαφορετική αγοραστική δύναμη του νομίσματος κάθε χώρας, προκειμένου να αντανakλάται σε αυτό το κόστος διαβίωσης και η υπόθεση της φθίνουσας οριακής χρησιμότητας του εισοδήματος. Ο Νέος ΔΑΑ υπολογίζεται σε δύο βήματα. Στο πρώτο δημιουργούνται τρεις δείκτες για κάθε διάσταση της ανθρώπινης ανάπτυξης και στο δεύτερο αθροίζονται οι επιμέρους δείκτες για την εξαγωγή του συνολικού. Μετά τον ορισμό των σχετικών ελάχιστων και μέγιστων τιμών, ο κάθε επιμέρους δείκτης υπολογίζεται ως ο λόγος της απόστασης που έχει διανυθεί από το ελάχιστο αυτό όριο προς τη διαφορά μεταξύ μέγιστης και ελάχιστης τιμής.

3.4 Η Βιώσιμη Ανάπτυξη στη Λατινική Αμερική

Πριν από την υιοθέτηση των πολιτικών για την επίτευξη των στόχων της Βιώσιμης Ανάπτυξης, οι χώρες της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής, στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών, είχαν υιοθετήσει και τους Στόχους της Χιλιετίας. Στον παρακάτω πίνακα εμφανίζονται μία σειρά από δείκτες και το επίπεδο που βρίσκεται κάθε περιοχή, ανάλογα με το επίπεδο ανθρώπινης ανάπτυξης⁷⁹. Οι δείκτες που λαμβάνονται υπόψη είναι η ακραία φτώχεια, ο υποσιτισμός, η παιδική θνησιμότητα, η μητρική θνησιμότητα, η πρόσβαση σε πόσιμο νερό και τροφή, η πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας, η ολοκλήρωση της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και το ποσοστό των γυναικών στα κοινοβούλια των χωρών.

⁷⁹ Desarrollo sostenible en América Latina y el Caribe Seguimiento de la agenda de las Naciones Unidas para el desarrollo post-2015 y Río+20 Versión preliminar, eds. Naciones Unidas, 2013, σελ. 14.

Πίνακας 1 : Πρόοδος των κρατών της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής σε σχέση με τους Στόχους της Χιλιετίας.

Cuadro I.1
AMÉRICA LATINA Y EL CARIBE: SÍNTEISIS DEL PROGRESO HACIA EL LOGRO DE LOS OBJETIVOS DE DESARROLLO DEL MILENIO

Grupos de países	Objetivo 1			Objetivo 2	Objetivo 3	Objetivo 4	Objetivo 5	Objetivo 7	
	Meta 1A	Meta 1C		Meta 2A	Meta 3A	Meta 4A	Meta 5A	Meta 7C	
	Pobreza extrema	Desnutrición gobal	Subnutrición	Conclusión de enseñanza primaria	Mujeres en los parlamentos	Mortalidad infantil	Mortalidad materna	Acceso a agua potable	Acceso a saneamiento
América Latina y el Caribe	MODERADA	MODERADA	MODERADA	ALTA	BAJA	MODERADA	ALTA	ALTA	BAJA
América Latina	MODERADA	MODERADA	MODERADA	ALTA	BAJA	MODERADA	ALTA	ALTA	BAJA
Países con desarrollo humano medio bajo y bajo	MUY ALTA	MUY ALTA	MUY ALTA	BAJA	BAJA	ALTA	MUY ALTA	BAJA	MUY BAJA
Países con desarrollo humano medio	ALTA	MODERADA	ALTA	MODERADA	BAJA	MODERADA	MUY ALTA	BAJA	BAJA
Países con desarrollo humano medio alto	MODERADA	MODERADA	ALTA	ALTA	BAJA	MODERADA	ALTA	MODERADA	MODERADA
Países con desarrollo humano alto	BAJA	BAJA	MUY BAJA	MUY ALTA	MODERADA	BAJA	MODERADA	ALTA	ALTA
Países del Caribe		MODERADA	MUY ALTA		BAJA	MODERADA	ALTA	ALTA	MODERADA

	Se logró la meta o se está muy cerca de alcanzarla.
	Si prevalece la tendencia, se alcanzaría la meta.
	Si prevalece la tendencia, no se alcanzaría la meta.
	Hubo un retroceso o no hubo progreso.
	Sin información o con datos insuficientes.

Fuente: Comisión Económica para América Latina y el Caribe (CEPAL), base de datos CEPALSTAT.

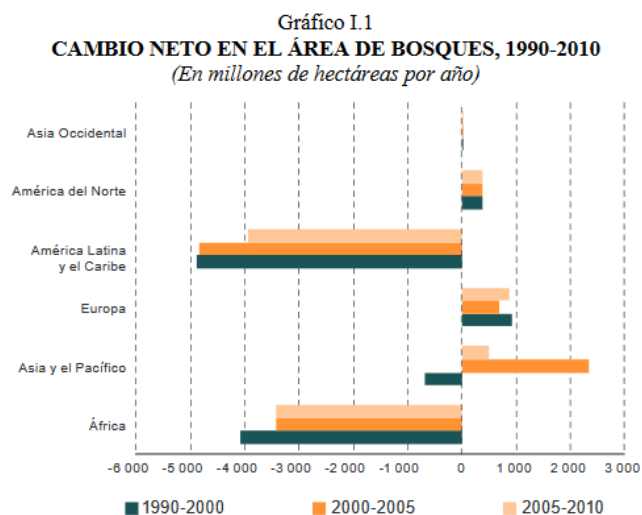
Πηγή : CEPAL, base de datos CEPALSTAT

Παρατηρούμε με βάση τα παραπάνω, την πρόοδο των χωρών της περιοχής σε σχέση με αυτούς. Σύμφωνα με τα στοιχεία, χώρες με μέτρια χαμηλή ή χαμηλή ανθρώπινη ανάπτυξη ήταν η Αϊτή, η Γουατεμάλα, η Ονδούρα, η Νικαράγουα και η Βολιβία. Χώρες με μέτρια ανθρώπινη ανάπτυξη ήταν η Κολομβία, η Παραγουάη, το Ελ Σαλβαδόρ και η Δομινικανή Δημοκρατία. Σε ένα μέτρια υψηλό επίπεδο ανάπτυξης βρίσκονταν η Βραζιλία, η Βενεζουέλα, ο Παναμάς, το Εκουαδόρ και το Περού. Τέλος, οι χώρες που είχαν επιτύχει την μεγαλύτερη ανθρώπινη ανάπτυξη ήταν το Μεξικό, η Κόστα Ρίκα, η Κούβα, η Αργεντινή, η Χιλή και η Ουρουγουάη.

Παρόλο που η Λατινική Αμερική και η Καραϊβική είναι μία περιοχή με πλούσιο φυσικό περιβάλλον και με μία αξιοζήλευτη βιοποικιλότητα, δεν βρίσκεται στο σημείο έτσι ώστε να ισχυριστούμε ότι μπορεί να την εγγυηθεί και να την εξασφαλίσει. Αν και έχει μειωθεί η εκπομπή ουσιών που επηρεάζουν την τρύπα του όζοντος, η περιοχή εμφανίζει υψηλά ποσοστά αποδάσωσης, ταυτόχρονα με μία

συνεχιζόμενη αύξηση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα. Στο παρακάτω γράφημα εμφανίζεται η καθαρή μεταβολή των δασικών εκτάσεων για τις περιοχές του πλανήτη, μεταξύ του 1990 και του 2010. παρατηρούμε ότι η περιοχή της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής, μαζί με την Αφρική, είναι οι μόνες περιοχές του πλανήτη, όπου συνεχίζεται η καταστροφή των δασών.

Γράφημα 1 : Καθαρή μεταβολή δασικών εκτάσεων μεταξύ 1990-2010

Fuente: Programa de las Naciones Unidas para el Medio Ambiente (PNUMA), "Seguimiento a nuestro medio ambiente en transformación, de Río a Río+20", 2011 [en línea] http://www.unep.org/geo/pdfs/Keeping_Track_es.pdf.

Πηγή : CEPAL, base de datos CEPALSTAT

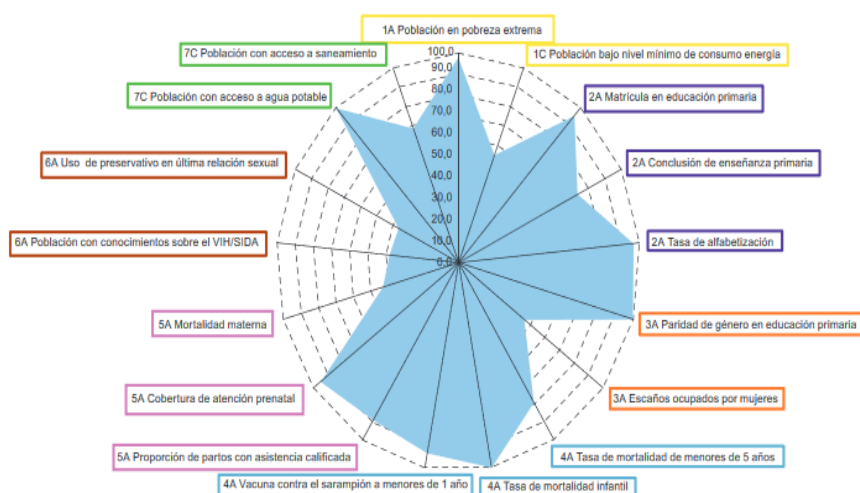
Το φαινόμενο της αποδάσωσης, ενώ ήταν πιο έντονο κατά την δεκαετία του 1990, και από την περίπτωση της Αφρικής, παρατηρούμε ότι με το πέρασμα του χρόνου έχει υπάρξει μία σταδιακή μείωση. Βέβαια το έδαφος που έχει να καλυφθεί τόσο κυριολεκτικά όσο και μεταφορικά είναι πολύ ακόμη, έτσι ώστε να επιτευχθεί η βιώσιμη ανάπτυξη και η προστασία της βιοποικιλότητας.

Όπως είναι φυσικό, λόγω της ποικιλομορφίας της περιοχής και το διαφορετικό στάδιο ανάπτυξης της κάθε χώρας, υπάρχει μία διαφοροποίηση της ανάπτυξης ανά τομέα. Στο παρακάτω γράφημα, παρουσιάζεται η συνολική επίδοση των κρατών για την επίτευξη των Στόχων της Χιλιετίας. Παρατηρούμε ότι έχει επιτευχθεί σημαντική πρόοδος κατά της ακραίας φτώχειας και της πρόσβασης σε πόσιμο νερό, καθώς και στην μείωση της παιδικής θνησιμότητας και της εγγραφής στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Από την άλλη πλευρά δεν υπάρχουν θετικά αποτελέσματα στην

αντιμετώπιση του AIDS, όσον αφορά τη χρήση προστατευτικών μέσων και την ενημέρωση του κοινού.

Γράφημα 2 : Πρόοδος των κρατών της περιοχής για την εκπλήρωση των Στόχων της Χιλιετίας

Gráfico I.2
AMÉRICA LATINA Y EL CARIBE: SÍNTESIS DEL AVANCE HACIA EL CUMPLIMIENTO DE LAS METAS DEL MILENIO

Fuente: Comisión Económica para América Latina y el Caribe (CEPAL), base de datos CEPALSTAT y tabulaciones especiales de las encuestas de hogares de los países.

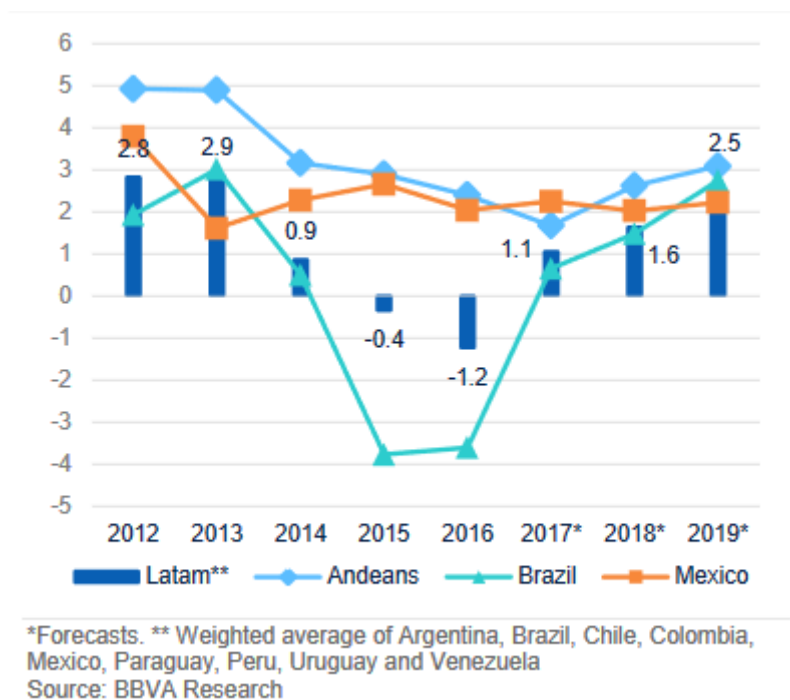
Πηγή : CEPAL, base de datos CEPALSTAT

3.4.1 Ο οικονομικός πυλώνας της Βιώσιμης Ανάπτυξης στη Λατινική Αμερική

Οι χρηματοπιστωτικές αγορές στη Λατινική Αμερική συνέχισαν να αποδίδουν κέρδη σε όλες σχεδόν τις χώρες και τις κατηγορίες περιουσιακών στοιχείων, με χαμηλή μεταβλητότητα. Αυτή η θετική τάση αντιπαραβάλλεται κάπως με τη σχετική αδυναμία της οικονομικής δραστηριότητας, η οποία έχει ωστόσο ανακάμψει σημαντικά στην Αργεντινή, τη Βραζιλία και τη Χιλή τους τελευταίους μήνες. Οι τιμές των βασικών προϊόντων συνεχίζουν να ανακάμπτουν, ιδιαίτερα στην περίπτωση του χαλκού, η οποία παρουσίασε σημαντικά οφέλη που είναι πιθανό να είναι προσωρινά δεδομένου ότι συνδέονταν σε μεγάλο βαθμό με οικονομικούς παράγοντες. Όσον αφορά το μέλλον, αναμένεται ότι τα περιφερειακά νομίσματα θα έχουν μία μέτρια υποτίμηση, με κίνδυνο αύξησης της μεταβλητότητας από τα ασυνήθιστα χαμηλά επίπεδα των τελευταίων τριών τριμήνων. Η οικονομία της Λατινικής Αμερικής υπολογίζεται να αυξηθεί κατά 1,1% το 2017 και κατά 1,6% το 2018. Έτσι

επιβεβαιώνεται ότι το 2017 θα είναι ένα σημείο καμπής μετά από πέντε χρόνια επιβράδυνσης στην περιοχή, ενώ τα τελευταία δύο (2015 και 2016) δείχνουν συρρίκνωση στην οικονομική δραστηριότητα, όπως φαίνεται και από το παρακάτω γράφημα.

Γράφημα 3 : Ποσοστιαία μεγέθυνση του ΑΕΠ και μελλοντική εκτίμηση για τη Λατινική Αμερική, 2012-2019

Πηγή : BBVA, Latin America Economic Outlook / 4th quarter 2017

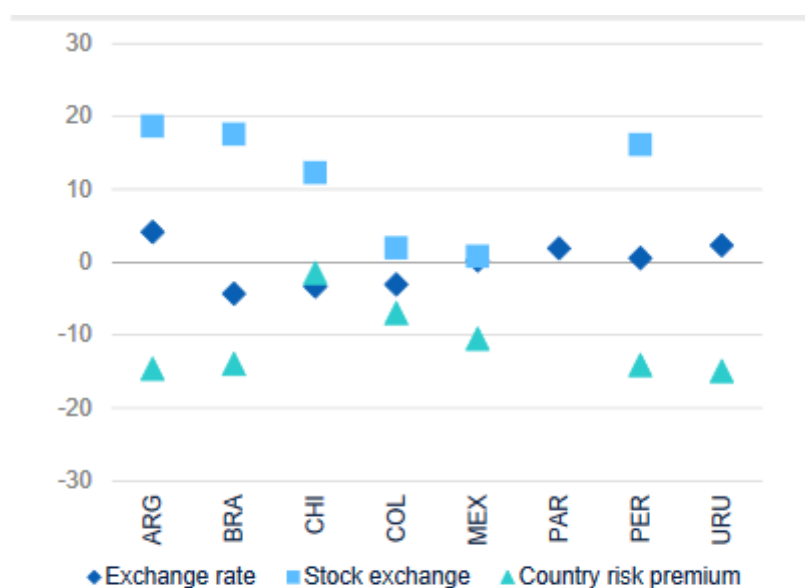
Η πρόβλεψη ανάπτυξης για το 2017 είναι 0,3 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερη από ό, τι ήταν πριν από τρεις μήνες, λόγω της ανοδικής αναθεώρησης της πρόβλεψης ανάπτυξης για το Μεξικό και το Περού, λόγω της ισχυρότερης από την αναμενόμενη εγχώρια ζήτηση κατά το πρώτο εξάμηνο της χρονιάς. Διατηρείται η πρόβλεψη ανάπτυξης για το 2018, η οποία εξακολουθεί να υποστηρίζεται από την ώθηση από τον εξωτερικό τομέα (με βελτιωμένους όρους εμπορίου και υψηλότερη παγκόσμια ανάπτυξη) και από τις επενδύσεις στην Αργεντινή, Κολομβία και Περού. Ωστόσο, η ανάπτυξη εξακολουθεί να είναι αργή σε σχέση τόσο με την περιοχή (από 2,5% έως

3%) και των ανεπτυγμένων οικονομιών (περίπου 2%)⁸⁰. Ο πληθωρισμός συνεχίζει να μειώνεται στη Νότια Αμερική και αρχίζει να κατεβαίνει και στο Μεξικό. Οι αυξήσεις των τιμών έχουν επιβραδυνθεί τους τελευταίους μήνες, με τη βοήθεια σταθερών συναλλαγματικών ροών και την περιορισμένη εγχώρια ζήτηση (και τον μετριασμό των τιμών των τροφίμων σε πολλές χώρες). Με την προοπτική του χαμηλότερου πληθωρισμού (κάτω από τον στόχο στις περιπτώσεις της Βραζιλίας και της Χιλής), αναμένεται μια ακόμη πιο ευνοϊκή στάση από τις κεντρικές τράπεζες της περιοχής, με περαιτέρω περικοπές των τιμών των τόκων στη Νότια Αμερική και για τις αρχές 2018 ανάλογα με τη χώρα. Στην περίπτωση του Μεξικού, η κεντρική τράπεζα πιθανότατα θα αρχίσει να μειώνει τα επιτόκια από το τρίτο τρίμηνο του 2018, καθώς ο πληθωρισμός επιστρέφει στο στόχο και αν η αστάθεια στις χρηματοοικονομικές αγορές παραμένει χαμηλή. Οι κίνδυνοι γύρω από αυτήν την πρόβλεψη ανάπτυξης είναι χαμηλή. Στο εξωτερικό μέτωπο, οι βραχυπρόθεσμοι κίνδυνοι που σχετίζονται με την Κίνα και τη νομισματική πολιτική των ΗΠΑ έχουν μειωθεί, αλλά ο κίνδυνος μεταβλητότητας στις χρηματοπιστωτικές αγορές έχει αυξηθεί. Εντός της περιοχής, οι κίνδυνοι που συνδέονται με τον πολιτικό θόρυβο και τις καθυστερήσεις στα έργα υποδομής σε πολλές χώρες έχουν ελαττωθεί κάπως, αλλά παραμένουν σημαντικοί.

Οι χρηματοπιστωτικές αγορές της Λατινικής Αμερικής σημείωσαν περαιτέρω κέρδη τους τελευταίους τρεις μήνες, επιβεβαιώνοντας την ανοδική πορεία των περιφερειακών τιμών των χρηματοπιστωτικών περιουσιακών στοιχείων από τις αρχές του 2016. Το ασφάλιστρο κινδύνου της περιοχής, υποχώρησε κατά 3% τους τελευταίους μήνες, φέρνοντας τη σωρευτική μείωση από τις αρχές του 2016 στο 25%. Αυτή η μείωση του ασφάλιστρο κινδύνου ήταν γενική. Όπως φαίνεται και παρακάτω το ασφάλιστρο κινδύνου μειώθηκε σε όλες τις χώρες της περιοχής τους τελευταίους μήνες.

⁸⁰ Latin America Economic Outlook 4 th QUARTER 2017, SOUTH AMERICA UNIT, BBVA research, διαθέσιμο στο : https://www.bbvarsearch.com/wp-content/uploads/2017/10/Latam_outlook_4Q17.pdf.

Γράφημα 4 : Ποσοστιαίες μειώσεις οικονομικών δεικτών, Οκτώβριος 2017-Ιούλιος 2017

* Changes between 16 October and 17 July. Exchange rate: domestic currency/US dollar. In this case, an increase indicates depreciation. Country risk premium: EMBI.
Source: Haver Analytics, Datastream and BBVA Research

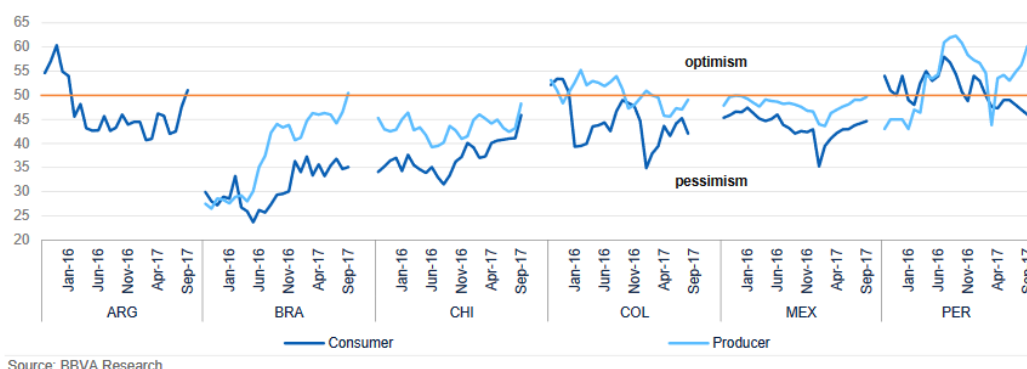
Πηγή : BBVA, Latin America Economic Outlook / 4th quarter 2017

Ως αποτέλεσμα, σωρευτικά οι μειώσεις από τις αρχές του 2016 είναι 21% για την Αργεντινή, 20% για το Μεξικό, 41% για την Κολομβία και την Ουρουγουάη, 50% για τη Χιλή, 52% για το Περού και 54% για τη Βραζιλία. Τα περισσότερα από τα χρηματιστήρια της περιοχής παρουσίασαν επίσης κέρδη τους τελευταίους μήνες, ιδιαίτερα εκείνα της Αργεντινής, της Βραζιλίας, της Χιλής και το Περού. Αντίθετα, η χρηματιστηριακή αγορά του Μεξικού σημείωσε απώλειες 3% την περίοδο, λόγω αύξησης των ανησυχιών σχετικά με το αποτέλεσμα των εμπορικών συνομιλιών με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Σχετικά με την αρχή του 2016, τα κέρδη ανήλθαν σε 132% στην περίπτωση της Αργεντινής, 101% στην Ουρουγουάη, 77% στη Βραζιλία, 49% στη Χιλή, 30% στην Κολομβία και 16% στο Μεξικό. Όσον αφορά τις αγορές συναλλάγματος, τα κέρδη ήταν λιγότερο σημαντικά κατά τους τελευταίους τρεις μήνες. Πιο συγκεκριμένα, τα νομίσματα της Χιλής και της Κολομβίας εκτιμώνται μεταξύ 3% και 5%, ενώ αυτά της Βραζιλίας, του Περού και της Παραγουάης ήταν ουσιαστικά αμετάβλητα. Τα νομίσματα της Αργεντινής, της Ουρουγουάης και

ιδιαίτερα το μεξικάνικο πέσο, υποτιμήθηκαν σε ονομαστικούς όρους. Και πάλι όμως, σε σχέση με τις αρχές του 2016, η πλειοψηφία των νομισμάτων της περιοχής έχει δείξει σωρευτική τάση σε πραγματικούς όρους. Η θετική τάση στις χρηματοπιστωτικές αγορές της περιοχής τους τελευταίους μήνες είναι σε αντίθεση με την αδυναμία της οικονομικής δραστηριότητας και τη σταδιακή μείωση της διαφοράς μεταξύ των περιφερειακών επιτοκίων και αυτών των μεγάλων ανεπτυγμένων οικονομιών. Αν και οι προοπτικές ανάκαμψης της οικονομικής δραστηριότητας στηρίζονται σε περιφερειακό επίπεδο οι πρόσφατες επιδόσεις αντικατοπτρίζουν κυρίως τις βελτιώσεις στο παγκόσμιο περιβάλλον. Ειδικά, η σχετική αδυναμία του δολαρίου, η άφθονη παγκόσμια ρευστότητα, ο ρυθμός συσσώρευσης της παγκόσμιας ανάπτυξης και οι αυξήσεις των τιμών των βασικών εμπορευμάτων αποτελούν τους κύριους παράγοντες πίσω από τα κέρδη που καταγράφονται στις χρηματοπιστωτικές αγορές της περιοχής. Όσον αφορά τα εμπορεύματα, αν και οι αυξήσεις των τιμών ήταν γενικές, η ανοδική προσαρμογή στην τιμή του πετρελαίου βρίσκεται όπως συμβαίνει και με ορισμένα μέταλλα όπως ο χαλκός, κάτι που είναι ιδιαίτερα σημαντικό για ορισμένες χώρες της Λατινικής Αμερικής. Στην περίπτωση του χαλκού, οι πρόσφατες αυξήσεις των τιμών (19% τους τελευταίους μήνες του 2017 και 52% από τις αρχές του 2016) οφείλονται κυρίως σε οικονομικούς παράγοντες, και συγκεκριμένα στην υποτίμηση του δολαρίου.

Οι δείκτες εμπιστοσύνης στην περιοχή παρέμειναν γενικά σε επίπεδα που συνδέονται με την απαισιοδοξία, εκτός από το Περού, αν και με κάποια ανάκαμψη σε ορισμένες χώρες. Όσον αφορά τις επιχειρήσεις, η ανάκαμψη ήταν εν μέρει εμπνευσμένη από την ηρεμία στις διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές (και την αύξηση των τιμών των βασικών προϊόντων, ιδίως του χαλκού), αλλά επίσης από τη μείωση του πολιτικού θορύβου και της αβεβαιότητας σε ορισμένες χώρες, ιδίως στην Αργεντινή και σε μικρότερο βαθμό στη Βραζιλία και της Χιλή. Στο Μεξικό, η εμπιστοσύνη στον ιδιωτικό τομέα εξακολούθησε να βελτιώνεται ενόψει της μετριοπάθειας και του νέου τόνου της αμερικανικής κυβέρνησης για την εμπορική της πολιτική. Στην περίπτωση των νοικοκυριών, η πτώση του πληθωρισμού στην πλειοψηφία των χωρών, συνέχισαν να βελτιώνουν την αγοραστική δύναμη και τα επίπεδα εμπιστοσύνης, αλλά την αδυναμία του εργατικού δυναμικού και οι αγορές διατήρησαν το κλίμα απαισιόδοξο σε καθαρούς όρους.

Γράφημα 5 : Καταναλωτική και παραγωγική εμπιστοσύνη, 2016-2017

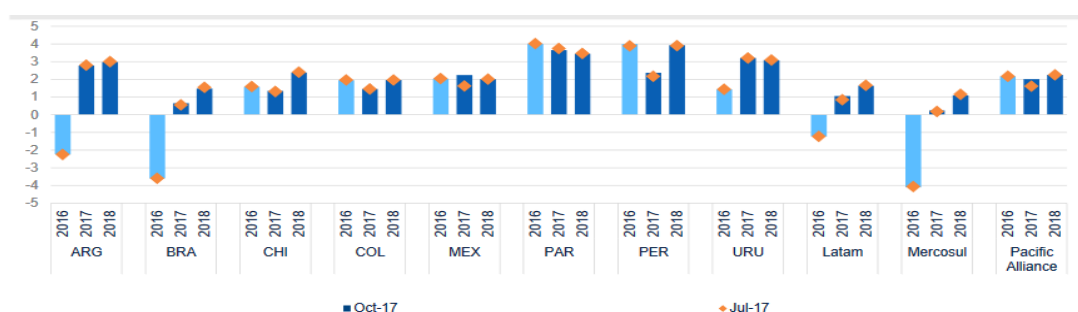
Πηγή : BBVA, Latin America Economic Outlook / 4th quarter 2017

Αυτή η μικρή ανάκαμψη της εμπιστοσύνης, η οποία παραμένει ωστόσο σε μικρό επίπεδο, αντανακλά σε ένα επίπεδο την ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας στην περιοχή, με εξαιρετικά διαφορετικούς βαθμούς δυναμισμού. Για παράδειγμα, η δραστηριότητα συνεχίζει να επιτύχει σημαντικά ρυθμό στην Αργεντινή και εδραιώνει το σημείο καμψής που άρχισε να διακρίνεται στη Βραζιλία το τελευταίο τρίμηνο. Ταυτόχρονα, η ώθηση από τη μεταλλευτική δραστηριότητα έχει χαρακτηρίσει την ανάπτυξη στη Χιλή τα τελευταία χρόνια, ενώ η εγχώρια ζήτηση αύξησε την ανάπτυξη στο Περού. Αντίθετα, η οικονομική δραστηριότητα εξακολουθεί να μην είναι ιδιαίτερα έντονη στην Κολομβία και έχει αρχίσει να επιβραδύνεται στο Μεξικό (παρά τις οικονομικές επιπτώσεις των σεισμών του Σεπτεμβρίου που είναι πολύ περιορισμένες). Η Λατινική Αμερική στο σύνολό της θα πρέπει να αυξηθεί κατά 1,1% το 2017 και 1,6% το 2018. Αυτό επιβεβαιώνει την άποψη για ένα σημείο καμψής για την περιοχή το 2017, μετά από πενταετή επιβράδυνση και δύο έτη (2015 και 2016) συρρίκνωσης. Οι κύριοι οδηγοί αυτής της ανάκαμψης προς τα εμπρός θα είναι ο εξωτερικός τομέας και οι επενδύσεις. Στην περίπτωση του εξωτερικού τομέα, το διεθνές περιβάλλον θα είναι πιο ευνοϊκό για τις εξαγωγές της περιοχής, χάρη στη μεγαλύτερη ανταγωνιστικότητα ως αποτέλεσμα των νομισματικών υποτιμήσεων των τελευταίων ετών, κάποια ανάκαμψη στις τιμές των βασικών εμπορευμάτων και επιτάχυνση του παγκόσμιου ΑεγχΠ όπως αναφέρθηκε προηγουμένως. Οι επενδύσεις θα εξακολουθήσουν να αποτελούν τον κύριο παράγοντα ανάπτυξης στην Αργεντινή, την Κολομβία, ειδικά ενόψει των σχεδίων υποδομής, και στην περίπτωση του Περού, χάρη στη φορολογική ώθηση που

στοχεύει στην ανασυγκρότηση μετά τις ζημιές που προκλήθηκαν από τις καιρικές συνθήκες του El Niño στις αρχές του τρέχοντος έτους. Οι νέες προβλέψεις ανάπτυξης για το 2017 είναι 0,3 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερες από εκείνες του Ιουλίου, ενώ οι τιμές για το 2018 παραμένουν αμετάβλητες. Η αναθεώρηση προς τα άνω των προβλέψεων για το 2017 χαρακτηρίζεται ιδίως από εκείνη που εφαρμόζεται στο Μεξικό, από 1,6% σε 2,2%, λόγω της απροσδόκητης ισχύος της κατανάλωσης και του τομέα των υπηρεσιών, ενώ οι κίνδυνοι που συνδέονται με τις εμπορικές σχέσεις με τις ΗΠΑ έχουν επίσης χαλαρώσει, αν και εξακολουθούν να είναι υψηλές. Έχει επίσης αναθεωρηθεί η ανάπτυξη για το Περού, από 2,2% έως 2,4%, λόγω της αντοχής της εγχώριας ζήτησης τους τελευταίους μήνες. Όσον αφορά το 2018, είναι πιθανό ότι η ανάπτυξη θα είναι κάπως υψηλότερη εάν ορισμένες από τις θετικές τάσεις που παρατηρήθηκαν πρόσφατα στην πλειονότητα των χωρών επιβεβαιωθούν.

Συνολικά, όπως αναφέρεται στις τελευταίες εκθέσεις, η περιφερειακή ανάπτυξη θα είναι χαμηλά, τόσο όσον αφορά το δυναμικό της περιοχής (στο 2,5% έως το 3%) και σε σχέση με την ανάπτυξη που απαιτείται για την επανεκκίνηση της διαδικασίας, μειώνοντας το χάσμα μεταξύ του κατά κεφαλήν εισοδήματος της περιφέρειας και του αντίστοιχου εισοδήματος των αναπτυγμένων οικονομιών. Όπως φαίνεται και στο παρακάτω γράφημα, η περιφερειακή δυναμική εξακολουθεί να είναι εξαιρετικά ανομοιογενής ανά χώρα. Συνεχίζουμε να βλέπουμε την Αργεντινή, το Περού, την Παραγουάη και την Ουρουγουάη ως τις χώρες με τη μεγαλύτερη αναμενόμενη ανάπτυξη για το 2018.

Γράφημα 6 : Ποσοστιαία μεγέθυνση του ΑΕΠ χωρών της Λατινικής Αμερικής, 2016-2018

Source: BBVA Research

Πηγή : BBVA, Latin America Economic Outlook / 4th quarter 2017

Στον πίνακα που ακολουθεί εμφανίζονται συγκεντρωμένα όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη των σημαντικότερων οικονομιών της περιοχής καθώς και η συνολική αναμενόμενη μεγέθυνση για το σύνολο της περιοχής.

Πίνακας 2 : Μακροοικονομικά μεγέθη και προβλέψεις, 2015-2018

GDP (% YoY)					Inflation (% YoY, end of period)				
	2015	2016	2017*	2018*		2015	2016	2017*	2018*
Argentina	2.6	-2.2	2.8	3.0	Argentina	26.9	39.4	21.2	15.5
Brazil	-3.8	-3.6	0.6	1.5	Brazil	10.7	6.3	3.2	4.3
Chile	2.3	1.6	1.3	2.4	Chile	4.4	2.7	2.2	2.9
Colombia	3.1	2.0	1.5	2.0	Colombia	6.8	5.7	4.2	3.2
Mexico	2.7	2.0	2.2	2.0	Mexico	2.1	3.4	6.2	3.7
Paraguay	3.0	4.0	3.7	3.5	Paraguay	3.1	3.9	4.0	4.2
Peru	3.3	4.0	2.4	3.9	Peru	4.4	3.2	2.3	2.2
Uruguay	0.4	1.4	3.2	3.1	Uruguay	9.4	8.1	7.1	7.8
Mercosur	-2.8	-4.1	0.2	1.1					
Pacific Alliance	2.7	2.2	2.0	2.3					
Latin America	-0.4	-1.2	1.1	1.6					

Exchange rate (vs. USD, end of period)					Interest rate (% , end of period)				
	2015	2016	2017*	2018*		2015	2016	2017*	2018*
Argentina	11.4	15.8	18.0	19.5	Argentina	33.00	24.75	26.00	20.00
Brazil	3.87	3.35	3.20	3.35	Brazil	14.25	13.75	7.00	7.00
Chile	704	667	655	665	Chile	3.35	3.50	2.00	2.75
Colombia	3244	3009	3030	2970	Colombia	5.75	7.50	5.25	4.50
Mexico	17.2	20.5	18.7	17.7	Mexico	3.25	5.75	7.00	6.00
Paraguay	5767	5718	5700	5830	Paraguay	5.75	5.50	5.25	5.50
Peru	3.38	3.40	3.28	3.34	Peru	3.75	4.25	3.25	3.25
Uruguay	29.7	28.8	29.5	31.4	Uruguay**	23.23	24.70	23.00	24.00

Current account (% of GDP)					Fiscal balance (% of GDP)				
	2015	2016	2017*	2018*		2015	2016	2017*	2018*
Argentina	-2.7	-2.8	-4.3	-4.6	Argentina	-5.2	-5.9	-6.1	-5.5
Brazil	-3.3	-1.3	-0.5	-0.6	Brazil	-10.2	-9.0	-8.1	-6.8
Chile	-2.0	-1.4	-0.7	-1.8	Chile	-2.1	-2.7	-2.6	-2.1
Colombia	-6.4	-4.4	-4.0	-3.6	Colombia	-3.0	-4.0	-3.6	-3.1
Mexico	-2.9	-2.7	-2.8	-2.9	Mexico	-3.5	-2.6	-2.4	-2.0
Paraguay	-1.0	1.7	0.3	-0.2	Paraguay	-1.8	-1.4	-1.5	-1.5
Peru	-4.8	-2.7	-1.7	-1.9	Peru	-2.1	-2.6	-2.7	-3.3
Uruguay	-2.1	-0.1	-0.4	-1.5	Uruguay	-3.5	-3.9	-3.5	-3.1

COMMODITY FORECASTS				
	2015	2016	2017*	2018*
Oil (Brent crude US\$ per barrel) (average)	53	45	52	57
Soybeans (US\$ per metric ton) (average)	350	363	355	351
Copper (US\$ per lb.) (average)	2.50	2.21	2.76	2.73

Source: BBVA Research
*Forecasts. ** Interest rate on loans.

Πηγή : BBVA, Latin America Economic Outlook / 4th quarter 2017

3.4.2 Ο κοινωνικός πυλώνας της Βιώσιμης Ανάπτυξης στη Λατινική Αμερική

Στην προσπάθειά τους για την μείωση της ακραίας φτώχειας, οι χώρες της περιοχής, εφαρμόζουν διάφορες πολιτικές φορολογίας και διαφορετικά προγράμματα κοινωνικών δαπανών. Στον πίνακα που ακολουθεί εμφανίζονται τα ποσοστά που αποκομίζουν τα κράτη και τα αντίστοιχα ποσοστά που δαπανούνται για την καταπολέμηση του φαινομένου. Τα δεδομένα αφορούν 18 χώρες της περιοχής.

Πίνακας 3 : Ποσοστά ακραίας φτώχειας, αποτελεσματικής φορολογικής επιβάρυνσης και δημόσιες κοινωνικές δαπάνες για το 2010

Cuadro I.2
AMÉRICA LATINA (18 PAÍSES): BRECHAS DE POBREZA EXTREMA ^a, CARGA TRIBUTARIA EFECTIVA Y GASTO PÚBLICO SOCIAL, ALREDEDOR DE 2010
(En porcentajes y dólares de 2005)

Grupos de países	Brecha e incidencia de pobreza extrema ^b (en porcentajes)	Carga tributaria efectiva ^c (en porcentajes)	Gasto social (en porcentajes del PIB) ^d	Gasto social por habitante (en dólares de 2005)	Brecha de pobreza extrema/Carga tributaria efectiva
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5) = (1) / (2)
Pobreza extrema muy alta ^e	3,5 (30,4)	16,9	12,3	182	0,21
Pobreza extrema alta ^f	0,6 (14,5)	15,6	11,0	389	0,04
Pobreza extrema media ^g	0,36 (10,1)	16,1	10,9	584	0,02
Pobreza extrema baja ^h	0,17 (5,5)	21,4	21,2	1 344	0,01

Fuente: Comisión Económica para América Latina y el Caribe (CEPAL), sobre la base de información oficial.

^a La brecha de pobreza extrema es la cuantía de recursos anuales que se requiere para que todos los hogares en esa situación dispongan del ingreso suficiente para alcanzar ese umbral. Corresponde a la primera columna del cuadro y está expresada como porcentaje del PIB.

^b En la columna (1) la primera cifra corresponde a la brecha de pobreza extrema como porcentaje del PIB y la cifra entre paréntesis al porcentaje de población en pobreza extrema.

^c La carga tributaria corresponde a los ingresos tributarios del gobierno central, incluidas las contribuciones al seguro social. En la Argentina, Bolivia (Estado Plurinacional de), Brasil, Chile, Colombia y Costa Rica, los ingresos tributarios corresponden al gobierno general.

^d En la columna (3) la cifra entre paréntesis corresponde al gasto público social por habitante en dólares de 2000.

^e Bolivia (Estado Plurinacional de), Guatemala, Honduras, Nicaragua y Paraguay.

^f Colombia, Ecuador, El Salvador y República Dominicana.

^g Panamá, Perú y Venezuela (República Bolivariana de).

^h Argentina, Brasil, Chile, Costa Rica, México y Uruguay.

Πηγή : CEPAL, base de datos CEPALSTAT

Χώρες με ποσοστά ακραίας φτώχειας πολύ υψηλά, είναι η Βολιβία, η Γουατεμάλα, η Ονδούρα, η Νικαράγουα και η Παραγουάη. Χώρες με υψηλή ακραία φτώχεια είναι η Κολομβία, το Εκουαδόρ, το Ελ Σαλβαδόρ και η Δομινικανή Δημοκρατία. Με μέτρια ποσοστά ακραίας φτώχειας εμφανίζονται ο Παναμάς, το Περού, και η Βενεζουέλα. Τέλος χαμηλά ποσοστά ακραίας φτώχειας έχουν επιτύχει η Αργεντινή, η Βραζιλία, η Χιλή, η Κόστα Ρίκα και η Ουρουγουάη. Παρατηρούμε επίσης ότι η τελευταία κατηγορία κρατών εμφανίζει και τα μεγαλύτερα ποσοστά αποτελεσματικής φορολογικής επιβάρυνσης και κοινωνικής δαπάνης.

Όπως είναι φυσικό, όλες οι χώρες της περιοχής δεν έχουν επιτύχει στον ίδιο βαθμό τον στόχο για την καταπολέμηση της ακραίας φτώχειας και της μείωσης της παιδικής θνησιμότητας. Σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα, όσον αφορά την εξάλειψη της ακραίας φτώχειας, χώρες όπως η Αργεντινή, η Βολιβία, η Βραζιλία, η Κολομβία, το Εκουαδόρ, το Περού και η Νικαράγουα, για την δεκαετία του 2000, βρίσκονταν σε τροχιά επίτευξης του στόχου που είχαν θέσει. Από την άλλη πλευρά, χώρες όπως ο Παναμάς, η Παραγουάη, η Βενεζουέλα, το Ελ Σαλβαδόρ και η Δομινικανή Δημοκρατία, βρίσκονταν εκτός τροχιάς. Άλλες χώρες, όπως η Χιλή, το Μεξικό, η Γουατεμάλα, η Ονδούρα δεν είχαν καταφέρει να επιτύχουν τους στόχους που είχαν θέσει⁸¹.

Πίνακας 4 : Πρόοδος της μείωσης της ακραίας φτώχειας και της παιδικής θνησιμότητας για τη δεκαετία του 2000

AMÉRICA LATINA Y EL CARIBE: PROGRESO EN LA REDUCCIÓN DE LA POBREZA EXTREMA Y LA MORTALIDAD INFANTIL EN LA DÉCADA DE 2000 Y TRAYECTORIA HACIA SU CUMPLIMIENTO

Meta de reducción de la pobreza extrema			
Aceleraron el progreso hacia la meta		No aceleraron el progreso hacia la meta	
En trayectoria	Fuera de trayectoria	En trayectoria	Fuera de trayectoria
Argentina	El Salvador	Chile	Costa Rica
Bolivia (Estado Plurinacional de)	Panamá		Guatemala
Brasil	Paraguay		Honduras
Colombia	República Dominicana		México
Ecuador	Venezuela		Uruguay
Nicaragua	(República Bolivariana de)		
Perú			

Meta de reducción de la mortalidad infantil			
Aceleraron el progreso hacia la meta		No aceleraron el progreso hacia la meta	
En trayectoria	Fuera de trayectoria	En trayectoria	Fuera de trayectoria
Brasil	Argentina	Chile	Costa Rica
El Salvador	Belice	Ecuador	Haití
México	Bolivia (Estado Plurinacional de)	Guatemala	Panamá
Perú	Colombia		Trinidad y Tabago
	Guyana		
	Honduras		
	Jamaica		
	Nicaragua		
	Paraguay		
	República Dominicana		
	Uruguay		
	Venezuela (República Bolivariana de)		

Πηγή : CEPAL, base de datos CEPALSTAT

Για το πρόβλημα της παιδικής θνησιμότητας, τα αποτελέσματα δεν ήταν τα επιθυμητά για το σύνολο των χωρών της περιοχής, τη δεκαετία του 2000. Οι μόνες χώρες της περιοχής που βρίσκονταν σε τροχιά επίτευξης των στόχων, ήταν η Βραζιλία, το Ελ Σαλβαδόρ, το Μεξικό και το Περού. Εδώ θα πρέπει να αναφέρουμε

⁸¹ Desarrollo sostenible en América Latina y el Caribe Seguimiento de la agenda de las Naciones Unidas para el desarrollo post-2015 y Río+20 Versión preliminar, eds. Naciones Unidas, 2013, σελ. 23.

πως ανάμεσα στις χώρες που πέτυχαν υψηλά αποτελέσματα στην καταπολέμηση της ακραίας φτώχειας και της παιδικής θνησιμότητας, υπήρχαν και χώρες που εμφάνιζαν μεγάλα ποσοστά στις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας.

Η εκπαίδευση αποτελεί έναν από τους βασικούς παράγοντες για να ξεφύγει ένα ποσοστό του πληθυσμού από τις καταστάσεις ακραίας φτώχειας και κοινωνικής στασιμότητας. Στον παρακάτω πίνακα, για τέσσερις επιλεγμένες χώρες της περιοχής εμφανίζεται το ποσοστό του παιδικού πληθυσμού που είχε εγγραφεί το 2010 στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και ποιος ήταν ο στόχος για το 2015. επίσης παρουσιάζεται και το επιπλέον κόστος που θα έπρεπε να δαπανήσουν τα κράτη για την κάλυψη των νέων αναγκών.

Πίνακας 5 : Εκτίμηση πρόσθετου κόστους για την καθολική καθιέρωση της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης

AMÉRICA LATINA (PAÍSES SELECCIONADOS): ESTIMACIÓN DEL COSTO DE LA UNIVERSALIZACIÓN DE LA EDUCACIÓN PRIMARIA

País	Tasa neta de matrícula en educación primaria (en porcentajes)		Costo adicional al gasto actual (en millones de dólares de 2000)					Costo adicional total (en porcentajes del PIB de 2011)	
	2010	Meta para 2015	2011	2012	2013	2014	2015		Total
Ecuador	46,2	80,0	10	20	30	40	50	150	0,61
República Dominicana	78,3	91,9	8	17	26	34	43	128	0,41
Perú	93,7	97,7	6	12	18	24	30	90	0,10
Argentina	98,3	99,4	12	24	36	48	61	181	0,04
Total^a			242	484	726	966	1 206	3 634	0,13

Fuente: Comisión Económica para América Latina y el Caribe (CEPAL)/Organización de Estados Iberoamericanos para la Educación, la Ciencia y la Cultura (OEI), "Metas educativas 2021: estudio de costos", *Documentos de Proyectos*, N° 327 (LC/W.327), Santiago de Chile, julio de 2010.

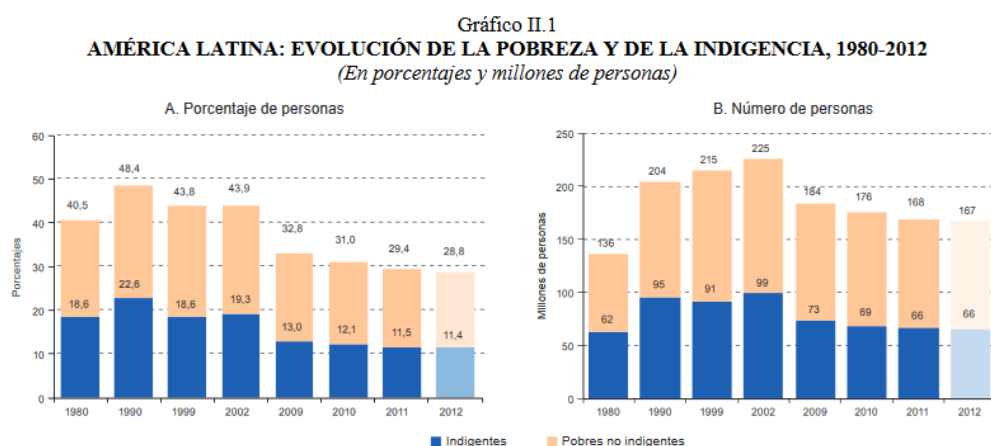
^a Países iberoamericanos, sin incluir España ni Portugal.

Πηγή : CEPAL, base de datos CEPALSTAT

Παρατηρούμε ότι η χώρα με το μεγαλύτερο πρόβλημα είναι το Εκουαδόρ, μιας και το 2010 είχε το χαμηλότερο ποσοστό εγγραφών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και άρα θα έπρεπε να καλύψει μεγαλύτερο κενό. Επίσης μεγάλο είναι το χρηματικό ποσό που θα πρέπει να δαπανηθεί για την κάλυψη των νέων αναγκών. Το συνολικό ποσό μέχρι το 2015 υπολογιζόταν συνολικά ως 150 εκατομμύρια δολάρια. Από την άλλη πλευρά, η Αργεντινή είναι η χώρα με τα καλύτερα ποσοστά στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Αν και ως ποσοστό του ΑΕΠ, το επιπλέον κόστος είναι από τα πιο χαμηλά, αριθμητικά είναι μεγαλύτερο από το αντίστοιχο του Εκουαδόρ.

Χαρακτηριστική είναι η εξέλιξη του ποσοστού της φτώχειας και της ένδειας για ολόκληρη την περιοχή της Λατινικής Αμερικής. Στο παρακάτω γράφημα παρουσιάζεται η εξέλιξη αυτή από το 1980 έως το 2012. παρατηρούμε ότι το 1990 παρουσιάστηκαν τα μεγαλύτερα ποσοστά, ως απόλυτα μεγέθη, η χειρότερη χρονιά ήταν το 2002, τόσο ως προς τη φτώχεια όσο και ως προς την ένδεια.

Γράφημα 7 : Εξέλιξη της φτώχειας και της ένδειας στη Λατινική Αμερική, 1980-2012

Fuente: Comisión Económica para América Latina y el Caribe (CEPAL), *Panorama Social de América Latina, 2012* (LC/G.2557-P), Santiago de Chile, 2012.

Πηγή : CEPAL, base de datos CEPALSTAT

Το θετικό είναι ότι από το 2002 και μετά, τα ποσοστά αυτά ακολουθούν μία καθοδική πορεία. Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 είχε ένα αρνητικό αντίκτυπο, αν και σύντομο και χαμηλής έντασης, σε σχέση με τους δείκτες της φτώχειας και της ένδειας για την περιοχή.

Η άνοδος των τιμών των τροφίμων του 2007-2008, η χρηματοπιστωτική κρίση του 2008-2009 και η παγκόσμια αβεβαιότητα από το 2011 και μετά, ανάγκασε τα κράτη της περιοχής να λάβουν ορισμένα μέτρα και να επανακαθορίσουν τις μακροοικονομικές πολιτικές τους. Για να αντιμετωπίσουν την αύξηση των τιμών των τροφίμων, προχώρησαν σε αναπροσανατολισμό των δαπανών και των φόρων, για να αποφύγουν τα υφεσιακά αποτελέσματα της αύξησης των τιμών. Για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης του 2008, προσπάθησαν να σταθεροποιήσουν την εσωτερική ζήτηση, μέσω της αύξησης των δημοσίων δαπανών. Με την συνέχιση της κρίσης και της παγκόσμιας αβεβαιότητας, οι χώρες της περιοχής ξεκίνησαν τις

φορολογικές μεταρρυθμίσεις με σκοπό να ενοποιήσουν τις οικονομικές τους πολιτικές.

Πίνακας 6 : Αναπροσανατολισμός κύριων μακροοικονομικών πολιτικών στη Λατινική Αμερική για την αντιμετώπιση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, 2007-2011

AMÉRICA LATINA: ORIENTACIÓN DE LAS PRINCIPALES POLÍTICAS MACROECONÓMICAS ANTE COYUNTURAS DESFAVORABLES DE LA ECONOMÍA MUNDIAL, 2007-2011

Coyuntura	Política fiscal	Política monetaria, cambiaria y macroprudencial
Auge de los precios de los alimentos y los combustibles (2007-2008)	Reorientación del gasto y los impuestos para evitar los efectos regresivos del aumento de precios	Políticas restrictivas y de apreciación cambiaria
Crisis financiera mundial (2008-2009)	Estabilización de la demanda interna mediante el aumento del gasto público	Aumentos de la liquidez para enfrentar el impacto de la crisis
Incertidumbre internacional a partir del segundo semestre de 2011	Inicio de reformas tributarias para consolidar las finanzas públicas	Predominio de la cautela en el manejo de las principales variables de la política monetaria y cambiaria

Fuente: Comisión Económica para América Latina y el Caribe (CEPAL), *Estudio Económico de América Latina y el Caribe 2012* (LC/G.2546-P), Santiago de Chile, 2012.

Πηγή : CEPAL, base de datos CEPALSTAT

Για την αντιμετώπιση των προβλημάτων της φτώχειας, της πείνας και του υποσιτισμού, οι χώρες της Λατινικής Ευρώπης και της Καραϊβικής άρχισαν να συζητούν τρόπους για την τόνωση του ενδοπεριφερειακού εμπορίου τροφίμων. Στις 5 Ιουνίου 2014, στο Σαντιάγο της Χιλής, το ενδοπεριφερειακό εμπόριο τροφίμων ήταν το κύριο θέμα της συνάντησης. Στη συνάντηση συμμετείχαν οι Υφυπουργοί της Κόστα Ρίκα, της Βενεζουέλας, της Βολιβίας, εμπειρογνώμονες από 8 χώρες, καθώς και εκπρόσωποι των Petrocaribe, ALBA, MERCOSUR, ALADI και FAO. Στη συνάντηση συζητήθηκαν θέματα όπως η πρόσβαση και η διαθεσιμότητα των τροφίμων, των δημοσίων αγορών προς την οικογενειακή γεωργία και των εμπορικών συμφωνιών και της ολοκλήρωσης μεταξύ των χωρών. Επίσης συζητήθηκαν σχέδια για επισιτιστική ασφάλεια, δημόσιες πολιτικές για την υγιεινή διατροφή και την πολιτική και υλικοτεχνική υποδομή, παράγοντες που επηρεάζουν το διαπεριφερειακό εμπόριο.

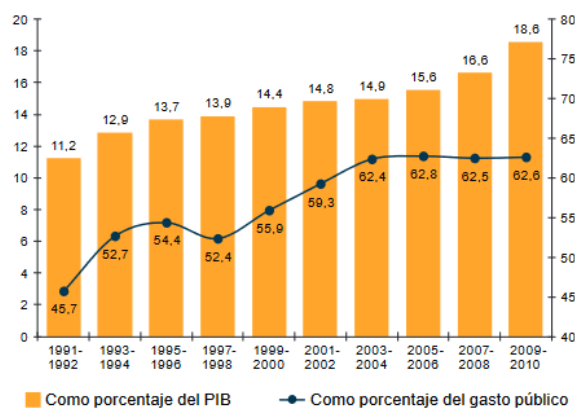
Σύμφωνα με τον FAO, τα τελευταία τριάντα χρόνια, η περιφερειακή γεωργία γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη, με σημαντική ανάπτυξη της παραγωγής καλαμποκιού, σόγιας και (σε μικρότερο βαθμό) ζάχαρης. Χάρη στον πλούτο των φυσικών πόρων,

των υδάτων και των γαιών, η περιοχή έχει ευρεία περιθώρια για να αυξήσει την παραγωγικότητα και την αυτάρκεια μέσω των ενδοπεριφερειακών συναλλαγών. Το 2012, το 43% των εισαγωγών τροφίμων προερχόταν από χώρες στην ίδια περιοχή, γεγονός που αποδεικνύει τη σημασία της προώθησης της ολοκλήρωσης και του εμπορίου γεωργικών προϊόντων διατροφής μεταξύ των χωρών. Η περιοχή παράγει περισσότερα τρόφιμα από αυτά που απαιτούνται για την κάλυψη των αναγκών σε τρόφιμα όλων των κατοίκων της, με μέση διαθεσιμότητα ενεργειακής κατανάλωσης κοντά σε 3.000 kcal / άτομο / ημέρα, υψηλότερη από τον παγκόσμιο μέσο όρο.

Η αύξηση των κοινωνικών δαπανών, καθώς και η αύξηση του ποσοστού τους ως μέρος του ΑΕΠ, αποτελεί ένα δείκτη για την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης, εφόσον έχουν σαν σκοπό να αποδώσουν κοινωνική δικαιοσύνη και προοπτικές ανάπτυξης προς όλους τους πολίτες τους. Σε 21 χώρες της λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής, η εξέλιξη των δημόσιων κοινωνικών δαπανών, αλλά και το ποσοστό τους ως προς το ΑΕΠ, από το 1991 έως και το 2010, ήταν συνεχώς αυξανόμενη. Από το γράφημα που ακολουθεί παρατηρούμε ότι ενώ το 1991, η συνολική δημόσια κοινωνική δαπάνη των χωρών, αποτελούσε το 45,7%, το 2010 έφτασε να αποτελεί το 62,6%, όπου παρατηρείται ταυτόχρονα και μία σταθεροποίηση.

Γράφημα 8 : Εξέλιξη των δημόσιων κοινωνικών δαπανών σε 21 χώρες της Λατινικής Αμερικής, 1991-2010

AMÉRICA LATINA Y EL CARIBE (21 PAÍSES)^a: EVOLUCIÓN DEL GASTO PÚBLICO SOCIAL, Y PARTICIPACIÓN DE ESTE EN EL GASTO TOTAL, 1991-1992 A 2009-2010
(En porcentajes del PIB y del gasto público total)

Fuente: Comisión Económica para América Latina y el Caribe (CEPAL), *Panorama Social de América Latina, 2012* (LC/G.2557-P), Santiago de Chile, 2012.

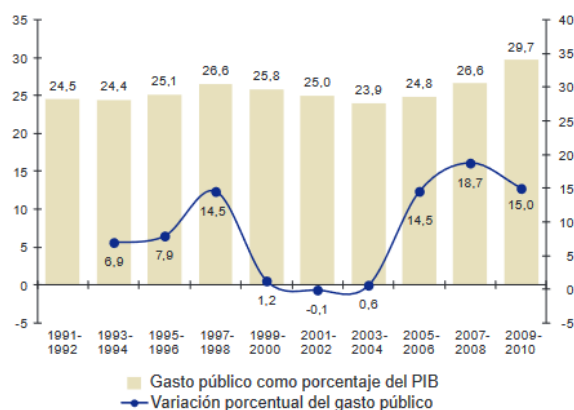
^a Promedio ponderado de los países.

Πηγή : CEPAL, base de datos CEPALSTAT

Επίσης την ίδια τάση ακολούθησαν και οι συνολικές δημόσιες δαπάνες. Δηλαδή, υπήρχε μία τάση αύξησής τους ως ποσοστό του συνολικού ΑΕΠ για το σύνολο των 21 κρατών που εξετάστηκαν. Στον παρακάτω πίνακα, εμφανίζεται ταυτόχρονα και η ποσοστιαία διετής διακύμανση. Παρατηρούμε ότι την περίοδο από το 1999-2000 έως και το 2003-2004, υπήρχε μία σημαντική πτώση των δαπανών, η οποία στη συνέχεια ακολουθήθηκε από μία αλματώδη αύξηση. Τα κράτη για να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν την φτώχεια, δαπάνησαν μεγάλα ποσά σε προγράμματα καταπολέμησης.

Γράφημα 9 : Εξέλιξη συνολικών δημοσίων δαπανών και τάσης διετούς διακύμανσης σε 21 χώρες της Λατινικής Αμερικής, 1991-2010

AMÉRICA LATINA Y EL CARIBE (21 PAÍSES)^a: EVOLUCIÓN DEL GASTO PÚBLICO TOTAL^b, Y TASAS DE VARIACIÓN BIENAL, 1991-1992 A 2009-2010
(En porcentajes del PIB y tasas porcentuales de variación)

Fuente: Comisión Económica para América Latina y el Caribe (CEPAL), *Panorama Social de América Latina, 2012* (LC/G.2557-P), Santiago de Chile, 2012.

^a Promedio ponderado de los países.

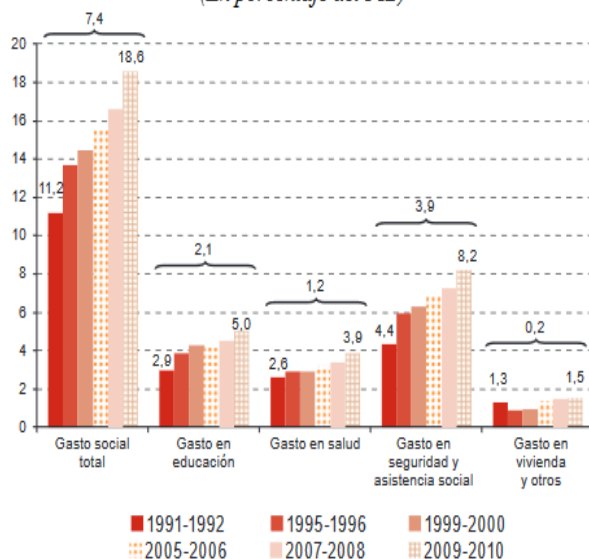
^b Las cifras de gasto público total corresponden a cifras oficiales provenientes por lo general de la clasificación funcional del gasto público y pueden no coincidir con las originadas en el uso de la clasificación económica del mismo.

Πηγή : CEPAL, base de datos CEPALSTAT

Αναλύοντας την κατανομή των δημοσίων κοινωνικών δαπανών ανά τομείς, παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο μέρος αυτών δαπανάται στον τομέα της κοινωνικής ασφάλειας και βοήθειας. Δεύτερος τομέας όσον αφορά την κατανομή των κοινωνικών δαπανών, είναι ο τομέας της εκπαίδευσης. Για το 2010 η δαπάνη για την εκπαίδευση αποτελούσε το 5% των κοινωνικών δαπανών, ακολουθώντας μία αυξητική τάση. Τρίτος τομέας ήταν ο τομέας της υγείας και στη συνέχεια ακολουθούσε ο τομέας της κοινωνικής στέγασης και λοιπών δαπανών. Σε όλες τις κατηγορίες όπως φαίνεται και από τον παρακάτω πίνακα εμφανίζεται μία συνεχή αυξητική τάση.

Γράφημα 10 : Εξέλιξη συνολικών δημοσίων δαπανών ανά τομέα σε 21 χώρες της Λατινικής Αμερικής, 1991-2010

AMÉRICA LATINA Y EL CARIBE (21 PAÍSES): EVOLUCIÓN DEL GASTO PÚBLICO SOCIAL POR SECTORES, 1990-1992 A 2009-2010
(En porcentaje del PIB)

Fuente: Comisión Económica para América Latina y el Caribe (CEPAL), *Panorama Social de América Latina, 2012* (LC/G.2557-P), Santiago de Chile, 2012.

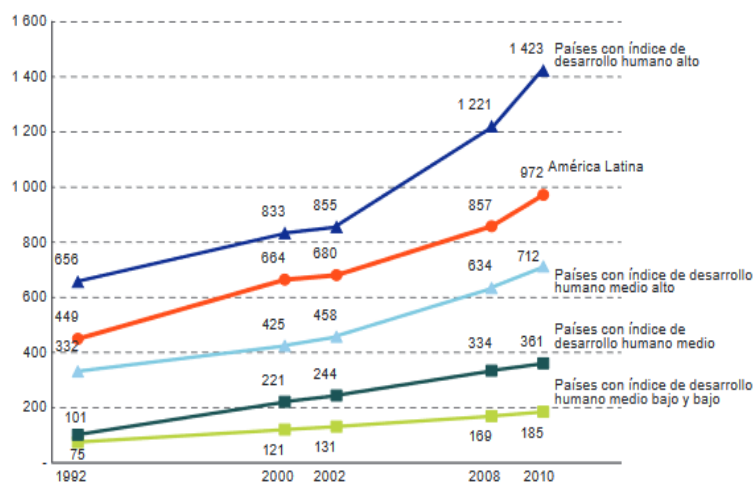
^a Promedio ponderado de los países.

Πηγή : CEPAL, base de datos CEPALSTAT

Συνεχίζοντας την ανάλυση για την εξέλιξη των δημοσίων κοινωνικών δαπανών, για την περιοχή της Λατινικής Αμερικής, μπορούμε να εξάγουμε και περαιτέρω συμπεράσματα που ισχυροποιούν τη θέληση των χωρών για βιώσιμη ανάπτυξη και ισχυροποίηση του κοινωνικού πυλώνα. Από το γράφημα που ακολουθεί, μπορούμε να δούμε ότι η συνολική εξέλιξη της δημόσιας κοινωνικής δαπάνης, της Λατινικής Αμερικής, βρίσκεται μεταξύ των χωρών με υψηλό δείκτη ανθρώπινης ανάπτυξης και των χωρών με δείκτη ανθρώπινης ανάπτυξης μέτρια υψηλό. Αυτό μας δείχνει πως οι χώρες που έχουν υψηλό η μέτρια υψηλό δείκτη ανθρώπινης ανάπτυξης, συνεχίζουν να δαπανούν μεγάλα χρηματικά ποσά για τις κοινωνικές δαπάνες. Η ανοδική πορεία του μεριδίου των κοινωνικών δαπανών σε όλες τις κατηγορίες των χωρών είναι κάτι αναμφίβολα θετικό.

Γράφημα 11 : Εξέλιξη των κ.κ. δημοσίων κοινωνικών δαπανών για τη Λατινική Αμερική, 1990-2010

AMÉRICA LATINA: EVOLUCIÓN DEL GASTO PÚBLICO SOCIAL PER CÁPITA, 1990-2010 ^a
(En dólares de 2005)

Fuente: Comisión Económica para América Latina y el Caribe (CEPAL), *Panorama Social de América Latina, 2012* (LC/G.2557-P), Santiago de Chile, cuadro 40 del anexo estadístico, 2012.

^a América Latina: promedio ponderado. Grupos de países ordenados según el índice de desarrollo humano: promedio simple (véase el cuadro 1 del anexo).

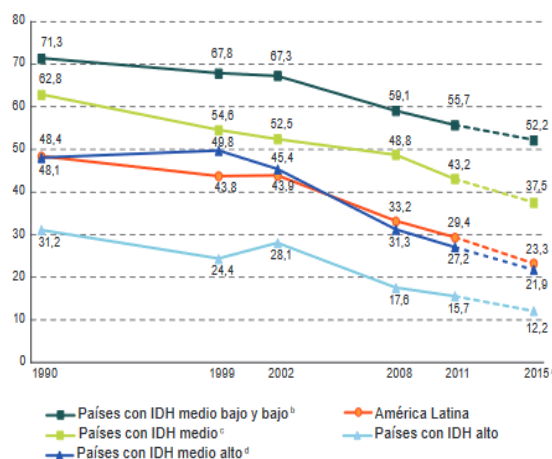
Πηγή : CEPAL, base de datos CEPALSTAT

Η αύξηση των κοινωνικών δαπανών, οδήγησε σε συνδυασμό και με άλλες πολιτικές στην συνεχιζόμενη μείωση του ποσοστού της φτώχειας, ένας από τους πιο σημαντικούς στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης. Από το 1990 έως και το 2015 υπήρξε μία συνεχιζόμενη μείωση του συγκεκριμένου ποσοστού. Στο παρακάτω γράφημα είναι εμφανής η καθοδική πορεία του ποσοστού και στις τέσσερις κατηγοριοποιήσεις, σύμφωνα με τον δείκτη ανθρώπινης ανάπτυξης. Παρατηρούμε επίσης ότι ο δείκτης για το σύνολο της Λατινικής Αμερικής ακολουθεί και αυτός καθοδική πορεία και βρίσκεται πιο κοντά με τις χώρες της Λατινικής Αμερικής που έχουν υψηλό και μέτρια υψηλό επίπεδο ανθρώπινης ανάπτυξης. Οι χώρες που ανήκουν στις υπόλοιπες δύο κατηγορίες, δηλαδή με χαμηλό ή μέτριο επίπεδο ανθρώπινης ανάπτυξης, βρίσκονται σχετικά μακριά από τον συνολικό δείκτη των χωρών. Αν και το επίπεδο της φτώχειας ήταν μεγαλύτερο στην εκκίνηση της προσπάθειας και έχουν καλύψει

αρκετό έδαφος, θα πρέπει να εντείνουν τις προσπάθειες για να πλησιάσουν τον μέσο όρο της περιοχής⁸².

Γράφημα 12 : Εξέλιξη του ποσοστού της φτώχειας σε σχέση με το επίπεδο ανθρώπινης ανάπτυξης

AMÉRICA LATINA (GRUPOS PAÍSES SELECCIONADOS): EVOLUCIÓN DE LA POBREZA SEGÚN ÍNDICE DE DESARROLLO HUMANO (IDH), 1990-2015
(En porcentajes)

Fuente: Comisión Económica para América Latina y el Caribe (CEPAL), sobre la base de tabulaciones especiales de las encuestas de hogares de los respectivos países.

^a Proyecciones.

^b Bolivia (Estado Plurinacional de), Guatemala, Haití, Honduras y Nicaragua.

^c Colombia, El Salvador, Paraguay y República Dominicana.

^d Argentina, Chile, Costa Rica, Cuba, México y Uruguay.

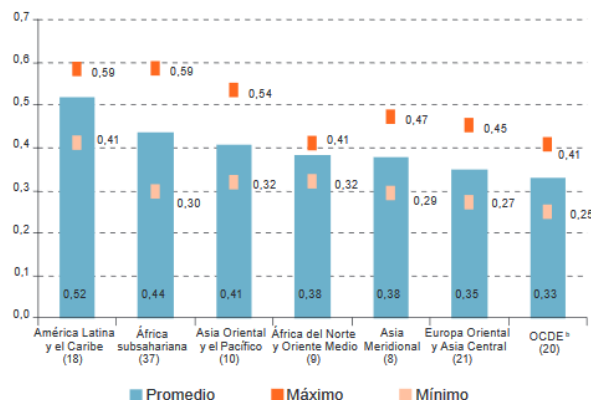
Πηγή : CEPAL, base de datos CEPALSTAT

Σημαντικό για την βιώσιμη ανάπτυξη μιας κοινωνίας, ενός κράτους ή μίας περιφέρειας-περιοχής, είναι να μην εμφανίζονται έντονες οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες στο εσωτερικό της. Ο Συντελεστής GINI είναι ένα από τους κατάλληλους συντελεστές για την μέτρηση περιφερειακών ανισοτήτων. Στο επόμενο γράφημα παρουσιάζεται ο δείκτης αυτός για τη Λατινική Αμερική, αλλά και για τις υπόλοιπες περιοχές του κόσμου. Παρατηρούμε ότι για τη περίοδο γύρω από το 2009, ο δείκτης GINI είναι ισορροπημένος για την περιοχή που εξετάζουμε, δηλαδή βρίσκεται σχεδόν στο μέσο μεταξύ της μέγιστης και της ελάχιστης τιμής.

⁸²Desarrollo sostenible en América Latina y el Caribe Seguimiento de la agenda de las Naciones Unidas para el desarrollo post-2015 y Río+20 Versión preliminar, eds. Naciones Unidas, 2013, σελ. 71-72.

Γράφημα 13 : Συγκέντρωση του Συντελεστή GINI για τη Λατινική Αμερική και τις άλλες περιοχές, 2009

AMÉRICA LATINA Y OTRAS REGIONES DEL MUNDO: COEFICIENTE DE CONCENTRACIÓN DE GINI, ALREDEDOR DE 2009^a

Fuente: Comisión Económica para América Latina y el Caribe (CEPAL), sobre la base de tabulaciones especiales de las encuestas de hogares de los respectivos países; Banco Mundial, World Development Indicators [en línea].

^a Los datos regionales aparecen expresados en promedios simples. En el cálculo se consideró la última observación disponible en cada país sobre el período 2000-2009.

^b Organización de Cooperación y Desarrollo Económicos.

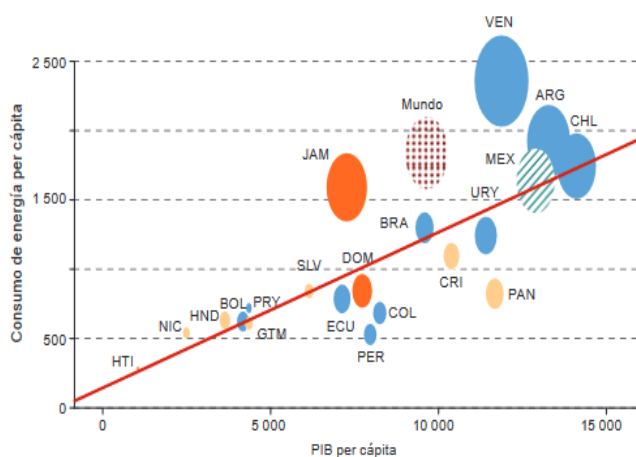
Πηγή : Comisión Económica para América Latina y el Caribe (CEPAL)

3.4.3 Ο περιβαλλοντικός πυλώνας της Βιώσιμης Ανάπτυξης στη Λατινική Αμερική

Η βιώσιμη ανάπτυξη απαιτεί και μία βιομηχανική υποδομή, διαφορετική από αυτήν που κυριαρχεί σήμερα στην πλειοψηφία των κρατών της περιοχής. Το τρέχων μοντέλο ανάπτυξης εξαρτάται από τα συγκριτικά πλεονεκτήματα, τα οποία βασίζονται στην αφθονία και την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων. Αυτή η αφθονία προκαταλαμβάνει την κατεύθυνση των επενδύσεων, των καινοτομιών και της τεχνολογικής ανάπτυξης και ενθαρρύνει την εντατική χρήση των ορυκτών πόρων για παραγωγή ενέργειας, γεγονός που δημιουργεί μία ισχυρή συσχέτιση μεταξύ της αύξησης του ΑΕΠ, της κατανάλωσης ενέργειας και των ρυπογόνων εκπομπών. Αυτή η συνέχιση του κυρίαρχου προτύπου, στον τομέα της παραγωγής και κατανάλωσης ενέργειας, σε συνδυασμό με την έλλειψη λογιστικής εκτίμησης των αρνητικών εξωτερικοτήτων, που συνδέεται με την υποβάθμιση των φυσικών πόρων και των οικοσυστημάτων, έχει επιβραδύνει τη διαρθρωτική αλλαγή υπέρ των δραστηριοτήτων, που είναι πιο αποτελεσματικές και με λιγότερες επιπτώσεις για το περιβάλλον και την υγεία. Στο παρακάτω γράφημα παρουσιάζεται η συσχέτιση του κ.κ. ΑΕΠ των χωρών της περιοχής με την κ.κ. κατανάλωση ενέργειας.

Γράφημα 14 : κ.κ. ΑΕΠ και κ.κ. κατανάλωση ενέργειας στη Λατινική Αμερική, 2008

AMÉRICA LATINA: PIB PER CÁPITA Y CONSUMO DE ENERGÍA PER CÁPITA, 2008^a
(En kilogramos equivalentes de petróleo y dólares PPA de 2005)

Fuente: Comisión Económica para América Latina y el Caribe (CEPAL), *Cambio estructural para la igualdad: Una visión integrada del desarrollo* (LC/G.2524(SES.34/3)), Santiago de Chile, julio de 2012.

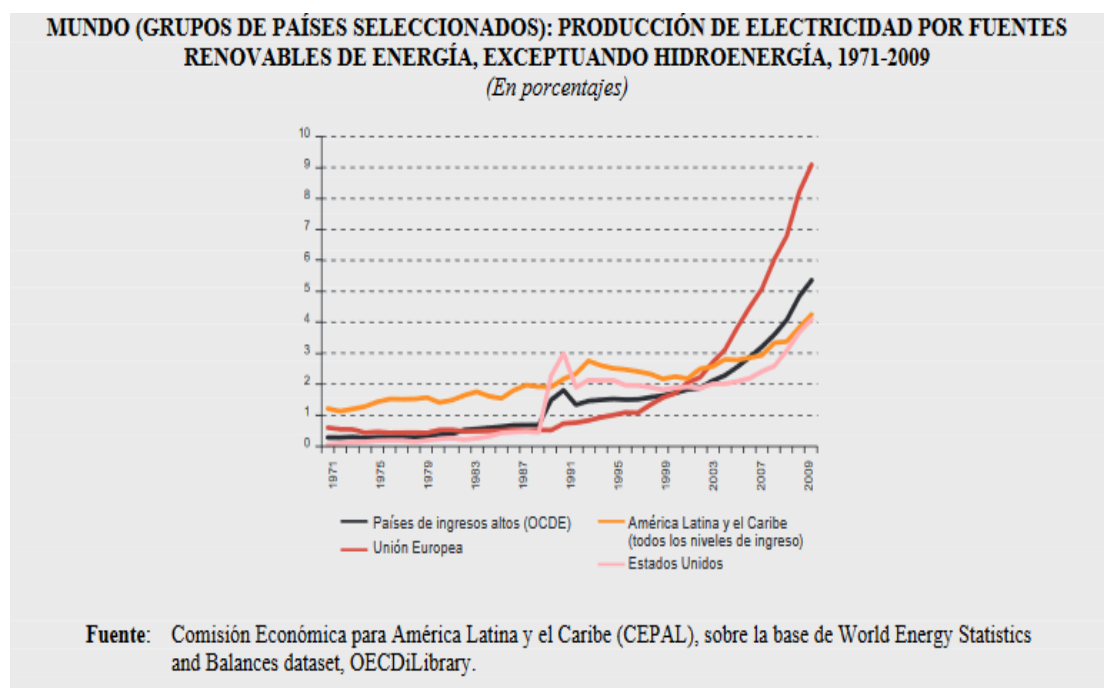
Πηγή : Comisión Económica para América Latina y el Caribe (CEPAL), Cambio estructural para la igualdad: Una visión integrada del desarrollo (LC/G.2524(SES.34/3)), Santiago de Chile, julio de 2012.

Η μεταβολή του παραδείγματος, όταν εξακολουθεί να υπάρχει ευελιξία και εναλλακτικές διαδρομές, είναι αποτέλεσμα της πολιτικής απόφασης των κοινωνιών, έτσι ώστε να κατευθύνουν την παραγωγή και την τεχνολογία στις κατευθύνσεις που να προστατεύσουν το περιβάλλον και τις μελλοντικές γενιές μακροπρόθεσμα. Αυτό ανοίγει ένα πλαίσιο για νομιμότητα και διεθνή συνεργασία⁸³.

Σε σχέση με την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές, εξαιρουμένης της υδροηλεκτρικής ενέργειας, παρατηρούμε ότι η περιοχή της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής, ενώ ήταν μεγαλύτερη από το σύνολο των χωρών του ΟΟΣΑ και της ΕΕ, από το 2000 και μετά άρχισε να υπολείπεται σημαντικά. Όπως φαίνεται και από το παρακάτω γράφημα, το 2009, το σύνολο των χωρών της περιοχής παρήγαγε περίπου το ίδιο ποσοστό ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές με τις ΗΠΑ.

⁸³ Desarrollo sostenible en América Latina y el Caribe Seguimiento de la agenda de las Naciones Unidas para el desarrollo post-2015 y Río+20 Versión preliminar, eds. Naciones Unidas, 2013, σελ. 89.

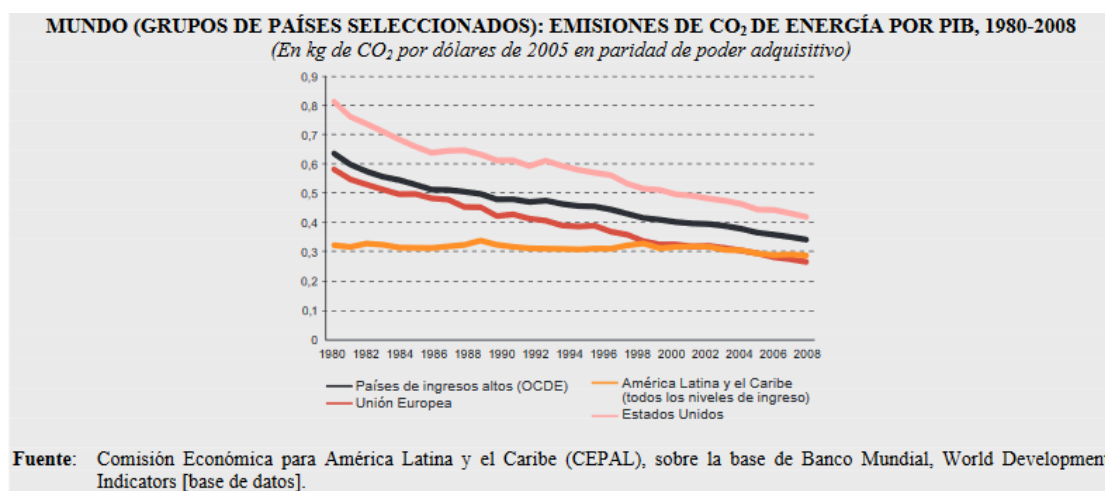
Γράφημα 15 : Παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, εξαιρουμένης της υδροηλεκτρικής, ανά περιοχές του κόσμου, 1971-2009

Πηγή : Comisión Económica para América Latina y el Caribe (CEPAL), sobre la base de World Energy Statistics and Balances dataset, OECDiLibrary.

Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγουμε αν εξετάσουμε και τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα για τις ίδιες περιοχές και το ίδιο περίπου διάστημα. Παρατηρούμε, σύμφωνα και με το γράφημα που ακολουθεί, ότι όλες οι περιοχές έχουν μειώσει σταθερά τις εκπομπές ρύπων, εκτός από την περιοχή της Λατινικής Αμερικής. Στην περιοχή μελέτης, υπάρχει μία πάρα πολύ μικρή μείωση. Θα πρέπει βέβαια να τονίσουμε, ότι οι υπόλοιπες περιοχές ξεκίνησαν από ένα πολύ υψηλότερο επίπεδο ρύπων.

Γράφημα 16 : Εκπομπές CO2 ανά περιοχές του κόσμου, 1980-2008

Πηγή : Comisión Económica para América Latina y el Caribe (CEPAL), sobre la base de Banco Mundial, World Development Indicators [base de datos].

3.4.4 Ο πολιτικός πυλώνας της Βιώσιμης Ανάπτυξης στη Λατινική Αμερική

Το έτος 2013 ήταν συμβολικό στη Λατινική Αμερική. Γιορτάστηκε η 35η επέτειος της έναρξης του τρίτου κύματος εκδημοκρατισμού στην περιοχή. Η μετάβαση σε αυτή τη διαδικασία που ξεκίνησε στη Δομινικανή Δημοκρατία το 1978 ακολουθήθηκε σε διαδοχικά στάδια από τις χώρες της περιοχής των Άνδεων, στη συνέχεια από την Κεντρική Αμερική και την Αργεντινή, τη Βραζιλία και την Ουρουγουάη κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '80, και τέλος την Παραγουάη και την Χιλή το 1989 και τη Νικαράγουα το 1990. Η Κούβα ήταν η μόνη εξαίρεση σε αυτή τη περιφερειακή τάση. Επιπλέον, το 2013 ξεκίνησε ένα νέος εκλογικός κύκλος (2013-16) κατά τη διάρκεια των οποίων 17 χώρες διεξήγαγαν προεδρικές εκλογές. Λαμβάνοντας υπόψη τις 17 προεδρικές εκλογές που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της προηγούμενης εκλογικής περιόδου (2009-12), στη συνέχεια σε διάστημα οκτώ ετών (2009-16) θα έχουν διεξαχθεί περισσότερες από 34 προεδρικές εκλογές⁸⁴. Αυτό είναι πρωτοφανές στην ιστορία της Λατινικής Αμερικής. Ποτέ πριν δεν γνώρισε μια τέτοια περιοχή, συγκεντρωμένη και παρατεταμένη σειρά εκλογών σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα. Αν λάβουμε υπόψη τα παραπάνω, είναι ο καλύτερος χρόνος για να γίνει απολογισμός της ποιότητας της δημοκρατίας στην περιοχή. Η

⁸⁴ Morlino Leonardo, The Quality of Democracies in Latin America, International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2016, σελ. 17, διαθέσιμο στο : <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/the-quality-of-democracies-in-latin-america.pdf>.

δημοκρατία έχει εδραιωθεί και είναι πλέον το προεπιλεγμένο σύστημα στην περιοχή (με εξαίρεση την Κούβα), αν και σε πολλές περιπτώσεις η έμφαση δίνεται αποκλειστικά στην εκλογική διαδικασία. Η εναλλαγή της εξουσίας έχει συμβεί χωρίς τα τραύματα και την πολιτική βία του παρελθόντος. Τα επίπεδα της φτώχειας έχουν μειωθεί σημαντικά. Ακόμα και ανισότητα, η «αχίλλειος πτέρνα» της Λατινικής Αμερικής παρουσιάζει σημάδια σταδιακής βελτίωσης. Για πρώτη φορά στην ιστορία της περιοχής, και σύμφωνα με τα στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας, η μεσαία τάξη (32%) αντιπροσωπεύει το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού σε σχέση με όσους ζουν σε συνθήκες φτώχειας (28%). Οι πολίτες της περιοχής έχουν ολοένα και καλύτερη εκπαίδευση, χάρη στις δημόσιες πολιτικές που έχουν τονίσει την υποχρεωτική, καθολική εκπαίδευση και την αυξημένη παροχή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Ωστόσο, η οικονομική άνθηση της τελευταίας δεκαετίας έχει καλύψει τις ελλείψεις των εκπαιδευτικών συστημάτων της περιοχής. Αυτή η ανεπάρκεια υπονομεύει την περιοχή και τις μακροπρόθεσμες οικονομικές προοπτικές, την κοινωνική σταθερότητα και τον αγώνα ενάντια στη φτώχεια και τη κοινωνική ένταξη. Η δημοκρατία, στη περιοχή, θα πρέπει επίσης να αντιμετωπίσει τα θέματα που εξακολουθούν να υφίστανται: μια κρίση εκπροσώπησης, θεσμική αδυναμία, ανισότητα, διαφθορά, αδύναμο κράτος δικαίου, υψηλά επίπεδα της αβεβαιότητας των πολιτών, τις απειλές κατά της ελευθερίας της έκφρασης και έναν μακρύ κατάλογο εκκρεμών θεμάτων. Η εστίαση στην ποιότητα της δημοκρατίας απαιτεί να εξεταστεί, με την πάροδο του χρόνου, πώς οι θεσμικές δομές των διαφόρων χωρών ικανοποιούν τις δημοκρατικές αρχές όπως η ελευθερία και η ισότητα των πολιτών. Αυτό σημαίνει ότι τα κράτη θα πρέπει να δημιουργήσει μια κατάλληλη σχέση μεταξύ της παραγωγής πλούτου, με βάση την οικονομική ανάπτυξη και την δίκαιη κατανομή της. Η επίτευξη της δίκαιης κατανομής του πλούτου στην περιοχή συνεπάγεται μία πολιτική λύση σε ένα από τα κύρια συλλογικά προβλήματα, και ως εκ τούτου είναι μία ουσιαστική ένδειξη της ποιότητας της δημοκρατίας στη Λατινική Αμερική. Για όλους αυτούς τους λόγους, είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε και να εκτιμήσουμε τα επιτεύγματα χωρίς να αναδεικνύονται οι αδυναμίες ή να υπάρχει εφησυχασμός. Υπάρχουν πολλά κίνητρα για να δει κανείς το ποτήρι ως μισογεμάτο, αλλά υπάρχουν και λόγοι για να το δει κανείς ως μισοάδειο. Υπάρχουν λόγοι ελπίδας, αλλά και λόγοι ανησυχίας. Ο εορτασμός των τριών και μισών δεκαετιών δημοκρατικής ζωής στη περιοχή είναι μια καλή ευκαιρία να κοιτάξουμε πίσω, ξεκινώντας από την κατανόηση της ετερογενούς φύσης της περιοχής και ως το τι έχει επιτευχθεί αλλά και σε αυτό που απομένει να

γίνει ώστε να υπάρξει μια βάση για τον προσδιορισμό των προτεραιοτήτων για την επόμενη δεκαετία.

Στον παρακάτω πίνακα εμφανίζονται συνολικά, οι βαθμολογίες των χωρών της Λατινικής Αμερικής, σύμφωνα με την απόδοσή τους σε ορισμένους δείκτες πολιτικής ανάπτυξης.

Πίνακας 7 : Ποιότητα της δημοκρατίας στη Λατινική Αμερική

Country	Rule of law	Electoral accountability	Inter-institutional accountability	Political participation	Political competition	Freedom	Solidarity and equality	Responsiveness	Total
Uruguay	3.44	3.74	3.74	4.75*	4.07	4.78	2.65	3.84	3.88
Chile	3.82	4.42	2.69	4.54*	3.71	4.78	3.00	3.84	3.85
Costa Rica	3.63	4.04	2.82	4.07*	4.39*	4.33	3.37	3.50	3.77
Brazil	2.50	4.86	3.40	4.23	4.28	4.17	2.85	3.16	3.68
Argentina	2.27	3.75	4.34	4.17	3.93*	4.17	3.09	3.26	3.62
Peru	2.46	3.07	3.57	4.12	3.89	3.50	2.55	3.03	3.27
El Salvador	2.19	3.77	3.45	3.53*	3.67*	3.98*	2.44	2.98	3.25
Paraguay	1.81	3.70	3.39	3.58	3.54	3.58	2.31	3.23*	3.14
Mexico	2.37	3.47	3.25	3.44	3.68	3.11	2.99	2.78	3.14
Mexico	2.37	3.47	3.25	3.44	3.68	3.11	2.99	2.78	3.14
Bolivia	2.16	3.50	3.38	4.08	2.70	3.48	2.33	2.97	3.08
Guatemala	2.37	3.86	2.27	3.30*	3.92	3.37*	2.13	2.94	3.02
Colombia	1.77	3.10*	3.33	2.66	3.54*	3.22	2.31	3.07	2.88
Ecuador	1.74	2.38	1.96	3.74	3.42	3.22	2.50	3.49	2.81
Nicaragua	1.70	1.15	3.49	3.07	2.92	2.21	2.41	2.86	2.48
Venezuela	0.92	1.85	2.67	2.91	2.74	2.00	3.10	3.19	2.42

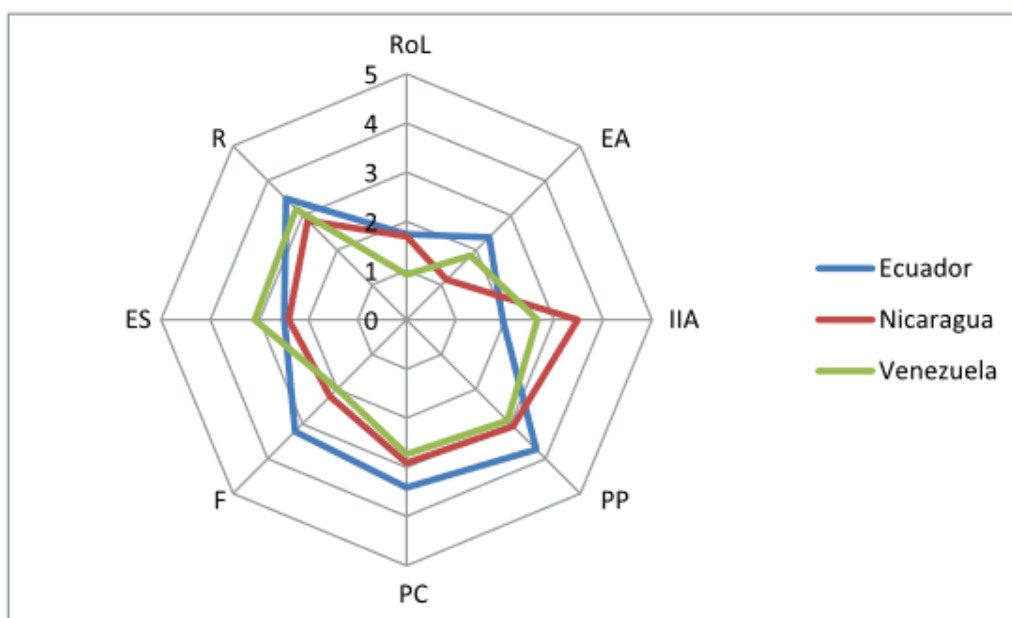
* For these values, we highlight an improvement on the basis of the latest available data vis-à-vis the previous years' average, as resulting from expert evaluation (see Morlino, Tovar and Pachano forthcoming).

Sources: See Annex 2 for an explanation of numbers found in this and each of the tables and figures that follow in the rest of Chapter 3, unless otherwise indicated.

Πηγή : International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2016

Σύμφωνα με τα παραπάνω στοιχεία, παρατηρούμε ότι όλες οι χώρες, εκτός από τη Νικαράγουα και τη Βενεζουέλα, βρίσκονται πάνω από τη βάση, στη συνολική απόδοση ανά χώρα. Η μεγαλύτερη πολιτική ανάπτυξη παρουσιάζεται στην Ουρουγουάη, ενώ ακολουθούν η Χιλή, η Κόστα Ρίκα, η Βραζιλία, η Αργεντινή, το Περού, κλπ. Οι δείκτες που λαμβάνονται υπόψη είναι η τήρηση των νόμων, την εκλογική ευθύνη, την πολιτική συμμετοχή, τον πολιτικό ανταγωνισμό, την ελευθερία, την αλληλεγγύη, την ισότητα, κλπ. Στο παρακάτω γράφημα εμφανίζονται οι τρεις χώρες της περιοχής με την χαμηλότερη ποιότητα δημοκρατίας.

Γράφημα 17 : Οι χώρες με την χαμηλότερης ποιότητας δημοκρατία

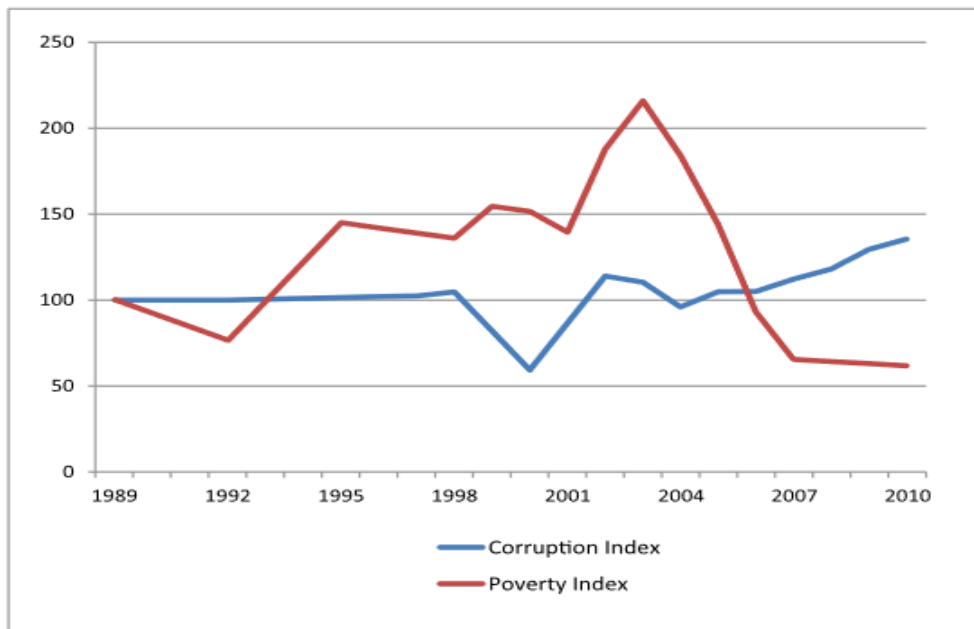

Πηγή : International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2016

Παρατηρούμε ότι και στις τρεις χώρες, Εκουαδόρ, Νικαράγουα, Βενεζουέλα, σημειώνουν τις χαμηλότερες επιδόσεις στη τήρηση των νόμων (Rule of Law, RoL). Οι δείκτες στους οποίους και οι τρεις χώρες σημειώνουν τις καλύτερες αποδόσεις, είναι στην πολιτική συμμετοχή (Political Participation, PP) και στην ανταποκριτικότητα (Responsiveness, R). Η ανάλυση δείχνει ότι η Βενεζουέλα συγκαταλέγεται στις δημοκρατίες χαμηλότερης ποιότητας. Κάποιοι θεωρούν αυτή τη χώρα ως ένα υβριδικό καθεστώς. Η Βενεζουέλα κατατάσσεται τελευταία όσον αφορά το κράτος δικαίου, είναι η δεύτερη πίσω από τη Νικαράγουα όσον αφορά την

εκλογική λογοδοσία, δεύτερη πίσω από την Κολομβία όσον αφορά τη πολιτική συμμετοχή, δεύτερη πίσω από τη Βολιβία όσον αφορά τον πολιτικό ανταγωνισμό, και βρίσκεται στη χαμηλότερη θέση όσον αφορά στην ελευθερία. Ωστόσο, για το χαρακτηριστικό της ισότητας, η Βενεζουέλα (που είχε μια μακρά παράδοση κυρίαρχων κομματικών ελίτ από τα τέλη της δεκαετίας του 1950) είναι σε καλύτερο επίπεδο. Αρκετοί θεωρούν επίσης τη Νικαράγουα και τον Ισημερινό ως υβριδικά καθεστώτα. Η Βενεζουέλα, η Νικαράγουα και ο Ισημερινός ανήκουν στη γκρίζα ζώνη, η οποία χαρακτηρίζεται ως «υβρίδιο». Η τρίτη επανεκλογή του Correa (2007-17) ως Προέδρου του Ισημερινού και την επανεκλογή του Daniel Ortega (2007-16) στη Νικαράγουα, δείχνουν ότι οι συγκεκριμένοι ηγέτες έχουν μια ισχυρή, μακροχρόνια κατοχή της εξουσίας, επιβεβαιώνοντας έτσι τους δημοκρατικούς περιορισμούς αυτών των χωρών. Παρόλο που η ποιότητα της δημοκρατίας είναι χαμηλή, οι κυβερνήσεις της χώρας για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, κατόρθωσαν να μειώσουν αισθητά τα ποσοστά φτώχειας και να μην αυξηθούν αισθητά τα επίπεδα διαφθοράς.

Γράφημα 18 : Εξέλιξη της διαφθοράς και της φτώχειας στην Βενεζουέλα, 1989-2010

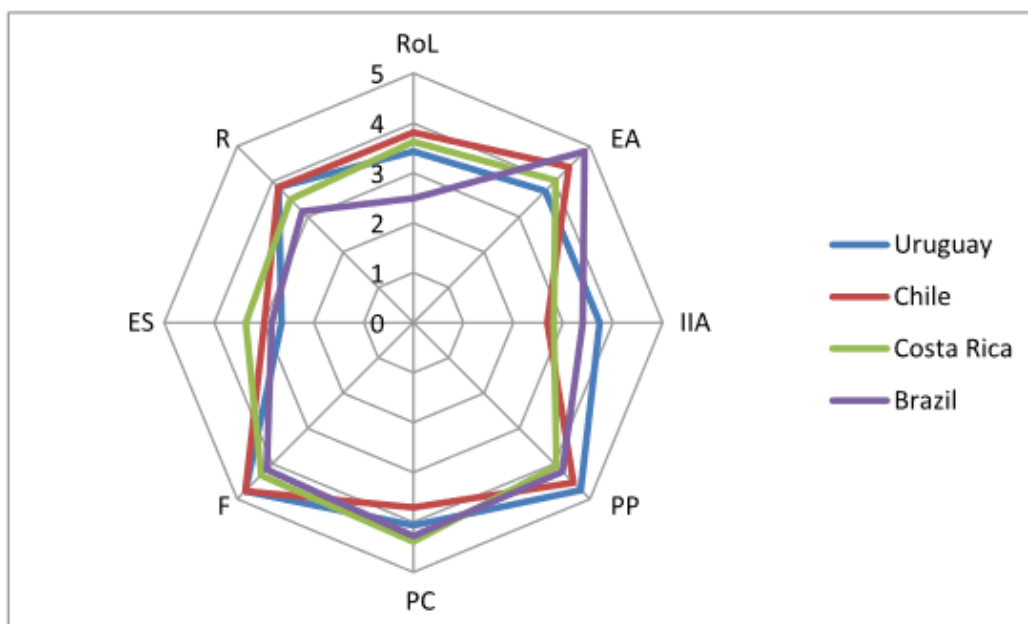

Πηγή : International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2016

Η προσπάθεια για τη μείωση της φτώχειας βασίστηκε κυρίως στην αύξηση των τιμών του πετρελαίου. Οι συνεχόμενες μειώσεις των τιμών του πετρελαίου, οι παρατεταμένες ξηρασίες και η πολιτική στοχοποίηση από τις ΗΠΑ, κατέστησε αδύνατη την συνεχιζόμενη υποστήριξη του κοινωνικού κράτους και οδήγησε σε μία παρατεταμένη περίοδο ύφεσης και αποανάπτυξης.

Το παρακάτω γράφημα ανταποκρίνεται στο αντίστροφο ερώτημα, δηλαδή ποια κράτη έχουν τις καλύτερες δημοκρατίες, και σε ποιες διαστάσεις είναι καλύτερες. Η Βραζιλία κατατάσσεται ως η χειρότερη χώρα όσον αφορά την ισότητα και σημειώνει επίσης κακή βαθμολογία όσον αφορά το κράτος δικαίου. Ωστόσο, οι καλύτερες επιδόσεις της είναι η εκλογική ευθύνη, η συμμετοχή, ο πολιτικός ανταγωνισμός και η ελευθερία. Είναι σημαντικό να υπογραμμίσουμε τη σχέση μεταξύ συμμετοχής και ισότητας, μπορεί να συνεπάγεται υψηλότερη συμμετοχή ή ακόμα και να παράγει υψηλότερη ισότητα. Ωστόσο, όταν υπάρχει ασυνέπεια μεταξύ συμμετοχής και ισότητας, η δυσαρέσκεια είναι παρούσα και λανθάνουσα μέχρι τη ζωνή εκδήλωσή της.

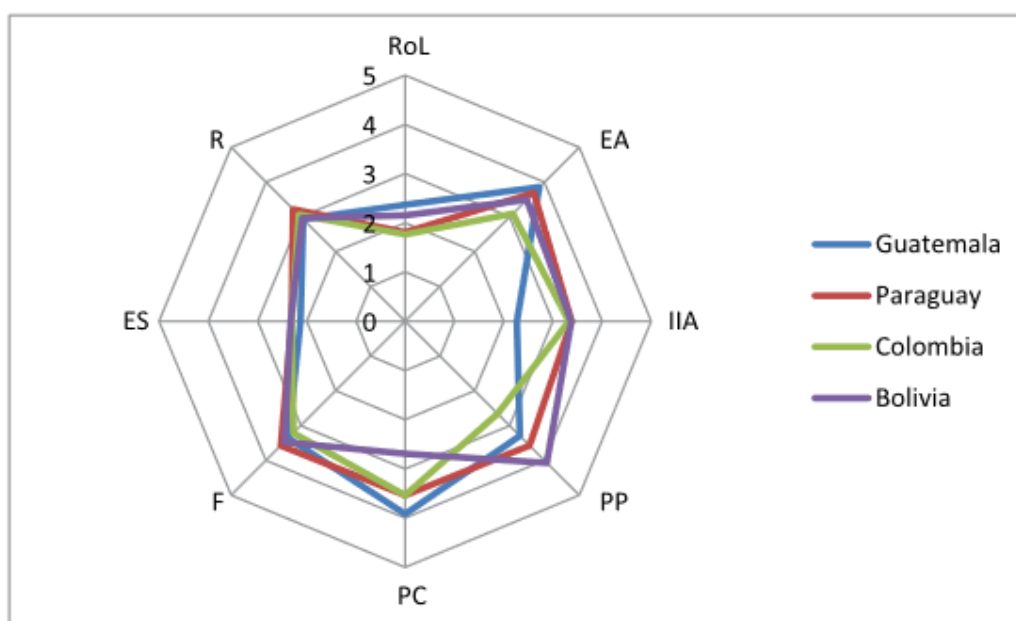
Γράφημα 19 : Οι χώρες με την υψηλότερης ποιότητας δημοκρατία

Πηγή : International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2016

Παρατηρούμε ότι και οι τέσσερις χώρες, έχουν τις καλύτερες επιδόσεις στους τομείς της πολιτικής συμμετοχής, της ελευθερίας και της εκλογικής λογοδοσίας. Όσον αφορά την ισότητα, τα ευρήματα δείχνουν ότι η οι χώρες με την μεγαλύτερη ανισότητα είναι εκείνες που ταιριάζουν και σε άλλες διαστάσεις με αρνητικά αποτελέσματα. Αυτή η διαπίστωση, ωστόσο, προτείνει δύο σκέψεις που δεν είναι πλήρως συνεπείς με τα προηγούμενα δεδομένα. Πρώτον, αν οι πιο άνισες χώρες είναι και αυτές με τα χαμηλότερα επίπεδα σε όλες τις άλλες διαστάσεις, τότε όλες οι διαστάσεις είναι αλληλένδετες και αμοιβαία αλληλοσυμπληρούμενες, κάτι που επιβεβαιώνει ένα παρόμοιο εύρημα για τις χώρες από διάφορες περιοχές του κόσμου. Ωστόσο, η προνομιακή σχέση μεταξύ ισότητας και συμμετοχής είναι πολύ λιγότερο σχετικές από την προτεινόμενη.

Γράφημα 20 : Οι χώρες με τις μεγαλύτερες ανισότητες

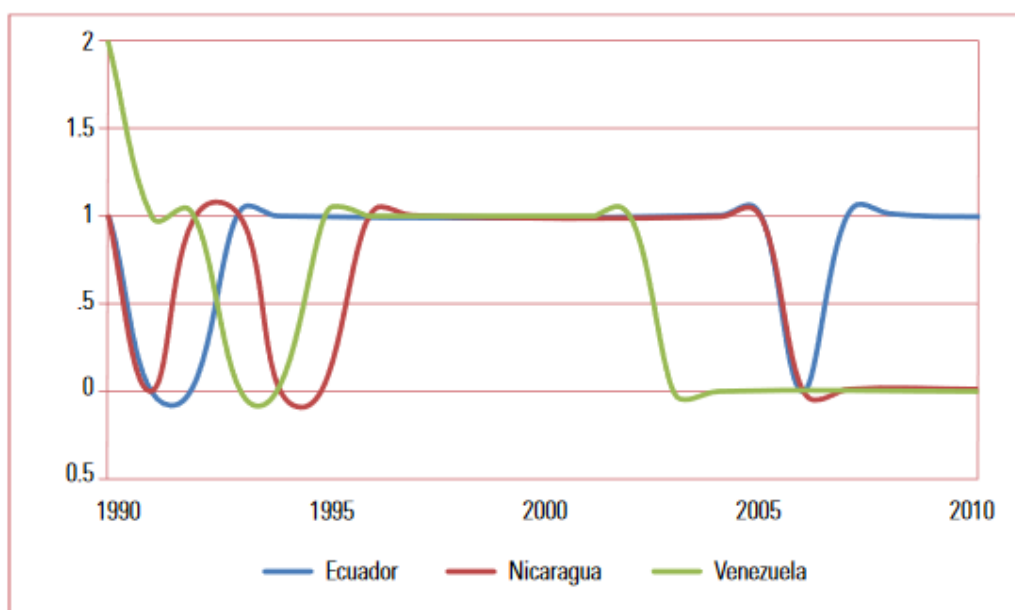
Πηγή : International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2016

Χώρες όπως η Γουατεμάλα, η Παραγουάη, η Κολομβία και η Βολιβία, βρίσκονται στη μέση της κατάταξης. Όπως φαίνεται και στο παραπάνω γράφημα, η Βολιβία κατατάσσεται επίσης ως μια από τις πιο άνισες δημοκρατίες. Σύμφωνα με τα στοιχεία του προηγούμενου πίνακα, η Βολιβία, η οποία έχει χαμηλή ισότητα, ενώ ταυτόχρονα κατατάσσεται σε σχετικά ενδιάμεση θέση όσον αφορά τη συμμετοχή στις άλλες κατηγορίες. Η διαπίστωση αυτή είναι αντίθετη σχετικά με τη συνέπεια μεταξύ

όλων των διαστάσεων καθώς και σχετικά με τη σχέση μεταξύ συμμετοχής και ισότητας. Αναλύοντας την ισότητα στη Βολιβία, τα αποτελέσματα δείχνουν σαφώς ότι: περισσότερο από το ήμισυ του πληθυσμού πέφτει κάτω από το όριο της φτώχειας και το ποσοστό είναι υψηλότερο σε αγροτικές περιοχές, οι διακρίσεις εις βάρος του ιθαγενούς πληθυσμού είναι διαρθρωτικές και εμφανίζονται σε όλη την ιστορία της χώρας και οι ρατσιστικές εκδηλώσεις εμφανίζονται στην οικονομική και πολιτική ζωή και στον δημόσιο διάλογο⁸⁵.

Οι τρεις χώρες με τις χειρότερες επιδόσεις στην πολιτική ανάπτυξη, εμφανίζουν χαμηλές επιδόσεις και στην ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας. Το Εκουαδόρ έχει σημειώσει πρόοδο στον τομέα αυτό τα τελευταία χρόνια, ενώ στην περίπτωση της Βενεζουέλας και της Νικαράγουας, η δικαστική εξουσία επηρεάζεται σημαντικά από τη πολιτική εξουσία.

Γράφημα 21 : Ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης, 1990-2010

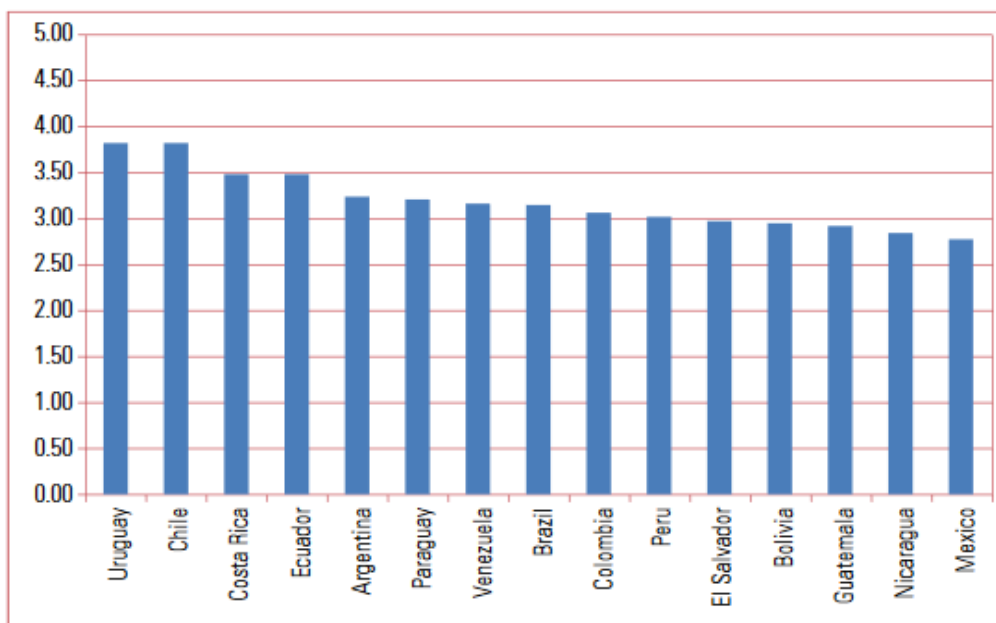

Πηγή : International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2016

⁸⁵ Morlino Leonardo, The Quality of Democracies in Latin America, International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2016, σελ. 67, διαθέσιμο στο : <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/the-quality-of-democracies-in-latin-america.pdf>.

Κάνοντας μια ανάλυση της απόκρισης, τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η Βραζιλία βαθμολογείται πολύ χειρότερα από ό, τι αναμένεται ενώ ο Ισημερινός και η Παραγουάη έχουν καλύτερα αποτελέσματα από το αναμενόμενο. Ο Ισημερινός επιδεικνύει την υψηλότερη επίδοση ανταπόκρισης στις δημοκρατίες χαμηλότερης ποιότητας, που δείχνει μια κεντρική πτυχή του Coigea και της πολιτικής του επιτυχίας. Παρόμοια συλλογιστική είναι δυνατή στη Παραγουάη, η οποία είναι από τις πιο άνισες στην περιοχή, αλλά κατατάσσεται μόνο πίσω από την Αργεντινή όσον αφορά την ανταπόκριση. Το Μεξικό κατατάσσεται στο χαμηλότερο επίπεδο σε αυτή τη διάσταση, κάτω από άλλες χώρες με χαμηλότερη δημοκρατική ποιότητα. Η έλλειψη σημασίας που αποδίδεται στην ανταπόκριση από την πολιτική ελίτ στις χώρες αυτές θα μπορούσε να έχει επικίνδυνες συνέπειες. Στην ίδια κατηγορία, η Βενεζουέλα, με τις χαμηλές βαθμολογίες δείχνει μια πολύ σημαντική συνεκτικότητα μεταξύ απόκρισης και ισότητας. Στο παρακάτω γράφημα, εμφανίζεται η συγκριτική κυβερνητική αποκριτικότητα στη Λατινική Αμερική.

Γράφημα 22 : Κατάταξη κυβερνητικής αποκριτικότητας στη Λατινική Αμερική

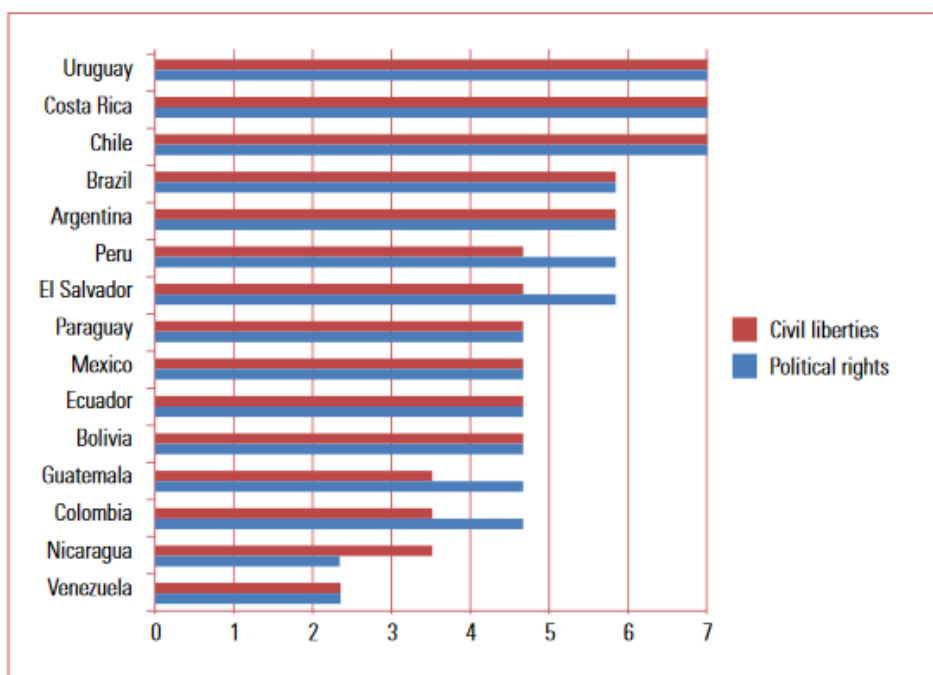

Πηγή : International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2016

Ένα σημαντικό στοιχείο για την πολιτική ανάπτυξης της περιοχής, θα πρέπει να αναλυθούν και οι επιδόσεις των χωρών στις πολιτικές ελευθερίες και τα πολιτικά

δικαιώματα. Στο αντίστοιχο γράφημα, η Ουρουγουάη, η Κόστα Ρίκα και η Χιλή εμφανίζουν τις καλύτερες επιδόσεις, ενώ στις κατώτερες θέσεις της κατάταξης εμφανίζονται η Κολομβία, η Νικαράγουα και η Βενεζουέλα.

Γράφημα 23 : Πολιτικές ελευθερίες και πολιτικά δικαιώματα στη Λατινική Αμερική

Source: Freedom House (2013)

Πηγή : International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2016

Σύμφωνα με τα παραπάνω, αν και σε γενικές γραμμές υπάρχει μία συνολική ανάπτυξη των πολιτικών θεσμών στη Λατινική Αμερική, υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις ανά τομέα και ανά χώρα της περιοχής. Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται οι τομείς που προτείνονται για περαιτέρω ανάπτυξη ανά χώρα.

Πίνακας 8 : Τομείς για περαιτέρω δράση και πολιτικές

Country	Areas for action
Argentina	administrative capacity, information
Bolivia	relations between executive and legislative branches, constitutional court, information
Brazil	security, administrative capacity, political participation
Chile	information, political participation
Colombia	security, administrative capacity, electoral accountability
Costa Rica	administrative capacity, information, political participation
Ecuador	administrative capacity, political participation
El Salvador	military
Guatemala	security
Mexico	security, parties and associations, competition as a whole
Nicaragua	administrative capacity
Paraguay	administrative capacity
Peru	security, constitutional court, information
Uruguay	administrative capacity, information, parties and associations
Venezuela	administrative capacity, information, internal competition

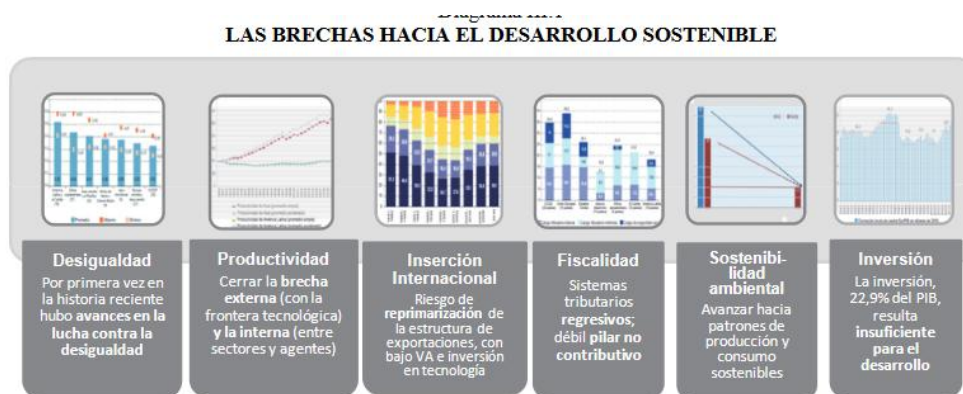
Πηγή : International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2016

Οι τομείς που πρέπει να διορθωθούν δεν είναι παντού οι ίδιες, αλλά η ενίσχυση της διοικητικής ικανότητας των κρατικών μηχανισμών εμφανίζει τη μεγαλύτερη συχνότητα. Ακόμη και για τις χώρες με την μεγαλύτερη πολιτική ανάπτυξη, υπάρχουν τομείς που μπορούν να ενισχυθούν.

Οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης πρέπει να καθοδηγούν το σύνολο των πολιτικών (μακροοικονομικές, βιομηχανικές, κοινωνικές, εργασιακές, περιβαλλοντικές) και οι χώρες της περιοχής να προχωρήσουν προς μία χρηστή διαρθρωτική αλλαγή που θα είναι σε θέση να συζεύξει μία αλλαγή του παραγωγικού μοντέλου προς τομείς μεγαλύτερης παραγωγικότητας και περιβαλλοντικής βιωσιμότητας, μέσω της ενσωμάτωσης τεχνικών προόδου. Θα πρέπει να υπάρχει μία προληπτική μακροοικονομική πολιτική για την τόνωση της παραγωγικότητας και των επενδύσεων, καθώς και πολιτικές για κοινωνικά και εργασιακά ζητήματα που συνοδεύουν τις διαρθρωτικές πολιτικές με αναδιανεμητικά αποτελέσματα. Στο

παρακάτω γράφημα εμφανίζονται τα κενά που θα πρέπει να καλυφθούν για την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης. Η ανισότητα, η παραγωγικότητα, οι διεθνείς εισαγωγές, η φορολογία, η περιβαλλοντική αειφορία και οι επενδύσεις, είναι οι κύριοι τομείς που πρέπει να αμβλυνθούν οι όποιες υστερήσεις.

Γράφημα 24 : Τομείς που υστερούν για την επίτευξη Βιώσιμης Ανάπτυξης

Fuente: Comisión Económica para América Latina y el Caribe (CEPAL).

Πηγή : CEPAL, base de datos CEPALSTAT

3.5 Κλιματική αλλαγή και περιβαλλοντική βιωσιμότητα στη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική

Η αλλαγή του κλίματος θέτει σε κίνδυνο τη γεωργική παραγωγή εξαιτίας των υψηλότερων θερμοκρασιών, των μεταβαλλόμενων βροχοπτώσεων και της αυξημένης εμφάνισης ακραίων καιρικών φαινομένων, όπως η ξηρασία και οι πλημμύρες. Οι βελτιωμένες γεωργικές πρακτικές που απαιτούνται για τον μετριασμό της αλλαγής του κλίματος είναι συχνά οι ίδιες με αυτές που απαιτούνται για την αύξηση της παραγωγικότητας, της επισιτιστικής ασφάλειας και της προσαρμογής. Ο κόσμος αντιμετωπίζει την πρόκληση της αύξησης της παραγωγής τροφίμων για να τροφοδοτήσει έναν αυξανόμενο πληθυσμό, προστατεύοντας τους φυσικούς πόρους και το περιβάλλον και αντιμετωπίζοντας τις επιπτώσεις της αλλαγής του κλίματος. Η γεωργία κάνει εντατική χρήση του νερού, η κτηνοτροφία μπορεί να υποβαθμίσει σοβαρά τη γη και η ανεύθνη χρήση φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων μπορεί να μολύνει τα εδάφη και το πόσιμο νερό.

Η ολοκληρωμένη διαχείριση του εδάφους και των υδάτων, που θεωρούνται σημαντικοί παράγοντες παραγωγής, είναι καθοριστικής σημασίας για τη βιώσιμη γεωργική παραγωγή. Το έδαφος και το νερό υποστηρίζουν την παραγωγή βιομάζας γενικά και κυρίως τα γεωργικά προϊόντα (τρόφιμα). Το έδαφος παρέχει πρώτες ύλες, εξασφαλίζει τη δέσμευση και αποθήκευση άνθρακα, διατηρεί τη γεωλογική κληρονομιά και διευκολύνει τη διατήρηση των υδάτων, τον κύκλο των θρεπτικών ουσιών και τη διαφύλαξη της βιοποικιλότητας. Είναι επομένως απαραίτητο για την κάλυψη της ανάγκης για καλλιέργειες και την ευημερία ενός αυξανόμενου πληθυσμού.

3.5.1 Διατήρηση του εδάφους και των υδάτων στη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική

Βασικοί πόροι για την επισιτιστική ασφάλεια και τις υπηρεσίες οικοσυστήματος

Το έδαφος και το νερό είναι στρατηγικοί πόροι που συμβάλλουν στην επισιτιστική ασφάλεια και στην παραγωγή υπηρεσιών οικοσυστήματος. Η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών δήλωσε το 2015 το Διεθνές Έτος των Εδαφών για να τονίσει τη σημασία αυτού του πόρου.

Στη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική (LAC), τα εδάφη ποικίλλουν σημαντικά, από τα εξαιρετικά παραγωγικά έως τα στεία. Η περιοχή της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής είναι καλά προικισμένη με υδάτινους πόρους. Αποτελεί το 15% της παγκόσμιας έκτασης, το 10% του παγκόσμιου πληθυσμού και λαμβάνει το 29% της βροχόπτωσης του πλανήτη. Ωστόσο, η διανομή χώρου είναι άνιση. Η περιοχή χαρακτηρίζεται από τις πιο ξηρές και τις πιο υγρές περιοχές στον κόσμο, οπότε η διαθεσιμότητα του νερού για τις διάφορες χρήσεις της μπορεί να διαφέρει σημαντικά μεταξύ και εντός των χωρών.

Χρήση της γης

Η Λατινική Αμερική και η Καραϊβική έχουν τα μεγαλύτερα αποθέματα αρόσιμων γαιών στον κόσμο. Περίπου το 47% του εδάφους εξακολουθεί να καλύπτεται από δάση, αλλά το ποσοστό αυτό βρίσκεται σε ραγδαία υποχώρηση εξαιτίας της διεύρυνσης των γεωργικών συνόρων. Τα τελευταία 50 χρόνια (1961 - 2011), η γεωργική έκταση της περιοχής αυξήθηκε σημαντικά, από 561 σε 741

εκατομμύρια εκτάρια, με τη μεγαλύτερη επέκταση στη Νότια Αμερική: από 441 σε 607 εκατομμύρια εκτάρια.

Ωστόσο, η επέκταση της παραγωγής συνοδεύτηκε γενικά από την εντατική χρήση των εισροών, την υποβάθμιση του εδάφους και του νερού, τη μείωση της βιοποικιλότητας και την αποψίλωση των δασών, με προσανατολισμό την αγορά που υπονομεύει όχι μόνο την ποιότητα και τη διαθεσιμότητα φυσικών πόρων αλλά και τα μέσα διαβίωσης των ατόμων, ιδιαίτερα των πιο ευάλωτων.

Χρήση νερού

Η διαχείριση του εδάφους μπορεί να επηρεάσει σημαντικά την ποιότητα και την ποσότητα του διαθέσιμου νερού σε μια λεκάνη απορροής. Η υδρολογική ισορροπία διαταράσσεται από την αποδάσωση, τις αλλαγές στη χρήση γης και την κάλυψη των φυτών, την υπερεκμετάλλευση των υδροφορέων και την αποστράγγιση των φυσικών υδάτινων σωμάτων. Τις τελευταίες τρεις δεκαετίες, η εξόρυξη νερού διπλασιάστηκε στη LAC σε ποσοστό πολύ υψηλότερο από τον μέσο όρο του κόσμου. Στην περιοχή αυτή, ο γεωργικός τομέας και ιδιαίτερα η αρδευόμενη γεωργία, χρησιμοποιεί το μεγαλύτερο μέρος του νερού, αντιπροσωπεύοντας το 70% των εκχυλισμάτων. Ακολουθεί η εξαγωγή για οικιακή χρήση με 20% και η βιομηχανία με 10%. Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί ότι το έδαφος είναι ένα εξαιρετικό αποθετήριο υγρασίας, εξ ου και η σκοπιμότητα διαχείρισης του εδάφους και του νερού με ολοκληρωμένο τρόπο.

Αποικοδόμηση και μόλυνση του εδάφους και του νερού

Η υποβάθμιση του εδάφους (φυσική, χημική και βιολογική) είναι εμφανής με μειωμένη κάλυψη των φυτών, χαμηλότερη γονιμότητα, μόλυνση του εδάφους και του νερού και, ως εκ τούτου, φτωχότερες συγκομιδές. Η LAC αντιπροσωπεύει το 14% της παγκόσμιας υποβάθμισης, με το 26% της γης που πλήττεται στη Κεντρική Αμερική, ενώ η Νότια Αμερική έχει 14%. Οι κύριες αιτίες της υποβάθμισης περιλαμβάνουν τη διάβρωση του νερού, την έντονη εφαρμογή των αγροχημικών και την αποδάσωση. Τέσσερις χώρες της LAC έχουν υποβαθμιστεί σε ποσοστό άνω του 40% της εθνικής τους επικράτειας και σε 14 χώρες ένα ποσοστό υποβάθμισης της εθνικής επικράτειας κυμαίνεται μεταξύ 20% και 40%.

Η περιοχή έχει δύο βασικά προβλήματα που σχετίζονται με το νερό: τη μείωση της διαθεσιμότητας νερού και την απώλεια της ποιότητας του νερού. Η μειωμένη διαθεσιμότητα (ποσοτική υποβάθμιση) συμβαίνει όταν διασπάται το υδατικό ισοζύγιο και η χρήση νερού υπερβαίνει την προσφορά. Η απώλεια της ποιότητας του νερού (μόλυνση) συμβαίνει όταν μειώνεται η χρησιμότητα του νερού και οι ιδιότητές του είναι κατεστραμμένες από το περιβάλλον και τους οργανισμούς του. Αυτό συμβαίνει με την ανεπαρκή επεξεργασία των λυμάτων, την υπερβολική εφαρμογή λιπασμάτων και αγροχημικών, την υπερβολική άρδευση και τη μόλυνση από βιομηχανική, εξορυκτική ή ενεργειακή χρήση.

Η υποβάθμιση συνδέεται επίσης με τη φτώχεια και την έλλειψη πρόσβασης σε χερσαίες και υδάτινες πηγές. Οι φτωχοί αγρότες έχουν λιγότερη πρόσβαση στη γη και το νερό και εργάζονται σε εδάφη χαμηλής ποιότητας που είναι ιδιαίτερα ευάλωτα στην υποβάθμιση. Περίπου το 40% των πιο υποβαθμισμένων γηπέδων στον κόσμο βρίσκονται σε περιοχές με υψηλά επίπεδα φτώχειας.

Η κλιματική αλλαγή ως κίνδυνος υποβάθμισης του εδάφους στη ΛΑΚ

Η αλλαγή του κλίματος τροποποιεί τη βροχόπτωση και τη θερμοκρασία. Προβλέπονται σημαντικές αλλαγές στα αγρο-οικοσυστήματα, όπως τα γνωρίζουμε τώρα. Στη ΛΑΚ, οι αλλαγές στις μορφές βροχόπτωσης και στις μέγιστες, ελάχιστες και μέσες θερμοκρασίες θα επηρεάσουν τις αποδόσεις των βασικών καλλιεργειών όπως το σιτάρι, το ρύζι και τα φασόλια. Αυτό θα δημιουργήσει πίεση στις μη γεωργικές περιοχές που θα χρησιμοποιηθούν για την καλλιέργεια τροφίμων. Η προβλεπόμενη αύξηση του παγκόσμιου πληθυσμού και η αντίστοιχη ζήτηση για τρόφιμα καθιστούν την κλιματική αλλαγή έναν πρόσθετο κίνδυνο για την υποβάθμιση του εδάφους και του νερού, λόγω της επέκτασης της καλλιεργήσιμης γης και της εντατικοποίησης της παραγωγής. Για παράδειγμα, προς τα μέσα του αιώνα αναμένεται σταδιακή αντικατάσταση των τροπικών δασών από την σαβάνα στην ανατολική Αμαζονία και ημι-άνυδρη βλάστηση λόγω της αυξημένης θερμοκρασίας και της μικρότερης ποσότητας νερού στο έδαφος.

Αντιμετώπιση της πρόκλησης με καλές πρακτικές διατήρησης του εδάφους και του νερού

Στη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική υπάρχουν πολλές εμπειρίες που ενσωματώνουν την παραγωγή και τη διατήρηση της βιοποικιλότητας, ιδίως των παραδοσιακών και παραδοσιακών συστημάτων παραγωγής τροφίμων και γεωργίας, της οικογενειακής γεωργίας, της διατήρησης της βιοποικιλότητας, της διαχείρισης των κοινών πόρων και της προστασίας των φυσικών πόρων.

Προκειμένου να διαφυλαχθούν και να διαδοθούν καλές πρακτικές διατήρησης του εδάφους και των υδάτων, ο FAO προτείνει για την περιοχή της Λατινικής Αμερικής ένα σύστημα συνεχούς ανάπτυξης που περιλαμβάνει σήμερα 25 πρακτικές / τεχνολογίες και 12 προσεγγίσεις διατήρησης του εδάφους και του νερού από οκτώ χώρες της περιοχής και πολλά άλλα μέρη του κόσμου. Για να ενισχυθεί τοπικά η χρήση αυτής της μεθοδολογίας συστηματοποίησης, το Περιφερειακό Γραφείο του FAO για τη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική (RLC) πρότεινε μια μεθοδολογία συστηματοποίησης για τη συλλογή πληροφοριών σχετικά με τις πρακτικές και τις τεχνολογίες διατήρησης του εδάφους και των υδάτων, την προώθηση της χρήσης ψηφιακών εργαλείων για αυτό το έργο και τη μείωση του χρόνου και των πόρων που απαιτούνται για την άσκηση συστηματοποίησης.

Προκειμένου να ενισχυθεί η επισιτιστική ασφάλεια, να ενισχυθεί η οικογενειακή γεωργία, να προσαρμοστεί στην αλλαγή του κλίματος και να εξασφαλιστεί η παροχή περιβαλλοντικών υπηρεσιών ή υπηρεσιών οικοσυστήματος, πρέπει να αναστρέψουμε τις διαδικασίες υποβάθμισης του εδάφους, να εξασφαλίσουμε την παροχή νερού για την υψηλότερη ζήτηση τροφίμων στον κόσμο και ορθές πρακτικές διαχείρισης γης, γενικά, για όλες τις πτυχές της γεωργικής δραστηριότητας. Ορισμένες γενικές αρχές που πρέπει να ληφθούν υπόψη σε όλες τις περιπτώσεις που είναι η αυξημένη κάλυψη των φυτών και η οργανική ύλη του εδάφους, η βελτιωμένη διείσδυση και η διατήρηση της υγρασίας και η μειωμένη μόλυνση του περιβάλλοντος και του εδάφους.

Η μεθοδολογία συστηματοποίησης που προσαρμόστηκε για τη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική δημιουργήθηκε από το Περιφερειακό Γραφείο του FAO σε συνεργασία με το Τεχνικό Πανεπιστήμιο του Σαντιάγκο Federico Santa Maria και χάρη στην υποστήριξη εμπειρογνομόνων από την Ονδούρα, την Κόστα Ρίκα, την

Κολομβία, τον Ισημερινό, τη Βολιβία, την Αργεντινή και τη Χιλή. Η κύρια έκθεση αυτού του έργου συνοψίζει τις συζητήσεις που πραγματοποιήθηκαν για τη διαμόρφωση ενός τροποποιημένου ερωτηματολογίου συστηματοποίησης και παρέχει συνοπτικά φύλλα 12 πρακτικών και τεχνολογιών διατήρησης που συστηματοποιήθηκαν από εμπειρογνώμονες της περιοχής.

3.5.2 Αειφόρος κτηνοτροφία και αλλαγή του κλίματος στη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική

Η ταχεία αύξηση της κτηνοτροφίας κατέστησε τη Λατινική Αμερική τον μεγαλύτερο εξαγωγέα βοείου κρέατος και πουλερικών παγκοσμίως, που αντιπροσωπεύει περίπου 45% του γεωργικού ΑΕγχΠ στην περιοχή. Ο γεωργικός τομέας στη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική (LAC) έχει τεράστιες δυνατότητες να συμβάλει στην παγκόσμια παραγωγή τροφίμων και στην επισιτιστική ασφάλεια. Ωστόσο, η γεωργική και κτηνοτροφική παραγωγή στην περιοχή θα επηρεαστεί όλο και περισσότερο από τους κλιματικούς παράγοντες και τις τάσεις στη διεθνή ζήτηση για τρόφιμα, ενέργεια και βιοκαύσιμα.

Σε αυτό το σενάριο, η διαχείριση του κινδύνου αποτελεί στρατηγική συνιστώσα των διαδικασιών ανάπτυξης της γεωργίας και ζήτημα προτεραιότητας για την ατζέντα οικοδόμησης ικανοτήτων για τις χώρες της περιοχής. Η ταχεία ανάπτυξη του περιφερειακού κτηνοτροφικού τομέα, που αντιστοιχεί σε διπλάσιο του παγκόσμιου μέσου όρου, έχει επίσης ασκήσει μεγάλη πίεση στη βάση φυσικών πόρων, ιδίως στην απώλεια δασικής κάλυψης για βοσκή και παραγωγή σιτηρών για εντατικά συστήματα παραγωγής πουλερικών και χοίρων. Είναι επίσης πολύ πιθανό ότι τα αυξανόμενα προβλήματα υποβάθμισης του εδάφους θα οδηγήσουν την κτηνοτροφία να ανταγωνίζεται για γη με την γεωργική ή την αγρο-ενεργειακή παραγωγή και να κινδυνεύει να ωθηθεί πίσω σε περιθωριακές περιοχές. Συνεπώς, οι χώρες της περιοχής πρέπει να βελτιώσουν την ικανότητά τους για ανάλυση και διαχείριση κινδύνων στον τομέα της κτηνοτροφίας και να αναπτύξουν στρατηγικές για βιώσιμη παραγωγή από τεχνική, οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική άποψη. Αυτό σημαίνει ότι ο κλάδος πρέπει να βελτιστοποιήσει την αποτελεσματικότητα, τη χρησιμοποίηση και τη βιωσιμότητα των πόρων, δημιουργώντας μια νέα προοπτική, με προσέγγιση τομεακής ολοκλήρωσης.

Το ζωικό κεφάλαιο εκτιμάται ότι αποτελεί την κύρια πηγή εισοδήματος για περίπου 200 εκατομμύρια μικρές γεωργικές οικογένειες στην Ασία, την Αφρική και τη Λατινική Αμερική και τη μόνη πηγή βιοπορισμού για τουλάχιστον 20 εκατομμύρια οικογένειες. Εάν προστεθούν στο σύνολο αυτό οι μεσαίοι παραγωγοί, οι αριθμοί θα μπορούσαν εύκολα να διπλασιαστούν. Τα βασικά προβλήματα που αντιμετωπίζονται συστήματα αυτά είναι η αυξανόμενη υποβάθμιση των βοσκοτόπων και η συνεπακόλουθη απώλεια παραγωγικότητας, η αποψίλωση των δασών, η αυξανόμενη εξάρτηση από τις εξωτερικές εισροές, η τεχνολογία και το γενετικό υλικό, η υψηλή συχνότητα εμφάνισης ασθενειών και οι οργανωτικές και εμπορικές αδυναμίες.

Η διαδικασία επέκτασης του ζωικού κεφαλαίου στις χώρες της Λατινικής Αμερικής αποτελεί ευκαιρία και απειλή για την αειφόρο ανάπτυξη της περιοχής. Από τη μια πλευρά, προσφέρει μια ευκαιρία για τη δημιουργία πλούτου και τη μείωση της φτώχειας, εάν ληφθούν οι σωστές αποφάσεις πολιτικής για την προώθηση βιώσιμων, φιλικών προς το περιβάλλον συστημάτων ζωικής παραγωγής. Από την άλλη πλευρά, αποτελεί απειλή η δραστηριότητα να συνεχίσει να αναπτύσσεται χωρίς να λαμβάνεται υπόψη το περιβαλλοντικό κόστος και οι πιθανές επιπτώσεις όσον αφορά την περιθωριοποίηση των μικρών παραγωγών.

Στην περιοχή αυτή, που χαρακτηρίζεται από την άμεση διαθεσιμότητα γης, η διαδικασία της επέκτασης των ζώων δεν απομονώνεται από τις επιδόσεις των άλλων κύριων υποτομέων: καλλιέργεια σιτηρών και δασοκομία. Λόγω της εδαφικής έκτασης και των περιβαλλοντικών απειλών, η καλλιέργεια σιτηρών είναι αναμφισβήτητο ο υποτομέας που συνδέεται στενότερα με την κτηνοτροφία σε μια διαδικασία ανάπτυξης με μείζονες αλληλεπιδράσεις. Είναι συνεπώς απαραίτητο να σχεδιαστεί η ανάπτυξη και η εντατικοποίηση που αξιοποιεί τις θετικές συνέργιες που η ενσωμάτωση της γεωργίας με την κτηνοτροφία και ακόμη και η δάσωση μπορεί να συμβάλει στη βιωσιμότητα και την ανταγωνιστικότητα των παραγωγικών συστημάτων.

Οι τρέχουσες προβλέψεις δείχνουν ότι η παγκόσμια κατανάλωση κρέατος θα διπλασιαστεί τα επόμενα 20 χρόνια. Παρόλο που πρόκειται για καλά νέα για την επισιτιστική ασφάλεια εκατομμυρίων ανθρώπων, η αντιμετώπιση αυτής της ζήτησης θα ωθήσει τα σύνορα γεωργίας και κτηνοτροφίας πίσω σε περιοχές με μεγαλύτερη περιβαλλοντική ευπάθεια. Αυτό θα μπορούσε να αυξήσει τα επίπεδα αποδάσωσης στην περιοχή και να οδηγήσει σε υποβάθμιση του εδάφους, απώλεια βιοποικιλότητας

και εξάντληση των υδάτινων πόρων εάν δεν ληφθούν μέτρα πρόληψης. Πρέπει να ληφθούν αποφασιστικά μέτρα ώστε ο τομέας να αναπτυχθεί με περιβαλλοντικά βιώσιμο τρόπο, συμβάλλοντας ταυτόχρονα στον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής, στη μείωση της φτώχειας και στη βελτίωση της ανθρώπινης υγείας.

Σύμφωνα με τον FAO, περίπου το 70% των βοσκοτόπων της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής υφίστανται διαδικασίες διάσπασης σε διάφορους βαθμούς. Οι περιφέρειες που είναι περισσότερο επιρρεπείς στην απομάκρυνση των γεωργικών και ζωικών συνόρων αντιστοιχούν στα οικοσυστήματα του Αμαζονίου στη Βραζιλία, στην Αργεντινή, στην Παραγουάη και στη Βολιβία και στις άγονες και ημι-άνυδρες περιοχές της Αργεντινής και της Χιλής.

Σύμφωνα με τη Διακυβερνητική Επιτροπή για την Αλλαγή του Κλίματος (IPCC), το ζωικό κεφάλαιο αντιπροσωπεύει περίπου το 40% των εκπομπών που παράγονται από τη γεωργία. Απαιτούνται συνεπώς μεγαλύτερες δημόσιες και ιδιωτικές επενδύσεις για την τεχνολογική έρευνα και ανάπτυξη, την εναρμόνιση των γεωργικών και κτηνοτροφικών και περιβαλλοντικών πολιτικών και την αναζήτηση βιώσιμων μηχανισμών για την πληρωμή των κτηνοτρόφων που εφαρμόζουν φιλικά προς το περιβάλλον συστήματα παραγωγής για τις υπηρεσίες τους στο περιβάλλον.

Λαμβάνοντας υπόψη ολόκληρη την τροφική αλυσίδα, η κτηνοτροφία στο σύνολό της (βοοειδή, πρόβατα, αίγες, χοίροι και πουλερικά) αντιπροσωπεύει το 18% των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου παγκοσμίως. Υπάρχει επείγουσα ανάγκη να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα της χρήσης των πόρων στη ζωική παραγωγή καθώς και να μειωθούν οι αρνητικές εξωτερικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις που προκαλεί ο τομέας.

Αν και η αποψίλωση των δασών που οφείλεται στην αύξηση των εκτεταμένων συστημάτων βοσκής σε ορισμένες περιοχές αποτελεί κοινό χαρακτηριστικό στις χώρες της Κεντρικής και Νότιας Αμερικής, είναι διαθέσιμες τεχνολογικές και διαχειριστικές στρατηγικές για την εξασφάλιση της βιώσιμης εντατικοποίησης της κτηνοτροφίας και την αποφυγή της αποψίλωσης και της επέκτασης των συνόρων των ζώων. Με άλλα λόγια, ο τομέας μπορεί να διαδραματίσει βασικό ρόλο στον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής.

Ο FAO προωθεί πρακτικές όπως η άμεση σπορά καλλιεργειών σε υποβαθμισμένους βοσκοτόπους και η εφαρμογή ολοκληρωμένων συστημάτων γεωργίας-δασοκομίας ως βιώσιμες εναλλακτικές λύσεις για την ανάκτηση

υποβαθμισμένων περιοχών, ανάπτυξη βιώσιμης κτηνοτροφίας και προώθηση της βιώσιμης εντατικοποίησης της παραγωγής. Η κτηνοτροφία μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην προσαρμογή στην αλλαγή του κλίματος, καθώς και στην άμβλυνση των επιπτώσεών της στην ανθρώπινη ευημερία. Πρέπει να αναπτυχθούν νέες τεχνολογίες προκειμένου να αξιοποιηθεί το δυναμικό του τομέα να συμβάλει στον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής και στην προσαρμογή μέσω της αύξησης της ικανότητάς του να παρακολουθεί, να υποβάλλει εκθέσεις και να ελέγχει τις εκπομπές από την κτηνοτροφία.

3.5.3 Αειφόρος διαχείριση των δασών στη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική

Η κύρια πρόκληση για τη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική είναι η αντιμετώπιση της αποψίλωσης των δασών, η οποία έχει μειωθεί τα τελευταία χρόνια αλλά παραμένει υψηλή. Το 46% της συνολικής περιοχής της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής καλύπτεται από δάση: εκτείνονται για 891 εκατ. εκτάρια, που αντιπροσωπεύουν περίπου το 22% της δασικής έκτασης που υπάρχει στον κόσμο. Η περιοχή φιλοξενεί το 57% των πρωτογενών δασών του κόσμου, τα οποία είναι τα πιο σημαντικά από την άποψη της βιοποικιλότητας και της διατήρησης. Το 18% της συνολικής έκτασης των δασών στην περιοχή βρίσκεται σε προστατευόμενες περιοχές και το 14% της συνολικής έκτασης προορίζεται για παραγωγικές λειτουργίες. Ο συνολικός άνθρακας που αποθηκεύεται στη δασική βιομάζα ανέρχεται σε 104 γιγατόνους.

Μείωση της αποψίλωσης

Η δασική περιοχή που έχει οριστεί για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας στην περιοχή έχει αυξηθεί κατά 3 εκατομμύρια εκτάρια ετησίως από το 2000. Σύμφωνα με μελέτες του FAO, η ετήσια απώλεια δασών στην περιοχή κατά την περίοδο 2000-2005 ήταν 4,7 εκατομμύρια εκτάρια, αντιστοιχώντας στο 65% των συνολικών ζημιών. Υπάρχει ανάγκη να μειωθεί δραστικά η αποψίλωση των δασών, η υποβάθμιση των δασών στις αναπτυσσόμενες χώρες της περιοχής και συνεπώς οι εκπομπές αερίων θερμοκηπίου. Ο τρόπος για να επιτευχθεί αυτό είναι να δοθεί μεγαλύτερη οικονομική αξία στα δάση και να ενθαρρυνθεί η διατήρηση των

οικοσυστημάτων μέσω της αειφόρου διαχείρισης των δασών και της πληρωμής για περιβαλλοντικές υπηρεσίες.

Διαχείριση δασικών πόρων

Η αειφόρος διαχείριση των δασών υπερβαίνει κατά πολύ το πρόβλημα της αποψίλωσης και αναδάσωσης: αφορά τις κοινωνίες και το λαό και την ανάγκη οι ίδιοι οι άνθρωποι να διατηρήσουν και να αυξήσουν τις δασικές υπηρεσίες, τα οικονομικά οφέλη και την υγεία για την ανάπτυξή τους και την καλύτερη ποιότητα ζωής. Οι ισχυρές οργανώσεις κοινής βάσης είναι οι βασικές αρχές για την επιτυχή εφαρμογή της βιώσιμης διαχείρισης των δασών. Τα προγράμματα δασοκομίας επιδιώκουν επίσης να δημιουργήσουν ένα βιώσιμο τεχνικό, κοινωνικό και πολιτικό σύστημα για τη βιώσιμη διατήρηση και ανάπτυξη των δασών. Ο όρος "εθνικό πρόγραμμα για τα δάση" είναι ένας γενικός όρος που περιγράφει ένα ευρύ φάσμα προσεγγίσεων στη διαδικασία σχεδιασμού, προγραμματισμού και υλοποίησης δασοκομικών δραστηριοτήτων σε μια χώρα, που θα εφαρμόζεται σε εθνικό και υποεθνικό επίπεδο. Πρόκειται για συμμετοχικές διαδικασίες που διεξάγονται από τις ίδιες τις χώρες και περιλαμβάνουν τη χάραξη πολιτικών, στρατηγικών και σχεδίων δράσης και την εφαρμογή τους, συμπεριλαμβανομένης της παρακολούθησης και της αξιολόγησης. Ο FAO προωθεί την αειφόρο διαχείριση των δασών και τη θέσπιση εθνικών δασικών προγραμμάτων και στηρίζει τις χώρες στη διαχείριση και τη φροντίδα των δασικών πόρων τους.

REDPARQUES

Το δίκτυο τεχνικής συνεργασίας της Λατινικής Αμερικής για τα εθνικά πάρκα, άλλες προστατευόμενες περιοχές και άγρια ζωή (REDPARQUES) ιδρύθηκε το 1983 από χώρες της περιοχής με την υποστήριξη του FAO. Επιδιώκει να προωθήσει τη διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών στη Λατινική Αμερική και την προθυμία των χωρών να ανταλλάξουν αποτελεσματικότερα τις τεχνικές γνώσεις και την πείρα που διαθέτουν στην περιοχή. Το REDPARQUES είναι ένας τεχνικός μηχανισμός που δημιουργήθηκε από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς και από εμπειρογνώμονες των χωρών μελών της περιοχής που δραστηριοποιούνται στον τομέα των προστατευόμενων περιοχών, γλωρίδας και πανίδας. Στόχος του είναι να αυξήσει σταδιακά την τεχνολογική και διοικητική ικανότητα, βασιζόμενη στην ανταλλαγή

εμπειριών και γνώσεων μεταξύ των μελών και χρησιμοποιώντας τους δικούς του τεχνικούς, ανθρώπινους και οικονομικούς πόρους σε επίπεδο βάσης.

3.5.4 Βιοενέργεια

Τα υγρά βιοκαύσιμα που χρησιμοποιούνται στις μεταφορές και σε άλλες περιοχές έχουν προσδιοριστεί ως εφικτό μέσο για τη μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου, την προώθηση της αγροτικής ανάπτυξης και την εξασφάλιση της ενεργειακής ανεξαρτησίας. Ωστόσο, αυτό θα απαιτήσει κατάλληλη διαχείριση. Ειδικότερα, η ανάπτυξη υγρών βιοκαυσίμων μεγάλης κλίμακας θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο την επισιτιστική ασφάλεια των μικρών αγροτών και των φτωχών αγροτικών κοινοτήτων και να εντείνει την αλλαγή του κλίματος μέσω των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου που προκύπτουν άμεσα ή έμμεσα από τις αλλαγές στη χρήση της γης. Ως εκ τούτου, η βιοενέργεια θα πρέπει να αναπτύξει στρατηγικές που μετριάζουν τους κινδύνους και ενισχύουν τα οφέλη.

Η έκθεση του FAO "Η κατάσταση της επισιτιστικής και γεωργικής πολιτικής για το 2008" εντόπισε τη Λατινική Αμερική και την Αφρική ως τις δύο περιοχές με τις μεγαλύτερες δυνατότητες για αυξημένη παραγωγή βιοκαυσίμων. Στη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική, τα βιοκαύσιμα πρώτης γενιάς (από τρόφιμα όπως αραβόσιτος, ζαχαροκάλαμο και φυτικό έλαιο) μπορούν να είναι οικονομικά βιώσιμα σε χώρες που έχουν σαφή πλεονεκτήματα όσον αφορά τη φυσική τους περιουσία και που συμμετέχουν συνεχώς στην έρευνα και ανάπτυξη και στην καινοτομία. Τα βιοκαύσιμα δεύτερης γενιάς (από γεωργικά και δασικά απόβλητα και φύκια), των οποίων η παραγωγή δεν ανταγωνίζεται τη γεωργία για χρήση γης και νερού, θα μπορούσαν να είναι οικονομικά βιώσιμα σε χώρες που μπορούν να υποστηρίξουν δασικές πρακτικές μεγάλης κλίμακας ή που διαθέτουν αφθονία υπολειμματικής βιομάζας ή θαλάσσια ακτογραμμική πλούσια σε θρεπτικά συστατικά

3.5.5 Διαχείριση καταστροφών

Οι καταστροφές έχουν πολλαπλές επιπτώσεις που επηρεάζουν σοβαρά την επισιτιστική ασφάλεια και τη γεωργία λόγω της απώλειας της συγκομιδής, των καλλιεργειών, της κτηνοτροφίας, της στέγασης και της υποδομής, εκτός από την ανεπανόρθωτη απώλεια ανθρώπινης ζωής.

Το 2010, 98 από τις σοβαρότερες φυσικές καταστροφές στον κόσμο σημειώθηκαν στη Λατινική Αμερική και 79 από αυτές ήταν σχετικές με το κλίμα. Προκάλεσαν περισσότερους από 300.000 θανάτους και ζημιές αξίας 49,4 δισεκατομμυρίων δολαρίων ΗΠΑ και πλήρωσαν 13,8 εκατομμύρια ανθρώπους. Το πιο θανατηφόρο γεγονός ήταν ο σεισμός στην Αϊτή.

Ένας αντίκτυπος της κλιματικής αλλαγής είναι η αύξηση των ακραίων καιρικών φαινομένων. Ο FAO προειδοποίησε για την ανάγκη ενίσχυσης των συστημάτων παραγωγής τροφίμων, τα οποία είναι πολύ ευάλωτα στη μεταβλητότητα του κλίματος και στις συνέπειες της ξηρασίας, των πλημμυρών και άλλων φυσικών καταστροφών. Ο FAO παρέχει υποστήριξη στις κυβερνήσεις των χωρών της περιοχής για την πρόληψη και μετριασμό των φυσικών καταστροφών μέσω μιας σειράς πρωτοβουλιών που αποσκοπούν στην πρόβλεψη και διαχείριση των επιπτώσεών τους και στην οικοδόμηση τοπικών ικανοτήτων με ιδιαίτερη έμφαση στους μικρούς παραγωγούς του τομέα της οικογενειακής γεωργίας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι στόχοι για την βιώσιμη ανάπτυξη των ΗΕ και η Συμφωνία των Παρισίων για την κλιματική αλλαγή, δύο συμφωνίες ορόσημο που εγκρίθηκαν από τη διεθνή κοινότητα το 2015, έστειλαν ένα σαφές μήνυμα ότι το αναπτυξιακό μοντέλο που επικρατεί δεν είναι βιώσιμο από την άποψη των τριών διαστάσεων της βιώσιμης ανάπτυξης, θέτοντας έτσι υπό αμφισβήτηση το μέλλον της ανθρωπότητας. Μπορούν να εντοπιστούν τρεις σημαντικές τάσεις. Η παγκόσμια οικονομία πλήττεται από την ύφεση που συνδέεται με την πτώση της παραγωγής και των εμπορικών ροών, καθώς και με ένα οικονομικό σύστημα που αποσυνδέεται ολοένα και περισσότερο από την πραγματική οικονομία. Η επιδείνωση της παγκόσμιας και εγχώριας ανισότητας αποτελεί σοβαρή απειλή για την κοινωνική και πολιτική συνοχή εντός και μεταξύ των κοινωνιών. Τέλος, η μη αναστρέψιμη υποβάθμιση του περιβάλλοντος και οι επιπτώσεις της αλλαγής του κλίματος έχουν φθάσει σε δυνητικά καταστροφικά επίπεδα με άμεσες συνέπειες για τον πλανήτη, με αποτέλεσμα την απώλεια της βιοποικιλότητας και των βιοτικών πόρων, καθώς και τη δημιουργία νέων συγκρούσεων. Επιπλέον, αυτές οι τάσεις συμβαίνουν σε έναν κόσμο που χαρακτηρίζεται από τεκτονικές αλλαγές. Η ανάδυση της Κίνας ως παγκόσμιας εξουσίας επαναπροσδιορίζει τις διεθνείς στρατηγικές για τα οικονομικά και τα εμπορικά μέτωπα, όπως απεικονίζεται για παράδειγμα με τη διαπραγμάτευση των πολυεθνικών συμφωνιών και την πορεία προς την περιφερειακή ολοκλήρωση. Η τέταρτη βιομηχανική επανάσταση, καλεί την κοινωνία να εκμεταλλευτεί από κοινού την ισχύ της ψηφιακής οικονομίας, της τεχνολογίας και των μεγάλων δεδομένων, αναγνωρίζοντας την τεράστια επίδραση αυτών των περιοχών στον κόσμο της εργασίας. Η σημερινή δημογραφική μετάβαση, η οποία συνεπάγεται βραδύτερη ανάπτυξη και ταχεία γήρανση του πληθυσμού και υψηλά ποσοστά μετανάστευσης μεταξύ των χωρών του Νότου, βρίσκεται επίσης στο επίκεντρο του πολιτικού προγράμματος.

Σε αυτό το πλαίσιο, η Λατινική Αμερική και η Καραϊβική, μια περιοχή που αποτελείται κυρίως από χώρες μεσαίου εισοδήματος, βρίσκεται σε σταυροδρόμι. Στο πλαίσιο της τρέχουσας οικονομικής επιβράδυνσης, η περιοχή πρέπει να λάβει επειγόντως μέτρα για να αποφύγει την περαιτέρω επιβράδυνση των βιομηχανικών χωρών και των πιο δυναμικών τμημάτων του αναπτυσσόμενου κόσμου όσον αφορά την ανάπτυξη και την παραγωγικότητα, διατηρώντας παράλληλα τα σημαντικά

κοινωνικά οφέλη που επέτυχε κατά τη διάρκεια ανόδου της τιμής των εμπορευμάτων, η οποία έχει πλέον λήξει. Οι χώρες της περιοχής επέδειξαν μια εξαιρετική δέσμευση για βιώσιμη ανάπτυξη στην εκτεταμένη συμμετοχή τους στη διαδικασία διαμόρφωσης και υιοθέτησης της ατζέντας του 2030 και των στόχων της για την αειφόρο ανάπτυξη. Πρέπει τώρα να δείξουν την ικανότητά τους να πρωτοστατήσουν στην υλοποίηση αυτού του οράματος. Σε αυτό το εγχείρημα, είναι σαφές ότι δεν θα λειτουργήσει πλέον η προσέγγιση ως προς το "business as usual" και ότι το κράτος, ο ιδιωτικός τομέας και η κοινωνία των πολιτών έχουν όλα τα βασικά καθήκοντα, τόσο ατομικά όσο και μέσω ανανεωμένων εταιρικών σχέσεων σε εθνικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο.

Στο εγχώριο μέτωπο, αυτοί οι φορείς πρέπει να αναπτύξουν νέα σχέδια για τον διατομεακό διάλογο και να ενισχύσουν την ενσωμάτωση των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης στις εθνικές, εδαφικές και τοπικές αναπτυξιακές στρατηγικές, καθώς και στις εταιρικές στρατηγικές και επιχειρηματικά μοντέλα. Από την άποψη αυτή, οι κυβερνητικοί και επιχειρηματικοί παράγοντες πρέπει να μετακινηθούν σε μια νέα μορφή συνεργασίας με στόχο την υιοθέτηση μιας προσέγγισης κοινού επενδυτικού χαρακτήρα, η οποία μπορεί να προωθήσει τις δεξιότητες, την καινοτομία και τις τεχνολογίες που απαιτούνται για την υλοποίηση της περιβαλλοντικής «μεγάλης ώθησης» που προτείνεται από την CEPAL.

Η τρέχουσα διακοπή του επενδυτικού κύκλου πρέπει να αντιμετωπιστεί μέσω νέων χαρτοφυλακίων δημόσιων και ιδιωτικών επενδύσεων που αποσκοπούν στη μείωση των κενών υποδομής και ενέργειας και στην υιοθέτηση καθαρών προτύπων παραγωγής και κατανάλωσης με στόχους χαμηλών εκπομπών άνθρακα. Αυτό θα σημαίνει ενίσχυση των θεσμικών ρυθμίσεων μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα και θέσπιση νέων νομικών πλαισίων για την ομοιόμορφη κατανομή του κινδύνου, λαμβάνοντας υπόψη τη σημασία της πολιτικής ανταγωνισμού και των κινήτρων για τη βιομηχανική πολιτική. Σε έναν κόσμο όπου ο κίνδυνος παγκόσμιας στασιμότητας αποτελεί ζήτημα ανησυχίας για τους υπεύθυνους για τη χάραξη πολιτικής. Οι πιο δραστήριες δημοσιονομικές πολιτικές, που αποσκοπούν στην προώθηση των αναπτυξιακών στόχων χαμηλών εκπομπών άνθρακα και της πλήρους απασχόλησης, είναι περισσότερο απαραίτητες από ποτέ.

Η μετάβαση προς τομείς με μεγαλύτερη ένταση γνώσης, με βιομηχανικές και τεχνολογικές πολιτικές για μια μεγάλη ώθηση στο περιβάλλον, θα διευκολύνει τη

διαφοροποίηση της παραγωγής, δημιουργώντας ευκαιρίες για την ενσωμάτωση της γνώσης, την αύξηση της κοινωνικής ένταξης και την προστασία του περιβάλλοντος. Η αστική ανάπτυξη, ως η πιο αστικοποιημένη περιοχή στον κόσμο, με πάνω από το 80% του πληθυσμού που ζει σε πόλεις, αποτελεί βασικό τομέα για την προώθηση της καινοτομίας στις δημόσιες συγκοινωνίες και τη διαχείριση της κυκλοφορίας, τη διαχείριση στερεών αποβλήτων και λυμάτων και κτιρίων χαμηλής κατανάλωσης ενέργειας.

Τα μεγάλα δεδομένα είναι ένα άλλο βασικό πεδίο που προσφέρει περιθώρια για τη μετατροπή των ιδιωτικών πληροφοριών σε δημόσιο αγαθό. Το ποσό των δεδομένων που παράγονται από άτομα μέσω της τεχνολογίας και του Διαδικτύου δεν ήταν ποτέ μεγαλύτερο. Τα δεδομένα αυτά μπορούν να χρησιμοποιηθούν ανοιχτά για το δημόσιο συμφέρον ως εργαλείο λήψης αποφάσεων με μεγαλύτερη ακρίβεια, επικαιρότητα και γεωγραφική απεικόνιση, διασφαλίζοντας ταυτόχρονα την προστασία της ανωνυμίας και της ιδιωτικής ζωής. Αυτός είναι ένας τομέας στον οποίο οι επιχειρήσεις, οι κυβερνήσεις και η κοινωνία των πολιτών πρέπει να ενισχύσουν επειγόντως τη συνεργασία τους, αντλώντας από τις υπάρχουσες επιτυχείς μελέτες περιπτώσεων, με στόχο την παρακολούθηση της επίτευξης των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης.

Οι πολιτικές κοινωνικής προστασίας και εργασίας πρέπει να ενισχυθούν μέσω ανανεωμένων συμπράξεων δημόσιου-ιδιωτικού τομέα. Ενώ οι θέσεις εργασίας υψηλής ποιότητας αποτελούν το κλειδί για την ισότητα, τα νέα επιχειρηματικά μοντέλα και ο γρήγορος ρυθμός της ψηφιακής και τεχνολογικής ανάπτυξης επαναπροσδιορίζουν την αγορά εργασίας, τις συλλογικές διαπραγματεύσεις και τον ρόλο των συνδικάτων. Πολλές από τις θέσεις εργασίας στον μελλοντικό κόσμο της εργασίας θα δημιουργηθούν σε περιοχές που δεν υπάρχουν ακόμη. Προκειμένου να προσαρμοσθεί σε αυτή τη νέα πραγματικότητα, το κράτος, οι επιχειρήσεις και ο ακαδημαϊκός κόσμος πρέπει να επανεξετάσουν την ανάπτυξη ικανοτήτων για να ανταποκριθούν στις νέες απαιτήσεις στην εκπαίδευση, την καθολική προστασία και την φροντίδα σε όλη την κοινωνία.

Παρά τη σημαντική πρόοδο σε μέρη της περιοχής, η Λατινική Αμερική και η Καραϊβική δεν έχει ακόμη καλύψει το χάσμα μεταξύ ρητορικής και πραγματικότητας όσον αφορά την περιφερειακή και υποπεριφερειακή ολοκλήρωση. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα την ενίσχυση των ενδοπεριφερειακών συναλλαγών - τα ποσοστά των

οποίων εξακολουθούν να είναι σημαντικά χαμηλότερα από ό, τι σε άλλες περιφέρειες - καθώς και την οικοδόμηση σημερινών ανεπαρκώς αναπτυσσόμενων περιφερειακών αλυσίδων αξίας σε περιβαλλοντικά αγαθά και υπηρεσίες. Για το σκοπό αυτό, πρέπει να ενισχυθούν τα περιφερειακά χρηματοοικονομικά δίκτυα ασφαλείας και ο ρόλος των τραπεζών ανάπτυξης και των συστημάτων εκκαθάρισης των πληρωμών.

Οι χώρες θα πρέπει να επιδιώξουν μεγαλύτερο συντονισμό για τον έλεγχο των παράνομων ροών κεφαλαίων και να εφαρμόσουν κοινά φορολογικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά πρότυπα για την προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων καλής ποιότητας χωρίς ανταγωνισμό, επιδιώκοντας έτσι την αποφυγή ενός "αγώνα δρόμου προς τα κάτω". Σε μια εποχή ανάπτυξης που βασίζεται στην καινοτομία, η περιοχή πρέπει να εξετάσει τη δημιουργία μιας ψηφιακής κοινής αγοράς με κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ευνοούν τις μεταφορές τεχνολογίας και ένα ταμείο για την αγορά και χορήγηση αδειών εκμετάλλευσης διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, τα οποία αποτελούν ανεκτίμητα περιουσιακά στοιχεία σε μια οικονομία της γνώσης.

Όσον αφορά τη πολιτική ανάπτυξη της περιοχής, υπάρχει ένα σαφές δημοκρατικό πρότυπο στην περιοχή, που χαρακτηρίζεται από ισχυρή συσχέτιση και εσωτερική συνοχή μεταξύ των διαφόρων διαστάσεων της δημοκρατικής ποιότητας. Με άλλα λόγια, δημοκρατίες υψηλής ποιότητας στην περιοχή (Χιλή, Κόστα Ρίκα, Ουρουγουάη και, σε μικρότερο βαθμό, Αργεντινή και Βραζιλία) παρουσιάζουν υψηλά 'αποτελέσματα' και επιτυχημένες επιδόσεις στα περισσότερα από τα διαφορετικά στοιχεία δημοκρατικής ποιότητας. Ομοίως, οι δημοκρατίες χαμηλής ποιότητας, συγκεντρωμένες στην Κεντρική Αμερική (Ελ Σαλβαδόρ, Νικαράγουα και Βενεζουέλα) έχουν χαμηλές επιδόσεις σε όλες σχεδόν τις υποδιαστάσεις. Ίσως η μόνη εξαίρεση από αυτή τη γενική τάση είναι η Βενεζουέλα, όπου η ορατή επιδείνωση των περισσότερων τις διαδικαστικές και ουσιαστικές διαστάσεις - και ιδίως το κράτος δικαίου και η υπευθυνότητα - συνοδεύτηκε από συνεχείς βελτιώσεις τουλάχιστον σε ένα από τα συστατικά αποτελέσματα-την ισότητα, και πιο συγκεκριμένα, την οικονομική υποδιαίρεση της ισότητας, μέχρι και τη τελευταία κρίση. Παρ' όλα αυτά, δεδομένης της δημοκρατικής ποιότητας, είναι μια σύνθετη, πολυδιάστατη έννοια. Η επιτυχία σε αυτή την ενιαία διάσταση δεν ήταν αρκετή για να αποσύρει τη χώρα από την ομάδα των χωρών με χαμηλή βαθμολογία. Το πιο σημαντικό είναι ότι οι συστάσεις πολιτικής είναι απαραίτητες για να διασφαλιστεί αυτή, 30 χρόνια μετά την έναρξη του τρίτου κύματος εκδημοκρατισμού. Η μεγάλη πλειοψηφία των

Λατινοαμερικανών μπορεί πραγματικά να απολαύσει τα οφέλη της καλύτερης δημοκρατίας. Ως παραδείγματα των χωρών της Κεντρικής Αμερικής και της Παραγουάης, μια διαρκώς χαμηλή απόδοση δημοκρατίας διατρέχει τον κίνδυνο της αλλοτρίωσης των πολιτών της, καθιστώντας τους επικίνδυνα απογοητευμένους την αξία της ίδιας της δημοκρατίας, και ενδεχομένως υπονομεύει τη σταθερότητά της ή την επιβίωσή της. Ακόμα και στην περίπτωση μιας επιτυχημένης δημοκρατίας όπως η Χιλή, υπάρχει απογοήτευση στον τρόπο με τον οποίο ορισμένες πτυχές της δημοκρατίας λειτουργούν στην πράξη. Αυτό θα μπορούσε να υπονομεύσει την εμπιστοσύνη και τη στήριξη των δημοκρατικών θεσμών. Ως εκ τούτου, μέτρα οικονομικά, αλλά και πολιτικά, με στόχο την ενίσχυση της ποιότητας της δημοκρατίας και των συνιστωσών της, είναι ζωτικής σημασίας για τη διασφάλιση της συνέχισης και της ενίσχυσης της δημοκρατικής ζωής στη Λατινική Αμερική. Θα πρέπει να ληφθούν υπόψη τουλάχιστον τρεις τομείς: πολιτικές κατά της διαφθοράς, βελτίωση της διοικητικής διαχειριστικής ικανότητας και την εδραίωση της προσωπικής ασφάλειας. Όλες οι χώρες της Λατινικής Αμερικής θα είναι πολύ καλύτερες δημοκρατίες εάν βελτιωθεί μία ή περισσότερες από αυτές τις πτυχές, έστω και εν μέρει.

Τα κοινά χαρακτηριστικά των λαών της περιοχής, όπως η κοινή γλώσσα και το κοινό θρήσκευμα, είναι δύο παράγοντες οι οποίοι δρουν καταλυτικά για την εμπάθυνση της περιφερειακής ολοκλήρωσης. Επίσης οι κοινές μνήμες των λαών από μακροχρόνιες και σκληρές χούντες, ενδυναμώνει το αίσθημα ελευθερίας και δημοκρατίας των λαών της περιοχής, ενώ η ιστορική συνύπαρξη και ο σεβασμός προς το περιβάλλον καθιστούν την υιοθέτηση των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης, συστατικό της ύπαρξής τους και της φιλοσοφίας τους.

Τέλος, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι σύνδεση μεταξύ περιφερειακής ολοκλήρωσης και βιώσιμης ανάπτυξης αποτελεί ένα σημείο το οποίο μπορεί να μειώσει τους κραδασμούς που δέχεται η περιοχή από τις αρνητικές επιπτώσεις της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης. Οι δύο αυτές διαδικασίες μπορούν να λειτουργήσουν ως ένα δίπολο σταθερότητας, με αποτέλεσμα να κρατήσουν σταθερή και την προσπάθεια για τη δημιουργία μίας «νέας κοινής πατρίδας».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Δαμηλάκου Μαρία, Ιστορία της Λατινικής Αμερικής, Από το τέλος της αποικιοκρατίας μέχρι σήμερα, εκδ. Αιώρα, Αθήνα, 2014.

Καλτσώνης, Δ., 'Το Δίλημμα της Μπολιβαριανής Δημοκρατίας', εκδ. Ξιφαράς, Αθήνα, 2009.

Μητούλα Κ. Ροΐδω, Αστάρια Β. Όλγα – Ελένη, Καλδής Ε. Παναγιώτης, Βιώσιμη Ανάπτυξη, Έννοιες, Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Διαστάσεις, εκδ. Rosili, Αθήνα, 2008.

Μοδινός Μιχάλης, Μύθοι της Ανάπτυξης στους Τροπικούς, Στοχαστής-Οικολογία, Τρίτη έκδοση, Αθήνα, 1996.

Μουζέλης, Π. Ν., 'Κοινοβουλευτισμός και Εκβιομηχάνιση στην Ημι-περιφέρεια (Ελλάδα, Βαλκάνια, Λατινική Αμερική)', Αθήνα, εκδ. Θεμέλιο, 2005.

Νάσκου-Περράκη Π., Το Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών. Η Θεσμική Διάσταση, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005.

Πέτρας, Τζ., Βελτμέγιερ, Χ., 'Η Παγκοσμιοποίηση Χωρίς Μάσκα', εκδ. ΚΨΜ, Αθήνα, 2005.

Σπυρόπουλος Μ. Γιώργος, Ο Τρίτος Κόσμος στις Διεθνείς Σχέσεις, Μύθοι και Πραγματικότητες, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2005.

Τσάλτας Ι. Γρηγόρης, Αναπτυξιακό Φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος, Αθήνα, εκδ. Παπαζήση, 2010.

Τσάλτας Ι. Γρηγόρης, (επιμ) Γιοχάνεσμπουργκ : Το Περιβάλλον μετά τη Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για την Αειφόρο Ανάπτυξη (πρακτικά συνεδρίου Ρόδος, Δεκέμβριος 2002), Αθήνα, 2003.

Χουλιάρης Αστέρης, Η Διεθνής Αναπτυξιακή Βοήθεια Προς τον 21^ο Αιώνα, Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων, Εξάντας, Αθήνα, 1998.

Χριστοδουλίδης Θεόδωρος, Διπλωματική Ιστορία Τριών Αιώνων, Β' Τόμος, εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2004.

Barquero Basquez, A., Μία στρατηγική για τη δημιουργία απασχόλησης, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1991.

Bennett A. LeRoy, Oliver K. James, «Διεθνείς Οργανισμοί. Αρχές και Προβλήματα», εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 2006, σελ. 297.

Calvocoressi, P., 'Η Διεθνής Πολιτική Μετά το 1945', Β' Τόμος, εκδ. Τουρίκη, Αθήνα, 2010.

Conn, T., Διεθνής Πολιτική Οικονομία. Θεωρία και Πράξη., εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 2009.

Diamond Jared, "Όπλα, Μικρόβια και Ατσάλι", εκδ. Κάτοπτρο, Αθήνα, 2007.

Economides Sp., Wilson P., "Ο Οικονομικός Παράγοντας στις Διεθνείς Σχέσεις", εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα, 2007, σελ.231.

Galeano, E., 'Οι Ανοιχτές Φλέβες της Λατινικής Αμερικής', Α' Τόμος, εκδ. Κουκκίδα, Νέα Σμύρνη, 2008.

Kennedy Paul, Προετοιμασία για τον 21^ο Αιώνα, εκδ. Λιβάνη, Αθήνα, 1994.

Todaro P. Michael, Smith C. Stephen, «Οικονομική Ανάπτυξη», εκδ. Τζιόλα, Θεσσαλονίκη, 2017.

Ξένόγλωσση

Armstrong, D., Lloyd, L. and Redmond, J., International Organisation in World Politics. The Making of the Twentieth Century. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2004.

Bethell, L., 'Latin America Economy and Society Since 1930', Cambridge University Press, New York, 1998.

CEPAL, Agenda 2030 y los Objetivos de Desarrollo Sostenible: una oportunidad para América Latina y el Caribe, 2018

CEPAL, “Estudio economico de America Latina y el Caribe, 2007-2008”, CEPAL, Σαντιάγο, 2008.

CEPAL, “Estudio economico de America Latina y el Caribe, 2008-2009”, CEPAL, Σαντιάγο, 2009.

CEPAL, Estudio de las opciones y repercusiones de la aplicación de un sistema de permisos comercializables para la reducción de emisiones de carbono en Panamá, 2017.

CEPAL, Panorama Social de América Latina 2017, 2018.

CEPAL, “Panorama Social de America Latina, 2000-2001”, CEPAL, Σαντιάγο, 2001.

CEPAL, Plan de acción regional para la implementación de la nueva agenda urbana en América Latina y el Caribe, 2016-2036, Libros y Documentos Institucionales, Fefrero, 2018.

Desarrollo sostenible en América Latina y el Caribe Seguimiento de la agenda de las Naciones Unidas para el desarrollo post-2015 y Río+20 Versión preliminar, ed. Naciones Unidas, 2013.

Garafoli G., Local Networks, Innovation and Policy in Industrial Districts in Region Reconsidered Bergman E. and Todtling M, eds. Mansell, London, 1991.

Hurrell, A., “Regionalism in the Americas”. Στο L. Fawcett, L. L’Estrange & A. Hurrell (eds), Regionalism in World Politics: Regional Organization and International Order. Oxford University Press, Οξφόρδη, 1995.

Latin America Economic Outlook 4 th QUARTER 2017, SOUTH AMERICA UNIT, BBVA research, διαθέσιμο στο : https://www.bbva.com/wp-content/uploads/2017/10/Latam_outlook_4Q17.pdf.

Malamud Carlos, “Las economías exportadoras”, στο Malamud Carlos (επιμ), “Historia de America, Temas didacticos”, Editorial Universitas, Μαδρίτη, 2001.

Martinez, O., ‘Neoliberalismo en Crisis’, ed. de Ciencias Sociales, La Habana, 1999.

McKormick, J., European Union Politics., Palgrave MacMillan ed., Νέα Υόρκη, 2011.

Mitrany, D., “A Political Theory for the new Society”. Functionalism. Theory and Practice in International Relations, 1975.

Morlino Leonardo, The Quality of Democracies in Latin America, International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2016, διαθέσιμο στο : <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/the-quality-of-democracies-in-latin-america.pdf>.

“Our Common Future”, Oxford University Press, 1987.

Price Marie, Latin America : A Geographic Preface, στο Richard S. Hillman, επιμ. Latin America, 2^η έκδοση, σειρά “Understanding : Introduction to the States and Regions of the Contemporary World”, London, Lynne Rienner eds.

Rapoport Mario, “Historia economica, politica y social de la Argentina (1880-2000), ediciones Macchi, Μπουένος Άιρες, 2003.

Skidmore E. Thomas, Smith H. Peter, modern Latin America, eds Oxford University Press, 5th ed., Oxford, 2001.

Sorensen Diana, “A Turbulent Decade Remembered : Scenes from the Latin American Sixties”, Stanford University Press, Στάνφορντ, 2007.

Truman Harry, “Inaugural Address”, Department of State Bulletin, 30/01/1949.

Κείμενα Τεκμηρίωσης

Ανακοίνωση για τη λήξη της Κουβανικής Προεδρίας, Επίσημη Ιστοσελίδα της Δεύτερης Συνόδου της CELAC, 16.1.2014, Διαθέσιμο στο:

<http://celac.cubaminrex.cu/en/categoria/actividades-de-la-troika-ampliada>.

Διακήρυξη του Καράκας, Procedimientos para el funcionamiento organico de la CELAC, 03.12.2011, Διαθέσιμο στο:

http://celac.cubaminrex.cu/sites/default/files/ficheros/Normas_Procedimientos_CELAC.pdf

Ειδικοί Στόχοι της UNASUR, διαθέσιμο στο : <http://www.unasurg.org/en/node/180>

Ομιλία του Προέδρου της Ουρουγουάης, Pepe Mujica στη Σύνοδο Κορυφής στο Caracas, 3.12.2011, Διαθέσιμο στο:

http://www.celac.gob.ve/index.php?option=com_content&view=article&id=265%3Aes-necesario-que-las-patrias-hijas-de-la-historia-estenen-juntas&catid=1%3Aactualidad&Itemid=5&lang=es

CELAC's Statement at the General Debate of the First Committee of the United Nations General Assembly, 16.10.2013, Διαθέσιμο στο:

<http://celac.cubaminrex.cu/en/categoria/discursos-e-intervenciones>, Statement of the Minister of Foreign Affairs of the Republic of Cuba on behalf of the CELAC in the high level meeting of the U.N. General Assembly on Nuclear Disarmament, 27.9.2013, Διαθέσιμο στο: <http://celac.cubaminrex.cu/en/articles/statement-minister-foreign-affairs-republic-cuba-he-mr-bruno-rodriguez-parrilla-behalf-comm>, CELAC: Acknowledging Unity amidst Diversity, Επίσημη Ιστοσελίδα της Δεύτερης Συνόδου της CELAC, 22.1.2014, Διαθέσιμο στο: <http://celac.cubaminrex.cu/en/articles/celac-acknowledging-unity-amidst-diversity>.

CONSEJO SURAMERICANO DE INFRAESTRUCTURA Y PLANEAMIENTO, διαθέσιμο στο :

<http://www.unasurg.org/images/descargas/ESTATUTOS%20CONSEJOS%20MINISTERIALES%20SECTORIALES/ESTATUTO%20CONSEJO%20DE%20INFRAESTRUCTURA%20Y%20PLANEAMIENTO.pdf>.

DECISION ADOPTADA POR LAS JEFAS Y JEFES DE ESTADO Y GOBIERNO DE LA COMUNIDAD DE ESTADOS LATINOAMERICANOS Y CARIBEÑOS (CELAC) SOBRE LA AMPLIACION DE LA TROIKA, διαθέσιμο στο :

http://walk.sela.org/attach/258/EDOCS/SRed/2013/02/T023600004843-0-Decision_para_la_ampliacion_de_la_Troika.pdf.

Decisión para el Establecimiento del Consejo de Salud Suramericano de la UNASUR, διαθέσιμο στο :

<http://www.unasursg.org/images/descargas/ESTATUTOS%20CONSEJOS%20MINISTERIALES%20SECTORIALES/ESTATUTO%20CONSEJO%20DE%20SALUD.pdf>.

DECLARACIÓN DE CANCÚN, διαθέσιμο στο :

http://walk.sela.org/attach/258/EDOCS/SRed/2010/02/T023600003908-0-DECLARACION_DE_CANCUN.pdf.

Declaración de Caracas “En el Bicentenario de la Lucha por la Independencia Hacia el Camino de Nuestros Libertadores”, σελ. 9, διαθέσιμο στο :

http://walk.sela.org/attach/258/default/Declaracion_de_Caracas.pdf.

Declaración de Salvador, Bahía, PRIMERA CUMBRE DE AMÉRICA LATINA Y EL CARIBE SOBRE INTEGRACIÓN Y DESARROLLO (CALC), Salvador, Bahía, Brasil, 16 y 17 de diciembre de 2008., διαθέσιμο στο :

http://walk.sela.org/attach/258/EDOCS/SRed/2009/01/T023600003287-0-Primera_Cumbre_CALC_-_Declaraci%C3%B3n_de_Salvador,_Bah%C3%ADa,_Brasil_-_17_de_diciembre_de_2008.pdf.

Espacios de convergencia y de cooperación regional, διαθέσιμο στο :

http://walk.sela.org/attach/258/EDOCS/SRed/2014/01/T023600005614-0-Cumbre_de_la_Unidad_de_ALC._Sintesis_de_las_propuestas.pdf.

ESTATUTO CONSEJO DE DESARROLLO SOCIAL SURAMERICANO,

διαθέσιμο στο :

<http://www.unasursg.org/images/descargas/ESTATUTOS%20CONSEJOS%20MINISTERIALES%20SECTORIALES/ESTATUTO%20CONSEJO%20DE%20DESARROLLO%20SOCIAL.pdf>.

ESTATUTO CONSEJO SURAMERICANO DE ECONOMÍA Y FINANZAS,

διαθέσιμο στο :

<http://www.unasursg.org/images/descargas/ESTATUTOS%20CONSEJOS%20MINISTERIALES%20SECTORIALES/ESTATUTO%20CONSEJO%20DE%20ECONOMIA%20Y%20FINANZAS.pdf>.

Estatuto del Consejo de Defensa Suramericano de la UNASUR διαθέσιμο στο :

<http://www.unasursg.org/images/descargas/ESTATUTOS%20CONSEJOS%20MINISTERIALES%20SECTORIALES/ESTATUTO%20CONSEJO%20DE%20DEFENSA.pdf>.

ESTATUTO DEL CONSEJO ELECTORAL DE LA UNION DE NACIONES

SURAMERICANAS (UNASUR), διαθέσιμο στο :

<http://www.unasursg.org/images/descargas/ESTATUTOS%20CONSEJOS%20MINISTERIALES%20SECTORIALES/ESTATUTO%20CONSEJO%20ELECTORAL%20UNASUR.pdf>.

ESTATUTO DEL CONSEJO SURAMERICANO DE CULTURA, διαθέσιμο στο :

<http://www.unasursg.org/images/descargas/ESTATUTOS%20CONSEJOS%20MINISTERIALES%20SECTORIALES/ESTATUTO%20CONSEJO%20DE%20CULTURA.pdf>.

ESTATUTO DEL CONSEJO SURAMERICANO EN MATERIA DE SEGURIDAD CIUDADANA, JUSTICIA Y COORDINACIÓN DE ACCIONES CONTRA LA DELINCUENCIA ORGANIZADA TRANSNACIONA, διαθέσιμο στο :

<http://www.unasursg.org/images/descargas/ESTATUTOS%20CONSEJOS%20MINISTERIALES%20SECTORIALES/ESTATUTO%20CONSEJO%20DE%20SEGURIDAD%20CIUDADANA.pdf>.

ESTATUTO DEL CONSEJO SURAMERICANO SOBRE EL PROBLEMA

MUNDIAL DE LAS DROGAS, διαθέσιμο στο :

<http://www.unasursg.org/images/descargas/ESTATUTOS%20CONSEJOS%20MINISTERIALES%20SECTORIALES/ESTATUTO%20CONSEJO%20DE%20DROGAS.pdf>.

LINEAMIENTOS DE LA ESTRATEGIA ENERGÉTICA

SURAMERICANA, διαθέσιμο στο :

<http://www.unasursg.org/images/descargas/ESTATUTOS%20CONSEJOS%20MINISTERIALES%20SECTORIALES/LINEAMIENTOS%20DE%20ESTRATEGIA%20ENERGETICA%20SURAMERICANA.pdf>.

PLAN DE ACCIÓN CELAC-UE 2013-2015* Nuevos capítulos διαθέσιμο στο :

http://walk.sela.org/attach/258/EDOCS/SRed/2013/02/T023600004842-0-Plan_de_accion_CELAC_UE.pdf.

PROYECTO DE ESTATUTO DEL CONSEJO SURAMERICANO DE EDUCACIÓN (CSE-UNASUR), διαθέσιμο στο :

<http://www.unasursg.org/images/descargas/ESTATUTOS%20CONSEJOS%20MINISTERIALES%20SECTORIALES/ESTATUTO%20CONSEJO%20DE%20EDUCACION.pdf>.

REGLAMENTO GENERAL DE UNASUR, διαθέσιμο στο :

http://www.unasursg.org/images/descargas/DOCUMENTOS%20CONSTITUTIVOS%20DE%20UNASUR/reglamento_gral.pdf.

SANTIAGO DECLARATION, διαθέσιμο στο :

http://walk.sela.org/attach/258/EDOCS/SRed/2013/01/T023600004832-0-Santiago_Declaration_-_CELAC-UE_-_Chile_26-01-2013.pdf.

Ηλεκτρονικές Πηγές

Επίσημη Ιστοσελίδα της Δεύτερης Συνόδου της CELAC, Διαθέσιμο στο:

<http://celac.cubaminrex.cu/en/origin>, Διακήρυξη του Καράκας, Procedimientos para el funcionamiento organico de la CELAC

<http://www.aladi.org/sitioAladi/index.html>

<https://www.caricom.org/>

<https://www.iadb.org/en>

<http://www.imf.org/external/index.htm>

<http://www.fao.org/home/en/>

<http://www.mercosur.int/>

<http://www.oecd.org/>

<http://www.sela.org/celac/quienes-somos/que-es-la-celac/>

<http://www.sela.org/en>

<http://www.unasursg.org/en>

<http://www.worldbank.org/>

